

45

VERSLAG

VAN HET VIJF EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ
IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 8 EN 9 APRIL
1939 IN DE DIERENTUIN TE 's-GRAVENHAGE

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P. – AMSTERDAM

VERSLAG

*VAN HET VIJF EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ
IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 8 EN 9 APRIL
1939 IN DE DIERENTUIN TE 's-GRAVENHAGE*

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P. — AMSTERDAM

INHOUD

	Blz.
Congresverslag	5
Agenda en dagorde	108
Congresbesluiten	110
Personenregister	116

In de beschrijvingsbrief achter het congresverslag komt voor:

Ingekomen voorstellen en amendementen	3
Verslag over het jaar 1938 van het Partijbestuur	13
Balans van de Partijkas per 31 December 1938	57
Verlies- en Winstrekening van de Partijkas over 1938	60
Begroting van baten en lasten van de Partijkas over 1939	65
Verslag van de Eerste Kamer-fractie	77
Verslag van de Tweede Kamer-fractie	84
Verslag van de gedelegeerden in de S.A.I.	107
Verslag van de Commissie van Geschillen	116

Verslag van het vijf-en-veertigste Congres van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland gehouden op 8 en 9 April 1939

Het congres wordt geopend des morgens om elf uur door den voorzitter, KOOS VORRINK, met het uitspreken van de volgende rede:

Waarde Partijgenoten,

Sinds wij het vorig jaar in Arnhem tezamen waren heeft het in de wereld niet ontbroken aan schokkende en sensationele gebeurtenissen. Als ik U er aan herinner, dat op ons laatste congres nog als vertegenwoordiger van de Tsjechoslowaakse sociaal-democratie aanwezig was, Dr. Nečas, minister van Onderwijs in de regering van de vrije Tsjechoslowaakse Republiek, dan is dat ene feit voldoende om ons duidelijk te maken in welk een wilde en heftig bewogen tijd wij leven. De Sudeten-Duitse en de Tsjechoslowaakse sociaal-democratische partijen bestaan niet meer. De vrije, democratische republiek van den groten Thomas Masaryck werd in twee étappes vernietigd en van de landkaart weggevaagd.

De groeiende spanning gedurende de zomer van het vorige jaar ontladde zich in de noodlottige gebeurtenissen van de Septembermaand, uitmondende in het verraad van München, waardoor het lot van Tsjechoslowakije bezegeld werd. Onze somberste verwachtingen zijn sindsdien in vervulling gegaan. Praag werd door de troepen van het Derde Rijk bezet. Een nieuwe methode, n.l. het vrijwillig inroepen van bescherming van Adolf Hitler door murw gemaakte volkeren en volksgroepen, heeft haar intrede gedaan. Het goedgegelovige deel der mensheid, dat na München vlaggen uitstak voor het behoud van de vrede, ziet eensklaps in de nationaal-socialistische internationale politiek het met welwillende tegemoetkomendheid beoordeelde „volkse” beginsel, vervangen door het beginsel van de onontbeerlijke, noodzakelijke „levensruimte”. In ontzetting vraagt de wereld zich af welke volkeren en welke gebieden voor de toepassing van dat „levensruimte”-beginsel nog in aanmerking komen.

De vrede van München was daarom de grote triomf van Hitler en Mussolini, omdat hij de regeling van de betrekkingen tussen de volkeren in handen legde van de vier grote mogendheden en het einde betekende van het recht op medezeggenschap van de kleine staten als gelijkberechtigde leden van de volkerengemeenschap.

Ons congres komt bijeen op een ogenblik, dat Mussolini zich nieuwe lauweren vergaart door de bezetting van het kleine Albanië. Het feit op zich zelf is een nieuwe bijdrage tot de kennis van wat er aan zelfbeschikkingsrecht voor de kleine naties is overgebleven. Maar bovendien is deze bezetting een duidelijke schending van het Engels-Italiaanse verdrag en niemand vermag de gevolgen daarvan voor de vrede overzien.

De gebeurtenissen van de laatste weken hebben geleid tot krachtiger houding van Engeland en Frankrijk tegenover de agressiviteit der totalitaire staten. Er is wel geen mens, die de vrijheid lief heeft, die zich daarover niet verheugt.

Het mag ons zeker als sociaal-democraten niet doen vergeten, dat de vraag toegeven of weerstand bieden, die uit kan monden in die vreselijker vraag oorlog of vrede, onttrokken is aan een beoordeling, gebaseerd op de rechtsnormen van het Volkenbondspact. De rechts-motieven in de te nemen beslissingen zijn op bedenkelijke wijze vertroebeld door machtspolitieke overwegingen.

Wij zijn er ons van bewust, dat brengt de kleine staten in een moeilijke en onaangename positie. Het brengt ook ons, sociaal-democraten, die een actieve belangstelling koesteren voor internationale vraagstukken, in een onbevredigende positie.

Onze partijgenoten in Engeland en ook in Frankrijk kunnen op de laatste en zwaarste beslissingen een zekere invloed uitoefenen.

De kleinen zijn echter in hoge mate afhankelijk van wat de groten besluiten.

Dat heeft hier en daar verlamd gewerkt op de wil tot weerstand tegen het fascisme in de kleine staten.

Intussen schijnt het, dat de overtuiging, na al de bittere ervaringen van de laatste jaren groeit, dat onrecht dulden betekent voor nieuw onrecht de weg banen. Moge hieruit een nauwe en nieuwe samenwerking groeien tussen alle vredelievende volken, een samenwerking die de levensbelangen van alle volkeren zonder uitzondering tot doelwit heeft, een samenwerking gericht op een waarachtige vrede, een vrede gebouwd op vrijheid en verdraagzaamheid.

De ontwikkeling der internationale verhoudingen heeft vanzelfsprekend gevoerd tot een algemene versterking van het nationale bewustzijn, ja van het nationale saamhorigheidsgevoel. Ook in de rijen der sociaal-democratische arbeidersbeweging.

In het gezicht van de dreigende gevaren voor de onafhankelijkheid van de kleine naties en ons bewust van de volle consequentie, daaraan verbonden, aarzelen wij niet ons vertrouwen uit te spreken in de vastberaden wil van een overweldigend deel van ons volk alle krachten in te spannen om ons zelfstandig volksbestaan te handhaven. (*Applaus.*)

Met welke inzichten, welke verschillen van inzichten onze oppositiepartij ook mag staan tegenover onze huidige regering, wij hebben de overtuiging: De Nederlandse Minister-President gaat niet naar Berlijn! (*Applaus.*)

De dreigende gevaren hebben velen toegankelijk gemaakt — voor een krachtig aanpakken van onze eigen nationale problemen. Vóór alles, van het probleem der massale werkloosheid, waaronder ons land nog steeds gebukt gaat. Helaas moeten wij tevens constateren, dat zeer velen met al te groot gemak woorden als geestelijke en morele herbewapening in de mond nemen, zonder daaraan voor de praktische politiek ook maar enigerlei consequentie te verbinden, integendeel, somwijlen met een beroep op de nationale eenheid, een soort Godsvrede met de huidige regering verlangen.

Daar kan wel nooit sprake van zijn, zolang er nog lieden gevonden worden als de beroemde negen, die in hun verafgoding van een straffe bezuinigings- en aanpassingspolitiek aan de regering meedelen, dat het Nederlandse volk in al zijn geledingen leeft op een te hoge voet. In al zijn geledingen. Dat zijn dus ook de 350.000 werklozen, de plattelandsbevolking, de onverzorgde ouden van dagen en de honderdduizenden minimumleiders uit de kringen van de industrie-arbeiders en de noodlijdende kleine zelfstandigen.

Wij willen ons in het belang ener waarachtige nationale eenheid maar liever houden aan het reeds ten vorigen jare door mij geciteerde uit een hoofdartikel van „De Tijd”:

„De dwingende les, die Oostenrijks lot leert aan een ieder, wien ons vrije staatsbestel ter harte gaat, is dus deze: Dat de stabiliteit van de democratie slechts kan behouden worden door uitbanning van de werkloosheid.”

Moge „De Tijd” deze dwingende les hebben geleerd, de Nederlandse regering Colijn heeft haar nog lang niet geleerd. Tot een grootse aanval op de werkloosheid, ondanks alle rapporten en plannen en toezeggingen en beloften is het nog steeds niet gekomen. Wij kennen allen de oorzaak daarvan: de tegenstellingen in het kabinet verlammen de daadkracht der regering.

De actie, die onze Partij in het achter ons liggende jaar ontwikkelde, werd door de gebeurtenissen in het buitenland en door het beleid van het kabinet-Colijn bepaald.

Het was een actie tegen de dictatuur en vóór de democratie, een actie tegen de halfslachtige politiek van geven en nemen van de regering en vóór een krachtige welvaartspolitiek.

In honderdtallen vergaderingen, in de bladen der Arbeiderspers, in ons colportage-orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood”, in onze brochures en manifesten zijn onze inzichten en beginselen door onze sprekers en schrijvers uiteengezet en verdedigd.

Onze propagandisten, bestuurders en functionarissen hebben een respectabele hoeveelheid propagandistische en organisatorische arbeid verzet. Heel vaak op moeilijke en eenzame posten. Wij brengen hun daarvoor vanaf deze plaats onze warme dank en onze oprechte hulde. (*Applaus.*)

Intussen heeft het jaarverslag van den partijsecretaris ons medegedeeld, dat het ledental der partij niet onbelangrijk is gedaald. Het daalde, met uitzondering van het gewest Limburg, over de hele linie. Het daalde van 88.897 leden op 31 December 1937 tot 82.145 leden op 31 December 1938. Dus met ruim 6500 leden.

Zonder mij in al te uitvoerige beschouwingen te begeven, wil ik er toch op wijzen, dat deze achteruitgang *niet* ontstaan is door een, in vergelijking met het voorafgaande jaar, *grotere afschrijving* van leden. Het aantal afgeschreven leden is vrijwel gelijk gebleven. De achteruitgang is ontstaan uit een belangrijke vermindering van het aantal *ingeschreven* nieuwe leden. In 1937 werden ingeschreven rond 21.700 leden. In 1938 niet meer dan rond 14.300. Een verschil van 7.400.

Hieruit moet, naar het mij voorkomt, worden geconstateerd, dat de eigenlijke kern der partij onaangetast is gebleven, maar dat de werfkracht heeft geleden, onder de druk der buitenlandse politieke gebeurtenissen en hun onvermijdelijke terugslag op onze eigen positie, in het bijzonder als oppositie-partij. In tijden van gevaar is er bij velen een instinctieve neiging tot een zeker conservatisme, een vasthouden aan het vertrouwde en een vrees voor wat men ziet als een onzeker experiment. Zo'n stemming komt een oppositiepartij zeker niet ten goede.

Intussen zitten er aan dit verschijnsel nog wel andere kanten. In dezelfde tijd, waarin wij een niet onbelangrijke achteruitgang van ons ledental moeten vaststellen, ging het aantal abonné's op de bladen der

Arbeiderspers met een kleine 3000 vooruit. Vele leden der Partij zien zich onder de druk van de jarenlange crisistoestand geplaatst voor de keuze te bedanken als lid van de Partij of als abonné op onze bladen. Het is begrijpelijk, dat velen aan het contact met onze denkbeelden door middel van onze krant de voorkeur geven.

Ook de V.A.R.A. groeit, de slechte tijdsomstandigheden ten spijt, dwars tegen de verdrukking in. Al verheugen wij ons zeer over deze groei van onze omroeporganisatie, zo zouden we toch niet daarmee gezegd willen hebben, dat het lidmaatschap van de V.A.R.A. vóór behoort te gaan bij het lidmaatschap van de Partij. De positie van de V.A.R.A. wordt uiteraard o.a. óók bepaald door de kracht, die de Partij als politieke factor in het Nederlandse openbare leven kan ontwikkelen.

Anders weer staat het met onze grote zusterorganisatie het N.V.V. De moderne vakbeweging groeit. Een der aangesloten bonden vierde het heugelijke feit, dat het ledental de 50.000 heeft overschreden. Ik maak van deze gelegenheid gebruik onze moderne metaalbewerkerbond hartelijk geluk te wensen met dat mooie succes. (*Applaus.*)

Deze groei van onze moderne vakbeweging is het resultaat van een zeer intensieve, grootscheepse propaganda, waarvoor bij het N.V.V. en de aangesloten vakbonden de onontbeerlijke geldmiddelen aanwezig zijn.

De partij verkeert te dien opzichte in een zeer moeilijke positie. Uit een veelheid van propagandistische mogelijkheden is ons steeds slechts een heel beperkte keuze gelaten. Wij worstelen met een chronisch tekort aan financiële middelen. Ik acht het nodig er op te wijzen, dat de partijgenoten in een bewonderenswaardig solidariteitsbesef met de buitenlandse slachtoffers van het fascistisch geweld veelvuldig zeer grote bedragen bijeen brengen tot leniging van wreed geslagen wonden, maar dat het onszelf, hier in dit land, waarvoor wij in de allereerste plaats verantwoordelijkheid dragen, feitelijk ontbreekt aan de stoffelijke hulpmiddelen om onze plicht tegen het eigen fascisme ten volle te vervullen. Deze tegenstelling kan worden opgeheven door, als dit gevraagd wordt, ook voor de eigen directe strijd de middelen door vrijwillige offers zo ruim mogelijk ter beschikking te stellen.

Waarde Partijgenoten,

Ook dit jaar zijn ons een aantal kameraden door de dood ontvallen.

Wij gedenken hen eerbiedig en in dankbaarheid voor wat zij deden voor onze beweging, ieder naar zijn aanleg vanaf de plaats, waar hij gesteld was.

Enkele namen moge ik in herinnering terugroepen.

Daar zijn in de eerste plaats drie grote figuren uit de Internationale: Otto Bauer, Karl Kautsky en Emile van der Velde.

Drie mannen, gezegend met een groot verstand, een onvoorwaardelijke trouw en een weergaloze moed. Ieder van hen een sieraad van de internationale sociaal-democratie. Twee van hen, Otto Bauer en Karl Kautsky, stierven in de ballingschap, waarin het mensonterende fascisme hen gestoten had. Emile van der Velde werd uitgedragen door heel zijn volk, vriend en vijand verenigd in het bewustzijn van de grootheid van zijn nobele wezen.

Uit de kring van de eigen Nederlandse partijgenoten noem ik U:

Louis Heijermans, den vurigen strijder voor de belangen der volksgezondheid, voorlichter ook in zijn Medische Kronieken van de grote lezersschaar onzer dagbladen. waardigen vertegenwoordiger van het

aan belangwekkende persoonlijkheden zo rijke geslacht Heijermans.

Ik noem U:

Sjoerd Rijfkogel, weggescheurd uit zijn werk en zijn gezin op het hoogtepunt van zijn aan zorgen zo zware leven. Hij was een der trouwsten onder ons met een zoekende en edele geest, voor wien het socialisme was de praktische toepassing van het beginsel der gerechtigheid en de naastenliefde.

Ik noem U:

Sjoukje Troelstra—Bokma de Boer. Voor velen van ons de levensgezellin van Pieter Jelles in de zwaarste jaren van zijn leven. Voor ons allen de begenadigde schrijfster van het Nederlandse kinderboek. Ninke van Hichtum. De Nederlandse literatuur bezit in „Afke's tiental" een kostbaar juweel, stralend van fijne humor en edele menselijkheid. Onvergetelijk is zij voor allen, die het voorrecht hadden met haar in contact te komen.

Ik noem U ten slotte:

Willem Drop. Hij werd van ons weggenomen, midden in een leven van rusteloze arbeid. In hem was wel belichaamd die grote gedachte van het democratisch socialisme, dat het altijd weer gaat om de enkele mens, zijn nood en zijn zorgen. Toen wij hem uitdroegen door het stadje, waar hij opgroeide van kind tot strijdend, socialistisch arbeider, gingen er zo velen mee in de stoet, die hij had bijgestaan in de grote en in de kleine moeilijkheden van het dagelijks leven. Zij hadden een waarachtig vriend en raadsman verloren.

Ik verzoek U in eerbiedige gedachtenis enkele minuten stilte. (*Het congres rijst op.*)

Partijgenoten,

Het zijn duistere tijden, waarin wij samenkomen. Ik wees U reeds op de ondergang van de Tsjechoslowaakse republiek. Maar onze gedachten gaan ook uit naar het harde lot van het republikeinse Spanje, dat na 36 maanden heldhaftige strijd voor een meedogenloze overmacht moest zwichten.

Groot, onnoemelijk groot zijn de offers voor de Vrijheid gebracht. Maar in de harten der mannen, die hun wapenen hebben moeten uitleveren aan den overweldiger, leeft de gedachte der Vrijheid onsterfelijk voort. De doden zijn niet vergeefs gestorven. De strijd is niet vergeefs gestreden.

Eens rijst de Vrijheid zegevierend omhoog. Dat weten wij allen, hoe ernstig wij ook de tijd beoordelen, waarin wij leven en waarvoor wij mede-verantwoordelijk zijn.

De overwinning van de Vrijheid zal te eerder de duisternis van het heden verjagen, naarmate wij zelf met groter trouw en overgave het werk, ook het kleine dagelijkse werk, verrichten, dat ons is toevertrouwd.

Ik spreek het vertrouwen uit, dat ons Congres er toe bij zal dragen onze wil te versterken om het grote doel te helpen bereiken: de verwezenlijking van de beginselen van het democratische socialisme.

Ik heet U allen, de afgevaardigden der afdelingen, de vertegenwoordigers van de Kamerfracties, van het N.V.V., van onze culturele organisaties, van de Arbeiderspers, van onze Belgische zusterpartij en de verdere genodigden, hartelijk welkom en ik verklaar het vijf en veertigste congres der Partij voor geopend. (Applaus).

Goedgekeurd wordt de ontwerp-dagorde.

VORRINK deelt mede, dat de congres-commissie, bedoeld bij artikel 30 der Statuten, Vrijdag 7 April des avonds bijeen is geweest en enkele besluiten genomen heeft, welke namens de congres-commissie door H. Molendijk zullen worden toegelicht.

H. MOLENDIJK: Dit verslag van de zitting der congres-commissie kan kort zijn. De bedoeling is, dat wij voorstellen, die betrekking hebben op organisatorische vraagstukken, van de congresagenda afvoeren om te bereiken, dat het congres een plaats van politieke beraadslaging wordt. Nu zijn de meeste voorstellen, die op de agenda voorkomen van die aard, dat zij met enige goede wil wel te voegen zijn bij die voorstellen, die een politieke strekking hebben. De congres-commissie heeft maar voor enkele een uitzondering gemaakt.

In de eerste plaats voorstel 12 van de afdeling Amsterdam XI, dat betrekking heeft op de plaats, waar het congres volgend jaar zal worden gehouden.

De commissie stelt daarom voor dit voorstel af te voeren.

Voorts heeft de commissie gesproken over voorstel 13c van de afdeling Peize, waarin gesproken wordt over de salariëring van de bestuurders.

Deze materie is al enige keren op congressen behandeld en wij weten dus wel hoe de Partij hier over denkt. Wij zijn van oordeel, dat het congres hier geen tijd aan moet besteden.

Verder zijn er twee voorstellen, n.l. nummer 30 en 31, resp. van de afdeling Voorburg en Apeldoorn, betrekking hebbend op de selectie van de kandidaten voor de Provinciale Staten.

De congres-commissie stelt voor deze materie ter bestudering op te dragen aan een commissie, die nagaat, in hoeverre de techniek van de selectie op het ogenblik achterstaat bij de methode, die wij volgen voor de verkiezing van de Kamercandidaten. Voor de verkiezing van de leden van Provinciale Staten en Gemeenteraden is deze zaak anders geregeld en wij menen, dat daarin een zekere uniformiteit moet komen. Dat kan evenwel niet door het congres geschieden, doch dit zal door een kleine groep mensen moeten gebeuren, hetgeen dan gesanctionneerd moet worden.

Een soortgelijke opmerking zou ik willen maken over de voorstellen 32 en 33, resp. van de afdelingen Haarlem I en Apeldoorn, die betrekking hebben op het contributievraagstuk. Men zal moeten toestemmen, dat dit een vraagstuk van technische aard is.

Men kan hierover voorstellen en amendementen indienen, maar het is voor de mensen, die met deze materie vertrouwd zijn, zeer moeilijk ogenblikkelijk aan te duiden, welke consequenties hieraan verbonden zijn.

Wij hebben zoeven van den Partijvoorzitter gehoord, dat wij er gezamenlijk voor zullen moeten zorgen, dat wij ruimte krijgen om de strijd tegen het fascisme te voeren. Daarvoor moeten middelen worden gevonden. Als wij het daarover eens zijn en ik meen, dat daarover eenstemmigheid bestaat, dan geloof ik, dat wij het er toch ook over eens zijn, dat wij in het congres over de techniek van de contributieregeling geen debat kunnen voeren. Dat moet een beperkte groep doen, die aan het congres rapport kan uitbrengen, nadat het de Partijraad gepasseerd is.

Dan hebben wij verder gesproken over voorstel 11 van de afdeling Haren en voorstel 13b van de afdeling Gouda. Deze voorstellen hebben

betrekking op het houden van de congressen, de samenstelling, de vertegenwoordiging, de vergoedingen en de perioden, die er liggen tussen de verschillende congressen.

De congres-commissie meent, dat over deze dingen geen incidentele beslissingen kunnen worden genomen, doch dat dit een aangelegenheid is, die in kleine kring ernstig gezien moet worden. In het voorstel van Haren wordt de wenselijkheid geuit dat alle afdelingen op het congres vertegenwoordigd zullen zijn. Men komt al direct tot de conclusie, dat dit niet kan. Zou dit zo zijn, dan was er geen gelegenheid in Nederland te vinden, die groot genoeg was om te vergaderen. Er zal dus een andere methode gevonden moeten worden, waarbij alle afdelingen het gevoel krijgen, dat zij vertegenwoordigd zijn.

Het voorstel, om niet jaarlijks te congresseren, is drie jaar geleden besproken en toen verworpen. Nu is het opnieuw aanhangig gemaakt. Wij zouden het willen inschakelen bij de hele congresmaterie. Laat een commissie van veelzijdige samenstelling deze zaak overwegen en vastleggen, waarna het congres er dan een oordeel over kan uitspreken.

Op dit voorstel van onze congres-commissie heeft het Partijbestuur een enkel amendement, dat toegelicht zal worden door Woudenberg.

WOUDENBERG: Het voorstel van de afdeling Gouda is voor het Partijbestuur aantrekkelijk. Het Partijbestuur heeft dit als resultaat van het onderzoek van de reorganisatie-commissie drie jaar geleden voorgesteld aan het congres. Dit voorstel is toen verworpen. Het Partijbestuur is evenwel niet veranderd van mening. Intussen voelt het Partijbestuur ook niet voor zo'n incidentele beslissing, als nu door het voorstel van Gouda wordt mogelijk gemaakt.

Indien het congres accoord gaat met het voorstel van de congres-commissie, om zowel het vraagstuk van de contributie-regeling als de samenstelling van het congres en die van de periode, die er ligt tussen twee congressen in handen te geven van een in te stellen commissie, dan is het Partijbestuur voornemens deze commissie zodanig samen te stellen, dat deze verschillende vraagstukken daarin kunnen worden gezien door partijgenoten, die, hetzij als deskundige, hetzij als belangstellende ten aanzien van dit vraagstuk in de Partij bekend zijn. Gaat het congres hiermee accoord, dan heeft het Partijbestuur één verzoek tot het congres te richten, n.l. om het Partijbestuur te machtigen om eventueel in 1940, dus in afwachting van een definitief besluit, door een volgend congres te nemen, geen Partijcongres te houden onder de volgende voorwaarden:

1e. dat de ingestelde commissie gunstig zal adviseren ten aanzien van het voorstel van Gouda. Is het advies van de commissie ongunstig, dan stelt het Partijbestuur op die machtiging geen prijs;

2e. dat de Partijraad zich met dit gunstige advies zal hebben verenigd en

3e. dat indien bijzondere omstandigheden het gewenst maken, in 1940 toch het gewone congres zal worden gehouden.

Wij vragen dus van het congres een machtiging om eventueel in 1940 geen congres te houden. Wij vragen dit uitsluitend met het oog op de financiële toestand van de Partij en de noodzakelijkheid, dat wij voor ons werk en onze actie zo'n groot mogelijk deel van de middelen moeten vrij houden. Ik behoef dit niet nader toe te lichten, want ik heb hierover aan de afdelingen reeds een speciale nota gezonden.

Ik vestig er evenwel de aandacht van het congres op, dat indien het

bereid is deze machtiging te verlenen en wanneer van deze machtiging gebruik zal worden gemaakt, dit tengevolge heeft, dat het Partijbestuur gekozen wordt voor de duur van twee jaar.

In de tweede plaats betekent dit, dat de begroting voor 1940 zal moeten worden vastgelegd door de Partijraad.

Dit verzoek van het Partijbestuur staat bij de bespreking van het beleid ter discussie. Aan het congres wordt dus op dit ogenblik gevraagd alleen te beslissen over het voorstel van de congres-commissie.

Over het verzoek van het Partijbestuur kan worden beslist, nadat in de discussies gelegenheid zal zijn geweest hierover te spreken.

VORRINK brengt in stemming de voorstellen van de congres-commissie.

Het congres gaat er mee accoord, dat de voorstellen 12 van Amsterdam XI en 13c van Peize van de agenda worden afgevoerd.

Met het voorstel van de congres-commissie ten aanzien van de voorstellen 30 en 31 van Voorburg en Apeldoorn om een commissie van onderzoek in te stellen, gaat het congres accoord.

Voorts kan het congres zich verenigen met het voorstel van de congres-commissie, ten aanzien van de voorstellen 32 van Haarlem I, 33 van Apeldoorn, 11 van Haren en 13b van Gouda gedaan, om een commissie in te stellen, die deze gehele materie beziet.

VORRINK zegt de congres-commissie dank voor het uitbrengen van haar rapport.

Middagzitting Zaterdag 8 April 1939

Aan de orde is punt 4 van de agenda: behandeling jaarverslagen en bespreking van het in het afgelopen jaar gevoerde beleid.

H. DE DREU (Amsterdam): Namens alle Amsterdamse afdelingen zal ik hier enkele opmerkingen maken over het beleid van het Partijbestuur en over het jaarverslag.

Wij hebben dit jaar geen behoefte aan uitvoerige algemene beschouwingen, omdat wij ons over 't geheel met het gevoerde beleid kunnen verenigen.

Vooraf de gevoerde actie om de regering aan te sporen tot meer afdoende maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid heeft onze volle waardering. Een hoogtepunt in deze actie waren de grote demonstratie vóór de interpellatie-Van Gelderen en deze interpellatie zelf, waarvoor wij niets dan lof hebben.

Daarna is ook in de Eerste Kamer en in onze pers nog een voortdurende druk op de regering uitgeoefend om eindelijk de bestrijding van de werkloosheid in grote stijl aan te vatten en a.s. Maandag zullen wij in de grote demonstratie een nieuw hoogtepunt beleven in deze strijd om een menswaardig bestaan voor allen.

Dat deze actie tegen werkloosheid door ons zo op prijs wordt gesteld, dat er zelfs in Amsterdam stemmen zijn opgegaan, die menen, dat ook na de interpellatie-Van Gelderen opnieuw demonstraties hadden moeten worden gehouden, bewijst dat de strijd tegen de werkloosheid één van de dingen is, waarmee onze leden het sterkst meelevend.

En, het is ook geen wonder, want iedereen voelt, dat de oplossing van dit grote vraagstuk niet alleen een levenskwestie is voor de slachtoffers zelve, maar dat de huidige toestand ook een noodlottige invloed heeft op de onderlinge verhoudingen in de menselijke samenleving en op de geestesgesteldheid van ons gehele volk.

Er ontstaat een steeds dieper wordende kloof tussen werklozen en werkenden en zelfs in onze eigen partij zijn hiervan bij sommige gelegenheden symptomen op te merken.

Een slaafse en onderworpen geestesgesteldheid van de massa kan op zijn beurt weer een reactie van machtsuitbreiding van de bovenliggende klasse en ook van de regering tengevolge hebben.

Misschien zijn van deze machtsversterking reeds enkele symptomen aan te wijzen in 't beleid van sommige ministers, terwijl ook de uitslating van Minister Slotemaker de Bruïne over de werkloze jonge onderwijzers typerend is voor de toenemende durf van de huidige machthebbers.

Wij geven de verzekering, dat de Partijleiding bij de voortzetting van haar krachtige strijd tegen de werkloosheid, ook verder op de steun en de volledige werkkraft van onze afdelingen zal kunnen rekenen.

De houding van de Partijleiding in verband met de internationale gebeurtenissen in het afgelopen jaar kunnen wij minder bewonderen. We hebben toen een vaste lijn gemist. Wij geven toe, dat het voor de leiding dikwijls zeer moeilijk was een standpunt te bepalen en al kunnen wij dan ook de weifelende houding begrijpen en verklaren, goedkeuren doen we die houding niet. Meer dan ooit hadden, vooral tijdens de September-gebeurtenissen onze leden behoefte aan leiding. Het Partijbestuur heeft toen geen richtlijnen gegeven voor de houding der Partij

in verband met deze aangelegenheden. Tijdens de September-gebeurtenissen moest men het zelfs beleven, dat terwijl het Partijbestuur zweeg, twee „particuliere” partijgenoten hun standpunt uiteen zetten. Ik bedoel de tegenstrijdige artikelen van Bongers en Winkler, die tot grote verwarring in de Partij aanleiding hebben gegeven.

Naar onze mening was dit ontbreken van een vaste lijn de voornaamste oorzaak van het feit, dat van de protestvergadering in Carré niet een zodanige kracht uitging, als wenselijk ware geweest.

Wij menen, dat een dergelijke gang van zaken in de toekomst voorkomen dient te worden, vandaar, de indiening van voorstel 1 op de beschrijvingsbrief van Amsterdam XI, waarin de wenselijkheid wordt uitgesproken om in tijden van ernstige politieke spanningen de Partijraad met spoed bijeen te roepen, ten einde, na gemeenschappelijke beraadslagingen een gedragslijn te bepalen en zo mogelijk een parool uit te geven.

In aansluiting hierop wil ik meedelen, dat in onze afdelingen ook in ander verband de mening geuit is, dat het contact tussen de Partijleiding en de leden vooral niet mag verminderen.

Enkele Amsterdamse afdelingen hebben bezwaar tegen de aangekondigde commissie die tot taak krijgt te onderzoeken op welke wijze een betere afvaardiging door de afdelingen naar het congres kan worden verkregen, doch die dan tevens opdracht krijgt, na te gaan, hoe deze zaak kan worden gecombineerd met het houden van onze congressen om de twee jaar. Er waren ook enkele afdelingen, die hier geen bezwaar tegen hadden.

Het instellen van deze commissie vindt zijn oorzaak in de voorstellen betreffende de financiën. Wij hebben op de Partijraadsvergadering reeds voorstellen gehad betreffende contributiewijziging en toen is reeds meegedeeld, dat er een commissie zou worden ingesteld, die ook het congresseren om de twee jaar zou onderzoeken. Later, kort voor het congres, kregen wij een schrijven over de financiële toestand van de Partij en daaraan is ook dezelfde conclusie verbonden, dat aan een commissie opdracht moest worden gegeven, de mogelijkheid te onderzoeken van het congresseren om de twee jaar.

Wij zouden willen vragen om aan deze commissie een zo ruim mogelijke opdracht te geven, niet alleen betreffende het congres, maar in verband met de gehele financiële toestand van de Partij.

Eveneens achten wij het wenselijk onder ogen te zien, of de verhouding in het bijdragen van de kosten van gemeenschappelijke acties van Partij en Vakverbond wel juist is. Wanneer wij gaan bezuinigen op de congressen, is dat ook wel de moeite waard onder het oog te zien.

Tegen het amendement van het Partijbestuur op het voorstel van de congres-commissie, om volgend jaar geen congres te houden, — indien het advies van de commissie gunstig zou zijn — .....

VORRINK: En nadat de Partijraad zich er accoord mee heeft verklaard.

DE DREU: .....hebben enkele Amsterdamse afdelingen bezwaar. Er zijn er ook, die er mee accoord gaan.

Het grootste bezwaar van de afdelingen, die er tegen zijn, is, dat zij verwachten, dat er in onze Partij groot verzet zal rijzen tegen het houden van de congressen om de twee jaar.

Er zijn er ook, die een mogelijkheid zien in het verkorten van de jaarlijkse congressen.

Vooral is men er tegen om thans onmiddellijk in te voeren, dat na twee jaar eerst gecongresseerd wordt, omdat men vreest, dat er een onbevredigd gevoel zal blijven bij de leden, die daar sterk tegen gekant zijn en dat men zal zeggen: Er is iets gebeurd, waar de leden niet in zijn gehoord.

Wij zijn dus niet tegen de bedoelde commissie, maar wij wensen haar een ruime opdracht te geven.

Wat betreft onze houding ten opzichte van de communisten, meent men in Amsterdam, dat een meer consequente houding behoort te worden aangenomen, niet alleen door het Partijbestuur, maar ook door alle partijgenoten persoonlijk. Bij het zitting nemen in comités, waarin ook mensen van andere politieke richting zijn opgenomen, dient de uiterste voorzichtigheid te worden betracht. In dit verband willen wij de aandacht van het Partijbestuur vragen voor het z.g. anti-polyp-comité.

Ten opzichte van het Plan van de Arbeid meent Amsterdam enige verflauwing van de belangstelling te kunnen constateren. Wel is bij de Kamerdebatten naast het Plan-Westhoff door onze vertegenwoordigers het Plan van de Arbeid telkens onder de aandacht gebracht, maar de popularisering van ons eigen plan heeft geen voldoende voortgang gehad. Er dreigt daardoor zelfs het gevaar, dat het Plan-Westhoff bij de massa een beter bekende klank wordt dan het Plan van de Arbeid. Wij dringen er daarom ten sterkste op aan, dat de Plan-propaganda weer meer op de voorgrond wordt geplaatst.

Thans kom ik tot enkele opmerkingen aan de hand van het Jaarverslag.

In de eerste plaats zou ik namens Amsterdam de vraag willen stellen, of in den vervolge het Jaarverslag niet zou kunnen beginnen met een algemene beschouwing over de toestand van de Partij en van de sociaal-democratie in 't algemeen, welke beschouwing dan het uitgangspunt zou kunnen vormen voor de discussie op het congres.

Wat betreft het ledenverlies, zijn wij het wel eens met de conclusie van het Partijbestuur, dat de wijze, waarop de Partij de schokken in het wereldgebeuren heeft doorstaan, ruimte laat voor optimisme. Wanneer we zien, dat in de jaren 1933 tot 1935, eveneens een periode tussen Kamer- en Statenverkiezingen, een achteruitgang van 7110 leden te constateren viel, welke in de daarop volgende twee jaren weer werd ingehaald, en dat thans in de jaren 1937 tot ultimo 1938 de achteruitgang slechts ruim 900 meer bedraagt, terwijl er thans aanwijsbare oorzaken zijn, zoals de internationale spanningen, de kwestie-Kiès en niet te vergeten de grotere verarming der arbeidersklasse, dan geloof ik stellig, dat er voor pessimisme geen enkele reden is.

Desniettemin meent Amsterdam, dat de propaganda krachtiger moet worden aangepakt en dat de ledenwerfactie voor het komende jaar één der hoofdpunten van ons program zal moeten zijn. Wij willen geen positief voorstel doen om een aparte propaganda-commissie te benoemen, maar wel geven wij het Partijbestuur in overweging enige goede krachten buiten het bestuur aan te zoeken om het speciaal in dit werk bij te staan.

Ok betreffende het ledenverlies van de A.J.C. is het wenselijk, dat het Partijbestuur onderzoekt, op welke wijze deze achteruitgang is te stuiten.

In dit verband wil ik ook de vraag stellen, hoe het staat met de vorming van Jong-socialisten-kernen.

Tot onze verwondering lezen we in het hoofdstuk „Congres Sociale Verzekering”, dat de Partij zich in het algemeen verenigd heeft met de conclusies van het Rapport inzake de Sociale Verzekering.

Wij hebben alle waardering voor de Commissie, die het rapport heeft samengesteld en ook voor de inleidingen, die over dit belangrijke onderwerp op het speciale congres zijn gehouden, maar van een uitspraak van onze Partij is n.o.m. tot heden nog geen sprake geweest. Op het speciale Congres zijn geen beslissingen genomen, waartoe dat congres ook de bevoegdheid miste.

Voor al de ziekenfondskwestie achten wij nog niet rijp voor een beslissing. De afdelingen zullen zeer zeker nog in de gelegenheid moeten zijn hun oordeel hieromtrent kenbaar te maken. Wij zouden gaarne vernemen, hoe het Partijbestuur zich voorstelt deze zaken verder te behandelen.

Over de omzetting van „De Socialistische Gids” in „Socialisme en Democratie” willen wij ook enkele opmerkingen maken.

Het nieuwe tijdschrift voldoet naar onze mening aan alle eisen, die aan een dergelijk tijdschrift gesteld kunnen worden. In de nieuwe redactie hebben wij het volste vertrouwen.

Toch kan de wijze, waarop de omzetting heeft plaats gevonden, ons niet bevredigen en wij hebben de indruk, dat die omzetting niet zonder wrijving geschied is. Het afscheidswaard van Prof. Bongers geeft tot die mening aanleiding en heeft de vraag doen rijzen, of de commerciële zijde bij de beslissing niet te veel op de voorgrond is gekomen en ook, of de verhouding tussen uitgever en redactie wel zodanig is geregeld, dat voor de toekomst geen nieuwe moeilijkheden te vrezen zijn.

Verder menen wij, dat het niet juist is en niet overeenkomstig het reglement, dat de nieuwe redactie is benoemd buiten het Partijcongres om.

Aan Prof. Bongers en p.g. Kleijn wens ik hier namens Amsterdam hulde te brengen voor de jarenlange arbeid, die ze voor „De Socialistische Gids” hebben verricht. (Applaus).

Uit hetgeen in het verslag omtrent de verkoop van brochures wordt medegedeeld, blijkt duidelijk, dat een brochure, welke voor de massa bestemd is, niet duurder mag zijn dan ten hoogste 5 cent.

Ook menen wij, dat het beter is de namen van de schrijvers der brochures weg te laten en alle brochures te laten uitgaan van de Partij.

Eveneens zouden wij willen breken met de traditie, dat er altijd een Mei-brochure en altijd een Kerstbrochure moet zijn. Zou dit geld niet beter besteed kunnen worden voor korte brochures over actuele dingen?

Dan zouden wij nog de vraag willen stellen, wanneer wij de beloofde brochure als toelichting op het beginselprogramma kunnen verwachten.

Verder lezen wij in het verslag, dat onze eigen commissie ter bestudering van de vraag, welke wijzigingen in de Armenwet zouden moeten worden aangebracht, haar werkzaamheden heeft gestaakt, omdat er een Staatscommissie inzake werklozenzorg en steun aan kleine zelfstandigen bestaat.

Het lijkt ons toe, dat de taak van deze Staatscommissie, die van onze eigen commissie niet geheel dekt, omdat armenzorg en werklozenzorg niet hetzelfde is.

Uit de bewoordingen van het verslag maken wij op, dat onze commissie niet is ontbonden, doch alleen haar werkzaamheden heeft gestaakt. Wij zouden daarom gaarne zien, dat het Partijbestuur nog eens

ernstig overweegt, of het niet wenselijk is, dat van onze zijde een rapport verschijnt over de noodzakelijke wijzigingen in de Armenwet.

Tot slot voorzitter, nog een opmerking over de Partijraad. Het vorig jaar is toegezegd, dat aan de Federaties en aan de afdelingen verslagen van de vergaderingen van de Partijraad zouden worden toegezonden. Waar dit tot heden niet gebeurd is, dringen we er ten sterkste op aan, dat dit voortaan zal geschieden.

G. P. GARNIER (Den Haag V): Namens de Haagse afdelingen breng ik hulde aan de redactieleden van de „Socialistische Gids”, Prof. Bonger en anderen. De wijziging heeft plaats gevonden en wij wensen hier niet op terug te komen. Wij menen evenwel, dat een wetenschappelijk tijdschrift voor onze Partij van zo groot belang is, dat men niet direct klaar moet staan om het om financiële redenen op te heffen.

Wij menen, dat men met de winst op andere bladen van de Arbeiderspers een blad van zo grote opvoedkundige waarde in stand moet kunnen houden, als het niet anders mogelijk is.

Namens de afdeling Den Haag V ondersteunen wij het voorstel van Amsterdam XI, om in dagen van ernstige spanning de Partijraad bijeen te roepen, omdat in zulke dagen het afdelingsleven wordt lam gelegd.

W. J. REIJNDERS (Heemstede): Ik wil een enkele opmerking maken over de publicaties, welke er in de Arbeiderspers zijn verschenen in de Septemberdagen van 1938. In het jaarverslag van de Partij wordt op bladzijde 14 de opmerking gemaakt, dat een van de oorzaken van het ledenverlies is, dat klaarblijkelijk niet te ontgaan is, dat in zulke tijden leden van de Partij hun vertrouwen en hun evenwicht verliezen, omdat het perspectief wordt verduisterd. Ik wil er op wijzen, dat inderdaad door vele partijgenoten het bezwaar werd gevoeld, dat de pers op een gegeven ogenblik dermate scherp was, dat de vraag rijst of het Partijbestuur hier niet had moeten ingrijpen. Van de Partijleiding is slechts verschenen de motie namens de Algemene Raad, welke op pagina 22 van het verslag is gememoreerd. Men kan de vraag stellen of het schrijven van p.g. Bonger wel beheerst was in die tijd.

De afdeling Heemstede verzoekt het Partijbestuur bij zulke gelegenheden in te grijpen, opdat niet de partijgenoten voor problemen blijven staan.

L. MOLL (Wassenaar): Ik moet beginnen met een opmerking te maken op de openingsrede van den voorzitter. Het kan zijn, dat ik het niet gehoord heb, maar in zijn welkomstwoord tot de afgevaardigden heeft hij de afgevaardigden van de Bond van Vrouwenclubs vergeten. (De voorzitter maakt een beweging van verontschuldiging en de zaal applaudiseert.)

Verder vestig ik de aandacht op het amendement van de afdeling Wassenaar op voorstel 1 van de afdeling Amsterdam XI. Wassenaar betuigt instemming met dat voorstel, maar vreest, dat het voor de Partijraad moeilijk zal zijn, om, onverwachts bijeen geroepen bij nationale of internationale spanningen, direct met voorstellen te komen om een gedragslijn te bepalen. Dan staat de Partijraad voor een moeilijke en niet voorbereide taak. Het amendement van Wassenaar nu wenst, dat het Partijbestuur bij onverwachte veranderde situatie telkens voorstellen ontwerpt, om het contact tussen bestuur en leden te behouden. Dan staat de Partijraad voor een voorbereide taak. Kan die niet meer bijeenkomen, dan

scheppen de voorstellen van het Partijbestuur de mogelijkheid om direct met andere vertrouwsmannen contact te zoeken voor het bepalen van een gedragslijn.

Ik meen er verder de aandacht van het congres op te mogen vestigen, dat in het boek, dat p.g. Albarda ter gelegenheid van zijn 25-jarig Kamerlidmaatschap is aangeboden, de samenwerking met de Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs ontbreekt.

Voorts wijs ik er op, dat wij onder de namen van de medewerkers aan nummer 4 van „Socialisme en Democratie” niet aantreffen de naam van een vrouwelijke medewerker. Ik wist, dat Hilda Verwey—Jonker hiervoor gevraagd was, die het evenwel niet had aangenomen. Thans krijg ik een nummer 4 van het tijdschrift in handen met o.a. er op gedrukt de naam van de medewerkster p.ge. E. Ribbius Peletier.

Ten slotte hebben wij er bezwaar tegen, dat in de kolommen van de Arbeiderspers zoveel plaats gewijd wordt aan de huldiging van personen, die tegenstanders van onze beweging zijn. Ik heb hier op het oog de ellenslange artikelen, die aan Frank van der Goes zijn gewijd. Niemand zal de waarde van Van der Goes ontkennen, doch wij hebben er bezwaar tegen, dat hem hulde wordt gebracht voor hetgeen hij voor de Partij deed, terwijl er niet bij vermeld wordt, dat hij behoort tot een partij, die ons fel bestoekt. Wie dat alles leest en de voorgeschiedenis niet kent, krijgt de indruk, dat Van der Goes nog lid van de Partij is.

A. VAN MEENEN (Rotterdam X): Het zal velen wel vreemd aandoen, dat in 1939 op dit congres een voorstel als dat van Rotterdam X nog nodig is. Het is ons allen bekend, dat enkele jaren terug medezeggenschap bij de Arbeiderspers is ingevoerd en dat wij daarover, terecht, in de Arbeiderspers artikelen hebben kunnen aantreffen, waarin over dit feit de loftrumpet werd gestoken.

Naast de medezeggenschap is er geweest een ondernemingsraad, daarnaast waren twee mensen uit het personeel in de Raad van Commissarissen vertegenwoordigd, met allen waren collectieve contracten afgesloten, waardoor een bepaalde rechtsgang voor het personeel bij de Arbeiderspers zou bestaan.

Tot onze grote spijt moeten wij constateren, dat van dat alles zo goed als niets is overgebleven. Slechts de typografen en de journalisten hebben nog een contract, waardoor deze uiteraard beschermd zijn tegen eventuele beslissingen. Rotterdam X acht deze toestand niet goed. Dat is zeer zacht uitgedrukt. Wij zijn van mening, dat er voor al het personeel bij de Arbeiderspers een mogelijkheid moet zijn om in beroep te gaan tegen eventuele beslissingen. Dit is op het ogenblik niet mogelijk. Men kan hierbij uitgaan van de gedachte, dat de vakbeweging deze zaken maar in het reine moet brengen.

Men voelt evenwel hoe moeilijk het voor een vakorganisatie is te vechten tegen een eigen bedrijf. Men zou eigenlijk tegen zichzelf moeten optreden. Men kan er zich niet afmaken met te zeggen, dat de vakorganisaties dit varkentje maar moeten wassen.

In de periode, dat alles ten opzichte van dit vraagstuk bij de Arbeiderspers in orde was, was er nog een grote groep personeel, de advertentie-acquisiteurs, die onder geen enkele bepaling vielen. Er blijft dus een belangrijke groep, die van alle rechten verstoken is.

Afgezien van de vraag, hoe dit alles zo geworden is en afgezien van de vraag of de vakbeweging in staat zou zijn meer tot stand te brengen, wil ik de zaak anders stellen. Het zijn toch Partij en Vakbeweging, die de

Arbeiderspers hebben gesticht. Laten wij maar vaststellen, dat wij als congres de helft van de Arbeiderspers vertegenwoordigen, en ook verantwoordelijk zijn voor de gang van zaken daar.

Ik ben niet van mening, dat, hoewel wij de helft van de Arbeiderspers vertegenwoordigen, daarmee de zaak ook in orde is. Daarvoor zijn besprekingen nodig met de andere helft, de Vakbeweging. Maar ik meen, dat dit geen bezwaar is.

J. v. d. ZEL—MOELJER (Hoorn): Mij is opgedragen de Kamerfractie te verzoeken of zij niet meer activiteit zal kunnen betrachten voor wat betreft het staatspensioen. Het is zo angstig stil tegenwoordig en men hoort er niets van. Als men in het orgaan van de Bond voor Staatspensioen leest, dat men van de S.D.A.P. niets meer te verwachten heeft, dan wordt het ons bang om het hart. Vooral onder de ouderen, die weten, hoe er vroeger voor gevochten is. Deze zaak leeft in de harten van duizenden arbeiders.

Staatspensioen is een eerste eis, niet alleen voor de werklozen, die altijd in de ellende zitten en ook nog het spook van de oude dag voor ogen hebben, maar ook voor de arbeiders, die de gehele dag werken en voor wie het funest moet zijn te weten, als zij niet meer kunnen, aan de genade te zijn overgeleverd. Voor deze mensen zal het een lichtpunt zijn te weten, dat er iets voor ze gedaan wordt. Is dit lichtpunt er niet, dan is dit een rem voor hun strijdkracht en energie.

Ten tweede is mij opgedragen de Tweede Kamerfractie te vragen of zijn het niet daarheen kan leiden, dat de steunregeling wat soepeler wordt toegepast. Men houdt zo streng vast aan alle artikelen, dat van een klein beetje soepelheid geen sprake meer is. Wij denken daarbij aan de mensen, die steun trekken en ziek worden en dan worden weggewerkt naar Armenzorg, waar heel andere normen gelden. Dit geldt ook voor mensen, die ouder worden. Men zegt dan: jullie zijn geen bona fide arbeiders meer en hebt derhalve geen recht meer op steun. Men verwijst ze dan naar Armenzorg.

R. BREUR (Amsterdam): De Amsterdamse afdelingen hebben mij opgedragen enkele opmerkingen over de Arbeiderspers te maken. Zoals te doen gebruikelijk is gaan daarbij lof en critiek samen.

In de eerste plaats wil ik namens de Amsterdamse afdelingen een woord van lof spreken over de wijze, waarop in het algemeen p.g. Jan de Roode de buitenlandse overzichten zo voortreffelijk schrijft en ons op zo buitengewoon goede manier het standpunt van hen, waarmee wij het niet eens zijn, weet duidelijk te maken. (*Applaus.*)

Inderdaad komen ook nog andere voor woorden van lof in aanmerking, doch wij zullen het hierbij laten.

Ik meen er op te moeten wijzen, dat onze krant naast de algemene dagbladtaak, ook nog een andere heeft en dat is de taak onze beweging zo goed en krachtig mogelijk te dienen en misschien in beperkter zin, onze Partij.

Voor enkele jaren is in de kop een wijziging aangebracht, die tamelijk geruisloos is doorgegaan. Sedert geruime tijd hebben wij nu als onderkop „Sociaal-democratisch Dagblad”. Deze verandering schijnt op den duur toch wel meer betekenis te hebben, dan wij hebben kunnen vermoeden. Het komt ons voor, dat in de laatste tijd toch wel het een en ander mankeert aan de dienst, die aan de Partij wordt gegeven, en aan de

aandacht, die aan het werk van de Partij wordt besteed. Wij hebben het gevoel, dat de krant hier en daar niet helemaal meer de weerspiegeling is van het leven van onze Partij. Naar ons gevoel wordt veel te weinig aandacht besteed aan onze lijst voor de Prov. Staten. Er worden ter aanbeveling van onze lijst voor de Prov. Staten geen regels of grote koppen opgenomen, waardoor dit vrijwel onopgemerkt aan de leden voorbij gaat.

Ik wijs verder op de moeite, die de afdelingen in het algemeen hebben om berichten, die de actie zelf raken, in Amsterdam opgenomen te krijgen. Onze mensen willen hier nu eenmaal graag iets van weten en de laatste tijd is dit teruggedrongen in de advertentie-rubriek.

Amsterdam zou het zeer op prijs stellen, indien wat meer en nauwkeuriger aandacht werd besteed aan het contact met de massa van de partijgenoten. Wij hebben voor de wijze waarop onze krant wordt gereedgemaakt alle lof en weten dat dit op hoog peil staat, doch wij hebben tegelijkertijd het gevoel, dat de artikelen, die in onze krant verschijnen niet altijd op de juiste manier aanslaan bij de massa. Wij vragen de redactie daar meer aandacht aan te schenken en te proberen, toon en inhoud, de bewoordingen en de geest van de artikelen zodanig te houden, dat er enige begeestering van uitgaat op de grote massa van de lezers.

Namens de Amsterdamse afdelingen moet ik nog enkele andere opmerkingen maken. In de eerste plaats, dat het bekend is, dat de regering enige tijd terug gevraagd heeft enige matigheid te betrachten in de critiek op de toestanden in het buitenland. Nu is het ons niet bekend, of de redactie zich zonder die waarschuwing scherper zou hebben uitgelaten dan tot nog toe. Ofschoon wij niet van mening zijn, dat de raad van de regering ten alle tijde genegeerd zou moeten worden, stellen wij er toch prijs op hier te verklaren, dat wij vertrouwen, dat onze redactie nimmer zo ver zal gaan, dat onderhands de vrijheid van drukpers in het gedrang zou komen of dat de waarheid te kort zou worden gedaan.

Naar aanleiding van de economische rubriek zo u ik willen opmerken, dat ofschoon deze in het algemeen zeer belangwekkend is, de doorsnee-lezer hierin niet veel vindt. Sinds het verdwijnen van de artikelen van Matthijsen is deze rubriek er niet op vooruit gegaan. Amsterdam verzoekt een poging te doen deze artikelen weer in de economische rubriek terug te krijgen.

Vorig jaar is op het congres een opmerking gemaakt, die zeer ingeslagen is, n.l. dat de rubriek „geestelijk leven” beter zou kunnen heten „het leven der geestelijken”. De hoofdredactie heeft toen toegezegd te overwegen of het beter zou zijn deze rubriek een andere naam te geven. Deze naam is niet gekomen, maar de eenzijdigheid is gebleven.

In het verslag komt verder een opmerking voor over de teruggang van het aantal abonné's van „De Proletarische Vrouw”.

Het lijkt ons toe, dat dit een onbevredigende toestand is waarvoor natuurlijk een oorzaak zal zijn aan te wijzen. Wij zijn van oordeel, dat de verschijningsvorm van „De Proletarische Vrouw” hopeloos verouderd is. De laatste tijd verschijnen er tal van nieuwe bladen in een zeer aantrekkelijke vorm. Het lijkt ons toe, dat aan deze zaak meer aandacht moet worden geschonken. Deze zaak is ook vorige week op de jaarvergadering van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs reeds besproken en wij zullen ons hier niet in mengen. Wij vragen alleen het Partijbestuur al het mogelijke te doen om met de instanties, die hierbij betrokken zijn, er voor te zorgen, dat de krant voor onze vrouwenbeweging, waarvan de leiding aan goede handen is toevertrouwd, uiterlijk verbeterd wordt.

Ten aanzien van de verschijning van een discussie-orgaan zijn enkele toezeggingen gedaan, maar hier is nog steeds niets van gekomen. Wij weten, dat dit met de financiële toestand samenhangt.

Vorig jaar heeft de Partijsecretaris gezegd, dat er maatregelen in voorbereiding waren om te zien of er een vorm zou kunnen worden gevonden wederom een discussie te gaan voeren, zonder de zekerheid, dat het daarmee zou gaan als met „De Sociaal-Democraat”. Dat was inderdaad zeer voorzichtig gezegd. Hoe staat het hier nu mee?

In de Arbeiderspers hebben wij op het moment een bedrijf, dat volledig staat op de hoogte van onze tijd en dat commerciëel voortreffelijk wordt geleid. Is het evenwel niet mogelijk, dat zo nu en dan bij verschillende aangelegenheden het commerciële het ideële overheerst?

Ten slotte wil ik een opmerking maken, die misschien alleen voor Amsterdam van belang is. Ik bedoel hier de ruimte, die in de Arbeiderspers wordt besteed aan de bestrijding van de communisten. Het komt ons voor, dat daarover in de Arbeiderspers veel te weinig wordt geschreven. Ik wil niet zeggen, dat het communisme in de provincie geen rol speelt, maar in elk geval is het in Amsterdam een gevaar. Ik zou willen, dat de Arbeiderspers meehielp dit grote kwaad te bestrijden.

SOETEKOUW (Borculo): Ik zou de Tweede Kamerfractie enkele vragen willen stellen in zake de toepassing van de Concentratiewet. Het verslag van de Tweede Kamerfractie was op dit punt heel kort. Hier staat slechts „Ook het beleid van den minister inzake de concentratiebepalingen ondervond bij spr. critiek.”

Er heeft evenwel ook een verslag in het Volksblad gestaan, waaruit bleek, dat Thijssen in de Kamer gezegd heeft, dat indien onze Tweede Kamerfractie had geweten hoe de regering de Concentratiewet zou toepassen, zij haar medewerking hier niet aan zou hebben verleend.

Is onze Tweede Kamerfractie te goeder trouw geweest en zo ja, is zij dan niet gruwelijk bij de neus genomen?

Volgens artikel 19 van de Lager Onderwijswet moet in iedere gemeente voldoende lager onderwijs zijn. Nu is het zo, dat dit door Gedeputeerde Staten in het algemeen gesaboteerd wordt, maar door Gedeputeerde Staten van Gelderland in het bijzonder, die ongeveer alle aanvragen verworpen heeft, op een enkele uitzondering na. In Gelderland werden meer aanvragen verworpen dan in het gehele land. Nu was men van mening, dat wanneer door een gemeentebestuur op grond van artikel 19 een school gevorderd werd en dit door Gedeputeerde Staten en de Kroon werd goedgekeurd, dat dan zo'n school voor goed behouden was. Het schijnt evenwel, dat het Concentratiewetje op dit punt niet erg duidelijk is. Zo hadden wij in Borculo twee scholen, die hier voor in aanmerking kwamen en wij hadden bericht gehad, dat die scholen voor goed behouden waren. Achteraf bleek evenwel, dat wij deze scholen ieder jaar weer moeten aanvragen. Wij weten eenvoudig niet waar wij ons aan moeten houden. Borculo heeft dit jaar de scholen weer aangevraagd en nu heb ik bericht gekregen, dat niet alle gemeenten dit hebben gedaan, omdat ook zij niet wisten waar zij zich aan te houden hadden. Tengevolge van de concentratiewet zijn veel meer openbare scholen opgeheven dan bijzondere. Wij zouden graag willen weten hoe of dit zit.

H. J. MOLLEN (Den Haag): Namens de grote meerderheid van de Haagse afdelingen verklaar ik mij tegen de afschaffing van het jaar-

lijks congres en dus ook tegen de mogelijkheid om volgend jaar geen congres te houden. Het sterkste argument tegen is de noodzakelijkheid van een geregeld contact tussen de leiding en de Partij, een contact, dat in deze onzekere tijden te noodzakelijker is.

Verder sluit ik me te dien aanzien aan bij hetgeen door De Dreu over deze zaak is gezegd.

Ik heb verder namens de gehele Haagse federatie een bijzonder punt te bespreken. Dit betreft de Eerste Kamerfractie en in het bijzonder het optreden van p.g. Vijlbrief. Deze heeft in de Eerste Kamer gesproken over de slechte toestand van de sociale wetgeving in Indië en hij besprak daarbij enkele punten in het bijzonder. Over een van deze punten wil ik het thans hebben en wel over de verhouding tussen Kroon en Gouverneur-Generaal. Deze zaak is van betekenis, omdat zij in Indië zelf nog altijd in hoge mate ontevredenheid wekt. Men meent in Indië nog altijd, dat de Minister van Koloniën veel te veel de gedragslijn voor Indië voorschrijft.

Nu heeft zich het merkwaardige feit voorgedaan, dat onze partijgenoot Vijlbrief in de Eerste Kamer heeft betoogd, dat de Minister van Koloniën het recht heeft om op elk punt zijn wil aan Indië op te leggen. Hij heeft daarbij gezegd, dat de verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën ten aanzien van het in Indië gevoerde beleid onbeperkt is. Wie dit aanneemt, neemt meteen aan, dat dit minister in elk opzicht, tot in details toe, zijn wil kan opleggen. Nu heeft hij een staatsrechtelijk betoog gehouden, dat in tweede instantie sterker was dan in eerste instantie, om aan te tonen, dat wanneer men ziet naar wat er staat in de wetten die hierop slaan, men inderdaad kan komen tot de conclusie, dat de verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën tegenover de Kamer in het Indisch beleid onbeperkt is. Het is wel een vieemde houding voor een van onze Kamerleden, om zich hier zo druk voor te maken. Want wij hebben als sociaal-democraten altijd geijverd voor meer zelfstandigheid, meer zelfbeschikkingsrecht voor Indië. Wij hebben altijd aanvaard een zekere zelfstandigheid voor den Gouverneur-Generaal. Wij hebben het toegejuicht, dat in de practijk de verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën ten aanzien van het Indische beleid zich beperkt tot de hoofdzaken van dit beleid. Het spreekt vanzelf, dat als daar misstanden ontstaan, de Minister van Koloniën dan verantwoordelijk is en ook ter verantwoording moet worden geroepen. Maar het ligt in de lijn van onze opvattingen, dat wij alles bevorderen wat leidt tot meer zelfstandigheid van het Indische bestuur en de Indische wetgeving. Nu komt Vijlbrief met dit betoog, hetgeen niet alleen in strijd is met wat zijn voorgangers hebben gezegd, maar hij heeft gemerkt, dat hij ook in strijd komt het hetgeen p.g. Stokvis in Februari van dit jaar in de Tweede Kamer omtrent deze kwestie heeft gezegd.

Ik wil hier niet ingaan op het staatsrechtelijk betoog van Vijlbrief. Het was alleen een grote fout van hem zich alleen te baseren op hetgeen over deze materie in de Wet op de Indische Staatsregeling is bepaald.

Ik voeg hier nog aan toe, dat de verhouding tussen den minister en den landvoogd wordt beïnvloed door de persoonlijkheid van beiden. Het merkwaardige is, dat er nog een punt is dat in belangrijke mate de verhouding Nederland-Indië bepaalt en dat is de invloed, direct of indirect van de Staten-Generaal en van de Volksraad. Hierover heeft Vijlbrief niet gesproken.

In tweede instantie heeft Vijlbrief te kennen gegeven het met voren- genoemde opvatting niet eens te zijn, doch dat dit in de Wet op de Indische Staatsregeling staat. Om duidelijk te maken, dat hij zich in eerste instantie vergaloppeerd had, heeft hij dit twee keer herhaald. Pas in „De Socialistische Gids” heeft hij verklaard, dat hij deze opmer- king gemaakt had, omdat hij meende er geen genoegen mee te kunnen nemen, dat de minister, wanneer van de zijde van de oppositie critiek werd geoefend, zegt: het betreft de inwendige organisatie van Indië. Ik aanvaard daarvoor geen verantwoording.

Naar onze mening berust deze verontschuldiging op onvoldoende gronden.

H. B. J. WASLANDER (Utrecht): Ik wil in de eerste plaats een opmer- king maken over de redevoering, die door de Koningin voor de radio is gehouden over de geestelijke herbewapening. Hebben Partijbestuur en Kamerfractie zich wel voldoende afgevraagd, welke de betekenis daarvan is, hoe een dergelijk „persoonlijk woord” moet worden gezien? Vooral: moet worden gezien in verband met de vraag van de verhouding tussen Koningin en Ministers, in verband met de ministeriële ver- antwoordelijkheid?

Natuurlijk is aan te nemen, dat de ministers, de regering ook deze uitingen, dit optreden met haar verantwoordelijkheid dekt.

De Kamerfractie heeft echter, voor zover mij bekend, niet getracht zich omtrent de verhouding tussen Staatshoofd en regering in deze zekerheid te verschaffen.

Vast staat, dat meergenoemd streven voor velen z'n bijzondere glans heeft verkregen door het persoonlijk optreden van H.M. de Koningin. Voor zover dit optreden van de Koningin intussen niet anders zou moeten worden gezien dan b.v. het optreden van de Koningin, wanneer zij een zogenaamde Troonrede uitspreekt, zou de glans daarvan gemak- kelijk en snel vergaan. Het is echter m.i. zeer de vraag, of dit optreden van de Koningin op één lijn kan worden gesteld met het uitspreken van een Troonrede, die ik nooit heb horen kwalificeren als een „per- soonlijk woord” van de Koningin. De burgerlijke pers heeft zich in ieder geval uitgesloofd vooral het „persoonlijk” element, het „Konink- lijke” in het persoonlijk woord te onderstrepen. En de regering heeft het op z'n minst niet nodig geoordeeld dit persoonlijke element te verkleinen. Ik verwonder er mij over, dat de Kamerfractie het niet nodig heeft gevonden in deze opheldering te vragen, zodat deze aangelegenheid in het juiste licht kan worden geplaatst.

De Grondwet zegt: „De Koningin is onschendbaar; de Ministers zijn verantwoordelijk”. Ook wanneer men aanneemt, dat H.M. de Koningin in deze, alvorens haar woord te spreken, wel overleg met minister Colijn zal hebben gepleegd en wanneer er in deze ook wel ministers zullen zijn, die verantwoordelijk kunnen worden gesteld, zo is het toch een groot verschil of in casu sprake is van een initiatief van het Staats- hoofd, ten aanzien waarvan dan Ministers bereid zijn gevonden, nou ja, de verantwoordelijkheid te dragen, dan wel van een initiatief van de regering, ten aanzien waarvan dan de Koningin geen andere rol zou hebben gespeeld dan bij het uitspreken van een Troonrede.

Ik zou het zeer bedenkelijk achten, wanneer het eerste het geval was en ik verwonder mij er over, dat de Kamerfractie in deze van generlei ongerustheid heeft blijk gegeven. Een persoonlijk initiatief, als bedoeld, komt m.i. het Staatshoofd in ons Staatsbestel niet toe. Integen-

deel. De Koningin heeft zich te onthouden van het geven van welke leiding ook op het politieke terrein. Alleen dan ook kan zij symbool zijn van de Volkseenheid en de Natie.

Ik wil er ook nog op wijzen, dat we niet onwaarschijnlijk hier met een verschijnsel hebben te maken, waarop met name de R.K. ministers wel hun invloed zullen hebben gehad. Ik denk in dit verband dan aan de politiek-wetenschappelijke beschouwingen, die mensen als Prof. Romme en Prof. Kamphuysen op dit punt hebben geleverd. Ik verzet me er niet tegen, omdat ze katholiek zijn, maar ik verzet er mij tegen, omdat ze gevaarlijk zijn voor de democratie.

Ik wil mijn waarschuwing in nog een andere vorm laten horen. Wij weten zó goed, dat de Koningin onschendbaar is en de Ministers verantwoordelijk, dat het gevaar ontstaat, dat wij ons daarmee al te gemakkelijk laten sussen. Ook nu zou men misschien willen zeggen: nu ja, de Koningin heeft dat gedaan, maar de Ministers zijn toch verantwoordelijk en dus is de zaak in orde. Zo stelt men de zaak te eenvoudig. Men mag niet uit het oog verliezen, dat in beginsel ieder, ook de Koning, verantwoordelijk is voor zijn daden. En daaruit volgt, dat ook de daden van een Koning, zeker de zogenaamde hoogst persoonlijke, aan critiek onderworpen zijn.

Voor wat de gang van zaken met het wetenschappelijk tijdschrift van de Partij betreft hebben wij ernstig critiek, zij het ook, dat wij de toelichting in deze willen afwachten. Bonger's artikel in „De Socialistische Gids” maakt het moeilijk te geloven, dat alles gegaan is, zoals het behoorde. Waarom was die omzetting nodig? De tot dusverre verschenen nummers hebben die omzetting in ieder geval niet kunnen rechtvaardigen. De artikelen waren zeker niet beter.

Waarom is iemand als Van der Waerden geen medewerker meer?

Wij hebben in deze critiek op de directie van de Arbeiderspers, die uit commerciële overwegingen in deze zijn invloed heeft doen gelden. (Instemming.) Ook op het Partijbestuur hebben wij critiek, omdat het blijkbaar voor den directeur van de Arbeiderspers is geweken, en het nodige respect voor de traditie niet heeft gehandhaafd.

Ik zou voorts willen vragen, wat het Partijbestuur zich eigenlijk voorstelt met het Wetenschappelijk Bureau. Voor het werk, dat door dit Bureau verricht wordt hebben wij waardering. Oorspronkelijk heeft het Bureau het Plan van de Arbeid uitgewerkt, maar wat stelt het zich voor thans verder te doen. Is het de bedoeling een algemeen documentatiebureau of inlichtingenbureau te maken? Ik ben hier niet tegen en zou wel in deze richting willen gaan, maar de Partij heeft toch wel recht op een behoorlijk schema, op een behoorlijke doelstelling in deze.

Door het Bureau worden publicaties uitgegeven, welke ik zeer toejuich. Ik vraag me echter af, of het goed is deze publicaties afzonderlijk uit te geven en of het niet beter is ze op te nemen in „Socialisme en Democratie”.

Tegen het houden van de congressen om de twee jaar hebben wij aanvankelijk bezwaar. Wij zijn evenwel bereid ons te onderwerpen aan de te nemen besluiten.

Wij zijn evenwel tegen het voorstel om het Partijbestuur machtiging te verlenen in 1940 geen congres te houden. Dit loopt vooruit op een beslissing, die in vrijheid door het congres moet worden genomen.

Ik vestig ten slotte de aandacht op voorstel 3 van Utrecht I, betreffende de Spaanse strijders. De omstandigheden hebben er toe geleid,

dat dit voorstel aan het slot min of meer verouderd is. Voor wat de hoofdzak betreft zou Utrecht I het op prijs stellen, het oordeel van het Partijbestuur te vernemen.

Ik wil voorts enkele woorden zeggen over voorstel 18 van Utrecht I en over enkele andere voorstellen, die over onderwijszaken zijn ingediend. Deze zijn voldoende duidelijk geredigeerd om tot uitdrukking te brengen wat bedoeld wordt. Wij hopen, dat bepaalde toezeggingen van het Partijbestuur aanleiding kunnen zijn, deze voorstellen in te trekken, doch onze afdeling achtte deze zaak van voldoende belang, haar op het congres ter sprake te brengen. Deze kwestie dient nauwgezet bekeken te worden. De strekking van voorstel 18 is, dat ook wanneer het Partijbestuur van mening mocht zijn, dat het tijdstip nog niet gekomen is voor een nader onderzoek van de kwestie, of „nieuwe organen” ook ten aanzien van het culturele leven een taak kunnen hebben, het Partijbestuur in elk geval er tegen te waken zal hebben, dat ten aanzien van vraagstukken betreffende de organisatie van het openbaar lager onderwijs en betreffende taak en plaats van oudercommissies, ouderraden en dergelijke, de leiding blijft bij de Partijinstanties, eventueel in samenwerking met instanties van de moderne vakbeweging.

Misschien zou hiervoor een commissie zijn in te stellen. Wij zullen moeten zorgen op dit punt de leiding te hebben.

Voorstel 21 van Utrecht I betreft het mogelijk maken, dat jonge mensen, wier aanleg zulks rechtvaardigt, inrichtingen van middelbaar, voorbereidend hoger en hoger onderwijs kunnen bezoeken, indien hun ouders onbemiddeld zijn.

Ik zou gaarne zien, dat dit voorstel een gewillig oor kreeg.

Ik meen ten slotte, dat wanneer wij in het algemeen streven naar nivellering van inkomen, dit het middel bij uitstek is, daartoe te komen. Wanneer onze Partij zich hier achter schaaft, geloof ik, dat wij hiermee de sympathie veroveren van velen, die zich anders niet zo nauw aan onze beweging verbonden voelen.

L. DEN DAS (Bergen): Het spijt mij, dat de toelichting, welke wij bij ons voorstel hadden gegeven, voorstel 8, niet in de beschrijvingsbrief is opgenomen. Het congres had dan meer inzicht gekregen in de bedoelingen van de afdeling Bergen. Het bevreedt ons ook, dat hier niet door meer afdelingen dit vraagstuk aan de orde is gesteld. Het is niet onze bedoeling, hier critiek uit te oefenen op het beleid van het Partijbestuur. Wij hebben hiermee alleen willen uiteenzetten hoe de werkverschaffing, zoals zij thans wordt uitgevoerd, zou kunnen worden verbeterd. Wat toch is het geval? De arbeiders, die werkloos zijn en aangewezen op steunverlening en in de werkverschaffing zijn opgenomen, zijn vrijwel rechteloos aan de willekeur van enkele groepen van uitvoerders overgeleverd, de goeden niet te na gesproken. Helaas moeten wij constateren, dat in de werkverschaffing leiding wordt gegeven door mensen, die niet voor hun taak berekend zijn.

De bedoeling van dit voorstel is, om de conflicten, die zich voordoen, zo mogelijk te voorkomen. Dat kan geschieden door de mensen zelf, die er werken, meer zeggenschap te geven. Onze Partij heeft zeggenschap in ons volk en dus ook over het bepalen van het bedrag, dat nodig is voor werkverschaffing. Ik zou echter de eerste sociaal-democraat nog moeten zien, die, als er een belangrijk bedrag voor uitgetrokken wordt, daar tegen zou stemmen. Aan de andere kant hebben wij nog enige

medezeggenschap over de aard van het werk. Over de wijze, waarop het werk wordt uitgevoerd hebben wij evenwel geen medezeggenschap. Nu kunnen we zeggen, dat de Vakbeweging hier een taak heeft. Zeker. Maar als zij moet ingrijpen in een conflict, is het er al, en dan vissen wij achter het net. Dan zijn de arbeiders, die er bij betrokken zijn, de dupe door schorsing. Om dit te voorkomen dient het voorstel van Bergen. In het Plan van de Arbeid hebben wij verschillende systemen neergelegd. Er wordt thans ook propaganda gemaakt voor het Plan-Westhoff, waarin het goede dan is, dat er werk aangewezen wordt.

Een ding missen wij, en dat is een stelsel van vertrouwensmannen op het werk zelf, die optreden als er conflicten dreigen plaats te vinden, door welke oorzaak dan ook. Deze kunnen ontstaan door meningsverschillen omtrent de tarieven, die voor werk gelden, welke soms krankzinnig zijn. Bij dit soort werk vormen de weersomstandigheden en de kwaliteit van de grond een belangrijke factor. Nu hebben wij het zogenaamde tarievenstelsel. Dit zegt ons zo weinig, omdat het niet in overleg met, maar over de hoofden van de arbeiders wordt vastgesteld door bepaalde instellingen.

INTERRUPTIE: Wie?

DEN DAS: De Heidemaatschappij. Bij de loonregeling, die hier is vastgesteld, is het mogelijk, dat een vierkante meter spitwerk voor $3\frac{1}{8}$ cent moet worden gedaan. Het is niet mogelijk uit te kienen, hoe men dit berekent.

Men heeft nodig vertrouwensmannen, waarbij voorgeschreven zou moeten worden, dat deze bij dreigende conflicten overleg gaan plegen en de zaak tot oplossing trachten te brengen.

Wanneer een opzichter meningsverschil heeft met een te werk gestelde, wat dan wel eens hoog oploopt, heeft de opzichter de bevoegdheid te zeggen: verdwijn. Wanneer in het particuliere bedrijf zo iets voorkomt, is de organisatie er nog, die kan optreden, maar hier dreigt direct honger. Hier wordt niet alleen de betrokkene getroffen, maar ook zijn gezin. Dit is niet de manier waarop conflicten moeten worden opgelost.

Het is niet de bedoeling het Partijbestuur op te dragen een bepaalde richtlijn te volgen. Ik ben er van overtuigd, dat het al het mogelijke in deze doet voor de belangen van de arbeiders. Helaas is het evenwel niet in de interne aangelegenheden van de werkverschaffing ingeburgerd.

Wanneer men vertrouwensmannen aanstelt, die de belangen van de arbeiders nakomen, komt men tot een democratische instelling. Het is zeer nodig, dat in deze richting gewerkt wordt. Wanneer men als gemeenteraadslid of als wethouder voor een dergelijk conflict geplaatst wordt, komt men altijd te laat. Het bericht is dan al door naar de instantie, die hiervoor aangewezen is en dat is in dit geval de Heidemaatschappij. Deze stuurt het door naar Den Haag en dan is er voor een wethouder of een gemeenteraadslid nog weinig aan te doen. De arbeiders zijn en blijven daarmee rechteloos.

Ik hoop, dat in deze richting pogingen zullen worden aangewend, in samenwerking met het Vakverbond.

J. OUDEGEEST (Den Haag IV): Ik begin met er op te wijzen, dat Den Haag IV het volkomen eens is met voorstel 1. van de afdeling Amsterdam XI, waarin de wenselijkheid wordt uitgesproken in dagen

van politieke spanning een vaste gedragslijn door de Partijraad wordt vastgesteld, welke voor allen geldt, zodat wij geen polemieken krijgen, zoals wij in September j.l. hebben gehad, hetgeen verwarring sticht. Om te voorkomen, dat na een uitspraak van de Partijraad zo iets weer zou voorkomen, heeft de afdeling Den Haag IV op voorstel 1. het volgende amendement ingediend, dat niet in de beschrijvingsbrief is opgenomen, doch in het congres is uitgedeeld:

„Dusdanige uitspraken zullen niet mogen worden bestreden in de organen van de S.D.A.P. en de Arbeiderspers, noch mogen deze organen worden opengesteld voor polemieken ter zake, zolang bedoelde uitspraken van kracht dienen te worden geacht.”

Voorstel 26 hebben wij ingediend, omdat wij de laatste tijd het gevoel hebben, dat de Arbeiderspers niet voldoende gelegenheid biedt de gevoelens van de Partij tot uiting te brengen. Wij begrijpen volkomen, dat een nieuwsblad niet ten volle daartoe de gelegenheid kan geven, maar nu een discussie-orgaan ontbreekt, ontstaat er op sommige momenten zulk een verschil tussen de opvatting van de leiding van de Arbeiderspers en de partijgenoten, dat dit tot conflicten aanleiding geeft.

Toen onze regering weigerde om buitenlanders te laten spreken bij de begrafenis van Kautsky, kwam in onze afdeling de wens naar voren om, door een motie in de Arbeiderspers te publiceren, hiertegen protest aan te tekenen. Door het weigeren van deze motie waren niet alleen veel leden teleurgesteld, maar velen werkelijk verontwaardigd. Door de starre houding van de Arbeiderspers wordt het werk van de besturen in de afdelingen eerder bemoeilijkt, dan vergemakkelijkt.

Voorts menen wij, dat de rubriek „geestelijk leven” veel te veel is ingesteld op het protestantse leven. Dit dient naar onze mening meer uitgebreid te worden.

A. DE ROOS (Amsterdam): Ik wil beginnen met lof uit te spreken over de samenstelling van de verslagen der beide Kamerfracties en voor de wijze, waarop de Kamerfracties haar zware taak hebben verricht, ten aanzien van belangrijkste zaken, waarmee het lot van het gehele Nederlandse volk nauw verbonden is.

Wij willen ons ook aansluiten bij de lof, die in het verslag aan Albarda is gebracht voor de zeer grote inspanning en volharding waarmee hij heeft geijverd voor de opheffing van de Defensie-verboden. (*Applaus*).

De achteruitstelling heeft te lang geduurd om nog veel vreugde over die opheffing bij ons te kunnen opwekken, maar het gaf toch wel een bevrediging van het rechtsgevoel.

Ik moet er evenwel op wijzen, dat wij toch nog niet dezelfde rechten bezitten als de burgers van andere politieke richtingen, die mede de dragers zijn van onze democratische bestuurde staat. 25 Jaar geleden hebben wij de eerste sociaal-democratische burgemeester gehad. Thans hebben wij er drie. Naar evenredigheid zouden het er ongeveer 240 moeten zijn. Wanneer wij in hetzelfde tempo doorgaan, zal het nog 2000 jaar duren voor wij het ons toekomstige quantum hebben.

De nieuwe koers blijkt intussen voor onze marine een moeilijke zaak te zijn. Zij blijft, naar ons van verschillende zijden is meegedeeld, nog in het oude kielzog varen. In Den Helder is het voor verschillende mensen verboden politieke vergaderingen van onze Partij te bezoeken.

Alleen de vergaderingen van de Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs mogen worden bezocht. Ik hoop, dat de Kamerfractie ook hier een grote vasthoudendheid zal tonen.

Over de verslagen der beide Kamerfracties sprekend, treft het ons dat hierin toch wel onderscheid zit. Wij hebben het gevoel, dat er een zeker verschil zit in de wijze, waarop de politiek van onze Partij in deze fracties tot uiting komt. Het is voor mij heel moeilijk, volslagen leek zijnde op dit terrein, een zekere afweging van de belangrijkheid of van de betekenis van deze beide fracties, scherp te stellen. Wij hebben het gevoel dat de Eerste Kamerfractie aan frisheid wint, terwijl daarnaast het gevoel bestaat, dat de Tweede Kamerfractie een zekere mateheid vertoont, waarvoor wij geen verklaring weten te vinden.

De Partij heeft zich vroeger wel eens bezig gehouden met de positie van de Eerste Kamer, doch het lijkt mij toe, dat uit dit verschijnsel bepaalde consequenties voortvloeien ten aanzien van onze houding tegenover de Eerste Kamer.

Ik zou de Kamerfracties, speciaal de Tweede Kamerfractie willen vragen rekening te houden met het feit, dat er een zekere ongerustheid bestaat ten opzichte van de behartiging van belangen, door de regering, die behoren tot het beleid van de fractie. In de eerste plaats bestaat deze ongerustheid in hoge mate over het beleid van Justitie. Wij weten, dat de Kamerfractie hier aandacht aan besteedt, maar bij velen bestaat het gevoel, dat de Justitie in Nederland niet volkomen in staat is om bepaalde volksvijandige en zeker de joodse bevolkingsgroep beledigende uitlatingen te weren.

Een zekere ongerustheid bestaat ook ten aanzien van het onderwijs, de nationale schande van de grote klassen, de pogingen, om het kweeklingeninstituut tot stelsel van leerkrachtenbedeling te verheffen en de bedenkelijke excessen bij de toepassing van de Lager Onderwijswet, niet alleen ten aanzien van de bestaande bepalingen, maar ook wat betreft de nieuwe bepalingen op het gebied van de financiële gelijkstelling. Dit behoeft onze voortdurende aandacht. Ik zou willen, dat de Kamerfractie op dat punt een wat krachtiger houding aannam. Ten aanzien van de Concentratiewet wijzen wij op de hier en daar opkomende gevaren voor de achteruitstelling van het Lager Onderwijs. Op de beschrijvingsbrief zijn ten aanzien hiervan verschillende voorstellen geplaatst, die in zeker zin uitspreken, wat ik gaarne zou zien dat uitgesproken werd.

Ik geloof niet dat het mogelijk is, dat het congres deze voorstellen voetstoots behandelt. Er komt meer belangstelling ten aanzien van dit vraagstuk en wij zouden gaarne zien, dat het Partijbestuur uit de ingediende voorstellen datgene licht wat belangrijk is, hiernaar een onderzoek instelt en hiermee bij het congres terugkomt.

Er bestaat verder ongerustheid over de toepassing van de woningwet. Onze Kamerfractie heeft reeds meermalen getracht hierin verbetering te brengen, doch wij menen, dat het noodzakelijk is voortdurend op dit stramien voort te borduren.

Er bestaat ook vrees ten aanzien van de nieuwe belastingvoorstellen. Wij vertrouwen, dat door onze Kamerfractie tegen deze voorstellen, die wij nog niet kennen, krachtig verzet zal worden georganiseerd.

Wij zijn voorts van mening, dat het nodig is, dat de Kamerleden wat meer contact zoeken met de Partij zelf. Ik raak hier een persoonlijke zaak. Er zijn tal van Kamerleden, die geen aansporing behoeven, maar ik zou gaarne zien, dat de Kamerleden, die deze aansporing wel behoeven

overwegen van hoeveel betekenis het voor onze Partij is, dat dit contact bestaat.

Ik zou gaarne nog enkele opmerkingen willen maken over de buitenlandse politiek in verband met het verslag van de Kamerfractie en het verslag van de vertegenwoordigers van de Partij in de S.A.I.

De onrustbarende ontwikkeling van de internationale verhoudingen in dit Volkenbondsloze tijdperk maakt het noodzakelijk ons te bezinnen op richtlijnen, nu van alle kanten de gevaren opkomen, die misschien nog een catastrophie kunnen afwenden, hoewel het grote moeite kost op internationaal gebied nog over onze beginselen te spreken. Wij hebben evenwel de plicht niets na te laten. Wij juichen het toe, dat de Kamerfracties een krachtig woord hebben laten horen voor het Volkenbondssysteem en dat zij hebben doen uitkomen, dat een klein land alleen in collectieve veiligheid zijn garantie kan vinden.

Hiertegenover staat de absolute neutraliteit. Verschillende landen hebben zich angstig teruggetrokken. Geen groter gevaar wacht deze landen, dan in verlatenheid af te wachten wat hun grote naburen over hen zullen beslissen. Wij betreuren het, dat onze regering het initiatief niet neemt pogingen aan te wenden terug te keren naar het systeem van collectieve veiligheid. Juist in deze tijd, nu de grote democratiën zich aangorden het geweld te keren en de heerschappij van het recht te verdedigen, moeten de kleine landen niet thuis blijven. De Scandinavische landen, Nederland en België vormen in het Westen eigenlijk het stootkussen tussen twee wereldmachten en moeten de handen ineen slaan. Dan zou nog iets gewonnen kunnen worden. In deze kleine landen zouden het de sociaal-democratische partijen moeten zijn, die hiertoe de stoot zouden moeten geven. Uit het verslag van de vertegenwoordigers der Partij in de S.A.I. blijkt dat onze vertegenwoordigers hiertoe bereid zijn en ik hoop, dat alle partijgenoten zullen inzien, welke gevolgen en consequenties daaraan verbonden zijn. Welk lichaam zou de organisatie daarvan beter ter hand kunnen nemen dan de S.A.I. Ik meen, dat het past, wanneer uit het congres spijt wordt betuigd, dat de Scandinavische landen en in het bijzonder de sociaal-democratische partijen in deze landen, zich vastgebeten hebben in de neutraliteit, die ze afhoudt van een actie voor wederzijdse bijstand.

Wij richten het dringende verzoek tot de vertegenwoordigers in de S.A.I. alles in het werk te stellen pogingen in deze richting te ondernemen. Elke kreet voor collectieve veiligheid is een stem tegen de rechtsverkrachtende trouweloosheid der agressielanden.

D. LOPES DIAS (Hilversum). Ik wijs er op, dat wij voor enkele jaren hebben voorgesteld het congres om de twee jaar te houden. Dit voorstel is toen afgewezen. Wij kunnen er genoeg mee nemen, dat het congres in 1940 niet wordt gehouden, omdat het gaat in de lijn van hetgeen onze afdeling reeds eerder heeft voorgesteld. Maar als dit voorstel wordt aangenomen, betekent dit ook, dat daardoor de betekenis van de Partijraad moet stijgen. In verband hiermee had onze afdeling een voorstel ingediend, dat is aangenomen, n.l. om een verslag van het verhandelde in de Partijraad rond te zenden. Dit is niet geschied.

Voorstel 2 van de afdeling Hilversum beoogt het verstrekken van hulp aan de burgerbevolking in Spanje. Door de droevige afloop in Spanje is dit voorstel achterhaald.

Tegen voorstel 14 van de afdeling heeft Albarda reeds gepolemiseerd

in deze geest, dat hij gezegd heeft: De Kamerfractie draagt men niets op. Hoogstens kan men de Kamerfractie iets verzoeken. Daarmee ben ik het eens, maar Albarda begripte, dat dit voorstel is ontsproten aan de wrevel, die velen bezielde op een ogenblik, dat aan de grens honderden ongelukkigen in de meest kommervolle omstandigheden verkeerden, waarbij het gevoel kwam, dat in Den Haag ambtenaren zitten, die geen hart hebben. Hoewel wij weten, dat de Kamerfractie en zeker Albarda al het mogelijke heeft gedaan in deze, menen wij toch, dat hier niet genoeg op gehamerd kan worden.

Door verschillende sprekers zijn opmerkingen gemaakt over de artikelen van Bongers en Winkler in de Septemberdagen van 1938. Wij zijn het daar niet mee eens. Wij menen, dat wanneer er spanningen in de wereld zijn, op dat ogenblik de verschillende zienswijzen in *Het Volk* kenbaar moeten kunnen worden gemaakt. De partijgenoten hebben deze artikelen op een buitengewoon goede wijze ontvangen. Deze hebben stof gegeven voor belangrijke discussies. Ik meen, dat op dit terrein niet anders mag worden opgetreden. Ook in *Het Volk* moet gelegenheid zijn van afwijkende meningen te getuigen, mits men blijft binnen de perken, door de Partij zelf gesteld.

Ik wijs er voorts op, dat onze lectuur in de militaire tehuizen nog wordt geweigerd. De regering heeft de Defensie-verboden ingetrokken, maar blijft ten aanzien van de lectuur nog stroef en stram. Ik dring er op aan, dat pogingen in het werk worden gesteld, dat onze jongens hun eigen pers in de kazernes en militaire tehuizen mogen lezen. (I n s t e m m i n g.)

Er wordt verder over geklaagd, dat onze Partij-lectuur in Indië sterk verminkt aankomt. De censuur is er streng. Er blijft van de dagbladen niet veel over en briefgeheim is ook niet veilig.

Ten aanzien van de krant wil ik nog een andere opmerking maken. Gister was de Goede Vrijdag en wij hebben ons dagblad node gemist. Ik wil evenwel een ding zeggen en dat is, dat wij het op 1 Mei gaarne missen.

P.g. Waslander heeft gemeend een opmerking te moeten maken over het spreken van het „persoonlijk woord” door de Koningin. Met alle respect voor Waslander, ben ik toch van mening, dat wij hem hierin niet moeten volgen. Wij mogen van het Staatshoofd niet iemand maken, die een lededop is. Dat zou onjuist zijn. Wij moeten het toejuichen, dat een Staatshoofd zich tot het volk weet te wenden en vooral als dat op een wijze geschiedt, die in niets in strijd is met ons constitutioneel staatsbestel. Wij mogen in plaats van afkeuring een woord van hulde daarvoor vinden. (A p p l a u s.) Ik behoor niet tot degenen, die bij alle mogelijke feestelijkheden voorop gaan, maar als het Staatshoofd in deze tijd bewijst dat zij ook tot het volk kan gaan, past het ons niet, daarover afkeuring uit te spreken.

J. D. F. BRINKERHOF (Ginneken): Er is door de afgevaardigden over verschillende onderwerpen het woord gevoerd, maar er is door de grote afdelingen niets gezegd over de positie van de afdelingen in het Zuiden. Het Zuiden, waarvan wij alles moeten verwachten, ook voor de andere provincies. De strijd, die daar gevoerd wordt, kan van groot belang zijn voor de Partij. In het jaarverslag is gewezen op de moeilijke financiële omstandigheden, waarin de Partij verkeert, doch de afdelingen in het Zuiden verkeren in nog sterker mate in moeilijkheden. Wij hebben grote afdelingen, die zich financieel behoorlijk kunnen redden, maar wij hebben veel kleine afdelingen, die naar verhouding veel meer werk moeten

verzetten, die in moeilijkheden verkeren. Wij zijn een grote familie en wij hebben elkanders lasten te dragen. Ik zou de commissie, die in het leven wordt geroepen om de contributieregeling na te gaan, willen aanraden, ook dit punt ter sprake te brengen.

Er is hier gesproken over de geestelijke herbewapening. In het Zuiden is daar zo op gereageerd, dat de eerste burger van Ginneken, een welvarend dorp, dit meende te moeten beantwoorden met het houden van een collecte.

In het verslag van de Kamerfractie is een enkel woord gewijd aan de grote taak, die de moderne arbeidersbeweging heeft in zake het reclasseringswerk. Er is op het ogenblik een vereniging voor reclassering, doch dit is alles nog theorie. Daden zijn er niet. Ik hoop, dat de Partij hieraan haar volle aandacht zal wijden.

In verband met de opheffing van de Defensieverboden wil ik de volgende opmerking maken. Het is mij bekend, dat een werkloze jonge man, die zich op wilde geven om dienst te nemen, waardoor het mogelijk zou zijn, dat hij na enkele jaren een betrekking zou kunnen krijgen, niet geaccepteerd werd, omdat zijn vader sociaal-democraat is.

Door de afdeling Bergen is reeds de aandacht gevestigd op de rechteloosheid van de arbeiders in de werkverschaffing. Een van de redenen hiervan is, dat in het reglement voor werkverschaffing en steunverlening in artikel 1 staat, dat niemand recht kan doen gelden op steun.

Ik ben het eens met hetgeen Den Das heeft gezegd, dat indien er conflicten zijn, men achter het net vist. Ondanks het vele werk, dat Partij en Vakbeweging in deze doen, laat de toestand in deze nog zeer veel te wensen over.

In het Zuiden zijn alle organen, die besluiten nemen over werkverschaffing, katholiek. Wanneer een sociaal-democraat of een moderngeorganiseerde zich aanmeldt voor steun, dan wordt alles bekeken, of de betrokkene niet uitgesloten kan worden. Zo is de toestand in het Zuiden, en ook in vele andere plaatsen. Nog een sterk staaltje over morele opheffing van ons volk is, dat het Armbestuur tracht werk te vinden voor werklozen. Dat bestaat dan uit het spitten van heidegrond. De mensen moeten hier vier uur per dag voor fietsen. Zij verdienen daar dan een bedrag van f 8.— mee, waarvan een gezin met 7 of 8 kinderen moet leven.

H. VAN WOUDEBERG (Leiden): Ik zou enkele woorden willen spreken over de rubriek „geestelijk leven”. Met grote hardnekkigheid miskent de redacteur daarvan elke andere geestelijke stroming buiten het godsdienstige leven.

Er moeten verder voor de afdeling Leiden wel zeer dringende redenen zijn om voor het voorstel te stemmen, het congres om de twee jaar te houden. Naar onze mening is in deze tijd het contact, vooral met de kleine afdelingen, hard nodig. Wij misen dan vooral belangrijke inleidingen, zoals Albarda die jaarlijks houdt.

Over de verkiezingslectuur wil ik een korte opmerking maken. In tegenstelling met de lectuur van het gewest Zuid-Holland, die uitstekend is, kort en pakkend, was de verkiezingskrant van het Partijbestuur veel te lang. Ook kunnen wij onze goedkeuring niet hechten aan de onhebbelijkheid, die daarin stond aan het adres van andere partijen. Al rijmt „ellende” op „bende”, mag men toch niet zeggen, dat de partij van Colijn een bende is.

Ik maak voorts bezwaar tegen het artikel van Van Hinte over het Staatshoofd. De onnodigste woorden waren met hoofdletters versierd. Ik begrijp niet waar dat voor nodig is. De artikelen van Boekman en Ankersmit waren hierbij vergeleken nog links georiënteerd. Dit is toch wel heel erg overdreven.

K. LEYENAAR (Leeuwarden III): Ik ben er tegen, dat het Partijbestuur machtiging wordt verleend, in 1940 geen congres te houden. Indien hiertoe wordt besloten, zou dit aan de werfkracht van de Partij schade kunnen berokkenen. Deze werfkracht moet zo groot mogelijk zijn, en dat kan alleen, als het vertrouwen in de Partijleiding zo groot mogelijk is. Kan de commissie, die deze zaak moet onderzoeken, in 1940 niet met voorstellen komen, zodat wij dan de mogelijkheid om te congresseren om de twee jaar kunnen bespreken? Dit zal onder de leden groter voldoening wekken.

A. VAN DER GOES VAN NATERS—VAN DER PLAATS (Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs): De Bond van Vrouwenclubs heeft noch het recht, noch de behoefte critiek uit te oefenen op het beleid van het Partijbestuur.

Naar aanleiding van de woorden van Lena Moll wil ik wel zeggen, dat wij het niet als een gemis hebben gevoeld, dat de Partijvoorzitter ons niet apart heeft begroet. Wij voelen ons zo een met de Partij, dat wij daaraan geen behoefte hebben.

De Bond heeft buitengewoon veel waardering voor hetgeen de Partij voor de vrouwenpropaganda doet en speciaal voor de financiële offers, welke zij zich daarvoor getroost.

Door de afgevaardigde van Wassenaar is er op gewezen, dat in het boek voor p.g. Albarda niets is opgenomen over de samenwerking met de Bond van Vrouwenclubs. Inderdaad hebben wij het gevoel, dat in dat boek een vergeten hoofdstuk is. Dat is natuurlijk niet een opzettelijke negatie van ons werk, maar dat het is gebeurd is een teken van de mentaliteit, die er nog vaak bij de mannelijke partijgenoten is (*gelach*). Het valt ook altijd op, dat er zo weinig vrouwelijke partijgenoten op de grolijsten staan.

In dit verband zou ik willen wijzen op het verslag van de Bond, dat u in de beschrijvingsbrief kunt vinden, waarin u kunt zien hoe de vrouwen werken in de organisaties, die zij zich zelf geschapen hebben.

Ik wijs er voorts op, dat er per jaar door de Bond meer dan 100.000 exemplaren van brochures worden uitgegeven.

Ik wijs bovendien op het scholingswerk op „De Born”.

Uit dit alles blijkt toch wel, dat onze vrouwen tot goed werk in staat zijn. Ik zou willen dat het Partijbestuur hiermee meer rekening hield bij het doen uitgaan van circulaires over de samenstelling van de grolijsten. Er wordt geklaagd over een tekort aan krachten, maar er is een grote groep van vrouwelijke partijgenoten, die goed werk kunnen doen.

J. J. KRAMER (Brunssum): Over het advies van de congres-commissie en het amendement van het Partijbestuur daarop, in zake het houden van de congressen om de twee jaar, moet ik opmerken, dat wij daar in het algemeen geen tegenstanders van zijn. Wij voelen ons evenwel niet geheel gerust. Het congres is voor vele afgelegen afdelingen het enige contact, dat zij van tijd tot tijd hebben met een groot deel van de Partij en de Partijleiding. Wij zouden daarom willen vragen of het

niet mogelijk is bij belangrijke aangelegenheden grote groepen in drie of vier plaatsen in het land bijeen te brengen.

L. OOSTERHOFF (Beekbergen): Wij hebben waardering voor het werk, dat in het afgelopen jaar door het Partijbestuur is verricht. Daarnaast hebben wij evenwel ook enkele aanmerkingen, speciaal voor wat betreft de propaganda op het platteland, meer speciaal de propaganda onder de kleine boeren en tuinders. Wij waarderen ten zeerste wat er in Gelderland is gepresteerd en wij bedoelen hier speciaal de actie, welke door p.g. Tj. v. d. Zee door middel van het bijeenroepen van kleine boeren en tuinders is gevoerd. Daarnaast zijn er nog verschillende brochures uitgegeven.

Dit alles gaat evenwel nog niet ver genoeg. Wij zouden gaarne zien, dat wij een organisatie kregen van boeren. Hierdoor zal er een nauwer contact tussen de boeren ontstaan, b.v. door het uitgeven van een vakblad, waarin dan tevens de perspectieven van ons Plan van de Arbeid ten opzichte van de boerenstand duidelijk omljnd naar voren kunnen worden gebracht.

Daarnaast is het nodig meer persoonlijk contact met de boeren tot stand te brengen, waardoor de gelegenheid bestaat socialistische ideeën meer ingang te doen vinden.

Wij geven daarom het Partijbestuur ernstig in overweging zo spoedig mogelijk plannen te beramen om de kleine boeren en tuinders te organiseren in een boerenpartij. Er zit hier nog een andere bedoeling bij voor en dat is om de actie van „Landbouw en Maatschappij” te doorkruisen. Deze actie vertoont zeer sterk fascistische tendenzen. In Drente en Groningen worden de boeren georganiseerd in een organisatie van kleine boeren door een zekere Dekker uit Zuidwolde.

Wij dringen er nogmaals met klem op aan stappen in deze richting te doen.

W. VAN DIESEN (Amstelveen): Het aan de orde gesteld voorstel van de afdeling Nieuwer-Amstel behoeft voor hen, die, hetzij door hun ambt als raadslid, wethouder of gedeputeerde, hetzij, door hun dagelijkse functie in het onderwijs op de hoogte zijn van wat ten opzichte van de toepassing van de L.O.-wet gebeurd is en nog dag aan dag gebeurt, niet veel toelichting.

Deze insiders weten zowel uit ondervinding als uit de vakbladen hoe dringend noodzakelijk het is wijzigingen te brengen in verschillende artikelen van de L.O.-wet.

Voor die aanwezigen is elk woord, dat tot toelichting van het voorstel gezegd wordt, overbodig.

En voor de niet-ingewijden zou een voldoende uiteenzetting van de materie uitvoerig moeten zijn — een soort cursus in interpretatie van de L.O.-wet, waardoor ik ver zou uitgaan boven de tijdgrens, die, begrijpelijkerwijze, aan een toelichting tot een congres-voorstel gesteld moet worden.

Daarom zal ik alleen enige excessen aanduiden — op de finesses van de gevallen ga ik zo weinig mogelijk in.

Met grote nadruk stel ik op de voorgrond, dat de afdeling Nieuwer-Amstel het beginsel van de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs gehandhaafd wenst te zien; dat wij ons dus blijven stellen op de basis van de Groninger motie.

Het beginsel van de financiële gelijkstelling is juist, is goed — maar de wijze, waarop dat beginsel wordt uitgevoerd en toegepast is zo, dat bij velen de vraag opkomt of het ogenblik niet is aangebroken om in te zetten een actie ter verkrijging van maatregelen, welke de gelijkstelling van de openbare school met de bijzondere beogen.

In de eerste plaats een woord over de wijze, waarop bijzondere scholen opgericht kunnen worden.

Art. 72 e.v. omschrijven aan welke voorwaarden voldaan moet worden om van een gemeentebestuur te kunnen eisen, dat medewerking wordt verleend tot de stichting van een bijzondere school.

Zo'n aanvraag moet worden ingediend door een rechtspersoonlijkheid bezittende instelling of vereniging en bij de aanvraag moet worden overgelegd een verklaring, waaruit blijkt, dat de school zal worden bezocht door een zeker aantal kinderen — voor een lagere school is dit aantal in verreweg het grootste aantal gemeenten — in circa 1050 van de ongeveer 1100—50.

Voorts moet aan nog een paar voorwaarden worden voldaan.

Heeft het schoolbestuur aan die voorwaarden voldaan, dan is de zaak voor elkaar: het gemeentebestuur is verplicht medewerking te verlenen, d.w.z. het gemeentebestuur mag de kosten van de bouw en inrichting van de school betalen.

Het gemeentebestuur heeft niet te beoordelen of zo'n school al of niet nodig is.

Het gemeentebestuur mist het recht na te gaan of wellicht op een andere bijzondere school van dezelfde richting en gelegen op een kleine afstand, voldoende plaatsruimte is om de kinderen, voor wie de nieuwe school wordt gevraagd, op te nemen.

Of het nodige geld in de gemeentekas is of dat de gemeente noodlijdend is — het doet niets ter zake: medewerking moet worden verleend, betaald moet er worden.

De koorden van de beurs zijn niet in handen van het gemeentebestuur, maar van het schoolbestuur.

Een naïef mens zou kunnen denken — nu ja, maar voorstanders van het bijzonder onderwijs zijn vooral de mannen van rechts, zij, die het woord bezuiniging dag en nacht op de lippen hebben. En deze aanpassende bezuinigers zullen de overheid niet dwingen tot het doen van uitgaven, die niet dringend noodzakelijk zijn, zij zullen niet het onderste uit de kan willen hebben.

Wie zo denkt is inderdaad naïef en is te goed van vertrouwen.

De praktijk heeft bewezen, dat deze mensen zelfs meer dan het onderste uit de kan willen hebben.

Slechts één enkele aanhaling, waardoor aangetoond wordt, dat de voorstanders van het bijzonder onderwijs een bijzondere school afdwingen, ook als die niet nodig is en niet door de gemeente betaald kan worden.

„In „Het Volk” van 17 Januari 1935 was te lezen wat in Stellendam in dit opzicht gebeurd is. En dit geval staat niet zo op zichzelf.

In de jongste tijd hebben we weer van vele onnodige schoolstichtingen gehoord en gelezen.

Ik stip slechts aan — wie onze pers leest kent de bijzonderheden. Waddinxveen, Zwijndrecht, Wijk en Aalburg en vooral ook Haren en Groningen.

De Burgemeester van Haren, Mr. Nauta — zelf voorstander van het

bijzonder onderwijs — heeft over het daar plaats gevonden hebbende schandaal een brochure geschreven.

Bij de behandeling van de Onderwijsbegroting hebben Van Sleen in de Tweede Kamer, Wiardi Beckman in de Senaat, terecht de houding van den Minister in deze zaak gestriemd.

Een even groot schandaal is gebeurd in Groningen; Molendijk heeft er in de Arbeiderspers over geschreven.

Ons Eerste-Kamerlid Sikkes heeft er aan den Minister schriftelijke vragen over gesteld — het antwoord zal hem, evenmin als ons, bevredigd hebben, maar, van dezen Minister was ook niet veel beters te verwachten!

Dit zijn alle gevallen uit de laatste maanden. Gevallen, waaruit voor ieder, die de finesses bestudeert, komt vast te staan, dat de toepassing van de z.g.n. pacificatie niet deugt.

Gevallen, waaruit blijkt — zoals in vroegere jaren ook reeds zo herhaaldelijk gebleken — dat de wijze, waarop handtekeningen op de ouderverklaring, de „lijst”, worden verkregen, — laat ik me zo zacht mogelijk uitdrukken — allerminst bewonderd kan worden.

Hoe b.v. een Duits Joods immigrant, die de Nederlandse taal nauwelijks kan verstaan en nauwelijks kan spreken, zulke enorme gemoedsbezwaren heeft tegen de openbare school, dat hij uit volle overtuiging zijn handtekening plaatst op een lijst, waardoor de oprichting van een bijzondere christelijke school nodig gemaakt moet worden, zoals dit toch in Haren heet gebeurd te zijn, gaat boven ons begrip — maar, dat zal alicht aan ons beperkt verstand liggen.

Uit de beslissingen in hoogste instantie in de genoemde gevallen — speciaal in de befaamde Harense zaak, waarin de beslissing genomen is bij contrair besluit — blijkt ook nog iets anders, n.l. dat aan de administratieve rechtspraak nog wel iets te verbeteren is.

Ware het nu zo, dat de aangehaalde gevallen van onnodige schoolstichting de enige waren, er zou over gezwegen kunnen worden en er zou niet zo dringend op wijziging van wetsartikelen aangedrongen behoeven te worden.

Zo is het echter niet — de door mij genoemde zijn slechts enkele uit een héél, héél lange, lange rij — met tientallen zijn ze te vermeerderen. Ik heb alleen deze genoemd, omdat ze uit de allerlaatste tijd dateren, en in meer of mindere mate bij ieder bekend zijn.

Er zijn er nog meer op komst: Maurik, Hoedekenskerke, waar de gemeenteraden afwijzend hebben beschikt op aanvragen om nieuwe scholen, doch waarover beslissingen van hogere instanties nog afge wacht moeten worden.

Gevraagd kan worden: is het wel mogelijk wijziging te brengen in de wetsbepalingen, waardoor aan de stichting en instandhouding van bijzondere scholen andere voorwaarden worden gesteld, zonder dat het *beginsel* van de fin. gelijkstelling in 't gedrang komt?

In de Grondwet wordt gezegd, dat het b.o., dat *aan de bij de wet te stellen voorwaarden voldoet*, uit de openbare kas wordt bekostigd.

Niet in te zien is, dat het beginsel van de pacificatie wordt aangetaast, indien de voorwaarden anders worden geregeld dan thans.

Niet in te zien is, waarom niet bepaald kan worden, dat b.v. de handtekeningen op de „lijst” geplaatst moeten worden op een door de wet aan te geven plaats; b.v. het raadhuis, en onder toezicht van een door de wet aan te wijzen autoriteit of diens gemachtigde.

Kwesties over onjuist voorlichting door lijsten-colporteurs zouden dan allicht voorkomen kunnen worden.

Niet in te zien is, waarom niet bepaald kan worden, dat in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners geen bijzondere scholen mogen worden opgericht, tenzij bij de opening ten minste zes leerkrachten voor rijksrekening benoemd kunnen worden, in kleine gemeenten geen bijzondere scholen dan voor ten minste drie, liever nog vier leerkrachten.

Zo zijn er meer bepalingen te ontwerpen, die, ja, zwaarder zijn dan de thans geldende, doch die niet ingaan tegen het *begin*sel van de financiële gelijkstelling.

Te overwegen is ook of het niet wenselijk is de uitvoering van al deze dingen niet te laten in handen van de gemeentebesturen, doch daarvoor te scheppen nieuwe organen.

In een in 1935 door een commissie uit „Volksonderwijs” uitgebracht rapport worden in die richting denkbeelden gelanceerd, die ernstige overweging waard zijn.

Stellen we tegenover de tè gemakkelijke wijze, waarop bijz. scholen opgericht kunnen worden, de manier waarop een openbare school kan worden verkregen — dan blijkt een krasse achteruitstelling van het openbaar onderwijs.

Er is wel eens gezegd: als voor een openbare school een zelfde aantal leerlingen is, als nodig is voor de stichting van een bijz. school of indien de school gevorderd wordt krachtens Art. 19 der Wet, dan is de zaak oké.

Ja, zo staat 't ongeveer in het 2e lid van Art. 23 bis — alleen staat daar niet, dat 't dan oké is — dat is nu eenmaal geen wettelijke term.

En ja..... zo kàn 't..... als..... als..... de gemeenteraad wil!

Er zijn echter gemeenteraden, die niet willen. Er zijn gemeentebesturen, die — hoewel aan hen de verzorging van het openbaar onderwijs als wettelijke plicht is opgedragen — veel en veel liever een openbare school zien verdwijnen dan bloeien en die alleen dan aan de stichting van een openb. school zullen medewerken, als zij er niet onder uit kunnen.

Wordt bij zo'n gemeenteraad een verzoek tot stichting van een openbare school ingediend door de ouders van 50 of meer kinderen en wordt dat verzoek van de hand gewezen, dan is de zaak *niet* oké.

Er kan een zelfde verzoek gedaan worden aan Ged. Staten — let wel: een verzoek — beroep op Ged. Staten op een raadsbesluit om niet over te gaan tot stichting van een openb. school is onmogelijk.

Gevolg? Ged. Staten sturen een briefje: er zijn geen termen gevonden om krachtens het 2e lid van Art. 22 der L.O. 1920 vermeerdering van het aantal scholen te bevelen.

Er is dan nog het 3e lid van Art. 22: de Kroon kan bevelen. Maar..... als de Kroon ook geen „termen” vindt?

Dan komt de voor 50 en meer kinderen gevraagde openbare school er *niet*.

Voorzitter — dit is maar niet een theoretisch gedachte mogelijkheid, in de laatste maanden is het *zo gebeurd*, in de gemeente Hees, bij Oss, waar geen enkele openbare school bestaat.

Dit is een staaltje van achteruitstelling van de O.S.

Een enkel woord over de exploitatiekosten — de toepassing dus van Art. 101, juncto Art. 55.

Een leerrijk geval heeft zich afgespeeld in de gemeente Molenaarsraaf. Een ander geval betreft Amsterdam — in „Het Volk” is een ver-

slag gepubliceerd over de zitting van Ged. Staten, waar een beroep van schoolbesturen behandeld werd.

Door de Amsterdamse schoolbesturen is betoogd: „het bijzonder onderwijs heeft meer en andere uitgaven dan het openbare”, daarom kan men niet toe met het bedrag dat het O.O. per leerling kost.

Ja, uit de vergoeding uit de gemeente kas, zo hoog mogelijk opgevoerd, hoger dan het bedrag, dat per leerling van de openbare school wordt uitgegeven, kan het b.v. dingen betalen, waaraan bij het O.O. niet te denken valt, o.a. kwekelingen met acte.

Niet, dat wij het ellendige instituut van kwekelingen met acte bewonderen. Allerminst — 't is een schande voor ons land, dat honderden en honderden volwaardige leerkrachten voor de klas om voor een fooi — uit de heden verschenen statistiek blijkt, dat er bij het gewoon lager en het uitgebreid onderwijs 4463 kwekelingen met acte zijn op ruim 3800 leerkrachten.

Maar, de bijz. scholen kunnen overheidsgeld gebruiken om die slachtoffers van de aanpassingspolitiek, om die slachtoffers van de zwijgzaamheid der R.K. Kamerfractie, althans iets te betalen.

En nu een laatste en kort woord over toepassing van het Concentratiewetje, weinig, want Borculo heeft er reeds over gesproken.

Tegen de wijze, waarop dit wetje wordt uitgelegd bestaan ernstige grieven over art. 22 bis, 2e lid sprak Borculo al. Ook bij de toepassing van het 3e en 4e lid van Art. 22 bis zijn vreemde dingen gebeurd.

Voor wie er meer van weten wil verwijs ik korthedshalve naar „De Bode”, het orgaan van de B. v. N. O., van 17 Maart en 1 April j.l.

Voorzitter, ik heb mij zoveel doenlijk beperkt, er zouden veel meer argumenten aangevoerd kunnen worden, waaruit zou blijken, dat 't noodzakelijk is spoedig en nauwkeurig te onderzoeken welke wijzigingen in de L.O-wet nodig zijn. Die veranderingen nu reeds aangeven, zou een vooruitlopen zijn op het onderzoek, dat, naar ik vertrouw, ingesteld zal worden.

Mej. T. JANSSEN (Den Bosch): Ten aanzien van de machtiging, die door het Partijbestuur is gevraagd, om in 1940 geen congres te houden, kan ik meedelen, dat de wijze, waarop deze machtiging is gevraagd, met zoveel en zo verstrekkende reserves, bij mij de verwachting wekt, dat daar tegen geen bezwaren kunnen worden gemaakt.

Het voornaamste bezwaar, dat het Partijbestuur heeft, n.l. het financiële, is ook voor de afdelingen van gewicht.

Door enkele afgevaardigden is gesproken over mogelijke ontevredenheid in de afdelingen, wanneer deze machtiging zal worden verleend. Mijn ervaring is deze, dat die ontevredenheid niet zo gemakkelijk ontstaat, wanneer besluiten, die dwingend moeten worden genomen, door de afdelingsbesturen met overtuiging in de afdelingen worden verdedigd. Dit is een kwestie van discipline. Kramer uit Brunssum heeft er reeds over gesproken, dat als het verlangen naar regelmatig contact met het Partijbestuur sterker wordt dan tot nu toe, dit kan worden afgereageerd naar gewestelijke bijeenkomsten. Voor degenen, die regelmatig de congressen bezoeken, betekent het overslaan een jaar een offer. Het valt op, dat het meestal dezelfde zijn, die naar een congres komen. Daar staat tegenover, dat in een regelmatig overleg een veel groter aantal mensen kan worden ingeschakeld.

W. SANDERS (Gouda): Er zijn twee dingen, die onze speciale aandacht getrokken hebben. In de eerste plaats de teruggang van het ledental, in de tweede plaats de financiële toestand van de Partij.

In verband met de teruggang van het ledental hebben wij deze conclusie getrokken, dat wanneer wij aan het huisbezoek deelnemen ons voortdurend blijkt, dat het aantal organisaties, om de Partij gevormd, over het algemeen zulke zware lasten op de schouders van de arbeiders legt, dat men moeilijk kan besluiten nog meer aan contributie uit te geven. Een eigenaardig verschijnsel is, dat het zo langzamerhand vanzelfsprekend is geworden, dat men de Partij zo'n beetje als het laatste beschouwt, waarbij men zich aansluit. Met deze feiten hebben wij nu eenmaal rekening te houden en zolang het niet mogelijk is in onze beweging een zodanige concentratie te vormen van organisaties, waardoor het totaal aan te betalen contributies wordt verminderd, zal het moeilijk zijn, de Partijcontributie te verhogen.

De financiële toestand van de Partij is daardoor van zodanige aard geworden, dat het noodzakelijk wordt te bespreken, hoe dit op een deugdelijke wijze ongedaan kan worden gemaakt.

Ik geloof, dat het inderdaad mogelijk is te zoeken naar een oplossing, die het nadelig saldo zal doen verdwijnen. Het zal voor velen moeilijk zijn zich in te denken, dat wij niet meer elk jaar congresseren, maar ik ben ook van mening, dat er wel een oplossing zal zijn te vinden om het contact met de leiding eer nog te versterken dan te verslappen.

De gedachte is hier door enkele sprekers gelanceerd om te trachten gewestelijke bijeenkomsten bijeen te roepen en daardoor te bereiken, dat ook diegenen, die niet bij machte zijn, afgevaardigden naar het congres te zenden, in contact kunnen komen met de leiding van onze beweging.

Misschien is het voorts mogelijk, dat een demonstratie, zoals wij die Maandag hebben, zich wat meer zal herhalen.

Ik geloof voorts, dat indien men maatregelen beraamt om het financiële tekort op te heffen, het voor de Partij van grote betekenis zal zijn, indien men daarnaast geld kon vinden om de actie op het platteland intensiever te voeren. Het wil mij voorkomen, dat de Partij, wil zij invloed op het platteland krijgen, andere middelen te baat moet nemen dan tot heden het geval is geweest.

Deze overwegingen hebben ons er toe geleid het voorstel inzake het houden van de congressen om de twee jaar op de agenda te brengen. Dit voorstel als zodanig is afgevoerd en het Partijbestuur heeft thans een vorm gekozen, die het mogelijk maakt, deze zaak in rustiger sfeer te bekijken. Ik hoop, dat men er in slagen zal, degenen, die deze zaak te beoordelen krijgen, te overtuigen van de noodzakelijkheid hiervan en dat men er genoeg mee zal nemen, dat volgend jaar geen congres wordt gehouden.

Bij het indienen van ons voorstel hadden wij ons voorgesteld, indien het zou worden aangenomen, dat elk jaar, wanneer er een verkiezing plaats vindt, het congres bijeenkomt. Wanneer besloten wordt volgend jaar wel te congresseren en er zou dan een voorstel worden aangenomen om de twee jaar te congresseren, zou men voor de praktische moeilijkheid komen te staan, dat in een verkiezingsjaar geen congres plaats vindt.

De afgevaardigde van Bergen heeft gesproken over de rechtspositie in de werkverschaffing. Naar aanleiding daarvan moet ik opmerken, dat

het toch zo geworden is, dat de gemeentebesturen, die werkobjecten uitvoeren, van hoger hand verplicht worden, den aannemer in te schakelen. De aannemer beknipt dan zoveel mogelijk op de begroting, om het bedrag zo laag mogelijk te stellen. Als het werk wordt uitgevoerd worden de arbeiders daar dan de dupe van. Men kan nu wel zeggen: eis een contact-commissie, waardoor de arbeiders, die zich verongelijkt voelen, recht kunnen krijgen, maar zo staat de zaak ook weer niet, omdat in de bestekken altijd de bepaling is opgenomen, dat het laatste woord is aan de Directie van de Heidemaatschappij.

Ik geloof, dat het hard nodig wordt, dat het Partijbestuur, in overleg met het N.V.V., een zodanige regeling voor deze mensen tracht te krijgen, waardoor zij het gevoel krijgen volwaardige arbeiders te zijn, waarmee men niet naar willekeur kan handelen.

De afdeling Rotterdam X heeft een voorstel ingediend inzake De Arbeiderspers, waarop Gouda meende een amendement te moeten indienen. Wij menen, dat dit amendement zo voor zich zelf spreekt, dat hierover geen opmerkingen behoeven te worden gemaakt. Rotterdam X wil naast de bestaande arbeidscontracten, die afgesloten zijn tussen werknemers en werkgever in het bedrijf, een commissie in het leven roepen, die de taak van deze vakorganisaties zal overnemen. Nu staat in het amendement van Gouda, dat zij accoord gaat met het instellen van zodanige commissie maar dat deze niet anders krijgt te beslissen dan die aangelegenheden, die niet in contracten geregeld zijn.

Men weet, dat in het contract van de typografen nauwkeurig omschreven is de procedure voor degenen, die ontslagen worden. Rotterdam X wil deze contracten opzij zetten en de commissie recht laten spreken. Ik kan mij niet indenken, dat men deze collectieve contracten, die door strijd en opoffering tot stand zijn gekomen, zo opzij wil zetten en men weer onhoudbare toestanden in het leven wil roepen, dat men onderling dergelijke kwesties gaat bespreken. Ik beveel daarom het amendement van Gouda aan het congres aan, opdat de toestand zo zuiver mogelijk wordt gehouden.

C. HOEK (Bruinisse): Ik wil enkele woorden zeggen naar aanleiding van voorstel 9 van de afdeling Bruinisse in zake de gedwongen uitzending van arbeiders naar Duitsland. Op het vorig congres is over deze materie uitvoerig gesproken, zowel door het Partijbestuur als door de leden van de Kamerfractie.

Ik heb de behoefte hier thans weer over te spreken, omdat wij n.l. in Bruinisse vorig jaar het geval hebben gehad, dat een aantal werkloze arbeiders zes weken uitgesloten is geweest van iedere ondersteuning en van werk. Ik behoef er niet over uit te weiden, wat dit zeggen wil. Naar aanleiding daarvan nu menen wij goed te doen nogmaals het Partijbestuur in overweging te geven, in samenwerking met het N.V.V. deze kwestie onder ogen te zien, opdat dergelijke maatregelen niet meer zullen voorkomen.

Wij hadden ongeveer 120 werklozen, maar van 10 Juli tot en met 25 September waren de steun en de werkverschaffing stop gezet. De gemeente zegt, dat zij er niets aan kan doen en dat dit gaat via de Rijksinspectie en de regering.

Ik kan voorts voor honderd procent onderschrijven de klachten, welke door de afgevaardigde van Bergen inzake de rechteloosheid in de werkverschaffing naar voren zijn gebracht. De toestanden, welke hier be-

staan, zijn soms verschrikkelijk. Wij zitten b.v. met 100 man in de centrale werkverschaffing, maar een schuil- of schaftplaats is niet aanwezig. Wanneer men fatsoenlijk vraagt of men hier met de Rijksinspectie over zou kunnen spreken, dan krijgt men ten antwoord van de opzichter van de Heidemaatschappij: "Wanneer je de moed hebt den inspecteur aan te spreken, wordt je onmiddellijk geschorst". Het gebeurt soms, dat de arbeiders negen uur in de regen moeten doorbrengen.

Avondzitting Zaterdag 8 April 1939

P. G. DEN BOER (Utrecht II) vestigt de aandacht op voorstel 10 van de afdeling Utrecht II, dat betrekking heeft op de leermiddelen, welke op de confessionele scholen worden gebruikt.

Om aan te tonen, hoe noodzakelijk het is, dat aan deze materie aandacht wordt geschonken, leest hij verschillende citaten voor. In de eerste plaats een citaat uit de voorrede in het Jaarboek 1937 van Dr. Th. Verhoeven, Directeur van het R.K. Centrale Bureau voor Onderwijs en opvoeding te Den Haag, waarin deze verband legt tussen de uitslag der verkiezingen en de katholieke leerkrachten, die aan de vorming der leerlingen, zowel intellectueel als moreel en godsdienstig zeer veel bijdragen en waarbij hij er voorts op wijst, dat deze nooit zulk een effect hadden kunnen bereiken, indien de katholieke afgevaardigden in de beide Kamers in hun heilige ijver niet hadden geholpen om het bijzonder onderwijs wettelijk financieel vrij te maken en aan ieder katholiek kind op een katholieke school een plaats te verzekeren.

Verder leest hij voor een citaat uit „De Maasbode” van 20 November 1938, betreffende de beschouwingen over de begroting in Den Haag, waarin betoogd wordt, dat ofschoon bij de a.s. verkiezingen nog geen verzwakking van de S.D.A.P. te verwachten is, in verre toekomst een teruggang van die partij tegemoet te zien is, omdat het cijfer van het leerlingenaantal op de openbare- en de bijzondere school vrij nauwkeurig de verhouding der partijen in Den Haag weerspiegelt. Hierin staat:

„Als men nu ziet, dat het aantal leerlingen der openbare scholen geleidelijk afneemt en dat der bijzondere scholen blijft toenemen, dan mag men daaruit met gerustheid besluiten, dat op den duur ook dergelijke verschuivingen in de Raad zullen plaats vinden.”

De bepaling, die ten aanzien van deze zaak in de Grondwet is opgenomen, heeft, zoals uit de voorgelezen citaten wel blijkt, tot misstanden geleid, die de voorstemmers van links wel niet vermoed zullen hebben. Door vele bijzondere schoolbesturen is de verkiezingsstrijd naar de lagere school overgebracht. De leermiddelen, die op deze scholen gebruikt worden, geven aanleiding tot verschillende commentaren. In een boekje „Gebeurtenissen en toestanden” door B. H. Decker, wordt over de politieke partijen o.a. geschreven, dat zij zijn verdeeld in christelijke en niet-christelijke. Onder de niet-christelijke worden dan genoemd de sociaal-democraten of socialisten en de rev.-socialisten. Hiervan wordt dan vermeld, dat deze groepen der linkerzijde soms samenwerken, vooral als het er op aankomt het Christendom te bestrijden. Hierin staat o.a.:

„Tegenover de rechterzijde staat de linkerzijde. Zij omvat de leden die God buiten het staatsbestuur wil houden. Die mensen beweren, dat de Staat alleen voor de welvaart te zorgen heeft en met godsdienstige zaken niets te maken moet hebben. Daarenboven verkondigen zij de leer: alle gezag komt van het volk, dat het aan de regering afstaat.”

Spr. leest voor een passage uit „De Roepstem der historie”, een leesboek voor het zevende leerjaar, waarin een totaal vals beeld gegeven wordt van doel en streven van de S.D.A.P.

Men heeft ook andere methode. Zo komt in een lezing over November 1918, uitgegeven ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de Koningin, de volgende passage voor:

„t Was echter geen wonder, dat onze regering van dit voorval schrok (n.l. de relletjes in de Harskamp), want de revolutie zat in de lucht en reeds de volgende maand brak in Duitsland de revolutie uit. Alle Duitse vorsten werden tot aftreden gedwongen en Ebert, die vroeger zadelmaker was geweest, werd nu President van Duitsland.

Nu waren er in ons land ook mensen, die naar revolutie, naar omwenteling verlangden. De communisten voorop en de socialisten kregen er ook al zin in. De leider der socialisten, meneer Troelstra, vond het maar beter, dat koningin Wilhelmina van het toneel verdween en hij president van Holland werd.”

Uit dit alles blijkt wel, dat er op de bijzondere scholen tegen andersdenkenden haat gezaaid wordt.

Men tracht op alle mogelijke manieren de kinderen voor de bijzondere school te winnen. In een artikel van den heer T. C. Bos, voorzitter van de Unie van Christelijke Onderwijzers en Onderwijzeressen, het orgaan van deze organisatie van 26 Mei 1936, komt de volgende passage voor:

„En dat er soms leerlingen worden geworven voor de bijzondere school op een wijze, die een aanfluiting is voor ons Christelijk onderwijs, het is helaas niet te ontkennen.....”

Omtrent het cijfer van kinderen, die op bijzondere scholen zijn en daar eigenlijk niet thuis horen, vertelt spr., dat bij een onderzoek, dat op een school werd ingesteld, waarbij men als norm stelde, dat men in het huisgezin een keer per veertien dagen naar de kerk ging en eenmaal per dag bad, 80% van de kinderen kwamen uit gezinnen, waar deze norm niet gold.

Nu is het de bedoeling van Utrecht II, dat wij het initiatief nemen aan deze pogingen om tweedracht in ons volk te zaaien, een einde te maken en ten tweede te trachten die mensen, die hun kinderen naar een confessionele school zenden en daar eigenlijk niet horen, op te wekken ze weer naar de openbare school te zenden.

Wij weten, dat er in Nederland organisaties zijn, die met alle kracht vechten voor het openbaar onderwijs, doch dat neemt niet weg, dat dit onderwijs gestadig in leerlingental afneemt. Op het ogenblik volgt nog slechts 31% van de totale schoolbevolking het openbaar onderwijs.

Met het voorlezen van zijn citaten heeft spr. aangetoond, op welke wijze de confessionele scholen hun positie gebruiken om reeds het kind voor de toekomst voor politieke partij en confessionele vakbeweging te winnen en dat men daar twee manieren voor heeft, ten eerste door lectuur en leerstof en verder intensiever door de jeugdorganisaties. Aan dit laatste kunnen wij niets doen, doch de kinderen worden op school opgewekt lid van deze confessionele jeugdorganisaties te worden, waar zij tot confessionele kiezers worden opgeleid. Hier schuilt niet alleen een gevaar in voor de Partij maar voor de gehele democratie.

In een R.K. leesboekje b.v. van 1937 wordt wel over Spanje geschreven, doch er komt geen woord in voor over Duitsland en Oostenrijk. De kinderen worden op school regelmatig tegen onze Partij opgezet. Hieraan moet een einde worden gemaakt.

Spr. gelooft, dat hiervoor een commissoriaal onderzoek nodig is. Hij beveelt de beide voorstellen van Utrecht II, n.l. 10 en 20 bij het congres ten sterkste aan.

Spr. wil ten slotte nog enkele woorden zeggen over voorstel 25 van Epe. Dit heeft onze instemming. Wij zijn van mening, dat de mensen, die alleen het Volksblad lezen, ook op de hoogte moeten zijn met hetgeen door onze tegenstanders in vertegenwoordigende lichamen naar voren is gebracht, om zodoende beter te kunnen afwegen hetgeen door onze eigen mensen is gezegd.

G. SMIT (Goor) zegt, dat de afdeling Goor pijnlijk is getroffen door de mededelingen, die p.g. Bonger deed in zijn afscheidsartikel in „De Socialistische Gids”. Hieromtrent zou zij gaarne inlichtingen willen hebben.

In de tweede plaats wil hij een opmerking maken over de strijd-methode, die de S.D.A.P. heeft gevolgd tegenover communisten en fascistten. Wij hebben het gevoel dat de strijd tegen de communisten, als gevolg van het feit, dat beide bewegingen door ons in één adem worden genoemd, min of meer op de achtergrond raakt. Wij zien het gevaar van het communisme even sterk als dat van het fascisme.

In aansluiting op de gemaakte aanmerkingen over de verkiezingslectuur zegt spr., dat de ervaring heeft geleerd, dat de lectuur, die de Partij tot dusverre liet verschijnen, van zodanige aard en samenstelling is, dat zij door grote groepen van het kiezerscorps niet wordt gelezen. Wij zouden gaarne de eisen van de moderne arbeidersbeweging in korte slagzinnen kenbaar zien gemaakt.

Ten aanzien van voorstel 13a, door de afdeling Goor op de beschrijvingsbrief gebracht, zegt spr. dat het als een gemis gevoeld wordt, dat het discussie-orgaan is opgeheven. Op het platteland is men daardoor niet meer in de gelegenheid kennis te nemen van de verschillende vraagstukken, welke in de Partij leven. Het aantal abonné's was wel niet groot, maar het geringe aantal dat er was, stelde ons in staat van dit alles kennis te nemen. Spr. hoopt, dat wanneer de gelegenheid zich biedt, het Partijbestuur bereid zal zijn weer over te gaan tot het instellen van een discussie-orgaan.

J. BOS (Wildervank) vraagt het woord voor voorstel 7. Hij is zo vrij ook voorstel 6 van de afdeling Veendam te verdedigen, omdat dit in één lijn ligt. Deze voorstellen gaan uit van de gedachte, dat het vraagstuk van werkloosheidszorg niet alleen een economisch vraagstuk is, doch dat ook de Partijpolitiek hier zeer sterk bij betrokken is. Wij moeten vat op de werklozen houden. Voor ons hangt veel af van de wijze, waarop onze raadsfracties optreden. Het Rijk heeft de laatste jaren een groter invloed op de gang van zaken gekregen. Wij moeten daar tegen in gaan. Wij hebben waardering voor hetgeen de Vakbeweging in deze doet, maar het spreekt vanzelf, dat de Vakbeweging zich in de eerste plaats richt tot de georganiseerden. Wij menen, dat de Partij het breder moet zien en heeft te behartigen de belangen van de arbeidersklasse in haar geheel. Wij moeten ook opkomen voor de groepen, die buiten het begrip van arbeidersklasse vallen. Wij bedoelen daarmee in de eerste plaats de kleine zelfstandigen en kleine boeren en in de derde plaats de schippers.

Wij menen verder, dat in verschillende plattelandsgemeenten, voornamelijk daar waar onze Partij geen wethouders heeft, onze partijge-

noten de zaak niet meer beheersen. Dat geldt voornamelijk ten opzichte van de steunregeling. De plattelandsraadsfracties zijn overgeleverd aan hetgeen de gemeentelijke autoriteiten hun believen voor te zetten en deze staan onder sterke druk van hetgeen centraal wordt gedicteerd.

Wij hebben waardering voor de wijze, waarop de Partij de laatste jaren te dien opzichte heeft gewerkt. De Partij heeft zich verdienstelijk gemaakt met een actie tegen uitzending van werkloze arbeiders naar Duitsland en verder voor een wachtdregeling, waarvan de resultaten niet zijn uitgebleven. Wij hebben verschillende circulaire's gehad over de steun aan kleine boeren. Deze zaken werden evenwel aan de orde gesteld door de afdelingen zelf. Wij vragen twee dingen van het Partijbestuur: ten eerste, dat onze fracties te dien opzichte volledig geïnformeerd zijn en in de tweede plaats, dat bij vraagstukken met een algemeen karakter van een bepaalde centrale instantie een richtlijn wordt aangegeven, waarop onze actie gebaseerd moet zijn. Wij moeten meer eenheid van optreden hebben. Het komt ons gewenst voor, dat indien zulk een instantie in het leven wordt geroepen, die zal geschieden door de Vereniging van Raads- en Statenleden.

K. VORRINK geeft thans het woord aan Banning, die ten aanzien van zijn heengaan uit het Partijbestuur een verklaring wil afleggen.

W. BANNING: De verandering van personen in het Partijbestuur is niet zo belangrijk, dat daarvoor speciaal aandacht zou moeten worden gevraagd. Het is mij evenwel gebleken, dat zowel in als buiten de Partij al een zekere legende aan het ontstaan is omtrent de motieven, die mij hebben geleid om mij voor een candidatuur niet weer beschikbaar te stellen.

Daarom stel ik er prijs op in het congres te verklaren, dat er maar één motief is, n.l., dat ik mijn werk niet meer aan kan en moet afsnijden. Een van de dingen, die ik daarbij zeer tot mijn spijt moet afsnijden is het lidmaatschap van het Partijbestuur. Overigens is er noch in mijn socialistische overtuiging, noch in mijn aanhankelijkheid aan de Partij iets veranderd. Dit blijkt afdoende uit het feit, dat ik het lidmaatschap van de redactie van „Socialisme en Democratie” heb aangenomen. (Applaus).

ALBARDA: Ik zal eerst enkele punten behandelen, die inzonderheid het Partijbestuur aangaan en daarna opmerkingen, die de Kamerfractie betreffen.

In de eerste plaats over „De Socialistische Gids” en „Socialisme en Democratie.” Over de gebeurtenissen te dien aanzien hebben enkele sprekers opmerkingen gemaakt en zijn er vragen gesteld.

Het Partijbestuur heeft mij opgedragen dit punt namens het Partijbestuur te behandelen, misschien wel omdat ik tegelijkertijd lid van het Partijbestuur en lid van de redactie van „De Socialistische Gids” ben geweest, zodat ik de geschiedenis van twee kanten heb meegedeeld en in staat kan zijn een objectief oordeel te geven.

Ik begin hierbij dan met de verklaring, dat de verandering, die in ons wetenschappelijk tijdschrift is gebracht, geen politieke koersverandering van de Partij of van het tijdschrift betekent. Sommige kranten hebben dit uitgesproken en toen „De Socialistische Gids” door „Socialisme en Democratie” werd vervangen, bijna gejuicht, dat dit een soort revolutie in de Partij betekende. Ik herhaal, er zijn geen principiële of tactische factoren in het spel.

Er is ook geen sprake geweest van gemis aan waardering voor het werk van de oude redactie en zeker geen gemis aan waardering voor het werk van Bonger. Het Partijbestuur gevoelt eenparig voor het vele werk, dat Bonger voor „De Socialistische Gids” heeft verricht, de grootste waardering. Het Partijbestuur sluit zich aan bij degenen, die Bonger hulde hebben gebracht voor de verdienstelijke arbeid, die hij gedurende 23 jaar verricht heeft. Gedurende 23 jaar heeft Bonger aan „De Socialistische Gids” gegeven veel van zijn kostbare tijd en zijn grote kracht, doch daarenboven het aanzien van zijn zeer bijzondere wetenschappelijke figuur. Daarvoor is de gehele Partij en is inzonderheid het Partijbestuur Bonger zeer dankbaar en daarvoor blijven wij allen dankbaar aan die trouwe en toegewijde partijgenoot (Applaus).

Wat zijn dan wel de redenen voor verandering geweest? Eigenlijk geen andere dan deze, dan dat er een groter lezerskring werd verlangd. Het is waar, wat Bonger schreef in zijn meermalen genoemd afscheidsartikel, dat „De Socialistische Gids” meer abonnees had dan enig ander tijdschrift van enig andere aard, dat in Nederland heeft bestaan. Het aantal abonnees op „De Socialistische Gids” is zelfs vaak boven de 3000 geweest en de laatste jaren was dit nog ruim 1500. Dat is voor een tijdschrift in Nederland geen gering aantal. Ook is vermoedelijk waar, wat Bonger heeft gezegd, dat als de bedrijfsuitkomsten van „De Socialistische Gids” over al die jaren, dat het blad is verschenen, bij elkaar genomen worden, die dan waarschijnlijk in totaal geen verlies hebben opgeleverd... Maar er bestond behoefte, naar het gevoelen van het Partijbestuur en ook van velen buiten het Partijbestuur, aan een groter lezerskring, ook voor de verspreiding van onze denkbeelden naar buiten, meer aanraking met meer mensen. Daarvoor meenden het Partijbestuur en de uitgever, dat veranderingen nodig waren.

Het Partijbestuur heeft toen met Bonger en de redactie over de mogelijkheid en wenselijkheid van zodanige wijzigingen overleg gepleegd en dit overleg leidde tussen Partijbestuur en Bonger niet tot een volledige overeenstemming.

Bonger heeft in dit gemis aan volledige overeenstemming aanleiding gevonden ontslag te nemen als hoofdredacteur van „De Socialistische Gids.” Het Partijbestuur is op dit ontslagaanvraag van Bonger niet terug gekomen, niet, omdat het geen grote waardering voor Bonger had, maar omdat het Bonger kende als een man, die weet wat hij doet. Het Partijbestuur meende, dat het stond voor een onwrikbaar besluit van Bonger.

Het nieuwe tijdschrift kreeg een nieuwe redactie en een nieuwe naam. En over het feit, dat het een nieuwe naam kreeg, is een enkel woord gezegd. Waslander sprak daarover zijn leedwezen uit. Hij richtte daarover een zeker verwijt aan het Partijbestuur.

Spr. deelt mede, dat het niet de wens van het Partijbestuur was om een nieuwe naam aan het tijdschrift te geven. Het Partijbestuur had de oude naam wel gaarne behouden, zodat het nog meer dan nu een voortzetting zou zijn geweest van het tijdschrift, dat gedurende 23 jaar onder Bonger is verschenen. Het Partijbestuur had in deze evenwel niet alleen te beslissen. In het overleg, dat tussen Partijbestuur en uitgever werd gepleegd, moesten van weerszijden verlangens worden aanvaard en het verlangen, dat het tijdschrift een andere naam zou krijgen, kwam van den uitgever, waaraan het Partijbestuur geen weerstand kon bieden.

Er bestaat bij velen de mening, dat Bonger over de veranderingen,

die in het tijdschrift zijn aangebracht, niet is geraadpleegd. Spr. heeft reeds gezegd, dat reeds in Februari van het vorig jaar met Bonger daarover overleg is gepleegd, toen de zaak in het eerste stadium was.

Bij het Partijbestuur is geen opzet in het spel geweest en evenmin heeft bij de nieuwe redactie ooit de bedoeling voorgezetten om zich van het advies van Bonger niet te voorzien.

De leden van de nieuwe redactie vernamen in de tweede week van October ongeveer, dat zij zouden worden aangewezen als redacteur van het nieuwe tijdschrift en dat het de bedoeling was tegen 10 October een gemeenschappelijke vergadering te beleggen, waaraan zou worden deelgenomen door het Partijbestuur, de oude redactie van „De Gids” en de nieuwe redactie. Bonger was evenwel niet bereid, of niet verlangend aan de uitnodiging daartoe te voldoen. Later is opnieuw geprobeerd een vergadering voor overleg tot stand te brengen. Deze is evenwel ook niet geslaagd. Daarna is herhaaldelijk van de zijde van de nieuwe redactie toenadering gezocht met Bonger. Men heeft hem geschreven, bezocht, maar Bonger achtte het van zijn kant in de gegeven omstandigheden beter zich niet meer met de zaak in te laten. Hij wilde daar maar liever buiten blijven.

Zo is de gang van zaken. Spr. kan stellig verzekeren, dat van enige bedoeling en van enige opzet bij het Partijbestuur en bij de nieuwe redactie om Bonger of de oude redactie op een minder fraaie manier te bejegenen, geen sprake is geweest. Er zijn in deze geschiedenis enige misverstanden. Het Partijbestuur betreurt dit. Het Partijbestuur is vervuld van grote erkentelijkheid voor de schone arbeid, die Bonger 23 jaar verricht heeft. De 23 jaargangen van „De Socialistische Gids”, die onder zijn hoofdleiding zijn verschenen, zullen een schat blijven in elke bibliotheek.

Verschaft nu aan het tijdschrift de plaats, die het nodig heeft en verdient.

Bij de veranderingen heeft geen andere bedoeling voorgezetten, dan om het wetenschappelijke tijdschrift van onze Partij te brengen in een grotere lezerskring. Helpt ons dat bereiken en zorgt, dat spoedig „Socialisme en Democratie” 5000 abonné's zal hebben.

Naar aanleiding van de verwondering, die De Dreu uitsprak, dat de benoeming van de redactie van „Socialisme en Democratie” buiten het congres is omgegaan, moet ik er aan herinneren, dat de redactie van het wetenschappelijk maandschrift der Partij nooit door het congres is benoemd, maar altijd door het Partijbestuur.

Ik kom nu aan de beantwoording van voorstel 1 van Amsterdam XI, waarop door De Dreu een toelichting is gegeven, met de amendementen van de afdelingen Wassenaar en Den Haag IV, welke respectievelijk zijn verdedigd door Lena Mol en J. Oudegeest Jr.

Dit betreft de vraag wat er kan gebeuren, in dagen van grote internationale spanning, om het contact te bevorderen tussen Partijleiding en Partijafdelingen.

Amsterdam XI spreekt de wenselijkheid uit, dat in dagen van ernstige politieke spanningen zal worden overgegaan tot bijeenroeping van de Partijraad, opdat deze de nodige parolen kan vaststellen en uitgeven.

Welnu, ik wil wel zeggen, dat ik deze wenselijkheid ten volle onderschrijf. Een andere vraag is evenwel, of het mogelijk is. Indien het inderdaad zijn dagen van spanning en inderdaad de toestand critiek is, dan is de bijeenkomst van de Partijraad vrijwel een onmogelijkheid.

Men kan hem wel bijeenroepen, maar dan bestaat de mogelijkheid, dat op het ogenblik, dat hij bijeenkomt, de spanning tot een uitbarsting is gekomen. Conflicten ontwikkelen zich niet meer langzaam. Wij hebben tegenwoordig te doen met plotselinge ontknopingen, waardoor het niet mogelijk is van te voren een houding vast te stellen. Breekt in West-Europa een oorlog uit, dan zal dit snel geschieden en niemand kan in dat geval voorzien, op welke wijze dit zich zal afspelen. Men kan nog zoveel fantaseren op dit punt, in de werkelijkheid doen de feiten zich anders voor dan te voren is te overzien. De werkelijkheid is altijd anders, anders, dan men verwacht. Wanneer er een critiek ogenblik komt, kan men wel een telegram uitzenden om de Partijraad bijeen te roepen, maar kunnen de leden zich dan ook begeven naar de plaats van bijeenkomst? Zullen zij reisgelegenheid hebben, wanneer tegelijkertijd de soldaten opgeroepen zijn om onder de wapenen te komen en de spoorwegen in beslag nemen? En stel u voor, dat in deze omstandigheden de leden van de Partijraad naar een plaats in het land kunnen komen om rustig te vergaderen, kunnen ze er dan ook van verzekerd zijn tijdig terug te zijn, waar ze thuis horen en waar ze het middelpunt moeten zijn van moed en kalmte en zelfbeheersing? Dan bestaat het gevaar, dat zij hun woonplaats niet meer kunnen bereiken.

Wij moeten het beschouwen als een illusie, dat het mogelijk zou zijn in werkelijk critieke ogenblikken de Partijraad bijeen te roepen voor een rustige vergadering. De Partij zal zich met deze gedachte, die aan de werkelijkheid ontleend is, vertrouwd moeten maken en voorts met de gedachte, dat haar vertrouwensmannen, Partijbestuur en Kamerfracties, onderling snel zullen moeten komen tot wijze besluiten. Ieder begrijpt, dat wij op werkelijk critieke ogenblikken altijd paraat zijn. Niemand zal verbaasd zijn, dat wij ook in September van het vorig jaar vergaderingen hebben gehouden om ons op eventualiteiten voor te bereiden. Wij zijn de gekozen vertrouwensmannen van de Partij. Democratie moet zijn georganiseerd vertrouwen. Zonder dat kunnen wij door Uw vertrouwensmannen aan. Gij kiest zelf Uw bestuur en wijst zelf Uw vertrouwensmannen aan. Kiest hen zorgvuldig, maar vertrouwt hun dan ook in moeilijke uren de verantwoordelijkheid toe, die zij verplicht zijn op zich te nemen. (*Applaus.*)

De bedoeling van het amendement van Wassenaar is iets anders, n.l. om reeds bij voorbaat gereed te maken een systeem, een organisatie, om in geval Nederland niet meer het vrije Nederland is, maar vreemde machten op zijn bodem draagt, de Partij te laten functionneren. De bedoeling hiervan is, dat reeds de voorbereiding zou worden gemaakt voor een soort illegale organisatie.

Men zal wel willen aannemen, dat de aandacht van het Partijbestuur niet minder dan die van de afdeling Wassenaar of wie dan ook, gevestigd is op de noodzakelijkheid, om zoveel mogelijk de verbindingen in stand te houden in moeilijke situaties. Het nodige zal ook worden gedaan. Van alle plaatselijke besturen vragen wij echter: Houdt in alle omstandigheden het hoofd koel. Bewaart Uw zelfbeheersing en bewaart Uw waakzaamheid. Helpt voorkomen, dat anderen in paniek geraken.

Ik zal thans overgaan tot behandeling van de opmerkingen, welke over de Kamerfractie zijn gemaakt.

De Roos heeft, na enkele complimenten aan beide Kamerfracties te hebben gericht, een zeker onderscheid tussen beide Kamerfracties

geconstateerd, waarvan spr. niet zal beweren dat dit niet bestaat. Hij zeide: in Tweede en Eerste Kamerfractie toch merken wij een zeker verschil. Dit verschil, dat het ons menigmaal voorkomt, dat de Eerste Kamerfractie een frisheid vertoont, die aan het werk van de Tweede niet altijd eigen is.

Dit is best mogelijk en zeer verklaarbaar, als het waar was. In de werkwijze van de Eerste- en Tweede Kamerfractie is een groot verschil. De Tweede Kamerfractie is verplicht om elk begrotingshoofdstuk en elk wetsontwerp, dat bij de Tweede Kamer aanhangig wordt gemaakt, tot in alle onderdelen te onderzoeken en tot in alle onderdelen te behandelen. De Eerste Kamer heeft het voorrecht, dat zij beperkte bevoegdheden bezit en niet het recht van amendement heeft, niet artikelsgewijze alles behoeft te behandelen, doch zich moet beperken tot algemene beschouwingen. Geringere bevoegdheid is natuurlijk een nadeel, maar een voordeel voor het debat. Het debat in de Eerste Kamer kan zich bepalen tot de hoofdzaken, waarvoor belangstelling bestaat. Daarbij heeft de Eerste Kamerfractie nog op andere wijze een voordeel. In verband met de uitgebreide zaken van de Tweede Kamer zijn de vergaderingen van de Tweede Kamer veel talrijker. Dat betekent, dat in de krant veel vaker grote verslagen over de Tweede- dan over de Eerste Kamer verschijnen. Men volgt nu eenmaal gemakkelijker een verslag, dat niet elke dag verschijnt. Daarom is er voor het verslag van de Eerste Kamer dikwijls een belangstelling, die wij haar wel eens benijden. Een belangrijk voordeel voor de Eerste Kamer is voorts dit, dat de Eerste Kamer direct gekozen wordt, waardoor het aantal kleine partijen geringer is dan in de Tweede Kamer. Dientengevolge bepaalt het debat zich vrijwel tot de woordvoerders van de grote partijen, waardoor het minder uitvoerig, minder langdradig en daardoor frisser en aantrekkelijker wordt voor hoorders en lezers.

Wil men aan dit verschijnsel voor de Tweede Kamer een einde maken, hetgeen zeer in het belang van het parlementaire stelsel zal zijn, dan zal dit moeten geschieden door de kleine partijen zoveel mogelijk te verminderen.

Het eerste punt, dat ik namens de Kamerfractie wil behandelen, is dat der defensieverboden. Bij de opmerkingen, die in verband daarmee gemaakt zijn, bestaat bij de sprekers, die hierover het woord gevoerd hebben, misverstand. De Roos meent, dat het in strijd was met de opheffing der defensieverboden, dat in Den Helder nog voor militairen het verbod geldt, om een politieke vergadering te bezoeken. Ik moet daarbij opmerken, dat dit verbod aan militairen om politieke vergaderingen te bezoeken, niet alleen wordt gegeven in Den Helder. Dit heeft met de defensieverboden niets te maken, doch dit houdt verband met het Reglement op de Krijgstucht, dat ouder is dan de defensieverboden. Dit verbod is ook uitgebreid tot vergaderingen van andere politieke partijen. Dit is dus een andere aangelegenheid.

Zo is ook een andere aangelegenheid dan die van de defensieverboden hetgeen Lopes Dias ter sprake bracht, die zeide, dat in een aantal gevallen aan soldaten verboden werd onze krant te ontvangen, te lezen en in bezit te hebben. Dat is waar. Dat is ingevolge het leetuurverbod. De lijst van verboden leetuur is niet uit de defensieverboden afgeleid, is ook van oudere datum. Dit is een andere „legerorder”. Toen de defensieverboden bestonden, mochten de militairen zelfs onze krant in eigen huis niet ontvangen. Dat verbod was afgeleid uit de defensieverboden.

Dit is thans opgeheven. Op het ogenblik mogen de ambtenaren en militairen buiten de kazernes zich vrij op onze dagbladen abonneren. Daar mag en kan hen niets voor overkomen. Genoemde „legerorder” betreft de lectuur in militaire gebouwen en kampementen en oorlogsschepen.

Ik ben het met degenen, die hiervoor hebben gesproken, volkomen eens, dat deze verboden ook behoren te worden opgeheven. Wanneer men zich rekenschap geeft van de grote plaats, die de socialistische jongens innemen in de Nederlandse weermacht, zal men moeten begrijpen, dat aan die socialistische jongens de volle vrijheid moet worden gegeven, die hun toekomt. (*Applaus.*)

Misschien is er wel verband tussen de defensieverboden, die opgeheven zijn er de klacht van Brinkerhof, dat hem een geval bekend is, dat een zoon van een partijgenoot niet als vrijwilliger bij de militaire dienst kon worden aangenomen. Misschien houdt deze en gene der militaire autoriteiten nog wel eens vast aan de lijn, die zij van 1933 tot 1938 toe hebben gevolgd.

Het is ook wel mogelijk en bij onderzoek wel dikwijls gebleken, dat men zich vergist. Alle mensen, die zich als vrijwilliger bij het leger aanmelden, kunnen nu eenmaal niet allen worden benoemd. Van de sollicitanten worden er vele afgewezen, waarbij de politieke gezindheid geen rol speelt. Wanneer dat dan toevallig zijn zonen van partijgenoten of van leden van de moderne vakbeweging, legt men daar verband tussen. Dit verband is volstrekt niet altijd aanwezig. Heeft men evenwel reden aan te nemen, dat dit verband bestaat, dan zijn wij als Kamerfractie altijd bereid dit te onderzoeken. Wij hebben van Defensie altijd de meest welwillende medewerking daarbij.

Ik zal niet veel zeggen over de klacht van De Roos, dat het aantal burgemeesters, uit sociaal-democratische kringen benoemd, verre en verre na niet in overeenstemming is met de positie van onze beweging. Wij hebben herhaaldelijk voor de benoeming van sociaal-democratische burgemeesters gepleit. Men weet, dat tenslotte de bezwaren, die door Min. De Wilde zijn aangevoerd, uit de weg zijn geruimd.

De principiële bereidverklaring, die deze gegeven heeft, is niet genoeg. Het moet ook blijken, dat men dit meent.

De Roos heeft achter elkaar genoemd de taak van de Justitie voor wat betreft de bestrijding van volksvijandige elementen en inzonderheid van het anti-semitisme, de niet-uitvoering van de woningwet en de belastingplannen, die nog niet in wetsontwerpen zijn neergelegd.

Spr. herinnert er aan, dat al deze punten door onze Kamerfractie herhaaldelijk zijn besproken en behandeld en dat wij onze volledige aandacht daaraan blijven besteden.

Er is ook een reeks van opmerkingen gemaakt betreffende klachten over werkverschaffing, steunregeling, uitzending van arbeiders naar Duitsland, reclassering. Al deze dingen hebben de volle aandacht van de Kamerfractie. Vele van deze zaken kunnen niet alleen door Kamerfractie en Partijbestuur worden behandeld. Voor wat betreft de werkverschaffing, de steunregeling, de uitzending van arbeiders naar Duitsland hebben wij voortdurend contact met het N.V.V., die deze zaken meer in bijzonderheden behandelt.

Wij verklaren, dat wanneer iemand ernstige klachten heeft, deze altijd ernstig worden onderzocht, wanneer mogelijk, door onze Kamerfractie en gaat dit niet, dan in samenwerking met het N.V.V. of het Werklozenbureau van het N.V.V. Wij blijven diligent.

Zeer belangrijk is een andere zaak, die De Roos aan de orde heeft gesteld. Hij sprak n.l. over de collectieve veiligheid, in haar tegenstelling tot absolute neutraliteit. Hij zeide, dat collectieve veiligheid voor kleine landen de enige veiligheid is en absolute neutraliteit een groot gevaar.

Het kan U bekend zijn, dat dit geheel de mening van mij en de Kamerfractie is. Toen reeds vóór September de Zweedse regering en Minister Patijn zich voor neutraliteit verklaarden, waarmee de Scandinavische en Belgische partijen zich accoord verklaarden, is van mij een verklaring verschenen, dat dit niet goed was. Wij hebben niet de eis gesteld, dat Nederland alleen de stap zou doen tot herstel van de collectieve veiligheid; wij hebben steeds aangedrongen op gemeenschappelijk optreden op dit punt. Hierop hebben wij ook in de Kamer herhaaldelijk aangedrongen.

Wanneer De Roos meent, dat het op de weg van de S.A.I. zou liggen in deze richting te werken, kan ik verklaren, dat in de laatste jaren geen vergadering van de S.A.I. is voorbij gegaan, waarin men zich niet heeft uitgesproken voor herstel van de collectieve veiligheid. Ook nog op de gemeenschappelijke conferentie van S.A.I. en I.V.V. in Parijs heeft men zich nadrukkelijk in deze richting uitgesproken.

Minder instemming kan ik betuigen met de woorden, die gesproken zijn door Waslander over de redevoeringen van de Koningin. Hij had daarbij in het bijzonder op het oog de laatste redevoering, welke de Koningin voor de radio heeft gehouden over de geestelijke herbewapening, waarvan zij een aanhangster bleek te zijn. Hierover wil ik nu niet spreken. Men kan deze gedachte op verschillende wijze inkleden en men kan daaraan allerlei inhoud geven. Men kan dit begrip verwerpen en aanhangen. Daarover zullen wij in dit congres niet discussiëren. Wanneer iemand evenwel aanhanger is van de geestelijke herbewapening, heeft hij in Nederland het recht daarvan te getuigen en wanneer die iemand Koningin is, heeft ook zij niet minder dan ieder ander burger, het recht voor deze overtuiging uit te komen (Instemming).

Het is niet zo, dat de rechten en vrijheden, welke de burgers zijn toegekend, niet zouden toekomen aan de draagster van de Kroon. Zij bezit ook dezelfde persoonlijke rechten en vrijheden, die wij allen bezitten. Men moet de persoonlijke vrijheid van de Koningin onaangetast laten.

Iets anders is het, wanneer de Koningin een regeringsdaad verricht. Het verwondert mij van een jurist als Waslander, dat hij in één adem meent te kunnen noemen een Troonrede en een rede over herbewapening. Een Troonrede is een regeringsdaad. Die spreekt de Koningin niet uit naar eigen vrije verkiezing en op eigen initiatief. Deze wordt gedekt door de verantwoordelijkheid van het gehele kabinet, zij is een politieke daad. De redevoering, door de Koningin uitgesproken over geestelijke herbewapening is evenwel een zuiver persoonlijke daad, waarvoor zij de volste vrijheid heeft. Hiervoor behoeft geen enkele minister de verantwoordelijkheid op zich te nemen en wordt ook geen enkele minister daarvoor verantwoordelijk gesteld.

Het zou zeer verkeerd zijn geweest en blijkt hebben gegeven van gering staatsrechtelijk inzicht in de eerste plaats en ten tweede een aantasting van de vrijheid van ieder Nederlander en ook van die van de Koningin, indien wij als Kamerfractie hadden gedaan, hetgeen Waslander had verwacht en een aanmerking hadden gemaakt op de redevoering van de Koningin.

Er zijn in dit congres verschillende en belangrijke redevoeringen gehouden over het onderwijsvraagstuk. Verschillende sprekers hebben behartigenswaardige dingen gezegd. Dit heeft wel bewezen, dat in Nederland grote bezorgdheid bestaat voor de toekomst van het Lager Onderwijs. Ik geloof, dat voor deze bezorgdheid inderdaad ernstige redenen aanwezig is. Het was te verwachten, dat na de aanvaarding van de pacificatie en uitvoering daarvan een vermindering van het aantal leerlingen van de openbare school zou volgen en de bijzonder school een sterke groei zou vertonen. Dit was ook daarom te verwachten, omdat de erkenning van de pacificatie uitging van de overtuiging, dat de bijzondere school in een nadelige positie was. Maar in de laatste tijd is er toch wel een grotere vermindering van het bezoek aan de openbare school dan verwacht kon worden en wenselijk is.

Alle sprekers, die hierover hebben gesproken, hebben zich zonder uitzondering gesteld op de grondslag van de pacificatie en geen enkele stem is opgegaan, dat die grondslag moet worden weggenomen. Ieder erkent, dat het pacificatiebeginsel moet worden geëerbiedigd. Het gaat evenwel om de uitvoering. Het was ook over de uitvoering van de Concentratiewet, dat Soetekouw het had. Inderdaad is de Concentratiewet tot stand gekomen om het openbaar onderwijs tegen te grote schade te behoeden, maar de uitvoering daarvan heeft menigeen teleurgesteld, heeft ook ons teleurgesteld. Thijssen en ik hebben deel uitgemaakt van de staatscommissie, die het wetsontwerp heeft voorbereid. Wij wisten dus beiden, wat de bedoeling is geweest en wat de verwachtingen waren en wij zijn beiden van mening, dat de uitvoering niet in overeenstemming is met de bedoeling van de staatscommissie en niet beantwoordt aan haar verwachtingen. Thijssen heeft dat meer dan eens op heldere wijze in de Tweede Kamer aangetoond. Wij zullen onze bemoeiingen in deze richting niet staken en al het mogelijke doen om tot een goede uitvoering te komen. Intussen moet men zich hier niet een al te slechte voorstelling maken. Ondanks de slechte toepassing heeft toch deze Concentratiewet reeds aan een massale opheffing van de openbare school paal en perk gesteld. In de jaren vóór de Concentratiewet tot stand kwam werden 80 à 90 openbare scholen per jaar opgeheven en sindsdien is dat aantal tot ongeveer een zesde daarvan verminderd. Men ziet dus, dat het effect, ondanks de gebrekkige uitvoering, niet onbeduidend is geweest.

Afgezien van de Concentratiewet hebben vele gesproken over de achterstelling van de lagere school. Intussen moet men niet denken, dat dit probleem met een enkele pennestreek is af te doen. In elke gemeente en overal zal men daar tegen moeten waken. Hier ligt niet alleen een taak voor de Kamerfractie, doch ook voor de gemeentebesturen en de fracties in de gemeenteraden. Het is van het grootste belang, dat ook in de gemeenteraden aan de openbare school grote zorg wordt besteed, zodat zij haar aantrekkelijkheid behoudt en in uiterlijk niet ten achter komt te staan bij het bijzonder onderwijs. Hieraan kunnen onze gemeenteraadsleden veel doen. Voorts ligt hier een grote taak voor de verenigingen, die zich voor onderwijsbelangen interesseren. Niet alleen de politieke partij heeft voor het recht van de openbare school op te komen, maar ook de verenigingen en comités op dit gebied hebben belangrijk werk te verrichten. Ik heb met belangstelling kennis genomen van de interessante mededelingen van Den Boer over de leermiddelen, die op de bijzondere scholen worden gebruikt en waarmee de geest der kinderen wordt vergiftigd. Wij zullen dit natuurlijk onder

de aandacht van de regering brengen en ook de redactie van „Het Volk” zal hieraan de nodige aandacht besteden.

Het voorstel, dat Lopes Dias heeft verdedigd, had betrekking op het asylrecht voor vluchtelingen. Daarin wordt de Kamerfractie verzocht daaraan haar volle aandacht te blijven schenken.

Het is haast overbodig dit te vragen. Op dit punt behoeft men niet te twifelen aan de voortzetting van hetgeen de Kamerfractie op dit terrein reeds deed.

Het vluchtelingenvraagstuk kwam in Nederland in een nieuwe phase en kreeg plotseling een ernstiger aanzien door de annexatie van Oostenrijk in Maart 1938. Ik mocht toen zelf op 28 Maart 1938 aan de regering in de vorm van schriftelijke vragen, opheldering vragen, en aandringen op verruiming van de toelatingsvoorwaarden, waardoor het opnemen van vluchtelingen zeer grote getale mogelijk en vergemakkelijkt zou worden.

Op 14 April 1938 stelde ik daarover opnieuw schriftelijke vragen.

Bij de interpellatie van De Visser op 9 Juni 1938 hebben Donker en ik opnieuw voor de vluchtelingen gepleit.

Op 29 Juli heeft Donker schriftelijke vragen gesteld.

Op 15 November 1938, toen het pogrom in Duitsland was uitgebroken, heb ik onmiddellijk van het feit gebruik gemaakt, dat ik op de dag daarna, bij de algemene beschouwingen, aan het woord kwam voor repliek, om de jodenvervolging in Duitsland en het vluchtelingenvraagstuk in debat te brengen.

Op 17 November 1938, toen de Justitiebegroting in de Kamer aan de orde kwam, hebben Donker, Van der Goes van Naters en ik uitvoerig en met grote nadruk voor de vluchtelingen gepleit.

Op 2 December 1938 heb ik een interpellatie over de toelating van vluchtelingen in de Tweede Kamer gehouden, waarbij ook door Van Gelderen het woord is gevoerd.

Op 15 December stelde ik opnieuw schriftelijke vragen. Later nog eens over de Spaanse vluchtelingen.

Men mag zeggen, dat dit een respectabel lijstje is. Ik beschouw dit niet als een verdienste, maar hieruit blijkt toch, dat wij getracht hebben onze plicht zo goed mogelijk te vervullen.

Bovendien is nog door Vorrink in de Eerste Kamer voor de vluchtelingen gepleit.

Bij dit overzicht van de werkzaamheden, die in het openbaar voor de vluchtelingen zijn verricht, ben ik dan nog stilzwijgend voorbij gegaan aan de talrijke persoonlijke bemoeiingen, die verscheidene van onze Kamerleden aanhoudend hebben gehad, om toelating van vluchtelingen te bevorderen, hetgeen in zeer veel gevallen met goede uitslag is bekrond.

Men behoeft er niet aan te twifelen, dat onze aandacht voor deze zaak niet verslapt.

In het debat is niet toegelicht een voorstel van de afdeling Heerhugowaard, dat onder nummer 16 op de beschrijvingsbrief staat. Dit voorstel strekt om de Kamerfractie te verzoeken een initiatiefvoorstel in te dienen om te komen tot het contingeren van glas- en aardewerk.

Dit moet op een tweeledig misverstand berusten. In de eerste plaats is voorbijgezien, dat Kamerleden niet de bevoegdheid toekomt een voorstel tot contingeren in te dienen. Dit is geregeld in de Crisisinvoerwet van 1931. In artikel 2 van de Crisis-invoerwet is bepaald, dat contin-

genteringsmaatregelen door de regering worden genomen bij Koninklijk Besluit en in artikel 3 staat, dat nadat de regering zulk een besluit genomen heeft, hierover een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer moet worden gedaan om van kracht te zijn. Wij zouden zulk een voorstel dus niet eens kunnen indienen. In de tweede plaats bestaat het misverstand hierin, dat de afdeling Heerhugowaard uitgaat van de veronderstelling, dat een wet op dit gebied niet bestaat. Op 7 November 1933 werd reeds de contingentering van glaswerk ingevoerd, op 18 Maart 1932 voor porselein, aardewerk en tegels, op 26 Januari 1934 voor verpakkingsglas, op 2 November 1935 voor giet-buizen en op 15 Augustus 1936 voor on-verglaasde tegels. Voorts is op dit ogenblik weer een wetsontwerp betreffende contingentering van verschillende aardewerkartikelen aanging. Het voorstel van Heerhugowaard moet dus een vergissing zijn.

Evenmin heb ik horen toelichten voorstel 17 van de afdeling Uithuizen, waarin het Partijbestuur verzocht wordt, al het mogelijke te doen om te voorkomen, dat raadsleden, die in werkverschaffing of steunregeling zijn opgenomen, of in een woning van de gemeente wonen, van het raads-lidmaatschap worden uitgesloten.

Met deze zaak staat het zo, dat wegens steun niemand wordt uitgesloten, wel wegens het bewonen van gemeentewoningen. De praktijk hiervan is evenwel, dat men een zeer geruime tijd krijgt om naar een andere woning om te zien.

Wanneer iemand in een Rijkswerkverschaffing werkt, tast dit in genen deele zijn raadslidmaatschap aan. Wanneer hij werkt onder de Heide-maatschappij, heeft dit niets met zijn raadslidmaatschap te maken. Slechts wanneer het betreft een werkverschaffing, rechtstreeks van de gemeente, zou het een andere verhouding kunnen worden. Dan zou men misschien kunnen worden beschouwd als arbeidscontractant met de gemeente. Dit komt evenwel niet veel voor.

VORRINK: Hierover bestaat toch nog geen jurisprudentie.

ALBARDA bevestigt dit. Deze bezwaren zijn voor de gemeentelijke werkverschaffing nog niet van invloed.

Een van de voornaamste punten, waarover gesproken is, is het staatspensioen. Hoewel hier maar kort over gesproken is, is het toch gebleken, dat het staatspensioen een grote plaats inneemt in het denken en voelen van de Nederlandse sociaal-democratie. Er bestaan op de beschrijvings-brief voorstellen van tezamen meer dan 50 afdelingen, over staatspensioen. Dat is een bewijs van de grote belangstelling, die in de Partij voor deze zaak bestaat en van de sterke gehechtheid aan die oude leus.

46 van de afdelingen vragen om bij de propaganda meer aandacht te schenken aan de zaak van het staatspensioen. Het heeft mij getroffen, dat de meeste van deze 46 afdelingen gelegen zijn in een deel van het land, waar vooral de heer Van Houten ageert.

Zij hebben de voorstellingen vernomen, die hij geeft omtrent de actie voor staatspensioen, waaraan zij zich hebben geërgerd en die zij ongetwijfeld willen logenstraffen en dat is de reden, waarom zij deze voorstellen op de beschrijvingsbrief hebben gebracht. Dit ergernis over het optreden van Van Houten deelt het Partijbestuur en de Kamerfractie niet minder. Het is een weerzinwekkend schouwspel, den heer Van Houten zich te zien opblazen tot de grote kampioen voor staatspensioen. Toen Van Houten er nog niet aan dacht, voerde de S.D.A.P. reeds de

strijd voor staatspensioen. Toen de S.D.A.P. in 1894 de strijd voor staatspensioen aanving, was de heer Van Houten twee jaar oud. Toen ik lid werd van de Partij en mij geroepen voelde van mijn gekozen overtuiging te getuigen in een grote kring van studenten, koos ik voor mijn speech in 1900 het onderwerp „staatspensioen”. Toen was de heer Van Houten nog geen acht jaar.

Het is de S.D.A.P. geweest, die aan de eis voor staatspensioen betekenis gegeven heeft. Zij was de eerste politieke partij, die de felle bestrijding in haar propaganda heeft getrotseerd en alle hoon gedragen heeft. Later, in 1913, kwamen ook andere partijen, de liberalen en de vrijzinnig-democraten, hiermee. Wij hebben voor de eis van staatspensioen de baan gebroken. Dat alles was in de kinderjaren en jongelingsjaren van den heer Van Houten, die toen nog aan geen staatspensioen dacht.

Nu is het een onwaarachtige voorstelling, dat de S.D.A.P. deze eis zou hebben prijs gegeven. Wij zijn aan die eis trouw gebleven. Wij hebben er zonder ophouden voor geijverd. Echter hebben wij ook bijtijds ingezien, dat met staatspensioen alleen geen volkomen bevredigende oplossing zou zijn te verkrijgen. Sannes' breed opgezet stelsel voor ouderdomsvoorzieningen was gebaseerd op staatspensioen, aangevuld met verplichte verzekering en vrijwillige verzekering. Herhaaldelijk heeft Sannes nog kort voor zijn overlijden deze eis in de Kamer uiteengezet. Ons congres heeft deze ten volle aanvaard.

Hoe onmogelijk het is om door staatspensioen alleen een bevredigende voorziening te treffen, blijkt wel hieruit, dat wanneer aan hen, die minder dan *f* 1200.— per jaar inkomen hebben, *f* 6.— per week, voor echtparen *f* 10.— per week samen, aan staatspensioen wordt uitbetaald, men een bedrag van *f* 136 millioen voor 460.000 personen moet uitkeren. Dit bedrag keert niet alleen elk jaar terug, doch wordt elk jaar groter, in verband met de uitbreiding van de bevolking. 136 millioen is het aanvangsminimum.

Wanneer aan degenen, die minder dan *f* 1200.— per jaar inkomen hebben, per week *f* 4.— en voor echtparen tezamen *f* 6.— per week wordt uitbetaald, zal dit voor 460.000 personen *f* 88 millioen kosten.

Bij een inkomen beneden de *f* 800.— per jaar, met een uitkering per week van *f* 4.—, voor echtparen *f* 6.—, wordt dit bedrag *f* 79 millioen. Bij een inkomen beneden de *f* 800.— per jaar, met een uitkering van *f* 3.— per week, voor echtparen *f* 5.— tezamen, wordt dit bedrag *f* 60 millioen.

Aan dit laatste nu houdt zich de commissie uit Partij en Vakbeweging, die een rapport heeft uitgewerkt. Het congres, dat voor deze zaak gehouden is, heeft zich in beginsel bij deze uitspraak aangesloten. Daarbij komt dan boven het staatspensioen de uitkering uit invaliditeits- en ouderdomsverzekering en de vrijwillige verzekering. Daarbij sluit zich aan de eis van onze beweging, de sociale verzekering uit te breiden tot andere groepen dan die van de arbeiders, n.l. de boeren en middenstanders, zodat voor ieder bereikbaar wordt een hoger bedrag dan dat van staatspensioen alleen.

Hiervan zegt nu de heer Van Houten: „Het rapport van S.D.A.P. en N.V.V. laat het staatspensioen principieel los”.

Er past naar waarheid voor dit rapport geen andere voorstelling dan deze: Het rapport houdt staatspensioen principieel vast!

Nu is in het orgaan van de Bond voor Staatspensioen van 3 April i.l. de verklaring opgenomen, dat de Bond aanneemt, dat de S.D.A.P. staat

op het standpunt van premievrij staatspensioen. De heer Van Houten heeft dus zijn pleit verloren.

Als Van Houten evenwel ophef maakt van de motie, die door hem in 1935 over staatspensioen is ingediend en welke is verworpen, mag hij daarbij niet verzuimen te vermelden, dat de motie niet eens in behandeling zou zijn gekomen en in stemming zou zijn gebracht, indien de sociaal-democraten deze motie niet hadden ondersteund, en dat bij de stemming over deze motie de sociaal-democraten tot de voorstanders behoorden.

Het staatspensioen is bij ons veilig. Wij hebben Van Houten niet nodig om daarvoor te ijveren.

Nu is het de vraag, op welke wijze wij de strijd in de Kamer willen zien gevoerd en daarom hebben Leeuwarden I en Heerhugowaard een wens uitgesproken. Zij willen, dat de Kamerfractie een initiatiefvoorstel indient.

Wij menen evenwel, dat dit een vraag is, die gij aan de Kamerfractie moet overlaten. Dit is een vraag van beleid en een congres kan niet overwegen en niet overzien, of door indiening van een wetsvoorstel op een gegeven ogenblik iets te bereiken valt, of dat de zaak er mee wordt geschaad. Het indienen van een wetsvoorstel met als gevolg, dat het verworpen wordt, zal de oplossing van de zaak voor geruime tijd kunnen bemoeilijken in plaats van bevorderen. In hoeverre dit het geval is, kan de Kamerfractie overzien, maar het congres kan dat niet voldoende beoordelen. Het zal dus wijs en voorzichtig zijn aan de Kamerfractie over te laten, zelf te beoordelen, welke vorm zij voor haar actie voor staatspensioen zal kiezen.

Van een ding kunnen het congres en de Partij, de ouden van dagen in Nederland en het Nederlandse volk, verzekerd zijn, dat, getrouw aan het verleden onzer Partij en getrouw aan de eer der Partij, de Kamerfractie alles zal doen, wat in haar vermogen is om te bevorderen, dat aan de nood van de ouden van dagen zo spoedig mogelijk op rechtvaardige wijze een eind wordt gemaakt. (*Applaus.*)

DE ZEEUW: Bij de behandeling van het beleid van de Eerste Kamerfractie is een opmerking gemaakt over de toepassing van rechten door den Minister van Koloniën tegenover den Gouverneur-Generaal en de Volksraad. Op de staatsrechtelijke bevoegdheid van den Minister van Koloniën wil ik niet diep ingaan. Het congres zal het goed vinden, dat ik er dan thans niet te diep op inga en de zaak wordt behandeld door deskundigen, b.v. in „Socialisme en Democratie”.

In 1922 is er bij de Grondwetsherziening opgenomen een bepaling in zake de bevoegdheden van den Gouverneur-Generaal in verband met de Volksraad; die weer veranderd zijn bij de wet van 1925.

Nu is het gebeurd, dat door den Minister van Koloniën bij de behandeling van een bepaald onderwerp in de Tweede Kamer de opmerking werd gemaakt, dat men daarvoor niet bij hem moest zijn, maar bij den Gouverneur-Generaal en de Volksraad.

Bij de behandeling van andere zaken evenwel, van ongeveer gelijke betekenis, gevoelde hij zich wel verantwoordelijk.

Het verschil zit hem hierin, dat hij bij het eerste antwoord dat hij aan een sociaal-democraat gaf, verklaarde onmachtig te zijn en de Gouverneur-Generaal machtig, terwijl hij bij de tweede keer aan een partijgenoot het precies anders stelde. Op deze zaak heeft Vijlbrief in

de Eerste Kamer den Minister verweten, dat hij te dien opzichte tweemaal standpunt innam. Vijfbrief heeft er daarbij de nadruk op gelegd, dat hij meende, dat de Minister in deze wel verantwoording verschuldigd was.

Ons standpunt is, dat wij zo snel en zo sterk mogelijk moeten gaan in de richting van de Grondwet van 1922.

Hoe degenen in Eerste- en Tweede Kamer, die op dit punt deskundig zijn, hier precies over denken, weet ik niet, maar dat er verschil is tussen de Grondwet van 1922 en de Wet op de Indische Staatsregeling kan niet worden ontkend. Ik wil evenwel ter geruststelling verklaren, dat wij er eenstemmig naar streven, daarin verandering te brengen, hetzij door een wijziging, hetzij door de practijk door de dicht mogelijk tot de omschrijving van de Grondwet van 1922 te brengen.

Ik geloof, dat Mollen hier tevreden mee kan zijn.

Over het werk van de Eerste Kamer zou ik verder niets gezegd hebben, indien de leider van de Tweede Kamerfractie er niet over gesproken had en misschien ook dan nog niet, was het niet, dat ik een tegenstelling moet constateren tussen wat hij nu zei, met hetgeen hij er vorig jaar over geschreven heeft en het gesprokene nu zoveel prettiger aandoet.

Ik begrijp nu, dat Albarda heeft nagegaan, hoe de Eerste Kamer geluisterd en zich gericht heeft naar de wenken, die hij vorig jaar gegeven heeft en dat hij nu tevreden is. (*Gelach.*)

WOUDENBERG: Door verschillende afdelingen zijn opmerkingen gemaakt over het beleid van het Partijbestuur.

Ten aanzien van het anti-poliep-Comité kan ik De Dreu meedelen, dat toen het Partijbestuur gewaar werd, dat zonder overleg met en zonder voorkennis van het Partijbestuur een partijgenoot in dat comité zitting had genomen, wij deze onmiddellijk hebben aangeschreven, hetgeen tot gevolg had, dat deze zich nog eens nader heeft geïnformeerd en uit het comité is getreden.

Een belangrijke opmerking is die over de Plan-actie. Vorig jaar op het congres hebben wij uiteengezet, waarom na de Kamerverkiezingen van 1937, toen wij een lange periode van zeer intensieve en kostbare actie tezamen met het N.V.V. achter de rug hadden, de Plan-actie niet op dezelfde wijze kon worden voortgezet. Meegedeeld is toen, dat dit volstrekt niet betekende, dat het Plan van de Arbeid, ook niet in de agitatie van de Partij, op de achtergrond was gekomen.

Ik meen, dat wij het bewijs geleverd hebben, dat wij binnen de grenzen van hetgeen mogelijk was, gedaan hebben wat wij konden. De vrees bestaat, dat het Plan van de Arbeid door het Plan-Westhoff op de achtergrond zou geraken. In de agitatie, die wij gevoerd hebben, hebben wij evenwel duidelijk doen uitkomen twee belangrijke punten. In de eerste plaats, dat wij verheugd waren over het Plan-Westhoff, omdat het aan de regering aanbeval op grote schaal werkgelegenheid te scheppen. In de tweede plaats, dat het Plan-Westhoff was in zijn methode en opzet een navolging van ons Plan van de Arbeid, alleen maar onvollediger, oneerbiedig uitgedrukt: een slechte editie. Wij hebben in onze agitatie geen ogenblik nagelaten, dit onder de aandacht van het Nederlandse volk en van de Nederlandse regering te brengen.

Misschien is in onze agitatie het woord „Plan van de Arbeid” minder gebruikt dan daarvoor. In een speciale circulaire voor de sprekers, die op de 1 Meivergaderingen het woord moesten voeren, hebben wij evenwel aangegeven vooral de aandacht te vestigen op de interpellatie-Van

Gelderen. Wij hebben voortdurend de onjuistheid van de regeringspolitiek aangetoond. Met het Plan-Westhoff, en niet alleen daarmee, is die verkeerde regeringspolitiek gedemonstreerd. Wij hebben niet nagelaten daarop de aandacht te vestigen.

Naast de Partij en met de Partij heeft het N.V.V. een even krachtige actie gevoerd. Wanneer in de laatste tijd in burgerlijke kringen steeds meer stemmen zijn opgegaan, dat naar grote werken moet worden gezocht om de werkloosheid te bestrijden, dan is dat een gevolg van onze voortdurende actie voor een welvaartspolitiek, die in het Plan van de Arbeid was ontworpen.

Deze week hebben wij een brochure uitgebracht van de hand van Vos „Het costelijk mal”, waarin hij aantoonst, dat degenen, die het Plan van de Arbeid hebben gecritiseerd nu komen met een aanbeveling van datgene, dat niets anders is dan wat wij in het Plan van de Arbeid vier jaar geleden hebben voorgesteld.

Als besluit van de winteractie en als stimulans voor de Statenverkiezingen hebben wij a.s. Maandag een demonstratie onder de leus: „Werk en Welvaart”. Wij hebben reden aan te nemen, dat deze demonstratie goed zal slagen en dit bewijst hoe wij er in geslaagd zijn onder de bevolking van Nederland de gedachte van de noodzakelijkheid van een welvaartspolitiek levendig te houden.

De Dreu heeft verder gevraagd, of het niet mogelijk is aan het jaarverslag een algemene inleidende beschouwing te doen voorafgaan, als uitgangspunt voor de discussies op het congres.

Als ik evenwel naga, dat zich vandaag weer 27 sprekers bij de discussies over het beleid hebben doen horen, mag ik toch niet aannemen, dat een stimulans voor de discussies in het Partijcongres nodig is. Anderzijds ben ik van mening, dat er voor het jaarverslag als historisch document wel iets aantrekkelijks in zit hieraan algemene beschouwingen vooraf te doen gaan. Er zijn evenwel bezwaren tegen. Aan de samenstelling van het verslag is zo veel te doen en het eist van de mensen, die hiermee belast zijn zoveel werk om het verslag voor de daarvoor in het reglement vastgestelde datum te doen verschijnen, dat wij aan het houden van een algemeen betoog niet toekomen. Ook zijn er financiële bezwaren. In de tegenwoordige vorm kosten ze vrij veel geld. Gaan we ze uitgebreider maken, dan worden ze nog duurder. Voorts is er extra tijd nodig om deze algemene beschouwingen in het Partijbestuur te bespreken. Deze kunnen maar door één man geschreven worden, doch dit is subjectief en daarom zal het Partijbestuur moeten worden geraadpleegd.

Indien het congres om de twee jaar zou worden gehouden, zoals het Partijbestuur voor enkele jaren heeft voorgesteld, dus alleen in de jaren, dat er verkiezingen plaats vinden en allerlei organisatorische aangelegenheden door de Partijraad zouden worden behandeld, dan zou het mogelijk zijn, dat er behoefte zou ontstaan aan politieke beschouwingen, die vooraf gaan aan de behandeling van de verslagen, waardoor het congres dan een politieke demonstratie naar buiten zou worden.

Naar aanleiding van hetgeen De Dreu gezegd heeft over de propaganda, waarbij hij in overweging gaf enkele krachten, buiten het bestuur aan te zoeken hierin het Partijbestuur bij te staan, vestig ik er de aandacht op, dat in het algemeen de propaganda-schema's, welke wij gewoonlijk voor de periode van October tot Mei vaststellen, aan de Partijraadsvergaderingen in September worden voorgelegd. Daarenboven be-

spreken wij deze dingen met onze mensen van de algemene dienst, die volkomen deskundig zijn over de vraag, aan welke propaganda-middelen de Partij behoefte heeft. Voorts hebben wij daarover een bespreking, lang voor September met de secretarissen van alle gewestelijke en stedelijke federaties, terwijl wij daarenboven een circulaire uitsturen aan de gewestelijke besturen met verzoek, indien zij bepaalde suggesties kunnen geven ten aanzien van de behoefte aan een zeker propaganda-middel, ons daarvan in kennis te stellen. Wanneer dat alles gebeurd is en wij het schema hebben samengesteld, wordt het aan de Partijraad voorgelegd en vastgesteld, waarna het ter kennis van de afdelingen wordt gebracht. Onder die omstandigheden geloof ik niet, dat er een speciale voorlichting door deskundigen op dit gebied nodig is. Ik voeg hier ten slotte aan toe, dat ieder in de Partij, die een actief aandeel in de werkzaamheden neemt, toch de gelegenheid heeft bepaalde denkbeelden kenbaar te maken.

Lopes Dias heeft gevraagd en ook door De Dreu is dit gebeurd, waarom de afdelingen geen verslag hebben ontvangen van de besprekingen in de Partijraad, zoals toch vorig jaar was besloten.

In September hebben wij een Partijraadsvergadering gehad, waarin het propaganda-schema is behandeld. Hierover is een uitvoerige circulaire ter kennis van de afdelingsbesturen in het gehele land gebracht.

In Februari heeft de Partijraad de voorstellen behandeld, die op de jaarvergaderingen waren aangenomen. Wij hebben toen gedaan, hetgeen vorig jaar was toegezegd en aan alle besturen van de gewestelijke en stedelijke federaties het verslag gestuurd van de behandeling van de voorstellen, die in de Partijraadsvergadering van 18 Februari l.l. aan de orde waren geweest. Eenzelfde verslag vindt men in het jaarverslag van de Partij terug.

Over de voorstellen, die door de congres-commissie naar de Partijraad zijn verwezen, hebben wij geen verslag kunnen geven, omdat die er vorig jaar niet waren.

Door De Dreu zijn voorts opmerkingen gemaakt over de brochures, die door de Partij zijn uitgegeven. Deze mogen niet duurder zijn dan 5 cent.

Een brochure, als die van Albarda b.v., „De As Goseling-Colijn”, die een omvang van 32 pagina's heeft, kunnen wij overwegen tegen een lagere prijs beschikbaar te stellen dan 10 cent, indien wij zeker weten, dat de oplaag groter zijn zal dan nu het geval was. De prijs van de brochure is een kwestie van de oplaag. Wij hebben in het algemeen gestreefd naar brochures van 3 cent, die de afdelingen krijgen voor de prijs van 2 cent. Maar zelfs, indien deze brochures verschenen in een oplaag van 40.000 in plaats van 18.000, zouden wij ze nog niet goedkoper dan 3 cent behoeven te maken. Wij zouden dan echter de afdelingen misschien meer dan 1 cent kunnen laten.

Ik moet naar aanleiding van deze zaak nog een opmerking maken. Van een grote Amsterdamse afdeling ontvingen wij een brief, waarin geschreven werd, dat de brochures van 10 cent te duur waren, waardoor ze niet te verkopen waren. Wij hebben toen nagekeken hoeveel exemplaren deze afdeling had besteld en toen bleek, dat zij er geen enkele had besteld. Toch wist zij, dat de brochures te duur waren en daardoor niet te verkopen.

Wij hebben verder nagezien hoeveel exemplaren zij van de 3 cents-brochure had besteld. Dit bleken er in totaal 100 te zijn.

De opmerking is gemaakt, dat wij niet altijd met Kerst- en Mei-brochures moeten komen. Ik zou evenwel willen vragen, of het geen verwaarlozing van onze plicht zou zijn, indien wij, als er gelegenheid is onze geschriften in bijeenkomsten van de Partijafdelingen te verkopen, geen goedkope brochures beschikbaar hadden. Wij doen dit niet, omdat wij de gelegenheid zoeken een brochure te schrijven, maar, om waar de gelegenheid daartoe is, te kunnen colporteren.

Door De Dreu is voorts gevraagd of de commissie, die de mogelijkheid van het houden van de congressen om de twee jaar zal moeten onderzoeken, ook de financiële regeling daarvan kan bezien. Bij mij bestaat daartegen geen enkel bezwaar.

Naar aanleiding van de vraag, of de kostenverdeling tussen Partij en N.V.V. wel juist is bij gezamenlijke actie, moet ik herhalen, hetgeen ik al vaker gezegd heb, dat ik van mening ben, dat als Partij en Vakverbond te zamen een grote of een kleine actie voeren, zij ieder voor de helft voor de kosten moeten staan. Indien men meent, dat dit niet in orde is, zal men hier bij het N.V.V. over moeten spreken. Het initiatief daartoe zou moeten komen uit de Vakbeweging. Naar mijn mening ligt het niet op de weg van het Partijbestuur om hierover te spreken.

Door Breur zijn inlichtingen gevraagd over een discussie-orgaan. Hij herinnerde er aan, dat vorig jaar door mij een zeer voorzichtige toezegging is gedaan omtrent het onderzoeken van de mogelijkheid weer een discussie-orgaan uit te geven. Ik moet hier thans weer even voorzichtig op antwoorden, dat de zaak er nog niet zo voor staat. Ik wil gaarne erkennen, dat ik door de voorzichtige toezegging, welke ik gedaan heb, en waaraan geen uitvoering is gegeven, een schuld op mij heb geladen. Wij zullen hier evenwel met de directie van de Arbeiderspers nog eens nader over spreken.

Waslander heeft de opmerking gemaakt, dat de Partij recht heeft meer van de verrichtingen van het Wetenschappelijk Bureau te vernemen. Op blz. 45 van het jaarverslag hebben wij een overzicht gegeven van hetgeen in het afgelopen jaar door het Wetenschappelijk Bureau is verricht. Het is evenwel een Wetenschappelijk Bureau en de methode van werken brengt mee, dat hiervan niet zo'n uitvoerig verslag kan worden gegeven. De Directie van het Wetenschappelijk Bureau heeft voor zijn werk aan het Curatorium een of ander schema moeten voorleggen en hier zit veel meer arbeid in dan uit het verslag blijkt.

Naar aanleiding van de vraag van Waslander of de publicaties van het Wetenschappelijk Bureau niet in „Socialisme en Democratie” kunnen worden opgenomen, moet ik het volgende opmerken. Het Partijbestuur heeft besloten, dat de partijgenoten, die door hun extra-bijdrage het Wetenschappelijk Bureau financieel in standhouden, bij wijze van retributie een bewijs krijgen van de werkzaamheden van het Bureau. Zij krijgen daarvoor deze publicaties gratis toegezonden. Zou deze publicatie nu in ons tijdschrift opgenomen worden, dan verliest zij hiermee haar speciaal karakter.

Dat het „Plan van de Arbeid” de eerste werkzaamheden van het Wetenschappelijk Bureau uitmaakte is een toevallige samenloop van omstandigheden. Het Bureau is niet gesticht omdat het „Plan van de Arbeid” moest worden gemaakt.

Den Das heeft gesproken over de kwestie van de rechtspositie van de arbeiders in de werkverschaffing. Hierover hebben ook de afgevaardigden van Bruinisse en Ginneken het woord gevoerd.

Ik ben van mening, dat men in deze een fout heeft gemaakt, n.l. dat men deze dingen op het congres aan de orde stelt. Als het alleen de bedoeling is te getuigen van de stemming, die er heerst over de toestanden in de werkverschaffing, heb ik daar geen enkel bezwaar tegen, maar als het de bedoeling is, dat het Partijbestuur wordt aangespoord tot het voeren van een krachtiger actie, dan is dat volkomen overbodig. De Das kan weten, zo goed als ieder ander partijgenoot, die zulk soort dingen ter kennis van het Partijbestuur heeft gebracht, dat indien hij een klacht indient, deze niet terzijde wordt gelegd, doch serieus wordt behandeld, in overleg met het Bureau van het N.V.V. Deze speciale afdeling van het N.V.V. heeft contact met de bestuurdersbonden en met onze raadsfracties. Wanneer onze interventie werd ingeroepen heeft dit altijd geleid tot een bevredigende oplossing. Moet nu het Partijbestuur opdracht krijgen daarnaast een speciale actie te voeren, terwijl het N.V.V. bij wijze van spreken elke dag op het departement zit om deze zaken op te knappen?

Dat de toestanden in de werkverschaffing onbevredigend zijn, zal niemand ontkennen en dat er iets moet gebeuren zal niemand betwisten, maar het Partijbestuur doet hieraan wat mogelijk is.

Al deze bijzonderheden, waarmee wij volkomen onbekend waren, had men langs een andere weg bij ons ahangig kunnen maken.

P.g. Hoek uit Bruinisse heeft gesproken over een voorstel betreffende de gedwongen uitzending naar Duitsland. Ik mag p.g. Hoek er aan herinneren, dat verleden jaar op het congres aan deze zaak zeer belangrijke besprekingen zijn gewijd en dat hierover ook een motie is aangenomen. Op 19 Mei 1938 hebben wij aan de Partij-afdelingen en Bestuurdersbonden, in samenwerking met het N.V.V., een circulaire over deze aan gelegenheid gezonden. De laatste zin van deze circulaire luidt:

„Indien in Uw omgeving mocht blijken, dat zij, die ernstige principiële bezwaren tegen het werken in Duitsland hebben, of andere gegronde redenen kunnen aanvoeren tegen het aanvaarden hiervan, desniettemin toch worden gedwongen, verzoeke wij ons hiermede onverwijld in kennis te stellen.”

Wij kunnen deze zaak hier niet uitvoerig behandelen, maar als ten aanzien van Bruinisse, waarvan wij de moeilijkheden precies kennen, nog geen practisch resultaat is bereikt, dan ligt het toch zeker niet aan het ontbreken van pogingen om succes te bereiken!

Deze kwestie heeft onze voortdurende aandacht en ik geloof niet, dat het noodzakelijk is maatregelen voor te schrijven in verband met de vermoedelijke ontwikkeling in de komende periode.

Na de moeilijkheden van verleden jaar is het thans in het algemeen zo, dat gedwongen uitzending niet meer plaats vindt. In de enkele gevallen, waarin dit wel het geval is, hebben wij alle middelen aangewend, die ons ten dienste stonden.

Direct kunnen wij hieraan niet meer doen, echter wel indirect. P.g. Van der Goes van Naters heeft n.l. behandeld, als daartoe aanleiding bestaat, de belangen van de arbeiders, die uitgezonden worden.

P.g. Bos uit Wildervank heeft gesproken over de voorstellen 6 en 7 van de afdelingen Veendam en Wildervank.

Ook hiermede staat het zo, dat wij in al de jaren, dat de crisis duurt, speciale aandacht aan de werklozenzorg hebben gewijd. Wij hebben echter op dit gebied als Partij nog nooit zoveel gedaan als de laatste één, twee jaar, maar vooral het laatste jaar.

Twaalf circulaires aan afdelingen en raadsfracties zijn op dit gebied uitgegaan.

P.g. Bos uit Wildervank bedoelt echter, dat een paar speciale zaken, het Groningerland betreffende, door het Partijbestuur zijn behandeld. Er zijn ook twee circulaires, speciaal voor Groningen geweest!

Ik kan dus het congres geruststellen met de mededeling, dat voor de algemene zaken zeer veel aandacht bestaat.

P.ge. Van der Goes van Naters heeft namens het Hoofdbestuur van de Bond van Vrouwenclubs enige opmerkingen gemaakt ten aanzien van het boek van Albarda. Het is natuurlijk betrekkelijk onvruchtbaar, om, wanneer er een boek verschenen is, te betogen, dat het wenselijk zou zijn er nog iets in op te nemen.

Ik weet niet, of de redactie-commissie, waarvan ik lid was, bereid en in staat zou zijn geweest, om aan dit verlangen tegemoet te komen, indien het tijdig te harer kennis zou zijn gebracht.

De tweede opmerking van p.ge. Van der Goes van Naters betref het candideren van vrouwen voor de gemeenteraden en de Provinciale Staten.

Vooropstellende, dat ik het met de stelling van p.ge. Van der Goes van Naters eens ben, moet ik toch het congres mededelen, dat dit geen zaak van de Partijleiding, maar van de gewestelijke besturen, van de afdelingsbesturen, van de federatiebesturen is.

Waar wij echter de gelegenheid hebben, dringen wij er op aan, indien men de geschikte vrouwen in zijn midden heeft, deze ook naar de openbare lichamen af te vaardigen.

Ik moet echter nog een andere algemene opmerking maken, ten einde de gedachte te voorkomen, alsof opzettelijk vrouwen geweerd worden. Het aantal vrouwen, dat voor vertegenwoordiging in de openbare lichamen geschikt en beschikbaar is, staat in geen verhouding tot het aantal geschikte en beschikbare mannen. Het is niet juist, het te doen voorkomen, alsof in verhouding tot het aantal vrouwelijke leden ook het aantal vrouwelijke vertegenwoordigers van de Partij in de openbare lichamen moet worden gekozen.

Dit is natuurlijk geen disqualificatie van de vrouw. De maatschappelijke omstandigheden, waarin de vrouw is opgevoed, zijn hiervan veel meer de oorzaak, dan dat de vrouw niet geschikt zou zijn.

De reële feiten zijn zo, dat in die verhouding de geschikte en beschikbare vrouwen er niet zijn.

Maar in het algemeen is de toestand in de Partij en de gezindheid van de afdelingsbesturen en gewestelijke besturen niet zo, dat men liever geen vrouwen kiest. Het is onbillijk het te doen voorkomen alsof dit zo is.

De afgevaardigde van de afdeling Leiden heeft een opmerking gemaakt over de verkiezingskrant.

Het staat met deze kwestie zo, dat de Directie van „De Arbeiderspers” heeft gezegd: Wij willen als Arbeiderspers wat doen voor de Statenverkiezingen. Wij hebben dit graag en met beide handen aanvaard en in overleg met de Directie van de Arbeiderspers de redactie van de uit te geven verkiezingskrant opgedragen aan de partijgenoten Winkler en Ed. Polak.

Spr. is het niet eens met den spreker uit Leiden, dat dit als krant een slechte krant is. En omdat deze krant niet is verschenen één of twee dagen vóór de verkiezingsdag, als de mensen worden overstelpt met verkiezingslectuur, maar weken vóór de verkiezingen, ben ik ervan overtuigd, dat zij wèl is gelezen.

De krant is niet gediskwalificeerd, omdat er dingen in staan, waaraan vroeger niemand zich gestoten zou hebben, maar omdat deze nu niet meer verdragen worden.

P.g. Oosterhoff heeft er bij het Partijbestuur op aangedrongen om de reeds ingezette actie op het platteland voort te zetten. Ik apprecieer dit ten zeerste. De actie voor het platteland zal niet incidenteel, maar systematisch worden gevoerd.

Sedert de redevoering van de partijgenoten Vos en Kruyt op het vorige congres, is een plattelandsprogram vastgesteld. In kleine geschriftjes is elk punt van dit program toegelicht en gratis onder de boerenbevolking verspreid.

De eerste etappe van deze actie is thans afgelopen en in voorbereiding is de tweede etappe, die wordt opgezet met de contact-commissies uit de gewesten en partijgenoten-boeren en tuinders.

Nu zegt p.g. Oosterhof, wij moeten verder gaan. Wij moeten maken organisaties, een vakbond met een vakblad enz. Dit wijst het Partijbestuur af. Het is niet de taak van een politieke partij om boerenorganisaties te maken. Het is ook niet nodig. Er zijn voldoende van dergelijke organisaties. Waar het op aankomt is van welke mentaliteit deze organisaties zijn. Staan zij, zoals wij b.v. van „Landbouw en Maatschappij” reden hebben om aan te nemen, onder sterke fascistische invloed, of zijn ze toegankelijk voor de democratische gedachte. De laatste tijd is naast deze organisaties in Drente opgekomen een nieuwe vereniging voor kleine boeren.

Moet de S.D.A.P. nu daarnaast een min of meer gequalificeerde socialistische boerenorganisatie maken? Dit is niet de aangewezen weg.

Het Scandinavische voorbeeld wijst evenmin in die richting. Daar hebben de boeren eigen organisaties, maar deze zijn van zodanige democratische instelling, dat zij, zoals in Zweden het geval was en zoals in Denemarken nog het geval is, met de sociaal-democraten in een regering kunnen samenwerken.

Wij hebben ons zeer bewust op het standpunt geplaatst, dat het niet de taak van de Partij is deze organisaties te vormen.

De spreker uit Goor, p.g. Smit heeft gevraagd of bij vereniging van de actie tegen fascisme en communisme, de actie tegen het communisme niet op de achtergrond geraakt. Ik kan p.g. Smit geruststellen. De communisten krijgen op hun tijd, en dat is nogal eens, de standjes, die zij nodig hebben. Iedere poging van de communisten om invloed te krijgen wordt ook door „De Arbeiderspers” altijd weer op de meest radicale wijze afgewezen.

Ik kan p.g. Smit bovendien mededelen, dat in die delen van het land, waarin daartoe aanleiding bestond, zoals Amsterdam, de Zaanstreek, een deel van Groningen, in overleg met de plaatselijke besturen, een speciale anti-communistische-actie wordt gevoerd.

Ons colportage-orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood” verwaarloost ook op dit gebied zijn taak niet. De redactie brengt geen nummer uit, of de communisten krijgen een beurt. Ik mag er evenwel op wijzen, dat de afdeling Goor behoort tot de afdelingen, die niet colporteren met „Vrijheid, Arbeid, Brood”, het blad dat elke week anti-communistische propaganda brengt.

De bezwaren, die geopperd zijn tegen het denkbeeld om volgend jaar niet te congresseren, moeten even de revue passeren.

P.g. De Dreu heeft namens een deel der Amsterdamse afdelingen gezegd, dat er zeer ernstige bezwaren tegen het denkbeeld bestaan en

gevraagd of er geen andere mogelijkheid bestaat om op de congressen te bezuinigen, door deze b.v. korter te doen zijn.

Hierin zit geen bezuinigingsmogelijkheid. Als wij elk jaar congresseren, dan maakt het voor de Partijkas weinig uit of de congressen één, twee of drie dagen duren. Dit brengt alleen verschil voor de afdelingskassen mee. De zaal en de reiskosten, die door het Partijbestuur vergoed worden, blijven hetzelfde.

Wij moeten natuurlijk rekening houden met de verlangens, die in de Partij leven. P.g. Leyenaar uit Leeuwarden heeft gezegd, dat de werfkracht van de Partij onder dit besluit zal lijden, terwijl p.g. Mollen uit Den Haag betoogde, dat het contact met de Partijleiding zo nodig is en weer een ander zeide, dat we de jaarlijkse inleiding van Albarda niet kunnen missen.

Dit zijn alle argumenten, waarvan ik bereid ben toe te geven, dat zij enige waarde hebben. Naar mijn stellige overtuiging vormen zij echter niet het motief om jaarlijks zes à zevenduizend gulden uit te geven.

Het contact in de Partij kan op een andere manier veel beter tot stand gebracht worden. Het contact op een congres is maar zeer incidenteel en toevallig. Wij bespreken nu de internationale gebeurtenissen van de laatste dagen en velen van ons hebben dan het gevoel: als er iets gebeurt zijn we tenminste bij elkaar. Als deze dingen echter een week later plaats vinden, is er niemand, die er aan zal denken, om daarvoor en speciaal congres te beleggen. Dat kan niet in een grote partij!

Bovendien is dit ook niet de oplossing van de eis, dat rekening gehouden moet worden met de gevoelens van de partijgenoten. Op een congres zijn slechts de afgevaardigden van de afdelingen aanwezig, die op dergelijke ogenblikken de gevoelens van de partijgenoten niet kunnen vertolken.

Men stelt eisen, die niet te verwezenlijken zijn en gebruikt deze dan als argument voor het elk jaar houden van ons congres.

Toevallig heb ik deze week met p.g. Berger gesproken over de actie voor de aanstaande winter en het najaar en wij hebben daarbij onder ogen gezien om in de gewesten, nu het rayonstelsel is doorgevoerd, te proberen dit systeem te consolideren door bijeenkomsten per rayon. Ik zeg dit als een bewijs van het feit, hoe wij op het Partijbureau zoeken naar mogelijkheden om het contact met de Partij zo nauw mogelijk te maken en om te voorzien in de behoefte om de propaganda van elk rayon en elk gewest met vertegenwoordigers van het Partijbestuur te bespreken.

Geloof u niet, dat dit directe contact van veel meer betekenis is dan het indirecte contact door een Partij-congres?

Dit kan ook gelden voor de opmerking, die door p.g. Kramer uit Hoensbroek is gemaakt.

P.g. Leyenaar uit Leeuwarden heeft gezegd, laat eerst de commissie de zaak behandelen en laat dan het congres van 1940 een beslissing nemen. Dat betekent, dat wij in 1942 pas tot de noodzakelijke bezuiniging kunnen komen, omdat wij in 1941 moeten congresseren in verband met de Kamerverkiezingen.

Wij moeten meer actie voeren. Het is alles nodig, dat moeten wij bekennen, maar wij kunnen niet. Wij hebben in 1938 het hele jaar door in de dagelijkse leiding van de Partij ons laten leiden door twee opvattingen:

Ten eerste: zoveel mogelijk te doen wat vereist wordt door de omstan-

digheden, waarin wij verkeren. Het is niet weinig wat wij gedaan hebben. Doch het was een minimum.

Ten tweede: daarbij zo voorzichtig mogelijk het financiële beleid te voeren.

Resultaat: een tekort van f 10.000. Dat kan zo niet doorgaan. Wij moeten voortdurend beheerst zijn door de gedachte: Laten wij oppassen dat wij geen tekorten maken.

Ik wil nog een voorbeeld geven. Het congres voor het volgend jaar kost plm. f 7.000.—, afgezien van wat het de afdelingen kost.

Na de inlichtingen per circulaire over de financiële toestand wil ik nog één mededeling doen, als illustratie hoe de crisis de Partij in haar financiële inkomsten teistert.

De contributieklassen van 5 en 6 cent, die wij in 1929 voor het eerst hebben gehad, hebben toen in totaal van het aantal verstrekte zegels bedragen 32.7 %. Dus het aantal leden met de kleine inkomsten bedroeg nog geen derde. In 1938 zijn er zegels van 3, 5 en 6 cent uitgegeven, die tezamen een percentage, van 60.9 van het totaal der uitgegeven zegels uitmaken. In de crisisjaren is dus het aantal zegels, dat in de Partij door mensen met kleine inkomsten is afgenomen, gestegen van 32 % tot 61 %. Het percentage van de zegels van 20 en 30 cent is gedaald van 8.2 % in 1929 tot 3.4 % in 1938. Daar zit tussen de grote klasse, die wij beschouwd hebben als de uniforme klasse, de contributie van 10 cent, die in 1929 55½ % bedragen heeft van de afgenomen zegels en in 1938 27.8 %. Er is dus een verschuiving van de hoogste naar de laagste klassen.

Wij zijn met zorg bezig zo zuinig mogelijk rond te komen, opdat zoveel mogelijk beschikbaar is voor dingen die direct of indirect aan de agitatie van de Partij ten goede komen.

Onder deze omstandigheden vraag ik met nadruk van het congres: Geef het Partijbestuur onder de genoemde voorwaarden de gevraagde machtiging, om het volgend jaar geen congres bijeen te roepen.

VORRINK wil zich, naar aanleiding van het feit, dat onze secretaris-penningmeester de vragen en opmerkingen beantwoord heeft, die in zo'n groot aantal van de zijde van de afgevaardigden tot het Partijbestuur zijn gericht, veroorloven af te wijken van de congresagenda, door aan de orde te stellen de verkiezing van het Dagelijks Bestuur van het Partijbestuur en te constateren, dat de zittende leden van het Dagelijks Bestuur bij enkele candidaatstelling zijn herkozen.

Nu onze secretaris-penningmeester weer herkozen is, heeft hij er tien jaren van zijn functie als secretaris-penningmeester van de Partij opzitten. Waar wij zoeven den jubilaris zijn beleid hebben horen verdedigen, geloof ik dat het nodig is om daar een enkel ogenblik bij stil te staan. De leden van het personeel van de Tesselschadestraat hebben dat willen vieren met een extra bloemetje voor Kees en ik mag daar als voorzitter aan toevoegen dat ik hoop, dat hij nog vele jaren zijn taaie en vruchtbare arbeid in het belang van de Partij zal mogen verrichten.

Woudenberg is gekomen uit de school van de moderne vakbeweging. Dat betekent, dat men bij voorbaat verzekerd is van accurate arbeid. Wij hebben in hem een functionaris, die zakelijk de grote en kleine zaken behandelt, die mede aan hem ter oplossing worden voorgelegd, en deze oplost met de trouw en kameraadschap, die hem kenmerken,

tegenover de Partij, tegenover de partijgenoten en tegenover het gemeenschappelijk ideaal.

Ik geloof uit naam van allen te spreken wanneer ik hem hiervoor hartelijk dank en ik hoop dat hij nog vele jaren zijn arbeid in dienst van de Partij zal mogen stellen. (*Hartelijk applaus*).

Het congres verheft zich en zingt staande de Socialistenmars.

Het congres wordt verdaagt tot Zondagmorgen half tien.

Ochtendzitting Zondag 9 April 1939

WIARDI BECKMAN begint met zijn erkentelijkheid uit te spreken voor het feit, dat er bij de bespreking van het algemeen beleid belangstelling aan de dag is gelegd voor de krant. Natuurlijk zijn de redacteuren van de Arbeiderspers en ik zeer dankbaar voor de hartelijke woorden van lof die zijn uitgesproken, maar wij zijn niet minder dankbaar voor de woorden van critiek, omdat het een volstrekt constructieve critiek was, waarmee wij ons voordeel kunnen doen.

Eén kwestie die ik niet zo prettig vond was de opmerking van Lena Moll uit Wassenaar, die mij meent te moeten verwijten, dat wij te veel lof hebben toegezwaard aan Frank van der Goes. Zoveel gevoel voor traditie heb ik wèl, dat ik respect heb voor het werk van Frank van der Goes bij de stichting van de sociaal-democratische partij. Later hebben wij met Frank van der Goes moeten vechten. Als het nodig is, zullen wij morgen de strijd opnieuw beginnen. Maar moeten wij nu zeggen: „Het is een vijand van onze beweging!”? Wij moeten niet overdrijven. De politieke organisatie van Frank van der Goes is een heel bescheiden onschuldige groep, die het politieke water niet vermag te rimpelen. Het woord vijand is wat te groot. Wij moeten een figuur als Van der Goes de eer geven die zij verdient.

Van geheel andere aard is het tweede verwijt over te grote vriendelijkheid, n.l. tegenover de communisten. Wij zouden niet voldoende aandacht wijden aan de strijd tegen de communisten en dat met name in Amsterdam. Nu moge de voorzitter mij vergunnen even de algemene politieke kant te raken. Dag aan dag vervolgen de organen van de Communistische Partij in Nederland de sociaal-democratische arbeiders met allerlei liefheden en met het eenheidsfront. Wij hebben vroeger wel kunnen constateren, dat op het congres van de S.D.A.P. over de communisten niet was gesproken, ondanks al hun aanbiedingen, manifesten, enz. enz. Dat is deze keer anders geweest. Nu is er telkens over de communisten gesproken, in deze zin, dat wij ze nog harder moeten aanpakken, en dat is van politieke betekenis, een feit waarmee wij ook in de krant rekening zullen houden. Als men zou geloven wat zo dagelijks in „De Tribune” — „Volksdagblad” — staat, dan zou men denken, dat er weinig afschuwelijker kerels waren dan sommige sociaal-democraten en ik heb ook de eer nu en dan met naam en toenaam te worden vermeld. En nu krijg ik het verwijt, dat ik te lief ben voor ze. Voor het zeer grote deel van het land waar de communistische partij niets betekent, bestaat natuurlijk het gevaar, dat te veel de aandacht op ze wordt gevestigd. Als Breur (Amsterdam) zegt: „Wij hebben behoefte aan meer bestrijding van het communisme”, dan neem ik dat aan. Ik voeg hier aan toe, dat het wel mogelijk is, dat wij in de krant soms wel eens wat minder aandacht aan deze zaak hebben gewijd dan voor de hand had gelegen, maar dan is dat, omdat mijn persoonlijke verachting zó groot is voor deze groep van mensen, die dan weer kwispelstaartend en dan weer treiterend achter ons aan hollen, dat ik het te gemakkelijk opzij leg.

Breur heeft gesproken over de economische rubriek en heeft gezegd: „Wij hebben goede voorlichting nodig, die de mensen inzicht geeft in de zeer ingewikkelde economische toestanden van onze tijd.” Ik ben dat met hem eens.

De economische redactie is op het ogenblik onvoldoende bezet. Wij zijn met grote aandacht en zoveel mogelijk spoed bezig om in deze leemte te voorzien.

Wat de rubriek „Geestelijk Leven” betreft moeten wij een misverstand uit de weg ruimen. Geestelijke stromingen van betekenis, ook als zij niet met godsdienst te maken hebben, vinden in de krant hun plaats.

De redactie houdt niet vast aan de naam der rubriek „Geestelijk Leven”. Men kan een andere naam krijgen.

Een afgevaardigde uit Limburg heeft mij persoonlijk gevraagd of het niet mogelijk is, dat ook zijn gewest en Brabant vertegenwoordigd zouden kunnen zijn bij het overleg tot uitbreiding der berichtgeving voor het Zuiden, waartoe op een voorstel van Zeeland in de laatste vergadering van de Partijraad is besloten. Dit wordt gaarne toegezegd.

Wat de moeilijkheden en onrechtvaardige behandeling van de openbare school betreft en in het bijzonder de ijselijkheden in schoolboekjes, waarover p.g. Den Boer heeft gesproken, zeg ik gaarne toe, dat wij in de krant de actie, waarover Albarda gesproken heeft, zullen ondersteunen.

Breur had het gevoel, dat er wel wat meer aandacht aan het Partijwerk in de krant kon worden geschonken. Er zijn hierover een maand of vier geleden in Amsterdam klachten geweest. Daar zit ook wel iets anders achter, namelijk dat bijv. in Amsterdam, waar het aantal abonné's verviervoudigd is, onherroepelijk het karakter van de krant moest veranderen. Wij zijn in een grotere familie gekomen en dan is het wat minder gezellig dan toen wij vroeger met een kleiner troepje waren. Dat het in Amsterdam goed gaat met het abonnementental op de krant is op zichzelf een dienst aan de Partij en het is van betekenis voor ons beginsel. Maar ik wil toezeggen, dat dat nooit zal betekenen, dat de verbondenheid tussen krant en Partij verloren zal gaan.

Aan de verkiezingen voor de Provinciale Staten wordt aandacht besteed. Er zijn speciale verkiezingspagina's, die telkens verschijnen, in overleg met de dagelijkse Partijleiding en verder zijn er artikelen over de binnenlandse politiek, waarin op de betekenis van de verkiezingen wordt gewezen. Wij moeten veel afwisseling brengen in deze actie. Er zijn mensen met weinig en mensen met veel politieke belangstelling.

Er zijn drie voorstellen ingediend betreffende de redactie van de Arbeiderspers, die niet zijn toegelicht.

In de eerste plaats is er een verzoek om ook in „Het Volksblad” het persoverzicht te geven, in die zin, dat er als geregelde rubriek telkens stukken uit andere kranten worden opgenomen. Voor zulk een rubriek gevoel ik niet. De krant behandelt persstemmen in de rubriek „Men spreekt over”.

In de tweede plaats is er een voorstel om de verslagen van de Tweede en Eerste Kamer uitgebreider te laten verschijnen dan tot nu het geval is, ingediend door Epe en ondersteund door Den Boer uit Utrecht. Ik sluit mij aan bij wat Albarda hierover gisteravond gezegd heeft. Het Kamerverslag moet telkens wat nieuws brengen, dan wordt het het best gelezen. Wij werken er met grote zorg aan om een Kamerverslag te maken, dat door de massa wordt gelezen.

Ten derde is er een voorstel van Amsterdam I, (no. 28) met het verzoek aan de redactie van de dagbladen der Arbeiderspers zo mogelijk meer aandacht te besteden aan de belangen van de moderne culturele organisaties, te weten de arbeiderszang-, muziek-, toneelverenigingen,

enz. Ik zou U kunnen ophouden met U voor te lezen wat er, alleen reeds in de laatste maanden, van 1 Januari tot 1 April in onze krant over die organisaties is gepubliceerd. Waarop het slaat begrijp ik niet, omdat de verhouding van onze kunstredactie tot de arbeiders-muziek- en zangverenigingen voortreffelijk is. Maar als men zegt: „Zullen wij voortgaan aan dat werk aandacht te besteden”, dan zeg ik: „Graag”, maar dan zeg ik er bij dat gebleken is, dat dit nu al het geval is.

Breur heeft terecht het vertrouwen uitgesproken, dat de redactie van de krant, wat er ook aan aandrang van elders moge worden uitgeoefend, met volle oprechtheid de gebeurtenissen in andere landen, met name in Duitsland, zal blijven belichten en met volle duidelijkheid dat zal zeggen, wat het geweten voorschrijft. Breur weet ook wel, dat, waar op het ogenblik rekening moet worden gehouden met de bijzondere positie, waarin Nederland zich bevindt, niemand van ons zal verlangen, dat wij stukken maken, waar het niet nodig is. Maar waar het op aankomt is dit: de waarheid te spreken, en dit zullen wij altijd blijven doen.

Als ik U verzeker dat wij de waarheid altijd zullen blijven zeggen, dan is dat op geen enkel punt in strijd met de opvatting van den heer Colijn, die zich op het standpunt stelt, dat de persvrijheid in Nederland bestaat en gehandhaafd moet blijven. (*Applaus.*)

Een kwestie die de aandacht getrokken heeft is de houding van de krant in de September-dagen, of liever de omstandigheid, dat aan enkele partijgenoten gelegenheid is gegeven hun mening te geven, en daarbij is gedacht aan de artikelen van de partijgenoten Bonger en Winkler. In de eerste dagen was het zo, dat er verschil van mening in de Partij was. Het geen door Lopes Dias is gezegd, over het wenselijke van een zekere vrijheid om verschillende meningen in de krant te doen horen, is met instemming door het congres ontvangen en ik wil dit ook onderschrijven. Direct na September heb ik waardering gehoord, omdat ik de verschillende stromingen maar even aan het woord heb gelaten, maar ik heb ook direct critiek gehoord met dezelfde stelligheid. De ene groep vond het vanzelfsprekend dat het artikel van Bonger niet had mogen verschijnen en de andere groep dat het artikel van Winkler niet had mogen verschijnen. In een bepaalde streek van het land waren deze artikelen door een samenloop van omstandigheden niet opgenomen, vandaar veel geweest, dit gaf aanleiding tot vele klachten. Intussen geef ik toe, dat er aan deze zaak twee kanten zitten. Het nemen van een beslissing: „moet men al dan niet over zulk een onderwerp gedachtenwisseling in de krant toestaan”, is niet gemakkelijk. Dat zijn wij wel met elkaar eens, maar wij moeten niet overdrijven. Er zijn hoofdartikelen geweest, culminerend in deze eis, dat wij willen streven naar vrede en recht; daar waren de prachtige overzichten, dag aan dag, van Jan de Roode. Er is dus geweest voorlichting van de redactie zelf. Daarna is in de Kamers en in de krant één lijn gauw genoeg gevonden, waarbij geen schijn van meningsverschil meer over was.

Maar ik zeg U nog eens, men moet telkens weer vinden evenwicht tussen twee eigenlijk tegenstrijdige eisen. De ene eis van een grote groep, die vraagt: leiding, vaste voorlichting, en die van een andere groep, die eist: ook andere meningen moeten aan het woord komen.

Hoe moeilijk deze zaak is, is wel het beste aangetoond door de afdeling Den Haag IV. Men vindt van deze afdeling op de beschrijvingsbrief een voorstel om meer discussie toe te laten in de bladen van de Arbeiderspers en van dezelfde afdeling een amendement op het voorstel van

Amsterdam I, dat discussie in ernstige omstandigheden wil verbieden!

Twee zaken, waarvan wij de wenselijkheid begrijpen. Maar de inwilliging van het ene verzoek, gaat precies in tegen die van het andere!

Ik heb helemaal geen behoefte aan een motie, waarin wordt verboden om enige andere opvatting aan het woord te laten. Met grote stelligheid moet dit worden ontraden. Voor een toestand die wij niet kennen, voor een toestand, waarin soms mensen met een boordevol hart rondlopen, zeg ik niet bij voorbaat, dat geen tegenstrijdige meningen aan het woord kunnen komen.

Evenmin heb ik echter behoefte aan ruimer discussiegelegenheid om onze krant, die bij zoveel buitenstaanders komt, tot een discussie-terrein te maken. Voor de kern van de Partij is dit vaak interessant, maar voor de buitenstaanders zou dit misschien tegen-propaganda zijn.

Twee tegenstrijdige eisen moeten elke dag opnieuw worden afgewogen. De omstandigheid echter, dat men weet, dat ik twee kanten van de zaak zie, moet voldoende zijn om in deze vertrouwen te stellen in de redactie.

P.g. Oudegeest uit Den Haag noemde nog in het bijzonder de kwestie van de begrafenis van Kautsky. Tegen deze kwestie heeft de krant met grote kracht geprotesteerd. Elke keer hebben wij er weer op gehamerd, toen Minister Goseling er zich in de Kamer gemakkelijk afmaakte.

Een merkwaardig verschijnsel is echter, dat wanneer de krant er flink op losslaat, men onmiddellijk een aantal ingezonden stukken krijgt, waarin precies hetzelfde gezegd wordt.

Dit kan soms nuttig zijn, maar er zijn aangelegenheden, waar daaraan geen behoefte bestaat.

Er is bovendien een regeling met het Partijbestuur over het publiceren van moties.

Voorts ben ik het volkomen eens met wat Breur gisteren heeft gezegd, n.l. dat er contact moet zijn, juist voor de krant, tussen de redactie en de lezers.

Breur bedoelde deze opmerking kritisch en had verschillende voorbeelden op het oog, waarover hij met mij persoonlijk zal spreken.

Ik geloof echter niet, dat Breur heeft bedoeld te zeggen, dat wij in de krant geen ruimte moeten beschikbaar stellen voor uitingen van tegenstanders. Dit zou uit de opmerking kunnen worden verstaan en daarom zou ik willen vragen van het congres om ook onze tegenstanders in onze democratische pers die eerbied te geven, die zij verdienen en die wij ook graag van hen ontvangen.

Tot slot één opmerking over de geest waarin mijn mederedacteuren en ik ons werk opvatten. Ik mag herinneren aan het gedicht „De Dijk” van Jan Engelman:

„Hardnekkig is de mens geschapen,
„Hoe zwak zijn lichaam schijnt;
„d'Onsterfelijkheid gaf hem tot wapen,
„De geest, die niet verdwijnt.

„Die geest is nimmer te beperken,
„Die geest zal, recht en slecht,
„In mensen gans opnieuw gaan werken,
„Als men hem heeft geknecht”.

Het is natuurlijk zo, dat het werk aan onze krant slechts zin heeft, als het is een dienen van de Partij, de beweging, ons beginsel, waarvoor wij gezamenlijk staan.

Wij hebben in het jaar, dat achter ons ligt een zware tijd gehad. Er is veel gevraagd van ons allen, van ons geestelijk evenwicht. In het bijzonder is wel heel veel gevraagd van die verschillende redacteuren, die dag en nacht het eerst de alarmerende berichten kregen en zo moesten verwerken, dat zij in de beste vorm aan U werden voorgezet.

Ik heb er behoefte aan, mijn bewondering uit te spreken voor de trouw, de grote kennis van zaken en de „hardnekkige” trouw waarmee onze grote staf van redacteuren in dit jaar heeft gewerkt. (*Applaus.*)

Voor Uw hartelijke tekenen van instemming ben ik U dankbaar.

Met „hardnekkigheid” zullen wij in de zin van dienst aan de beweging, dienst aan ons beginsel onze taak voortzetten! (*Applaus.*)

VAN DER VEEN: Voorzitter, Congres. Ik ben erkentelijk om over het commerciële beheer van „De Arbeiderspers” iets te kunnen zeggen. Ik ben mij er daarbij van bewust, dat dit niet een al te dankbare taak is. Het commerciële beheer van onze Partijpers en Partijinstellingen is een zaak, die zich niet altijd in al te grote waardering van de kant van de partijgenoten mag verheugen. Voor het commerciële beheer heeft men, misschien uit traditie, niet al te grote waardering. Men beschouwt dit als iets, dat van niet zoveel betekenis is en dat maakt het voor mij niet prettiger om over deze aangelegenheden te spreken. Ik zou er evenwel de aandacht op willen vestigen, dat dit beheer van groot belang is, en dat tussen de ideële kant van onze beweging en het commerciële beheer van onze instellingen geen tegenstellingen bestaan. De behartiging van onze ideële belangen en het maken van propaganda voor onze principes is toch alleen mogelijk op grond van een goed commercieel beheer van instellingen zoals „De Arbeiderspers”.

Dit voorop stellende, wil ik in de eerste plaats iets zeggen over *Socialisme en Democratie*. Na de uiteenzetting van p.g. Albarda heb ik geen behoefte om daarover lang te spreken. Ik wil mij graag aansluiten bij de hulde, die Albarda gebracht heeft aan de redactie van *De Socialistische Gids* en in het bijzonder een p.g. Bonger voor het belangrijke werk, dat hij een kwarteeuw voor dit tijdschrift heeft verricht. Ik mag daarbij ook noemen de naam van p.g. Van der Waerden, die vele jaren door zijn bijdragen het tijdschrift wel bijzonder belangrijk heeft gemaakt.

Wij kunnen echter ook niet blind zijn voor het feit, dat in de loop van de jaren de belangstelling voor het tijdschrift was gedaald. Wij hebben in 1930 geprobeerd het een bredere basis te geven. Toen waren er, naar ik meen 1000 abonné's. Door een prijsverlaging van f 10 tot f 6 per jaar is dit aantal tot 2700 opgelopen, maar langzamerhand is dit weer gedaald.

Dit was een toestand, waar de leiding van het tijdschrift geen genoegens mee kon nemen. Uit commerciële, maar ook uit ideële overwegingen is het van betekenis, dat het tijdschrift in zo groot mogelijke kring wordt gelezen. En ook in dit opzicht zou ik me willen aansluiten bij p.g. Albarda, dat de directie van „De Arbeiderspers” zo min als het Partijbestuur genoegens kan nemen met een dagelijkse daling van het abonnementental en een volstrekt onvoldoende belangstelling.

Dit is de hoofdoorzaak van ons streven om tot een bredere lezerskring te komen, waarvoor wij meenden, dat re-organisatie noodzakelijk was.

Ik wil ook in het congres nog eens nadrukkelijk verklaren, dat er geen sprake is geweest van enige persoonlijke antipathie, zoals p.g. Bonger heeft verondersteld, ook niet van de kant van de directie van „De Arbeiderspers”. Niets anders heeft ons geleid, dan de wens, om de belangrijke artikelen, die verschenen in *De Socialistische Gids* in zo breed mogelijke kring van onze beweging bekend te maken.

Voorts moet ik nog ingaan op de opmerking, die ook p.g. Bonger in *De Socialistische Gids* gemaakt heeft en die naderhand aanleiding heeft gegeven tot een onjuiste opvatting, n.l. alsof ook van de zijde van de Directie van „De Arbeiderspers” onvoldoende overleg met de redactie zou zijn gepleegd. Dit is niet het geval geweest. Jarenlang is door de Directie van de Arbeiderspers bij de redactie van *De Socialistische Gids* aangedrongen op het zoeken van wegen, die er toe zouden kunnen leiden, dat verhoging van het aantal abonné's kon worden bereikt. Dit is gebeurd in 1934 en in 1936 nog weer eens uitvoerig, naar aanleiding van een uitvoerige nota, die ik aan de leden van de Raad van Commissarissen van de Arbeiderspers had gezonden met beschouwingen over de wijze, waarop naar mijn mening *De Socialistische Gids* moest worden gereorganiseerd. Daar p.g. Bonger lid van de Raad van Commissarissen was, was er alle gelegenheid om de redactie in de besprekingen te betrekken en dit is ook gebeurd. Bij die gelegenheid is gebleken, dat er een belangrijk verschil van mening bestond over de wijze, waarop het blad moest worden geëxploiteerd. Dit was nu eenmaal zo, maar ik kan niet accepteren het verwijt, dat dit onvoldoende ter kennis zou zijn gebracht van de redactie van *De Socialistische Gids* en dat er onvoldoende overleg zou zijn gepleegd.

Toen eenmaal p.g. Bonger en de overige leden de redactie van *De Socialistische Gids* hadden neergelegd, is inderdaad, althans van de kant van de uitgeefster, geen overleg meer gepleegd, omdat dit niet mogelijk was. De redactie heeft zich toen op het standpunt gesteld: wij zijn afgetreden en er is geen reden meer om verder overleg te plegen.

Bovendien is gisteren de opmerking gemaakt, dat de commerciële belangen zouden overheersen. Ook niet-commerciële overwegingen hebben echter een rol gespeeld. Ik heb in het begin van mijn rede hierover al het een en ander gezegd, maar ik wil U nogmaals nadrukkelijk zeggen, dat de belangrijkste aanleiding, voor de reorganisatie was, dat wij wilden komen tot een uitbreiding van het aantal abonné's op ons tijdschrift. Wij waren van mening, dat een veel breder basis was te vinden. Hiermede is een groot belang van de beweging gemeid.

Wij hebben niet alleen in de Partij, maar ook in de vakbeweging een groot kader van mensen, die bestuursfuncties en functies in vertegenwoordigende lichamen vervullen. Hierbij waren duizenden, die kennis namen van de inhoud van het wetenschappelijk tijdschrift. Wanneer nu de uitgeefster ziet, dat dit aantal abonné's inzakt en dat van dit grote kader 1000 à 1200 abonné's overblijven, dan is daarmee een volkomen verkeerde toestand ontstaan.

Dan is het de plicht van de Directie van de Arbeiderspers, zo goed als van het Partijbestuur, een weg te zoeken, opdat daarin verbetering komt.

Ik geloof, dat wij thans op de goede weg zijn. Het aantal abonné's op *Socialisme en Democratie* is gestegen tot 3900. Dit is een ongekend groot aantal en ik heb het gevoel, dat het nog belangrijk op te voeren

is, ook door maatregelen tot verbetering van de inhoud van het tijdschrift. Door deze belangrijke uitbreiding van het abbonementental komen wij op een bredere basis, met meer mogelijkheden.

Nu is er nog één punt met betrekking tot deze zaak n.l. de naam van tijdschrift. Het congres is van mij nog een verklaring schuldig, waarom de directie van de Arbeiderspers de verandering van naam heeft doorgezet. Ik ben de laatste om een man als p.g. Bongers onaangenaam te zijn, om hem onvriendelijk te bejegenen, maar ik was toch van mening, dat de oude naam van het tijdschrift niet meer voldoende aantrekkingskracht had voor die grote massa van partijgenoten en geestverwanten, die wij willen bereiken.

Onder deze omstandigheden was het redelijk onder een nieuwe vlag een nieuw tijdschrift te beginnen. Ik weet wel, dat dit niet een alles-beslissende en alles-overheersende factor is, maar wij wilden de voorwaarden voor uitbreiding zo gunstig mogelijk maken en ik ben van oordeel, dat dit een van de voorwaarden was.

Bovendien geloof ik, dat de nieuwe naam ook wel iets juister uitdrukt dan de oude naam, wat ons tijdschrift beoogt, vooral in een tijd als deze. Toen *De Socialistische Gids* werd opgericht, bestond er misschien minder behoefte om op de democratie zozeer de nadruk te leggen. Ik meen dat dit in deze tijd wel noodzakelijk is.

Er zijn verder nog enige opmerkingen gemaakt van minder betekenis, maar die ook wel enige aandacht verdienen. In de eerste plaats heeft een Haagse afdeling betoogd, dat wij voorzichtig moeten zijn met het voeren van de verschillende acties voor de Arbeiderspers bij mensen, die pas abonné op onze dagbladen zijn.

Aangezien alle acties voor de verschillende uitgaven van de Arbeiderspers uitgaan van één centraal punt, en ik er mij volkomen van bewust ben, dat nieuwe abonné's met enige voorzichtigheid moeten worden behandeld, kan ik de verzekering geven, dat alle acties worden gevoerd in de geest als de Haagse afdeling bepleitte.

Dit geldt niet uitsluitend voor de acties van de Arbeiderspers, maar voor alle acties van onze beweging.

Bijna alle organisaties van de beweging trachten herhaaldelijk de namen en adressen van de nieuwe abonné's op de bladen van de Arbeiderspers te verkrijgen, teneinde te proberen deze mensen, die krachtens hun abonnement op de krant blijf geven belangstelling voor onze beweging te hebben, voor hun organisatie te winnen. Volkomen begrijpelijk, maar het is niet altijd de beste manier om de betrokkenen aan onze beweging te binden. Als wij het zo opvatten om voorzichtig te zijn met degenen die pas tot onze beweging toetreden, dan wil ik gaarne toezeggen, dat de Arbeiderspers daar rekening mee zal houden.

Door Amsterdam is een vraag gesteld over de verandering van de ondertitel van onze pers. Deze ondertitel is thans „Sociaal-Democratisch dagblad”. In Amsterdam zoekt men daar iets achter. Langzamerhand was de toestand ontstaan, dat de verschillende bladen van de Arbeiderspers een verschillende ondertitel hadden, o.a. „Sociaal-democratisch dagblad”, „Dagblad der Arbeiderspartij” en nog enkele andere. Nu was de ondertitel „Dagblad der Arbeiderspartij” opzichzelf al niet meer juist. Dit zou in ieder geval moeten zijn „Dagblad van de sociaal-democratisch Arbeiderspartij”, en dat was ook niet juist meer, omdat onze dagbladen niet meer uitsluitend van de Arbeiderspartij zijn, maar ook van de vakbeweging. Dat er verschillende namen waren was ook niet juist. Wij

hebben gemeend, dat het goed was daaraan een eind te maken. Ik was van oordeel dat het best de ondertitel kon worden weggelaten, maar het Partijbestuur heeft er prijs op gesteld, dat een ondertitel behouden bleef en de tegenwoordige is toen op wens van het Partijbestuur gekozen.

Amsterdam heeft ook critiek geoeffend op de wijze waarop met afdelingsberichten wordt omgesprongen. Dit is inderdaad een heel moeilijke materie. Bij de uitbreiding van onze beweging kwam er een uitbreiding van het aantal organisaties, maar ook een uitbreiding van ons abbonnementenaantal. Langzamerhand is er een haast ononderbroken stroom van allerlei berichten ontstaan, tot de onmogelijkste kleine berichten toe. Bij het grote aantal abonné's, dat wij in Amsterdam hebben, zijn er velen voor wie deze berichten geen waarde hebben, en deze berichten horen eigenlijk ook niet in een dagblad thuis. Wij zoeken al enige jaren naar een oplossing om aan de verzoeken van tientallen organisaties te voldoen, en tegelijkertijd de krant voor de abonné's toch niet onleesbaar te maken. Daar moeten wij tussen door scharrelen. Ik geloof, dat deze oplossing wel te vinden is. Wij hebben sedert jaren in Rotterdam, waar dezelfde toestand bestaat, een heel goede regeling, zonder enig bezwaar voor de krant en voor de Partijafdelingen en andere organisaties. Wij zijn nog niet tot een definitieve oplossing opgekomen, maar met goede wil en begrip voor beiderlei moeilijkheden zullen wij er wel uit komen.

Over „De Proletarische Vrouw” is de opmerking gemaakt, dat dit weekblad hopeloos verouderd is in de tegenwoordige vorm. Dat is wel wat sterk gezegd, maar de Directie van de Arbeiderspers is van mening, dat het goed zou zijn als dit blad zou worden gereorganiseerd. Wij hebben daartoe het mogelijke gedaan. Wij hebben, in overleg met het Hoofdbestuur van de Bond van Vrouwenclubs een voorstel ingediend bij de jaarvergadering, dat bedoelde tot een beduidende reorganisatie te komen. Dat voorstel is door de grote massa van de afgevaardigden afgewezen en het Hoofdbestuur heeft zich genoodzaakt gezien dit voorstel terug te nemen. Van een reorganisatie komt dus voorlopig niets. Als wij het blad verbeteren moet de prijs worden verhoogd. De vrouwen hebben daar bezwaar tegen. Ik betreur dit vooral, omdat het aantal abonné's onder tegenwoordige verhoudingen regelmatig terugloopt. In ieder geval kan de Directie van de Arbeiderspers er verder niets aan doen. De Vrouwenclub heeft medezeggenschap.

Tenslotte is er een voorstel van de afdeling Rotterdam X, met amendement van Gouda, toegelicht door Van Meenen, over de kwestie van de instelling van een scheidsgerecht, waarop alle personeelsleden een beroep kunnen doen bij geschillen. Ik moet zeggen, dat ik het wat zonderling vindt, dat deze zaak hier als een voorstel op de agenda staat. De Partij is aandeelhoudster van de Arbeiderspers en de Partij kan dus een voorstel doen. Maar ik geloof, dat het hier toch in de eerste plaats een personeelsbelang betreft en niet een zaak van de aandeelhouders en dat het dus in de eerste plaats op de weg ligt van het personeel en van de vakbonden om, als wij behoefte hebben aan een oplossing in deze richting, daartoe met voorstellen te komen. Intussen, dat is een zaak die Rotterdam moet weten. Maar ik moet wel opkomen tegen de voorstelling van zaken, alsof op dit ogenblik zonder dit scheidsgerecht de leden van het personeel van de Arbeiderspers rechteloos zijn. Van Meenen heeft dat gisteren ronduit gezegd. Daar is geen sprake van. De rechten van het personeel van de Arbeiderspers zijn op be-

hoorlijke wijze gewaarborgd en verzekerd, ook zonder het scheidsgerecht, zoals hier door Rotterdam wordt verlangd. In de eerste plaats is ons personeel vrijwel volledig georganiseerd in de vakbeweging en de vakbonden zijn mans genoeg om voor de rechten van hun leden op te komen, ook van de Arbeiderspers. Van Meenen heeft opgemerkt, dat de vakbonden tegenover de Arbeiderspers met enige voorzichtigheid staan en heeft het voorgesteld, alsof de besturen van de vakbonden de Arbeiderspers maar haar gang laten gaan en zich liever met de zaken van het personeel van de Arbeiderspers niet bemoeien. Ik heb vele jaren ervaring op dat gebied; 20 jaar lang ben ik Directeur van het bedrijf. Ik heb deze indruk nog nooit gekregen. Ik heb altijd de indruk gekregen, dat men met gepaste vrijmoedigheid voor de belangen van de personeelleden weet op te komen. Ik heb nooit de indruk gehad, dat de Arbeiderspers met meer voorzichtigheid en meer égarde wordt behandeld dan dat met andere werkgevers het geval is. De vakbonden zullen ongetwijfeld voor de rechten en belangen van de leden van het personeel van de Arbeiderspers steeds opkomen, op de wijze, die naar hun mening de rechte is en op dezelfde wijze als dit bij andere werkgevers het geval is. Dat kan ik met nadruk verzekeren. Daarnaast heeft het personeel ook altijd nog beroep op de Raad van Commissarissen. Het is wel niet te veronderstellen, het is ook niet zo, dat de belangen van de personeelleden van de Arbeiderspers door de Raad van Commissarissen zouden worden verwaarloosd. Daar is geen sprake van en ik geloof niet, dat er één bedrijf is in ons land, dat een Raad van Commissarissen heeft, die in zijn samenstelling zoveel waarborgen geeft voor de belangen van het personeel als de Arbeiderspers. Nu kan men zeggen, dat is goed en wel, maar daarnaast is er behoefte aan een scheidsrecht. Dat ontkennen wij ook niet. Als er van de kant van de vakbond de wens wordt uitgesproken, om bij een bepaald ontslag of een andere maatregel, te komen tot een scheidsgerecht, dan is dat, voor zover ik mij kan herinneren, tot dusverre steeds door de Raad van Commissarissen toegestaan. Maar dit moet uitgaan van het vakbondsbestuur, en niet uitsluitend van het betrokken personeelid. In de laatste vijf, zes jaar is er, naar ik geloof, geen enkel geval geweest waarbij het vakbondsbestuur een scheidsgerecht heeft aangevraagd. Nog steeds is met het vakbondsbestuur tot een oplossing gekomen. Ik wil niet zeggen: altijd tot tevredenheid van de betrokken personeelleden en vooral niet van die personeelleden, die moesten worden ontslagen, maar wel in goede overeenstemming met Directie en Raad van Commissarissen. Waar zo de situatie is, geloof ik niet, dat er behoefte is aan het instellen van een permanent scheidsgerecht. Ik zou daar groot bezwaar tegen hebben, maar ik kan mij voorstellen, dat het congres daarmee geen rekening wil houden. Ik hoop, dat men ernstig zal willen overwegen of het wenselijk is, dat voor een bedrijf als de Arbeiderspers een permanent scheidsgerecht moet worden ingesteld. Ik geloof, dat dat tot toestanden zou leiden, die niet in het belang van de Arbeiderspers zouden zijn.

DREES. Mij is gevraagd een aantal opmerkingen te beantwoorden, die De Dreu heeft gemaakt. De Dreu heeft in de eerste plaats de vraag gesteld waarom de commissie tot herziening van de Armenwet haar werk heeft gestaakt, in verband met de instelling van de Staatscommissie-Fockema Andreae inzake werklozenzorg en steun aan kleine zelfstandigen? Hij heeft gevraagd: was daarvoor voldoende reden?

Armenzorg is toch niet hetzelfde als werklozenzorg en steun aan kleine zelfstandigen? Deze opmerking is natuurlijk juist. Het is niet eenvoudig hetzelfde onderwerp. Deze twee zaken raken elkaar echter wel. Toen de herziening van de Armenwet besproken werd, was een belangrijk punt daarbij het verband tussen armenzorg en werklozenzorg. Er is b.v. de kwestie van de overgang van werklozen, die lange tijd werkloos zijn, naar armenzorg. Men heeft gevraagd of werklozen, die ziek worden, onder de Armenwet moeten vallen. Men had vooral ook de kwestie: moeten kleine zelfstandigen, die door maatschappelijke omstandigheden in nood zijn, onder armenzorg blijven vallen? De Staatscommissie-Fockema Andreae onderzoekt deze punten. In deze Staatscommissie zitten verschillende partijgenoten, die ook zaten in onze commissie. Nu moet voorkomen worden, dat zij dubbel werk doen. Het beste is het daarom het rapport van de Staatscommissie af te wachten en daarna te overwegen op welke wijze wij verder de wenselijke wijzigingen van de Armenwet zullen behandelen.

Ik wens van deze gelegenheid gebruik te maken om uiting te geven aan mijn bezorgdheid over het trage verloop der werkzaamheden van de Staatscommissie-Fockema Andreae.

De verdere behandeling van de steun aan kleine zelfstandigen hangt af van het rapport van deze commissie, maar in haar werkzaamheden is een vrij belangrijke stagnatie gekomen. Het is van groot belang voor een belangrijke categorie in ons land, dat dit probleem eindelijk tot oplossing wordt gebracht.

Betreffende het rapport over de sociale verzekering heeft De Dreu gezegd, dat geen congres zich heeft uitgesproken over dit rapport. Ik geloof, dat wij deze zaak zo moeten zien:

Het rapport van de commissie inzake de Sociale Verzekering heeft uiteenlopende zaken behandeld, zaken enerzijds van grote principiële betekenis, anderzijds van technische aard, waarover Partij en Vakverbond meenden geen stemming te moeten uitlokken. Een beslissing over bepaalde conclusies was ook niet nodig. Het spreekt vanzelf, dat men niet in elk onderdeel gebonden is aan wat de commissie het beste vindt, maar het rapport is een richtsnoer. Over de hoofdgedachten bestaat in de beweging geen meningsverschil. De hoofdgedachten, in het rapport van de Commissie voor Sociale Verzekering en het Congres voor Sociale Verzekering tot uiting gerbacht, zijn deze: de sociale verzekering moet allen omvatten, die maatschappelijk met arbeiders gelijk staan, ook al zijn zij zelfstandigen, en er moet komen een algemeen systeem van ouderdomsvoorziening, met staatspensioen als grondslag, aangevuld door uitkeringen uit verzekering. Wij kunnen vaststellen, dat die gedachten in Partij en Vakverbond algemeen instemming hebben gevonden.

VAN DER GOES VAN NATERS. Het Partijbestuur heeft gemeend, dat het bevorderen, dat er recht wordt gedaan aan de Spaanse vrijwilligers van Nederlandse herkomst, behoort tot de taak der Kamerfractie. Deze heeft zich daarvan buitengewoon graag gekwet. Stellig zijn deze jonge mensen, die zich volkomen onbaatzuchtig, met achterlating van alles, in de strijd voor Vrijheids-Spanje hebben geworpen, de tradities van ons vrijheidslievende volk volkomen trouw gebleven! Stellig zijn de slachtoffers onder hen — gesneuveld meest door Italiaanse en Duitse bommen en granaten — voor een hoog doel gevallen en even stellig geloven wij, dat hun dood in de strijd tussen vrijheid en tyrannie, uiteindelijk de idee der vrijheid heeft gediend!

De terugkeer der overlevenden is inderdaad geschied conform de regelen der Non-Interventie-Commissie, waarmee de Regering op 5 Juli 1938 haar instemming heeft betuigd.

Tevoren waren er inderdaad moeilijkheden, met name in het geval-Last, waarover ik op 11 Mei 1938 vragen aan de Regering heb gesteld. Ten dele zijn die moeilijkheden toen opgelost.

Juist voor Kerstmis kwam een grote groep vrijwilligers terug. Op 22 Februari volgden de 29 laatsten, op één na. Dit laatste loodje — een sympathieke A.J.C.'er — woog het zwaarst. Na onze interventie bij den Minister van Justitie is ook hij toegelaten.

Slechts ten aanzien van één persoon is bij mij opgave gedaan, dat hij door Franco wordt gevangen gehouden. Hij zit nu nog in een concentratiekamp bij Burgos. Pogingen worden gedaan om zijn in vrijheidstelling te verkrijgen.

Wat nu de rechtspositie der teruggekeerde vrijwilligers betreft: Spaanse ordetekeners zullen hun misschien niet worden teruggegeven, omdat zij geen verlof van de Koningin hebben gevraagd en verkregen, om die vreemde ordetekeners te dragen.

De moeilijkste kwestie is hier het Nederlandschap. Reeds bij het geval-Last is zij ter sprake gekomen. Op 23 Juni 1938 heb ik er afzonderlijke vragen over gesteld. Het standpunt van de Regering is, dat ook de vrijwilligers der Internationale Brigade in vreemde krijgsdienst zijn geweest. Zelfs wilde de Regering dit volhouden ten aanzien van een ambulance-chauffeur en een verpleegster. Ten aanzien van den chauffeur en een verpleegster. Ten aanzien van den chauffeur hebben wij reeds erkenning van het Nederlandschap kunnen verkrijgen; ten aanzien van de zuster komt het zeker in orde.

Merkwaardig is, dat enkelen der vrijwilligers thans gewoon in krijgsdienst zijn, als waren zij Nederlanders, terwijl anderen zelfs mogen stemmen bij de a.s. verkiezingen. Het zal van belang zijn, dat één van hen door den rechter laat uitmaken of hij nu Nederlander is, of niet. Dit is nog niet geschied! Daarbij kan de Kamerfractie natuurlijk slechts een bemiddelende en verder toeziende rol vervullen.

Aan de wensen sub 2 en 3 van Utrecht I is dus al bij voorbaat ten volle voldaan. Ten aanzien van het belangrijke punt omtrent de burgerrechten sub 1 blijft de fractie stellig dilligent.

Over blijft: de goede bedoeling van Utrecht I, die wij zeer appreciëren!

VORRINK: Partijgenoten wij zijn thans aan het einde van de beantwoording van de verschillende sprekers.

Ik mag persoonlijk daaraan nog toevoegen, naar aanleiding van een vraag, die De Dreu heeft gesteld, dat de toelichting op ons beginsel-program in copie gereed is. Zij kan in zeer korte tijd worden tegemoet gezien.

Wij moeten nu proberen om na deze breedvoerige besprekingen onze agenda enigszins op te ruimen.

Thans is aan de orde punt 4 van de agenda met de voorstellen genoemd onder punt A.

Voorstel 1:

DE DREU deelt mede, dat in verband met hetgeen Albarda over dit voorstel heeft gezegd, en waarin hij de wenselijkheid ervan heeft erkend, het voorstel van Amsterdam XI wordt ingetrokken.

Hierop maakt voorstel 1, met het amendement van Wassenaar en het amendement van Den Haag IV, dat afzonderlijk aan het congres is voorgesteld, geen punt van discussie meer uit.

Voorstel 2:

Voorstel 2 van de afdeling Hilversum wordt door deze afdeling ingetrokken, na de beantwoording, die door het Partijbestuur is gegeven.

Voorstel 3:

Voorstel 3 van de afdeling Utrecht I wordt eveneens ingetrokken, nadat uit hetgeen Van der Goes van Naters gezegd heeft, is gebleken, dat het Partijbestuur ten deze zeer diligent is.

Voorstel 4:

Voorstel 4 van de afdeling Bellingwolde wordt ingetrokken, na de uitvoerige beantwoording door p.g. Woudenberg.

Voorstel 5:

De afdeling Haarlem IV neemt voorstel 5 terug, na de beantwoording door p.g. Woudenberg.

Voorstel 6:

(van de afdeling Veendam). Op voorstel 6 is bij het Partijbestuur nog een amendement in gekomen van de afdeling Drachten, dat als volgt luidt: „tussen de woorden „Provinciale Staten” en „aan de besturen enz.” wordt gevoegd „en het N.V.V.”.

Uit het antwoord van p.g. Woudenberg is gebleken, dat het Partijbestuur regelmatig overleg pleegt met het N.V.V.-bestuur over deze zaken. Het voorstel wordt teruggenomen, waarmede tevens het amendement is vervallen.

Voorstel 7:

Ook voorstel 7 van de afdeling Wildervank wordt teruggenomen, na de uiteenzetting van p.g. Woudenberg over deze aangelegenheid.

Voorstel 8:

De afdeling Bergen is door het antwoord van p.g. Woudenberg niet volkomen bevredigd. De afdeling zou om tactische redenen het voorstel willen terugnemen, om er elders op terug te komen.

VORRINK acht het van belang, dat een groot aantal afgevaardigden gebruik heeft gemaakt van de gelegenheid om op gebreken in de werkverschaffing te wijzen. Men heeft evenwel uit de beantwoording kunnen vernemen, dat deze dingen ons bekend zijn en onze dagelijkse zorg uitmaken.

Het spreekt van zelf, dat wanneer men behoefte heeft om met het Partijbestuur in overleg te treden, het Partijbestuur daarvoor open staat. Ik geloof dan ook, dat het verstandig zal zijn om op een andere plaats op dit voorstel terug te komen.

Het voorstel wordt van de agenda afgevoerd.

Voorstel 9:

Voorstel 9 wordt door de afdeling Bruinisse teruggenomen om dezelfde redenen, die gelden voor voorstel 8.

Voorstel 10:

VORRINK meent, dat het wenselijk is dit voorstel van de afdeling Utrecht II, na de toezeggingen van Albarda en Wiardi Beckman, in handen te stellen van de Kamerfractie en in onze pers bekendheid te geven aan onze strijd tegen de verkeerde opvoeding van een deel der jeugd.

De afdeling Utrecht II gaat hiermede accoord, zodat het voorstel, benevens het amendement van de afdeling Utrecht III van de agenda wordt afgevoerd.

Voorstel 11:

Het voorstel van de afdeling Haren wordt teruggenomen na de toezegging van p.g. Woudenberg, dat een commissie zal worden ingesteld, die ook deze kwestie onder ogen zal zien.

Daarmede zijn tevens de amendementen op dit voorstel van de afdelingen Bedum en Geldrop van de agenda verdwenen.

Voorstel 12:

Voorstel 12 van de afdeling Amsterdam XI wordt om dezelfde reden afgevoerd.

Voorstel 13a:

Voorstel 13a wordt door de afdeling Goor ingetrokken.

Voorstel 13b:

Voorstel 13b van de afdeling Gouda zal worden behandeld in de in te stellen commissie.

Voorstel 13c:

Voorstel 13c van de afdeling Peize is van de agenda afgevoerd.

Voorstel 22:

Voorstel 22 wordt door de afdelingen, die dit hebben ingediend, teruggenomen, gehoord de uiteenzettingen van het Partijbestuur omtrent de actie voor Staatspensioen.

Hiermede zijn ook de amendementen van de afdelingen Anna Paulowna en Zuilen vervallen.

Voorstel 23:

Voorstel 23 wordt door de afdeling Leeuwarden I teruggenomen, in verband met hetgeen Albarda hierover heeft gezegd.

Hiermede is punt 4a van de agenda afgehandeld.

Punt 4 b.

Onder applaus worden de financiële verslagen over 1938 en de begroting voor 1939 goedgekeurd. Het voorstel van de contrôle-commissie, aan den penningmeester décharge te verlenen, wordt aangenomen.

VORRINK constateert, dat hiermede het beleid van het Partijbestuur, over het afgelopen jaar gevoerd, is goedgekeurd. (*Applaus.*)

Punt 4c.

Voorstel 24:

Voorstel 24 wordt door de afdeling St. Anna Parochie teruggenomen.

Voorstel 25:

De afdeling Epe neemt voorstel 25 terug, gehoord de bespreking hiervan door p.g. Wiardi Beckman.

Voorstel 26:

Na de toezegging door p.g. Woudenberg gedaan, trekt de afdeling Den Haag IV haar voorstel in.

Voorstel 27:

VORRINK deelt mede, dat het Partijbestuur zich kan verenigen met hetgeen door p.g. Van der Veen over deze kwestie is gezegd.

VAN MEENEN (Rotterdam X) zegt, dat de afdeling haar voorstel handhaaft, terwijl het amendement van de afdeling Gouda wordt overgenomen.

Over voorstel 27 vindt een schriftelijke stemming plaats, waarvan de uitslag is: uitgebracht 1803 stemmen, waarvan 1771 geldig. Vóór 920 stemmen; tegen 851 en blanco 32 stemmen. Dit voorstel is dus aangenomen.

Voorstel 28:

De afdeling Amsterdam I trekt voorstel 28 in, gehoord de argumenten van p.g. Wiardi Beckman.

VORRINK constateert, dat hiermede het beleid van de redactie van „De Arbeiderspers” in het afgelopen jaar is goedgekeurd.

Namens het Partijbestuur en het Congres brengt spr. een woord van hulde en dank aan de redactie voor het werk, dat in het afgelopen jaar is verzet. (*Applaus.*)

Punt 4d.

Voorstel 14:

De afdeling Hilversum trekt voorstel 14 in na de uitvoerige inlichtingen, die p.g. Albarda heeft verstrekt. Hiermede is ook het amendement van de afdeling Heer-Hugowaard vervallen.

Voorstel 15:

Hetzelfde is het geval met voorstel 15 van de afdeling Heer-Hugowaard.

Voorstel 16:

Ook voorstel 16 wordt door de afdeling Heer-Hugowaard ingetrokken.

Voorstel 17:

Over voorstel 17 wordt niet gestemd, daar de afdeling Uithuizen niet aanwezig is en geen der andere afdelingen de verdediging van dit voorstel op zich wenst te nemen.

Hiermede is ook het amendement van de afdeling Heer-Hugowaard vervallen.

Voorstellen 18, 20, 21:

VORRINK deelt mede, dat het Partijbestuur voorstelt, de voorstellen 18, 20 en 21 te stellen in handen van de Kamerfractie en de Vereniging

van Soc.-Dem. Leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten, welke lichamen in de practijk met deze kwesties te maken hebben.

Spr. vraagt aan de afdelingen Utrecht I en Utrecht II of zij hiermede accoord kunnen gaan, hetgeen het geval is.

Voorstel 19:

De afdeling Nieuwer-Amstel trekt voorstel 19 in, gehoord de bespreking hierover door p.g. Albarda.

Hiermede is ook punt 4d afgehandeld.

VORRINK brengt een woord van dank aan de beide Kamerfracties, voor het werk, dat in het afgelopen jaar in het belang van onze beweging is verricht.

Punt 4e.

Het verslag van de gedelegeerden der Partij in de Executieve der S.A.I. wordt onder applaus goedgekeurd.

Punt 4f.

Ook het verslag van de Commissie tot beslechting van geschillen tussen de redactie van de dagbladen van „De Arbeiderspers” en partijgenoten-inzenders wordt goedgekeurd.

VORRINK constateert, dat er nu nog een voorstel is, dat moet worden aangenomen, n.l. om het Partijbestuur te machtigen, om, indien de te benoemen commissie daartoe besluit, en indien de Partijraad zich bij het voorstel der commissie zou aansluiten, het volgend jaar bij wijze van proef geen congres te houden.

Nogmaals beveelt Vorrink dit voorstel warm aan.

Bij mondelingen stemming wordt het voorstel aangenomen.

Punt 5.

a. Verkiezing Partijbestuur.

Uitgebracht werden 1799 stemmen, waarvan 34 van onwaarde. Volstreekte meerderheid 883.

Hiervan verkregen: J. W. Albarda 1684, A. H. G. van Arkel 146, D. Bakker 263, H. de Boer 189, W. van Dok 131, W. Drees 1676, P. J. Duinkerken 36, M. van der Goes van Naters 1623, J. van de Kieft 1496, H. van Kuilenburg 103, S. L. Mansholt 116, H. Molendijk 354, H. Ploeg Jr. 174, M. A. Reinalda 358, A. de Roos 212, P. J. Schmidt 256, H. van Sleen 184, J. E. Stokvis 1383, J. Tuin 375, Jos. E. Vogt 38, A. E. J. de Vries—Bruins 1491, H. B. J. Waslander 435, B. J. J. Weykamp 91, G. K. Wiersma 22 en A. B. de Zeeuw 478 stemmen.

Gekozen zijn derhalve: J. W. Albarda, W. Drees, M. van der Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis en A. E. J. de Vries—Bruins.

Een herstemming vond plaats tussen de partijgenoten M. A. Reinalda, J. Tuin, H. B. J. Waslander en A. B. de Zeeuw. Hierbij werden uitgebracht 1749 stemmen, waarvan 18 van onwaarde. Volstrekt meerderheid 866. M. A. Reinalda 760, J. Tuin 866, H. B. J. Waslander 757 en A. B. de Zeeuw 882 stemmen. Gekozen zijn derhalve J. Tuin en A. B. de Zeeuw.

b. Verkiezing Contrôle-Commissie.

De Contrôle-Commissie wordt als volgt samengesteld: W. den Broeder, J. Beerman en M. Koster. De laatste in de plaats van P. W. van Loon.

c. *Benoeming Hoofdredacteur voor de dagbladen van „De Arbeiderspers”.*

Met algemene stemmen en onder applaus wordt H. B. Wiardi Beckman herkozen als Hoofdredacteur van „De Arbeiderspers”.

d. *Verkiezing van drie leden voor de Commissie voor Geschillen.*

De Commissie voor Geschillen wordt samengesteld als volgt: J. Bommer, J. G. Suurhoff en B. van der Waerden, leden; P. Hoogland, N. de Jong—Zernike en B. C. Franke, plaatsvervangende leden.

Reglementsherziening

Punt 6.

WOUDENBERG. Ik geloof mij te mogen veroorloven het congres enige toelichting te geven over de betekenis van de lange lijst van reglementswijzigingen, die hier voor U ligt. Deze wijzigingen zijn voor een groot deel van redactionele aard. Ik wil U er aan herinneren, dat het vorige jaar de voorstellen op de beschrijvingsbrief betreffende de candidaatsstelling, op voorstel van het Partijbestuur door het congres in handen zijn gesteld van een daartoe te benoemen commissie. Deze commissie bestond uit de partijgenoten L. A. Ankum, J. A. Berger, C. Woudenberg, H. F. P. Sandifort, H. B. J. Waslander, M. Hoogeveen, F. Oostrom—De Boer en J. Roseboom. In deze kleine commissie zijn deze voorstellen ernstig bekeken. Wij zijn in deze commissie gekomen tot het doen van voorstellen aan het Partijbestuur, ten aanzien van verschillende artikelen in het reglement. Over deze voorstellen is de kleine commissie niet eenstemmig geweest. Een minderheid in deze commissie heeft ten aanzien van een belangrijk punt, dat in discussie was, haar afwijkende mening gehandhaafd. Daarna is het werk van deze kleine commissie voorgelegd aan een veel grotere commissie, doordat is toegevoegd één lid van ieder gewestelijk en stedelijk federatiebestuur, waardoor de commissie dus 23 leden telde. In deze grote commissie zijn de voorstellen van de kleine commissie nog eens nagegaan en daarna zijn ze aan het Partijbestuur voorgelegd. Het Partijbestuur heeft toen besloten deze voorstellen over te nemen en ze aan het congres voor te leggen. Maar het Partijbestuur heeft er prijs op gesteld over deze aangelegenheid ook de Partijraad te consulteren. In de laatste Partijraadsvergadering van Februari l.l. heeft de Partijraad gelegenheid gehad over de ingediende wijzigingen zijn mening te geven. Daar zijn verschillende opmerkingen gemaakt. Uit deze voorbereiding is ontstaan wat U voor U ziet. Wij verzoeken het congres over deze zaak te beslissen en ik kom derhalve tot voorstel 29 van de beschrijvingsbrief van het Partijbestuur met de amendementen, en voorstel 13 van de afdelingen Menaldum en Tjummarum, waarvan ik het congres meedeel, dat het Partijbestuur het overnemen van het voorstel van deze Friese afdelingen moet ontraden, wat voor het congres wel geen openbaring zal zijn, omdat de strekking van het voorstel van die afdelingen tegen de voorstellen van het Partijbestuur tot herziening van het reglement op de candidaatsstelling ingaat. De afdelingen Menaldum en Tjummarum zijn er voor, dat in den vervolge het gewest Friesland bij de Tweede Kamerverkiezingen met een eigen lijst uitkomt en niet meer wordt gecombineerd met andere kieskringen. Het lijkt ons onjuist, dat, waar in het reglement de mogelijkheid wordt opengesteld om meerdere kieskringen met elkaar te verenigen en voor die kieskringen een gecombineerde lijst in te dienen, daarbij

een uitzondering gemaakt zou worden voor een bepaald gewest. Dat is natuurlijk een volkomen krachteloos maken van het reglement. (*Interruptie: dat is de bedoeling ook!*).

Wij ontraden dus het congres voorstel 13 van de beschrijvingsbrief over te nemen. Het zou ons aangenaam zijn als het werd ingetrokken.

Wat de strekking van de voorgestelde wijzigingen aangaat, geloof ik dat het beter is als ik daarvan een samenvatting geef, dan dat ik ieder afzonderlijk artikel, waarin een wijziging wordt voorgesteld, ga behandelen.

Er is een voorstel tot het doen vervallen van de eerste en tweede alinea van artikel 35. Gij zult u herinneren, dat bij een vroegere herziening van de candidaatstelling, toen wij juist een veel sterkere mogelijkheid in het reglement hebben gebracht voor het combineren van lijsten voor kieskringen, wij de mogelijkheid hebben opengesteld om, als de hele voorbereidingsprocedure is afgelopen, en dus nadat het referendum heeft plaats gehad, de bovenste nummers van deze lijst, als vaststaat, dat dit vaste zetels in de Tweede Kamer zijn, om te wisselen, wanneer een bepaald gewest voorkeur heeft voor een specialen in haar eigen kieskring bekenden candidaat. Commissie en Partijbestuur stellen dus voor om deze mogelijkheid te laten vervallen, omdat zij is een constructie achteraf, die bij de vroegere wijziging in het reglement min of meer noodzakelijk was voor de overgangstoestand, die moest worden gemaakt, van de oude naar de nieuwe regeling, maar die, nadat in 1938 de toepassing heeft plaats gevonden, veel minder nodig is.

Het Partijbestuur stelt verder voor artikel 15 te wijzigen. Volgens het bestaande artikel komt de Partijraad vóór 15 October van het jaar aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer voorafgaande, bijeen, om te beslissen in welke kieskringen gelijklopende lijsten zullen worden ingediend, en bovendien hoeveel kandidaten in elke kieskring maximaal zullen worden gesteld. Nu is de strekking van de voorgestelde wijziging deze, dat in diezelfde vergadering ook de discussie gevoerd wordt over wie bij combinatie van kieskringen als lijststaanvoerder in een groep van kieskringen zal worden voorgedragen. Bovendien wordt bepaald, dat deze Partijraadsvergadering dit advies niet zal vaststellen, zonder dat daaraan is voorafgegaan een inwinnen van het advies van de bij de combinaties betrokken gewestelijke besturen, welk advies door het Partijbestuur ter kennis van deze Partijraadsvergadering moet worden gebracht. Resumerende: In de vergadering, waarin de eerste voorbereiding voor de candidaatstelling voor de Tweede Kamer plaats vindt, wordt dus, behalve dat de Partijraad vaststelt welke kieskringen gecombineerd zullen worden en hoeveel namen op ieder van de lijsten zullen worden geplaatst, ook als advies in de verdere procedure gesproken over de lijststaanvoeders voor de groepen van kieskringen, die verenigd worden, waaraan is vooraf moeten gaan overleg van het Partijbestuur met de bij de combinatie van kieskringen betrokken Gewestelijke Federatiebesturen.

De verdere veranderingen zijn van tweeërlei aard. Een aantal van hen bedoelt de controle op de wijze waarop het referendum plaats vindt, in het bijzonder in de gevallen waarin kieskringen gecombineerd zijn, te verscherpen. (Artt. 22, 23, 24, 25 en 34).

Voorts zijn er veranderingen van redactionele aard. In het oude reglement wordt in verschillende artikelen nu eens gesproken van „een stem” die wordt uitgebracht, dan weer van een „stembiljet” of „stembrief”. In al deze gevallen wordt hetzelfde bedoeld, en de commissie

heeft deze gelegenheid aangegrepen om de misverstanden, die daaruit zouden kunnen ontstaan, weg te nemen en overal hetzelfde woord te gebruiken en te spreken van „stembiljet”.

In artikel 28 zal worden geschrapd de loting. Wanneer bij stemming blijkt, dat twee kandidaten een gelijk aantal stemmen hebben verkregen, blijft de volgorde van groslijst bestaan.

Amendement-Huizum op artikel 26.

Huizum wil in het reglement vastleggen, als blijkt, dat op meer dan vijftig procent der stembiljetten is verklaard, dat men „accord” gaat met de volgorde, aangegeven op de voorlopige groslijst, dat dan wordt geconstateerd, dat de meerderheid van de mensen, die aan de stemming hebben deelgenomen, zich accord heeft verklaard met de samenstelling van de groslijst en dat hiermede de definitieve lijst is vastgesteld. Persoonlijk heb ik hier enig bezwaar tegen. Vooral voor de Gewestelijke besturen kan het van belang zijn de gehele uitslag te kennen. Ik zou er ook persoonlijk voor zijn, maar bij de laatste stemmingen, die hebben plaats gehad voor de Statenverkiezingen en voor de Gemeenteraad, is gebleken, dat een groot deel van onze besturen van de nuttigheid niet overtuigd is en ik heb er geen enkel belang bij om er op aan te dringen in het reglement een bepaling te handhaven, waarvan wij weten, dat ze toch geen toepassing vindt. Ik vind geen aanleiding om mij te verzetten tegen dit amendement. Het is niet belangrijk. Ik zou dit dus aan het congres willen overlaten.

Amendement afdeling Utrecht I (wijziging van de artikelen 23, 24, 25, 27 en 28). Dit zijn redactionele verbeteringen. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat deze amendementen worden overgenomen.

Thans is aan de orde de derde alinea van artikel 23, waarbij ik er de aandacht op vestig, dat het amendement van Rotterdam VI ook op het amendement Utrecht I kan worden overgebracht. Dit amendement van Rotterdam VI luidt:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat de mededeling, dat het stembiljet in gesloten couvert, waarop het woord „verkiezing” en de naam en het adres van den afzender, enz.”

Het lijkt mij goed, dat Rotterdam VI met dit amendement is gekomen. Maar ik wil toch hiertegen waarschuwen, dat wij deze dingen niet zo moeten opvatten, dat, als een stembrief wordt ingeleverd en het is den man, die deze in ontvangst neemt, ontgaan, dat daarop de naam maar niet het adres voorkomt, wij daaruit moeten afleiden „dan is dit stembiljet ongeldig.” Ik geloof, dat wij tot zodanige toepassing van het reglement niet moeten komen. Ik geef toe dat het gewenst is, dat in het reglement moet worden opgenomen dat naam en adres moeten worden vermeld, zodat, als dat nodig is, zou gauw mogelijk kan worden geconstateerd of het stembiljet op rechtmatige wijze wordt ingediend, maar ik zou willen waarschuwen tegen een zodanige toepassing van een dergelijk artikel, dat een biljet zonder adres ongeldig is. Ik zou mij wel met het voorstel van Rotterdam VI kunnen verenigen, maar toch niet een zo automatische toepassing van de letter van het reglement willen. Is dat wèl de bedoeling, dan wil ik dat ontraden.

Discussie

BOK (Huizum): Partijgenoot Woudenberg heeft verklaard, dat hij het amendement van de afdeling Huizum niet wil aanbevelen of ver-

werpen. Ik wil een korte toelichting geven op dit amendement. Bij de vaststelling van de groslijst, waarvoor men b.v. om negen uur bijeenkomt blijkt wel eens om half elf, dat meer dan 50 pCt. van de partijgenoten, die aan de stemming deelnamen, heeft gestemd door „accoord” op het biljet te plaatsen. Men moet dan echter nog een groot aantal uren doorgaan met het bepalen van de precieze uitslag, terwijl toch reeds vaststaat hoe de groslijst zal worden.

Het komt de afdeling Huizum overbodig voor op deze manier zoveel tijd te verspillen.

IJSSENNAGGER (Deventer): De afdeling Deventer zou het voorstel van de afdeling Huizum ook willen aanbevelen, echter op andere overwegingen dan de afdeling Huizum.

Ik zou het willen aanbevelen op nuttigheidsoverwegingen. Er zijn nog afdelingen, die tot gewoonte hebben om wanneer de groslijst is opgesteld en de leden hebben gestemd, punten te tellen en zo de definitieve groslijst vast te stellen. Op deze manier kan het voorkomen, dat alleen door het feit, dat ook een biljet geldig is, wanneer één naam er op is geplaatst, een zittend raadslid niet wordt herkozen, ofschoon de meerderheid van de biljetten met „accoord” was ingevuld. Deze moeilijkheden kunnen worden voorkomen, door te bepalen, dat de voorlopige groslijst wordt gehandhaafd, indien 51 pCt. van de stembiljetten met „accoord” is ingevuld.

GOETTSCH (Rotterdam VI): De afdeling Rotterdam VI is verheugd te vernemen, dat p.g. Woudenberg het amendement van onze afdeling wil aanvaarden. De afdeling kan echter geen genoegen nemen met de wijze, waarop p.g. Woudenberg het amendement wil laten werken. Wij willen de gevraagde bepalingen graag dwingend voorgeschreven zien.

In de afdeling Rotterdam VI zijn veertien partijgenoten met de naam „Bakker” ingeschreven. Wij hebben nooit de zekerheid, dat een stembrief wel komt, waar hij moet zijn, terwijl we dit kunnen controleren, indien behalve de naam, ook het adres moet worden vermeld op de enveloppe, waarin de stembrief wordt teruggezonden. Daarom zou de afdeling Rotterdam VI prijs stellen op handhaving van het amendement.

WOUDENBERG: Ik zal met een kort woord de gemaakte opmerkingen beantwoorden. Het amendement van de afdeling Huizum is niet zo belangrijk, als door deze afdeling wordt voorgesteld. Ik kan mij er wel mee verenigen, wanneer het congres bepaalt, dat indien meer dan de helft van het aantal stembiljetten is ingevuld met „accoord” de verdere vaststelling van de groslijst is afgelopen.

Wel heb ik bezwaar tegen de verdediging, die door de afdeling Deventer van dit voorstel is gegeven. Deventer heeft een voorbeeld uit de practijk gebruikt, dat niet meer mag bestaan. Er is in onze regeling voor de vaststelling van de uitslag van het referendum nadrukkelijk bepaald, hoe de volgorde van de groslijst moet worden opgemaakt. Daarbij is de toepassing van het puntenstelsel absoluut uitgesloten en indien dit nog wordt toegepast, handelt men in strijd met het reglement, ook als men dat doet op grond van een afdelingsreglement ten aanzien van de groslijst voor de raadsverkiezingen. Er staat n.l. in het Partijreglement, dat de afdelingen in haar huishoudelijk reglement regelen de candidaatstelling voor de gemeenteraad, maar in overeenstemming met de candidaatstelling voor de Tweede Kamer.

Indien dit niet wordt gedaan, komt men tot onjuiste uitslagen. Het is inderdaad mogelijk, zoals door de afgevaardigde van Deventer is gezegd, dat meer dan 50 % stembiljetten overeenkomstig het advies is ingevuld en dat door toepassing van het puntenstelsel toch een andere uitkomst wordt verkregen.

Er zijn bij het Partijbestuur wel gevallen bekend, dat een lijstaanvoerder na de uitslag van het referendum plotseling op nummer 3 of nog lager kwam te staan. Na onderzoek door het Partijbestuur bleek dan echter steeds, dat de uitslag op een verkeerde manier was opgesteld.

Ik herhaal dus: het laat mij vrij onverschillig, of het congres het amendement van de afdeling Huizum al dan niet wenst over te nemen. Evenwel moet ik er nog de aandacht op vestigen, dat dan de laatste alinea van dit amendement anders zal moeten luiden. Daarin staat „indien op minder dan 51 % der ingekomen stembiljetten de accoordverklaring voorkomt enz.” Dit is niet juist. Ook 50.9 % is een meerderheid en ook 50.01 %. Deze alinea zou moeten luiden: „indien niet op meer dan 50 % enz.”

Wat betreft de opmerking van p.g. Goettsch moet ik toegeven, dat wij de toestand in deze afdeling niet zo goed kenden, dat wij wisten dat zij 14 partijgenoten genaamd Bakker onder haar leden telde.

Ook deze zaak lijkt mij echter niet zo belangrijk. Er zijn bij het opmaken van de uitslag van het referendum altijd twijfelgevallen en als men het reglement op de letter toepast, zijn er altijd biljetten, waarvan men zich moet afvragen „is dit wel geldig?” In zo'n geval moet echter een stembureau uitmaken of een biljet al dan niet geldig is. Er moet enige mogelijkheid tot soepelheid blijven.

Aan de ene kant is het sneu een biljet ongeldig te verklaren, indien een partijgenoot deelneemt aan de stemming en daardoor blijk geeft van zijn belangstelling, terwijl ik aan de andere kant moet toegeven, dat er voor de argumenten van Rotterdam VI wat te zeggen is.

Ik zou dus willen adviseren het amendement over te nemen, maar er de aandacht van de Partij op te vestigen, dat in twijfelgevallen een stembureau de opdracht krijgt uit te maken, of een biljet al of niet geldig is.

Wij moeten de mogelijkheid van ongeldige stembiljetten niet vergroten, maar een waarborg scheppen, dat zo min mogelijk onregelmatigheden plaats vinden.

VORRINK gaat thans over tot de stemming over voorstel 29.

Zonder stemming worden aangenomen de wijzigingen, zoals door het Partijbestuur voorgesteld in de artikelen: 15, 19, 22, 23, geamendeerd door Rotterdam VI, 24 met het amendement van Utrecht I, 25, geamendeerd door Utrecht I.

Het amendement van de afdeling Huizum op artikel 26 wordt na mondelinge stemming aangenomen, in dien zin, dat de laatste alinea van het amendement zal luiden: „Indien niet op meer dan 50 pct. enz.”

Hierna wordt ook de wijziging in artikel 26, benevens het amendement aangenomen.

De wijzigingen in de volgende artikelen worden zonder stemming aangenomen: 27, geamendeerd door Utrecht I, 28, geamendeerd door Utrecht I, 30, 32, 33, 34 en 35.

Voorstel 13.

Voorstel 13 van de afdelingen Menaldum en Tjummarum wordt bij handopsteken verworpen.

Pensioenregeling

Punt 7.

Voorstel 13d.

Voorstel 13d, geamendeerd in dien zin, dat aan de laatste alinea wordt toegevoegd: „Ter behandeling in de Partijraad”, wordt met algemene stemmen aangenomen.

Voorstel 34.

VAN DIESEN (Amstelveen): Ik kan heel kort zijn met de toelichting op voorstel 34. Dit voorstel is door de afdeling bij het gewest ingediend, maar door het gewest Noord-Holland Zuid naar het congres verwezen, gezien het politieke karakter van het voorstel. De bedoeling van het voorstel is de samenwerking tussen bij elkaar liggende gemeenten te bevorderen. De afdelingen en fracties dienen de gemeenschappelijke belangen te zien en vooral niet mank te gaan aan locaalpatriottisme. Amsterdam heeft b.v. een eigen regeling voor het middelbaar onderwijs met het gevolg, dat kinderen van omliggende gemeenten, die geen H.B.S. hebben, niet naar de Openbare H.B.S. in Amsterdam kunnen zonder betaling van een exorbitant schoolgeld. Het gevolg hiervan is, juist hetgeen de tegenstanders van het openbaar onderwijs wensen, dat deze kinderen naar een bijzondere H.B.S. worden gezonden.

In het geval van het Bosplan hebben de afdeling en raadsfractie van Nieuwer-Amstel krachtig medegewerkt aan de bevordering van dit plan en de bestrijding van de grondspeculatie.

In verkeersvraagstukken is Amsterdam als grote stad nog bij verre na geen wereldstad; het is overstappen, overstappen en nog eens overstappen. Er moet eens een groots plan worden ontworpen, dat Amsterdam en alle randgemeenten van Amsterdam omvat.

De oplossing van dit vraagstuk zou ten slotte een belangengemeenschap en de stichting van een gemeenschappelijke raad voor grote algemene vraagstukken, als verkeer, verlichting, water, onderwijs enz., nader brengen.

Het komt mij het beste voor, dat het congres deze zaak of naar de Partijraad of naar de betrokken gewesten verwijst, ter bestudering en ter formulering van voorstellen.

VORRINK: Uit de aard der zaak bestaat tegen de strekking van het voorstel geen enkel bezwaar. Kan dit voorstel echter niet beter worden verwezen naar de Vereniging van Raads- en Statenleden?

Hiermede gaat het congres accoord, zodat aldus is besloten.

Thans wil ik nog een enkel woord zeggen over het voorstel van Rotterdam X, dat door het congres is aangenomen.

Het congres heeft wel begrepen, dat de zaken, de directe leiding van de Arbeiderspers betreffende, niet door het Partijbestuur alleen kunnen worden behandeld, doch dat dit moet geschieden in overleg met het N.V.V.-bestuur en bovendien, dat ook de Raad van Commissarissen het een en ander te zeggen heeft. De afdelingen zullen dit zelf ook wel begrepen hebben, maar ik wens het nog eens nadrukkelijk vast te leggen.

Bovendien is de opmerking gemaakt, dat niet geantwoord is op de vraag, hoe het staat met de Jongerenkernen. In de komende winter zullen wij deze zaak opnieuw in ogenschouw nemen.

Wij zijn tot nu toe aan een punt, waarbij ik als voorzitter van de Partij geroepen ben afscheid te nemen van enkele partijgenoten.

Wij staan voor het feit, dat de partijgenoten Banning en Vliegen verdwijnen uit de Partijleiding, waarvan de eerste gedurende kortere tijd en de tweede gedurende een reeks van jaren deel heeft uitgemaakt.

Voor deze Partijbestuurders wil ik aansluiten bij de woorden van dank aan het adres van pg. Bonger, die Albarda namens het Partijbestuur heeft gesproken.

Ik wil aan het congres een voorstel doen, dat volledig aansluit bij deze woorden van hulde.

Het Partijbestuur meent namelijk, dat er aanleiding is voor de Partij om prijs te blijven stellen op de mogelijkheid van het ontvangen van adviezen van pg. Bonger. Het reglement maakt het mogelijk om leden van het Partijbestuur, die aftreden, te benoemen tot buitengewone leden van de Partijraad. Onder deze bepaling valt pg. Bonger niet, omdat hij geen lid was van het Partijbestuur.

Het congres kan evenwel voor p.g. Bonger een uitzondering maken, door hem dit buitengewone lidmaatschap van de Partijraad aan te bieden en daarmee te getuigen van onze grote dank voor de prestaties, die Bonger in zijn vele functies aan de Partij heeft geleverd. (Applaus.)

Partijgenoten, wanneer p.g. Banning uit de directe leiding van de Partij verdwijnt, dan is het niet zo heel moeilijk om daarover te spreken. Wij weten allemaal, wat Banning voor de versteviging van de invloed van de sociaaldemocratische beginselen heeft betekend. Hij is een man van grote activiteit, kennis en geestdrift, grote liefde voor onze beginselen.

Wij hebben gehoord, dat niet enig tactisch verschil hem aanleiding heeft gegeven om te bedanken, maar dat dit noodzakelijk is geworden door tijdsgebrek. Wij hebben met droefheid hiervan kennis genomen, omdat juist Banning, als vertegenwoordiger van zijn groep belangrijk werk in het Partijbestuur heeft verricht en in de vergadering aan de besprekingen een zeer actief aandeel had.

Het is jammer, dat hij thans zelf niet aanwezig is, maar ik ben er van overtuigd, dat gij gaarne zult goed vinden, dat wij nog eens schriftelijk, niet alleen als Partijbestuur, maar ook als congres, van onze gevoelens blijk geven. (Applaus).

Wanneer wij Banning zien heengaan, dan weten wij, dat dit geen afscheid van zijn persoon is, omdat hij in het grote geestelijke leven van ons land en in onze strijd zijn plaats zal blijven innemen.

Maar wanneer Vliegen, niet als persoon, maar als lid van het Partijbestuur op het congres afscheid neemt, dan betekent dit, dat een van de twaalf apostelen afscheid neemt van het Partijbestuur, dat een man, die op het stichtingscongres van de Partij te Zwolle in 1894 reeds een belangrijke staat van dienst achter zich had, afscheid van ons neemt.

De oprichting van de S.D.A.P. in 1894 was een reactie tegen de afzakking naar anarchistische en revolutionaire phraseologie.

Daarom en misschien daarom in de eerste plaats was Vliegen geroepen om een van de eersten te zijn in de Partij. Persoonlijk ben ik geneigd hem een titel te geven, die in zijn oren altijd een eretitel is geweest: Vliegen, de geboren reformist!

Vliegen is de man, die uit diepe afkeer voor revolutionaire phraseologie op de bres heeft gestaan voor deugdelijke en wel-gefundeerde actie van de arbeidersklasse.

In de socialistische terminologie heeft deze titel niet altijd een gunstige klank gehad. Maar ik zou willen zeggen dat dit reformist zijn betekent, dat in Vliegen leeft een gaaf en zuiver proletarisch sentiment.

Ook dit woord is veelvuldig misbruikt in onze beweging. Men heeft er vaak onder verstaan een blind partij kiezen voor ontevreden arbeiders.

Er is een andere opvatting van proletarisch sentiment, die men wel toedicht aan mensen, die ver staande van de arbeiders zelf, een onwenzelijke, kinderlijke verering hebben voor niet bestaande, geïdealiseerde arbeiders.

Bij Vliegen heeft het proletarisch sentiment een andere inslag, gedragen door de kennis van het practische leven zelf. Hij is een zoon van die klasse, die het lot van die klasse kent.

In de tweede plaats wordt zijn proletarisch sentiment gedragen door de nuchtere kijk op de mens uit de arbeidersklasse, op de goede en grote eigenschappen van die mens, maar ook op de kwade, slechte en bekrompen eigenschappen van die mens.

Ongetwijfeld wordt het in de derde plaats bepaald door de grote liefde, die Vliegen koestert voor de arbeidersklasse, welke liefde het hem mogelijk heeft gemaakt, zijn gehele leven met die klasse verbonden te zijn en te blijven, tot welke taak en tot welk ambt de arbeidersbeweging hem ook heeft geroepen. Liefde voor die arbeidersklasse, omdat in hem zelf zo sterk leeft het bewustzijn, waarom het gaat, n.l. om de waardigheid van de mens.

Het vierde element is het onwankelbaar geloof in het ideaal en de uiteindelijke overwinning van de sociaaldemocratie.

Al deze eigenschappen hebben hem aangespoord tot grote en steeds volgehouden strijdbaarheid in dienst van ons ideaal.

Het is nog niet zo heel erg lang geleden, dat Vliegen in beraadslagingen over tactische aangelegenheden de uitdrukking gebruikte: „Wij moeten erop slaan”.

Proletarisch sentiment, dat betekent twee eigenschappen, die in Vliegen een ideale synthese hebben gevonden: nuchterheid en idealisme.

Het zijn deze grote nuchterheid en dat idealisme, die het hem mogelijk hebben gemaakt, dikwijls heel harde dingen te zeggen.

Hij was een groot werker van onze beweging, die in menig moeilijk uur goedkope populariteit heeft versmaad, omdat hij de waarheid boven alles stelde.

Vliegen heeft een lang leven van dienst aan onze beweging en onze beginselen achter zich.

Hij was lange jaren lid van het Partijbestuur en vele jaren voorzitter van het Partijbestuur. Van zijn beleid op grote congressen mag ik zeggen, dat ik persoonlijk veel heb geleerd!

Hij was lid van de Executieve der S.A.I. en heeft in die functie een belangrijke taak vervuld.

Laten wij niet vergeten, dat Vliegen in de eerste jaren van de arbeidersbeweging een van de scherpzinnigste journalisten is geweest en laten wij vooral bedenken, dat Vliegen is de historie-schrijver van de Nederlandse socialistische arbeidersbeweging.

Partijgenoten, dit zijn nog maar functies, die in zeer eng verband staan met onze Partij.

Er is voorts in Nederland geen enkel vertegenwoordigend lichaam, of Vliegen heeft deel ervan uitgemaakt: het gemeentebestuur, Provinciale Staten, de Eerste en de Tweede Kamer.

Vliegen is een van de grote Nederlandse figuren, bij vriend en vijand geacht en geëerbiedigd.

Ik heb het gevoel, dat Vliegen behoort tot die kleine groep van mensen, waarvoor wij allen een gevoel van grote eerbied in ons meedragen, omdat hij arbeider is geweest en arbeider is gebleven en dat hij ons is geworden tot een symbool, omdat hij als arbeider tegelijkertijd heeft ontplooid een aristocratische geest, die ons allen met ontzag tegen hem doet opzien.

In zijn woord scherp, maar nimmer kwetsend, hard als het moest, maar nooit grof, onverbiddelijk als het moest, maar nooit kleingeestig en in die hardheid, kracht, scherpste en onverbiddelijkheid toonde hij telkens een groot, warm kloppend menselijk hart.

Het doet ons groot leed, dat de vrouw van Vliegen hier niet aanwezig kan zijn. De toestand van haar gezondheid maakte dat niet mogelijk. Zij heeft zijn lange leven van strijd en opbouw naast hem gestaan. Vliegen zal ongetwijfeld bereid zijn onze gevoelens van warme sympathie aan haar over te brengen.

Nu Vliegen terugtreedt uit het Partijbestuur en ongetwijfeld zijn grote vitaliteit op andere wijze zal weten te gebruiken in dienst van onze strijd, zeggen wij hem dank voor al datgene, wat hij heeft gedaan. Wij zeggen hem dank voor het grote voorbeeld, dat hij voor ons allen was en dat hij voor ons allen is.

Gij zult verstaan, dat ik met deze woorden tot U het verzoek richt van het Partijbestuur, om in aansluiting op die warme gevoelens van sympathie tegenover de mens en den strijder, ook Vliegen te benoemen tot buitengewoon lid van de Partijraad, opdat wij in de Partijraad het levendig contact met onzen groten voorganger zullen blijven bewaren! *(Daverend applaus. Het congres brengt Vliegen een ovatie en zingt de Internationale. De leden van het Partijbestuur drukken Vliegen de hand.)*

VLIEGEN, Het besluit om geen candidatuur meer aan te nemen voor lid van het Partijbestuur, is voor mij geen gemakkelijk besluit geweest, gezien de plaats, die het Partijbestuur en het Partijbestuurswerk in mijn leven heeft ingenomen. Ik ben van de 44 jaar, dat de Partij bestaat, bijna 39 jaar lid van het Partijbestuur geweest, de laatste 33 jaar onafgebroken. Dan begint men het zo zachtjes aan te leren (gelach) en wat men dan geleerd heeft, wil men ook nog wel eens toepassen. Toch heb ik gemeend, dat besluit te moeten nemen, omdat nu eenmaal in de Partij de stemming heerst, dat de ouderen plaats moeten maken voor de jongeren. Er is een leeftijdsgrens gesteld van 65 jaar en als je de 77 nadert, dan begin je te merken, dat je over deze leeftijdsgrens heen bent. Daarom: het moet maar eens gebeuren. Drie jaar heeft het congres mij, na het besluit van de leeftijdsgrens, gekozen, maar ik dacht dat het nu wel eens uit kon zijn.

De voorzitter heeft aan mijn adres prachtige woorden gesproken. Ik ben daar dankbaar voor. Ik zou daar commentaar op kunnen leveren van allerlei aard, maar ik geloof, dat ik dat maar niet zal doen. Hij heeft mijn figuur geschetst als de geboren reformist. Daar heb ik enig bezwaar tegen. (Vrolijkheid!) In m'n jonge jaren ben ik revolutionnair geweest en heb ik alle revolutionnaire fratsen meegemaakt. Wat mij op de begane grond heeft gebracht is de waarneming, dat extremistische standpunten nooit eenheidsstandpunten kunnen zijn. Wat men vóór alles nodig heeft is eenheid. Wanneer wij om ons heen zien de ramp-

zalige internationale toestanden en moeten waarnemen, dat in landen met een vroeger machtige beweging, deze beweging is verloren gegaan en wij speuren de oorzaak hiervan na, dan is het altijd gebrek aan eenheid in de arbeidersklasse, en altijd weer dat extremisme, dat pogen om revolutionairder te zijn dan een ander, het pogen om populariteit te bereiken, in plaats van werkelijke volksvoorlichting te geven. Een demagoog is hij, die, wanneer hij tot de arbeiders spreekt, niet vraagt: „Wat moeten zij weten?” maar: „Wat horen zij graag?” En wanneer ik nu waar heb genomen dat de oude sociaal-democratische bond, die toch de grote beloften inhield voor de groei van het socialisme in Nederland, ten gronde is gegaan aan dat extremisme, door al dat proberen om de arbeiders warm te maken voor phrases, die neerkwamen op holle leuzen, waaruit geen eenheid en kracht te vergaren was, dan is daaruit geboren de reformist. Wanneer men onder dat reformisme maar niet verstaat een geringere liefde voor het socialisme, wanneer men er niet onder verstaat geringe zucht om de arbeidersklasse bijeen te brengen om een toekomst te vormen, dan heb ik tegen dat woord reformist geen bezwaar.

Intussen hecht ik er meer aan om te worden genoemd een goed sociaal-democraat. En, als een goed sociaal-democraat in Nederland, een vurig S.D.A.P.-er. Want wat er in Nederland op het gebied van de socialistische beweging is vertoond: de enige werkelijke macht, die de arbeidersklasse zich heeft veroverd, is veroverd in de S.D.A.P. Als overblijft een communistisch partijtje en misschien nog hier en daar een klein groepje, wat zou dan het socialisme in Nederland betekenen? Het socialisme in Nederland heeft zich gecentraliseerd, heeft zich een macht gevormd in de S.D.A.P.

Daar zijn dingen in je leven, waar je een beetje trots op bent. Eén daarvan is het voorzitterschap van de oprichtingsvergadering van de S.D.A.P. Twee en twintig jaar heb ik de voorzittershamer gezwaaid. Er zullen er onder U nog wel zijn, die zich dat herinneren, maar er zullen er nog wel meer zijn, die dit niet hebben meegemaakt. Intussen is mijn laatste woord, dat ik als Partijbestuurder tot U wil spreken, een woord van dank voor het applaus na de woorden van den voorzitter, dat heeft bewezen, dat ik toch een plaats inneem in Uw harten, waarop ik hoge prijs stel en een aansporing om trouw te blijven aan de rode vaan (*applaus*), omdat dat het symbool is van ons streven.

„De Dageraad der Volksbevrijding” heb ik mijn eerste boek genoemd. Die dageraad is voor de socialistische beweging verzezen. Zolang het hart nog klopt en zolang de laatste snik nog niet is gegeven: trouw aan de rode vaan, trouw aan het socialisme en trouw aan de S.D.A.P. (*Applaus*).

Middagzitting Zondag 9 April 1939

Politieke inleiding van J. W. Albarda

ALBARDA: Mijn jaarlijkse ontmoeting met u, vertegenwoordigers van de Partijafdelingen uit het gehele land, heeft nooit plaats gehad in zulke ernstige omstandigheden als de tegenwoordige. Gespannener en spannender dan ooit is de internationale toestand. Er is niets overgebleven van het gevoel van gerustheid en van het vertrouwen in de vrede, die na het einde van de wereldoorlog de volken van Europa vervulden.

Er heerst in de gehele wereld een nu al maandenlang aanhoudende en telkens stijgende angst, dat elke dag of elke nacht het begin zal brengen van een grote verwoestende krijg, die het laatste oordeel zal zijn over onze beschaving.

Elke morgen en elke avond grijpt een ieder in spanning naar de krant om het laatste nieuws te vernemen, dat maar zelden goed en meestal verontrustend is.

Nooit is zoveel geluisterd naar de persberichten, die de radio uitzendt en die nog actueler zijn dan de tijdingen der dagbladen.

Zelfs in de dorpen, waar men nog zo lang geleefd heeft in de aangename zelfgenoegzaamheid van een stil isolement, volgt men met bezorgdheid de politieke weerberichten.

Een nerveuse wereld, waarin niemand meer plannen maakt zonder een ernstig voorbehoud en waarin het besef der vergankelijkheid van alle levenwaarden algemener en sterker is dan ooit.

Wie heeft deze rampzalige toestand, waarin de schoonste levensvreugden zijn verduisterd en de geest van het jonge geslacht wordt bezoedeld, misschien voor heel lange tijd, veroorzaakt?

Het antwoord kan ieder onzer geven: het is het fascisme!

O, ik weet wel, dat het fascisme, op de bank der beschuldigten geplaatst verzachtende omstandigheden kan aanvoeren; dat het zich beroepen kan op de z.g. Vrede van Versailles, zonder welke het niet zou zijn geboren; dat het zich verschuilen kan achter het communisme, waartegenover het zich in slagorde heeft geschaard en waarvan het beginselen en methoden heeft overgenomen.

En zeker rust op de makers van het Versailles-verdrag en op de communisten zware aansprakelijkheid.

Maar hun verantwoordelijkheid heft de schuld van het fascisme in genen dele op.

In het Europa van 1918—1922 bestond geen werkelijk oorlogsgevaar. Bij alle volken overheerste de vredeswil, die verbonden was aan een diepe afschuw van de oorlog

Waren er in de een of andere staat soms groepen, die op een nieuwe oorlog zinden, zij werden volkomen in bedwang gehouden door de democratische volkskrachten.

Als wij terugzien over de 20 jaren, sedert 1919 verlopen, dan kunnen wij zeggen, dat met de opmars van de fascistten naar Rome, in October 1922 het oorlogsgevaar zijn intocht heeft gedaan in Europa.

Aan het hoofd van de Italiaanse staat kwam een man, die met verlochening van zijn gehele verleden, de oorlog ging aanprijzen als een verheven doel.

In de „Enciclopedia Italiana” gaf Mussolini zijn geloofsblijdenis:

„Alleen de oorlog brengt de menselijke inspanning tot haar hoogtepunt en drukt de stempel van adeldom op de volkeren, die de moed bezitten er een te ondernemen.”

Italië heeft dus op Goede Vrijdag weer een hogere rang in de adelstand bereikt!

Zeker was dit niet de levensbeschouwing van het Italiaanse volk. Maar de fascistische dictator smoorde van dat volk de stem en beroofde dat volk van alle middelen van verweer.

Frankrijk ging dadelijk de bedreiging gevoelen.

En als de geschiedschrijver verklaren wil, hoe het kwam, dat de Internationale Ontwapeningsconferentie van de aanvang of zoveel moeilijkheden op haar weg ontmoette, zal hij zeker de Frankrijk bedreigende oorlogsdrijf van het fascistische Italië als een der voorname hinderpalen moeten aanwijzen.

Toch was, zolang alleen Italië in de macht van het fascisme was, de zaak van de vrede nog niet in onmiddellijk groot gevaar.

Ernstiger werd dat gevaar en van dag tot dag ging het groeien, nadat Hitler in 1933 in Duitsland aan de macht was gekomen.

Van dat ogenblik af is de rust uit Europa verdwenen.

Het grote Duitse Rijk, in het hart van Europa gelegen, is een fel opgestookte haard van oorlogsgevaar geworden.

Met een systeem van geweld, dat in de geschiedenis zijn weerga niet kent, zijn in dat land alle democratische rechten vernietigd en alle gevoelens van menselijkheid machteloos gemaakt.

Zij, die een jaar of tien geleden Hitler's boek „Mein Kampf” (in 1925 verschenen) voor de eerste maal hebben gelezen, zullen, evenals ik, destijds hun schouders hebben opgehaald.

Zij meenden te doen te hebben met scheppingen van een kranke fantasie, die voor verwezenlijking volkomen onvatbaar waren.

En toch is in de zes jaren, sedert 1933 verlopen, het meeste van die fantastische denkbeelden werkelijkheid geworden! Een groot volk is in slavernij geworpen; zijn geestelijk leven is geknecht; de wetenschap is vernederd; de kunst is onteerd; de kerken zijn gevangenen van de staat geworden; vrijheidlievende geesten zijn ten prooi aan wrede martelingen; de Joden hebben een lot ondergaan, dat zelfs in de lijdensgeschiedenis van dat zwaarbeproeft maar sterke ras nooit zwaarder is geweest.

Noemt gij het geniaal, zulke verbijsterende denkbeelden in zes jaar tijds te verwezenlijken?

Dan moet gij ook na de lezing van Dante's aangrijpende beschrijving van de Hel, den duivel een genie noemen.

Ik ben daartoe niet bereid, omdat voor mij het genie niet bestaat, waar de grootheid van het hart ontbreekt! (Applaus).

Zullen nu ook de dromen van den schrijver van „Mein Kampf” volledig worden verwezenlijkt op internationaal gebied?

Wij kunnen, helaas, niet met stelligheid zeggen, dat dit niet zal geschieden.

Veel van wat Hitler zich heeft voorgesteld is al gebeurd. Eerst achter de schermen der geheimhouding, daarna openlijk, onder de ogen der democratische mogendheden, heeft het Derde Rijk zich voorzien van een oorlogstoerusting, veel sterker dan de krijgsmacht waarover Keizer Wilhelm ooit heeft beschikt.

Gebruik, of liever misbruik, makende van de afkeer van oorlogsgeweld,

die de democratische volken en hun regeringen beheerst, ging Duitsland in Maart 1936 over tot de militaire bezetting van het Rijngebied en verscheurde het Locarno-verdrag.

In Maart 1938 volgde de inlijving van Oostenrijk.

In September 1938 de annexatie van het Sudeten-Duitse gebied;

Op 15 Maart 1939 de onderwerping (met de naam van protectoraat!) van Tsjecho-Slowakije;

Op 22 Maart 1939 de bezetting van Memel.

Bij dit alles was woordbreuk in het spel.

De Regering van het Derde Rijk had immers herhaaldelijk ten plechtigste verklaard: in Europa geen territoriale verlangens meer te koesteren;

Oostenrijk ongemoeid te zullen laten; Tsjechoslowakije in geen enkel opzicht te bedreigen!

Waardeloos zijn deze plechtige verzekeringen gebleken te zijn!

Tot voor enkel maanden kon men nog menen, dat Duitsland's doel alleen bestond in het verenigen binnen de grenzen van het Derde Rijk van al die gebieden, die door Duitsers bewoond worden, naar het z.g. „Volkse” beginsel. Dit doel was al gevaarlijk genoeg voor Elzas-Lotharingen (Frankrijk), voor Eupen en Malmedy (België), voor Sleeswijk (Denemarken), voor Zwitserland (Noordelijke kantons), voor Nederland, dat ook door „grens-Duitsers” bevolkt heet te zijn.

Met de inlijving van Tsjecho-Slowakije is echter bewezen, dat het doel veel minder beperkt is.

De Tsjechen en de Slowaken zijn geen bloedverwanten van het Duitse volk. Zij zijn Slaven, met de Russen verwant.

Toch is Tsjecho-Slowakije ingelijfd! De stamboom wordt blijkbaar niet meer geraadpleegd.

Men behoeft trouwens maar één bladzijde van „Mein Kampf” te hebben gelezen om te weten, dat het doel zo beperkt niet is en zo beperkt nooit is geweest.

Op blz. 1 kan men lezen, dat „wanneer de grenzen van het Duitse Rijk eenmaal den laatsten Duitser omsluiten, zonder hem de zekerheid van het levensonderhoud te kunnen bieden, uit de nood des volks het morele recht geboren wordt, om vreemde grond en bodem te verwerven.”

De nood des volks is aanwezig — Hitler erkende het uitdrukkelijk in zijn rede van 30 Januari.

Welnu: de verovering van vreemd grondgebied is begonnen.

Wanneer zal die verovering worden voortgezet en waar?

De akkers van de Oekraïne lokken. De bodemrijkdommen en de graanschuren van Roemenië oefenen hun aantrekkingskracht.

Reeds is Polen omsingeld en aan de grens van Roemenië staat het dreigend gevaar.

Maar is ook de kust van de Noordzee, met zijn havens en vliegvelden tegenover Engeland gelegen, niet een begeerlijk gebied?

Intussen is ook *Mussolini* nieuwe acties gaan ondernemen. De verovering van Abessinië heeft zijn eerezucht wél-gedaan, maar zijn moeilijkheden vergroot.

De overwinning, die hij met Hitler's hulp aan Franco in Spanje heeft bezorgd, heeft Italië veel mannen en veel geld gekost, maar nu ook zijn positie tegenover Frankrijk versterkt.

Zal nu in Noord-Afrika een offensief tegen Frankrijk worden ondernomen, waaraan Hitler dan terstond in het Westen van Europa zijn medewerking zal verlenen?

Of zou eerst een Italiaanse machtsgreep op de Balkan worden gewaagd, waarvan Albanië het eerste slachtoffer moet worden?

Dit was de vraag, die ons in de vorige week kwelde.

Op Goede Vrijdag, die dag van stilte en stichtelijke overpeinzing, gaven de Italiaanse kanonnen in Albanië het barbaarse antwoord. Een klein volk, van weinig meer dan één millioen zielen, onverhoeds en zonder aanvaardbare reden overvallen door het geweld van de fascistische macht!

De heer Hitler verklaart, dat het optreden van Italië „juridisch niet te laken” is. Maar de gehele beschaafde wereld heeft slechts afschuw voor zulke opvattingen van recht en de gewelddaad in Albanië is een schokkend bewijs te meer van de zedelijke ontaarding, die het fascisme in de wereld heeft gebracht.

Italië zal zich vestigen aan de overzijde van de Adriatische Zee op de Balkan. Hiermede zijn opnieuw de oorlogsgevaaren voor geheel Europa vergroot.

Yoego-Slavië geraakt tussen twee fascistische mogendheden ingeklemd; Hongarije komt nog meer onder Italiaanse druk; de positie van Roemenië wordt gevaarlijker.

Hitler en Mussolini hebben hun strategische positie in de wereld versterkt.

De beide dictators zijn de schrik van Europa. Naijverig op elkaar, jagen zij soortgelijke idealen na met overeenkomstige methoden. Zij dromen van wereldheerschappij en hun geloof is gevestigd op geweld.

Hun beurtzangen zijn kenmerkend voor het zedelijk verval van deze tijd. Terwijl de éne dictator verkondigt, dat geen Regering zoveel voor de Vrede heeft gedaan als de zijne, die van het Derde Rijk, en dat hij het eerstvolgende congres van zijn Partij in de naam des Vredes zal bijeenroepen, vervloekt de andere dictator de pacifisten als verachtelijke individuen en noemt hij een duurzame vrede een ramp voor de mensheid!

Ik weet niet, wat ik meer moet verfoeien, deze grofheid of de onoprechtheid.

En intussen gaat de derde bondgenoot van het Anti-Kominternpact voort, in China zijn gewelddadige veroveringslust bot te vieren. Reeds zijn op de onmetelijke slagvelden van Azië millioenen doden gevallen en het einde is nog niet te zien.

Het anti-Komintern-pact heeft nu een vierden deelnemer gekregen. Met groot vreugdebetoon is in Rome en Berlijn medegedeeld, dat het Spanje van Franco tot het verdrag is toegetreden.

Dit betekent, dat bij een oorlog van de fascistische regeringen tegen de Westerse democratiën Italië en Duitsland op de medewerking van Spanje kunnen rekenen.

Ziehier het resultaat van de onverantwoordelijke politiek, die de grote democratische mogendheden gedurende de burgeroorlog tegenover Spanje hebben gevoerd. De politiek der non-interventie, die aan de Republiek de wapens onthield en Franco daarvan liet voorzien.

Ziehier ook de bevestiging van het woord der strijders voor de Spaanse Republiek, dat zij voor de veiligheid en de vrijheid der democratische volken hun leven offerden.

Groot moet de ontsteltenis zijn in de diplomatieke kringen, waar men nog altijd hoopte Franco met vriendelijke hulp aan zijn zijde te kunnen krijgen.

Groot de ontgoocheling in de katholieke wereld, waar men Franco's overwinning heeft gewenst als een zegepraal voor Kerk en Geloof en hem nu zich ziet scharen naast den Duitsen vijand van het Katholicisme!

Zulk een toneel van geweld en gevaar is geworden uit de wereld, die twintig jaar geleden droomde van een tijdperk van vrede en vooruitgang, dat zij zou zijn binnengetreden!

Men mag niet zeggen, dat voor de verzekering van vooruitgang en vrede in de wereld de mogelijkheid heeft ontbroken. Die mogelijkheid was aanwezig. Tegelijk met dat slechte verdrag van Versailles is het Volkenbondsverdrag tot stand gekomen, dat de grondslagen heeft gelegd voor een internationale rechtsgemeenschap.

Die rechtsgemeenschap zou beschikken over middelen en bevoegdheden, om zonder bloedvergieten en verwoesting, al de fouten van het Verdrag van Versailles te herstellen; de problemen op te lossen, die in het internationale leven bestaan; de geschillen te vereffenen, die tussen staten rijzen.

Het heeft de regeringen, maar ook de volken, ontbroken aan kracht en geloof om die rechtsgemeenschap te maken tot een waarborg voor de vrede.

Zij hebben niet tijdig de toeleg voorzien der fascistische regeringen, om die rechtsgemeenschap tot ontbinding te brengen.

Zij hebben niet door energieke vasthoudendheid en trouwe naleving van de Volkenbondsbeginzelen dat streven verijdeld.

Verwijten helpen nu niet meer. Wél zelfbeinning en vastberadenheid!

Het gebouw der internationale rechtsgemeenschap, hoe zwaar ook gehavend door de stormen van deze tijd, mag niet worden geslecht. Het moet in stand worden gehouden om straks te worden hersteld en versterkt. De mensheid mag niet een tijdperk van ongebreidelde internationale anarchie tegemoet gaan. Dat zou haar ondergang zijn!

Het is daarom, dat het ons leed heeft gedaan, dat de Oslostaten, waartoe Nederland behoort, hebben medegewerkt om het bindend karakter der Volkenbondsverplichtingen te verzwakken.

Er gaat een kwaadaardige beschuldiging door ons land.

Zij is deze, dat wij, die collectieve veiligheid in deze gevaarlijke omstandigheden meer dan een woord willen doen zijn, Nederland in een oorlog zouden willen storten. Zij gaat somtijds zelfs zo ver, dat de S.D.A.P. als een oorlogzuchtige partij wordt voorgesteld.

Wij kunnen met een kort woord van protest tegen zulk een aantijging volstaan.

Het gehele verleden van onze Partij is het onweerlegbaar bewijs, dat geen deel van het Nederlandse volk inniger dan de S.D.A.P. aan de vrede verknocht is. Wij maken ook heden nog aanspraak op die eer (applaus).

Als wij menen, dat Nederland, tezamen met de andere kleine staten, te Genève een ander beleid had moeten voeren, is dat, omdat wij geloven, dat daarmee de vrede beter zou zijn gediend!

Intussen is nu een actie in gang om — zij het buiten Volkenbondsverband — een nieuwe collectieve veiligheid te verwezenlijken.

Engeland, door de mislukking van München ontwaakt, streeft naar de aaneensluiting van vreedzame en bedreigde staten.

De fascistische regeringen slaan het met schrik en verontwaardiging gade en trachten het te verhinderen.

Maar alle vrienden van de vrede voelen een nieuwe hoop leven in

hun hart: dat het nu toch nog zal gelukken de bedreigde mensheid voor het ergste der onheilen te behoeden.

Het ergste der onheilen: de oorlog met bloed.....

Maar een andere oorlog, veel minder verschrikkelijk, maar in zijn gevolgen evenzeer rampzalig voor de mensheid, is in volle gang: de oorlog met geld, die gevoerd wordt om de oorlog met bloed te voorkomen.

Alle staten, die het grote oorlogsgevaar zonder onderscheid gevoelen, hebben zich genoodzaakt gezien, hun weermiddelen op de grootst mogelijke schaal te versterken.

De bekwaamste diplomatie en de edelmoedigste regeringsdaden zullen niet in staat zijn de agressors van hun aanval terug te houden, als die agressors niet grote wapenmachten tegenover zich zien.

Dit is de harde werkelijkheid.

En nu is de bewapeningswedstrijd in volle gang. Veel en veel meer, dan de volken jaarlijks voor militaire uitgaven kunnen opbrengen, wordt aan de bewapening besteed. Op de inkomsten van toekomstige jaren is reeds beslag gelegd. Reserves worden uitgeput, grote schulden worden gevestigd. Gaat dit zo enige jaren voort, dan staat een grote financiële ineenstorting te wachten, waardoor niet alleen het financiële, maar ook het economische leven totaal zal worden ontworcht.

En op hun beurt zullen uit die crisis ernstige oorlogsgevaaren, gevaren voor het staatkundig leven in elk land, gevaren van zedelijke en geestelijke verwildering voor de volken oprijzen!

Het is duidelijk, dat dus met brandend verlangen moet worden uitgezien naar het geschikte oogenblik om deze noodlottige gang van zaken te stuiten.

In ons congres van verleden jaar meende ik, dat dit oogenblik reeds nabij was. Wij deden toen een beroep op de Regering, om, tezamen met de andere Oslo-Staten, het initiatief te nemen tot een internationale conferentie.

Sedert München is de mogelijkheid, om met kans van welslagen een conferentie te houden, voorlopig verdwenen.

München heeft de dictators doen geloven, dat de wereld reden heeft voor hen te beven en dat zij door bedreiging met geweld alles kunnen afpersen, wat zij wensen te verkrijgen.

Eerst moeten zij van die waan zijn genezen, want anders zou een internationale conferentie slechts een München in wereldformaat worden.

Op de ledige plaats, die eens door het nu practisch vervallen tractaat van Versailles was ingenomen, zou een dictaat van Potsdam of Bèchtesgaden komen, veel onrechtvaardiger en veel gevaarlijker nog dan Versailles ooit is geweest.

De wereld moet vernieuwd worden. Maar die vernieuwing moet zijn verbetering.

Gelukt het, in deze critieke maanden het uitbreken van een grote oorlog te voorkomen, dan is misschien het oogenblik, waarop dat vernieuwingswerk kan worden begonnen, dichter bij, dan wij nu menen.

Dan staan de volken voor een ontzaglijke taak.

De problemen, die moeten worden behandeld en opgelost, zijn nauwelijks te overzien en nauwelijks te peilen. Zij zijn van economische en financiële aard; zij betreffen grensregelingen en koloniale aangelegenheden; zij treffen ook nationale minderheden en rassen.

Maar bovenaan zullen staan: het vraagstuk van de internationale rechtsgemeenschap en het vraagstuk van de ontwapening.

Er is onder al deze vraagstukken misschien geen één, waarvan de oplossing zo dringend noodzakelijk is als van dat van de ontwapening!

Maar er is ook geen vraagstuk, waarvan de oplossing in de gegeven omstandigheid zo moeilijk is.

Hoeveel gemakkelijker zou die oplossing zijn geweest een tiental jaren geleden, toen haast alle landen hun bewapeningen belangrijk hadden verminderd!

Hoe moeilijk is zij, nu — dank zij het fascistische vóórgaan — overal de legers zijn vergroot, de vloten zijn uitgebreid, honderdduizenden arbeiders in mijnen, fabrieken, werven, arbeiden aan de uitvoering van defensie-bestellingen; nu grote industrieën zich hebben ingericht op de massa-productie van kanonnen, geweren, vliegtuigen, soldatenkleding, gasmaskers, munitie, gifgassen!

Men kan dat alles niet met een slag stopzetten, zelfs niet belangrijk inkrimpen, zonder ene groot economische ontreddeering te voorschijn te roepen.

Daarom heeft het ontwapeningsvraagstuk thans twee zijden, onverbreekelijk verbonden. De ene is die van de afschaffing of de inkrimping, de andere die van de compensatie.

De arbeidskrachten, die vrijkomen; de kapitalen, die zonder emplooi geraken; de fabrieken, die hun bestellingen verliezen; de werven, die geen oorlogsschepen meer bouwen — zij moeten andere werkgelegenheden vinden.

Met de ontwapening zal dus gepaard moeten gaan een groot plan van werkverruiming voor vredesdoeleinden. Een groot „Internationaal Plan van de Arbeid”.

De liberale economie, die alles maar op zijn eigen beloop wil laten, zal opnieuw — en nu op internationaal terrein — op zij moeten worden gezet.

Een grote taak wacht de mensheid. Ontkomt zij aan de oorlogsramp, dan zal zij de vrede en de welvaart moeten organiseren, op straffe van in crisis onder te gaan.

Er zal veel van de toekomstige generaties worden gevegd.

Ziet Uwe kinderen erop aan! Zorgt, dat zij in staat zullen zijn hun bijdragen te leveren tot dat grote werk en tezamen de grote bijdrage der arbeidersklasse.

Zorgt, dat zij weten en begrijpen en kennen en kunnen, maar vooral, dat hun harten vol zijn van rechtvaardigheid en mensenliefde. Want deze zijn de edelste krachten! (Applaus).

En in deze bewogen en bezorgde wereld, te midden van bange onzekerheden en dreigende gevaren, hebben wij nu toch ons werk te verrichten op het gebied der binnenlandse politiek.

Denkt niet, dat in deze omstandigheden dat werk onbelangrijk zou zijn.

Elk volk heeft zijn plaats en zijn waarde in het internationale bestel. Elk land, hoe klein ook, kan een factor zijn ten goede of ten kwade.

Wij willen, dat Nederland een factor ten goede zal zijn.

Wij willen, dat Nederland zal medewerken tot het in ere houden van de vrijheid, tot het voorkomen van de oorlog, tot het organiseren van een duurzame vrede.

Maar dan moet het Nederlandse volk zijn vrij en dan moet het worden welvarend!

Zijn vrijheid heeft het Nederlandse volk niet slechts tegen buitenlands gevaar te beschermen. Ook binnen onze grenzen wordt zij bedreigd. Niemand onzer vergist zich in het karakter van de Nationaal Socialistische Beweging. Kreeg zij in Nederland de meerderheid — waarop Ir. Mussert vier jaren geleden al hoopte, zo niet rekende — dan was het met onze vrijheid gedaan! Dictatuur naar Duits model zou ons lot worden, met alle barbaarsheden daarvan, Jodenvervolging en godsdienstbestrijding inclus. Heel lang zou onze nationale onafhankelijkheid dan ook niet duren. Opnemings in het Derde Rijk zou het natuurlijke gevolg zijn.

De heer Mussert weet nu wel: op een meerderheid heeft hij geen kans!

Maar ook als minderheid is een nationaal-socialistische beweging gevaarlijk. Zij vergiftigt de politieke atmosfeer met demagogie en laster. Zij kweekt Jodenhaat en anti-Papisme. Zij ondermijnt de eerbied voor recht en vrijheid. Zij bederft jeugdige gemoederen met haar verheerlijking van geweld.

Zij is daarenboven, of zij het wil of niet, de wegbereider voor vreemde heerschappij, de voorhoede van vreemde legermacht.

In elk land, dat sedert 1933 onder Duitse heerschappij is gebracht, heeft het Nationaal-Socialisme die rol vervuld.

In Oostenrijk, in Sudetenland, in Bohemen, Slowakije, in Memelland, hebben nationaal-socialisten Hitler binnengeroepen.

Zij ontvingen uit zijn handen de hoge functies, waarin zij zijn gezag tegenover hun eigen volk vertegenwoordigen!

Niemand ziet een reden, waarom wij van de Nederlandse N.S.B. iets anders zouden moeten verwachten.

Nu de gevaren van vreemde overweldiging toenemen, komen de volken meer en meer tot dit inzicht.

Men kan, om de veiligheid van het land te beschermen, zo zwaar wapenen als men wil, als men niet tegelijkertijd het Nationaal-Socialisme krachtig bestrijdt, doet men half werk.

Dit hebben de kiezers in Zwitserland en in België begrepen, die in Zurich alle zes fascistische uit de Kantonnale Raad verwijderden en in België de Rexisten van 21 tot 4 zetels terugbrachten.

Ik heb geen reden om aan te nemen, dat de Nederlanders dommer zijn dan de Belgen en de Zwitsers. (luid applaus).

Men kan echter in de strijd voor de democratie niet volstaan met een pleidooi voor haar voortreffelijkheid en haar geestelijke waarde.

Men kan op de duur met argumenten alleen haar niet tegen haar vijanden beveiligen, indien niet de omstandigheden, waarin het volk leeft, zodanig zijn, dat naar die pleidooien wordt geluisterd en die argumenten ingang kunnen vinden.

Een volk, dat lange tijd in nood verkeert, kan voor een groot gedeelte ontoegankelijk worden voor morele overwegingen en verstandelijke bewijsvoeringen.

Een volk, dat wanhopig of radeloos wordt, redeneert niet meer; het handelt instinctmatig, ruw en verkeerd. Het kan overgaan tot zelfvernietiging.

Het was de crisis-ellende, die Duitsland rijp maakte voor het nationaal-socialisme. Crisis-ellende, die Oostenrijks geestelijke zelfstandigheid ondermijnde. Crisis-ellende, die in het Sudetenland Henlein aan zijn successen hielp.

Het is de crisis-ellende, die zelfs in een land met zulke oude democratische tradities als het onze, Mussert's beweging een zekere uitbreidheid heeft doen verkrijgen.

Vrijheid is een onschatbaar bezit. Maar zij, die jaar in, jaar uit moeten ledig lopen en in armoede verkwijnen; die hun kleine bedrijven zien ten onder gaan; die in land- en tuinbouw slechts schulden oogsten; en die geen plaats kunnen vinden voor hun wetenschappelijke gevormde krachten; zij zijn soms niet in staat, de waarde van dat geestelijke bezit te blijven begrijpen.

Onder hen vindt het nationaal-socialisme zijn slachtoffers; hen vangt het in zijn kunstig geknoopte netten; uit hen vormt het de macht, die de heiligste belangen des volks bedreigt.

Daarom moet strijd voor de vrijheid zijn: strijd voor het herstel van de welvaart!

Breng de werklozen aan de arbeid, geef de middenstand weer betaalcrachtige klanten, verlicht de zorgen van de boeren, doe een beroep op de arbeidskracht der intellectuelen, kortom: herstel het bedrijfsleven, en gij zult de liefde voor de democratie zien terugkeren en het nationaal-socialisme zien wegwijnen in de zuivere lucht der vrijheid!

Meer dan de Regering in de laatste jaren met haar woorden over de waarde onzer staatsinstellingen het nationaal-socialisme heeft geschaad, heeft zij met haar gebrekkige welvaartpolitiek het nationaal-socialisme bevorderd.

De uitkomsten der aanpassingspolitiek, waarvan zoveel goeds was voorspeld, waren negatief.

Nadat de aanpassingspolitiek was verlaten, werd de weg der actieve welvaartpolitiek slechts aarzelend en in het traagste tempo betreden.

Nog tellen wij een 360.000 werklozen, ondanks de werkverruiming door opdrachten voor de landsverdediging en ondanks belangrijke vergroting van het aantal jonge mannen, die in militaire dienst zijn en dus aan de arbeidsmarkt onttrokken.

Is het wonder, dat velen de moed verliezen en dat zij een staatkundig stelsel en beginsel aansprakelijk stellen voor de gevolgen van verkeerd politiek beleid?

Voor dit verkeerde beleid zijn alle partijen aansprakelijk, die deel uitmaakten of nog deel uitmaken van de kabinetten in crisistijd.

Liberalen en Vrijzinnig-Democraten verleenden hun volle medewerking aan de rampzalige aanpassingspolitiek der eerste crisisjaren. Anti-Revolutionnair, Christelijk-Historisch, Katholiek dragen bovendien de verantwoordelijkheid voor de slappe en trage herstelpolitiek der daarop gevolgde jaren, tot heden toe.

Weinig sympathiek zijn de pogingen der Katholiek om die verantwoordelijkheid van zich af te schuiven en alleen de Anti-Revolutionnair de schuld te laten dragen.

Als de heer Verschuur, de voorzitter van de Katholieke Staats-Partij in zijn Partijraad klaagt, dat de „conservatieve elementen” in het kabinet de voortgang der Katholieke ministers „remmen met maren en bezwaren”, en als de heer Deckers, voorzitter van de Kamerfractie, het kabinet verwijt, dat het nog steeds niet met daden is begonnen, schijnen deze heren te willen doen vergeten, dat zij zelf de samenwerking met de Anti-Revolutionnair hebben gewild!

Zij waren het, die in 1935, bij de Kabinetscrisis, en in 1937, na de verkiezingen, de beslissing in handen hadden over de samenstelling van het Kabinet!

Aan hen was de keuze, of zij zich wilden verbinden met principiële voorstanders van een welvaartpolitiek, die met de hunne op vele punten overeenkomt, of wel met principiële tegenstanders van hun welvaarts-politiek, als hoedanig de Anti-Revolutionnaires zich steeds onverbloemd hadden leren kennen.

Zij kozen de samenwerking met de tegenstanders.

En als zij nu zich beklagen over het „remmen”, dan stellen zij zich bloot aan de veronderstelling, dat ze dit „remmen” hebben gewenst.

Met hun aandrang tot voortvarendheid bevredigen zij de arbeiders in hun eigen partij; door zich te laten remmen, bevredigen zij de Katholieke conservatieven.

Is het toeval, dat de kabinetsspolitiek dit tweeledig effect heeft?

Is er nu een verandering ten goede op komst?

Is de Paasboodschap, die de Regering Donderdag 1.1. in de vorm van een wetsontwerp het land heeft ingezonden de lang verwachte verlossende daad?

Wij zouden verheugd zijn, als wij het reeds konden geloven.

Maar te dikwijls zijn wij teleurgesteld, om aanstonds „hel” te roepen, voor we over de brug zijn, die van ellende naar welvaart moet worden geslagen.

De beloften, die door de Regering bij de interpellatie-Van Gelderen in Mei 1938 aan de Tweede Kamer zijn afgelegd, zijn niet nagekomen. De tewerkstelling bij de werkverschaffing kreeg niet de uitbreiding, die in 1938 zou worden bereikt. Voor het Werkfonds werd slechts $\frac{2}{3}$ verwerkt van het bedrag, dat in 1938 daarvoor zou worden gebruikt!

Niet minder groot was de teleurstelling, die na de aankondiging van grote regeringsplannen, bij de Memorie van Antwoord in October 1938, door uitstel is veroorzaakt.

Het is zes maanden geleden, dat de Regering verklaarde, het rapport-Westhoff als grondslag te hebben aanvaard en dat zij, naar de cultuur-technische werken van dat rapport, belangrijke uitbreiding zou geven aan het Werkfonds, om ook stedelijke en andere industriële arbeiders aan arbeid te helpen.

In al die zes maanden is daarvan zo weinig geschied, dat de heer Deckers enkele weken geleden nog uitroepen moest: „Begin, begin, begin”!

Betekent nu het Wetsontwerp, dat Vrijdagmorgen is verschenen, werkelijk een fors begin?

Op deze vraag zal eerst na ernstig onderzoek een ernstig antwoord kunnen worden gegeven.

Voorshands maakt het bedrag van slechts 30 miljoen gulden, waarmede het crediet van het Werkfonds zal worden verhoogd, geen bevredigende indruk.

Het komt overigens meer aan op de hoogte van het bedrag, dat per jaar zal worden verwerkt, dan op het bedrag van het verstrekte crediet.

Bestemd geld is nog lang geen verwerkt geld — dat hebben we al te goed ondervonden.

Wel wordt het bedrag genoemd, dat voor cultuur-technische werken in 1939 en 1940 zal worden gebruikt. Het zal zijn: 83 miljoen gulden aan loon en 35 miljoen aan andere kosten.

In hoeverre dit beantwoordt aan de verwachtingen, die door het Rapport-Westhoff zijn gewekt, waarin arbeid voor veel meer dan 100.000 man werd mogelijk genoemd, of dat we voornamelijk te doen hebben met een andere organisatie van de tegenwoordige werkverschaffing, dit zal nader moeten worden onderzocht.

Het zal wel spoedig blijken.

Inmiddels is er nu toch weer roering in het probleem en het is gelukkig, dat nu binnenkort het woord komt aan het volk zelf.

Onze actie voor het Plan van de Arbeid heeft vruchten gedragen.

Al te vroeg en al te hol waren de juchkreten, door verscheidenen onzer tegenstanders na de Kamerverkiezingen van 1937 aangeheven, toen zij uitrekenden, dat de kiezers het Plan van de Arbeid hadden afgewezen!

Misschien hebben de jubeltonen een enkele onzer jonge partijgenoten een ogenblik terneer geslagen.

De ouderen hebben ze met een rustige glimlach aangehoord.

Hebben wij niet in de verleden tijd meer dan eens na verkiezingen zulke overwinningsliederen gehoord?

Heeft men niet herhaaldelijk, nadat de verkiezingsuitslag was opgemaakt, verzekerd: dat het Algemeen Kiesrecht van de baan was; dat de verkorting van de arbeidstijd tot 10 (en 8) uur definitief was afgewezen; dat de kansen van het staatspensioen hopeloos waren geworden?

En dan hebben wij daarna beleefd, dat die z.g. verworpen eisen vóór en na een plaats kregen op de programs van vroegere bestrijders en dat zij, weer later door een grote meerderheid van het parlement werden verwezenlijkt.

Het Algemeen Kiesrecht voor mannen ligt nu sedert 1917 vast in de Grondwet.

Zelfs het zo hardnekkig en principieel bestreden algemeen vrouwenkiesrecht is sedert 1922 in de Grondwet verankerd.

De achturenwet is, zij het onvolmaakt, nu reeds bijna 20 jaar oud.

En aan Staatspensioen is in Nederland sedert 1913 meer dan 480 miljoen gulden uitgekeerd!

Zo zien wij nu de denkbeelden van het „verworpen” Plan van de Arbeid vóór en na verschijnen in de voorstellen en verlangens van hen, die het hielpen bestrijden.

Dit komt, omdat die denkbeelden zijn doordrongen in het bewustzijn des volks, ahang hebben verkregen in verscheidene andere partijen dan de onze.

Er is nu een forse aandrang nodig, die tot spoed en tot krachtige maatregelen aanmaant.

Morgen zullen wij die strenge aanmaning horen! (Applaus)

Tienduizenden en tienduizenden zullen komen om te betogen voor méér werk en méér welvaart. Armoede en nood zullen hen niet terughouden. Bezorgheid over de internationale toestand zal hen niet doen thuisblijven.

Zij komen als vertegenwoordigers van honderduizenden, de z.g. „verslagenen” van 1937, wier Plan van de Arbeid z.g. werd afgewezen, zodat het „van de baan” was!

Katholieke kranten schreven onlangs, dat de sociaal-democratie in Nederland de „ziekte onder de ledenen” heeft en op „haar laatste benen” loopt.

De heren van deze pers moeten morgen maar eens goed opletten, hoe stevig die „zieke” op haar „laatste benen” marcheert!

Voor de begrafenis der S.D.A.P. zullen ze dan zeker nog geen voorbereidingen treffen en evenmin voor de begrafenis van het Plan van de Arbeid, dat morgen nieuwe levenskracht en nieuwe vooruitzichten zal winnen! (Daverend applaus).

En na de betoging, negen dagen later, komen de verkiezingen voor de Provinciale Staten.

Een paar maanden daarna volgen de verkiezingen voor de gemeenteraden.

Gewichtige gebeurtenissen, waarvan de waarde ons nog duidelijker is geworden, sedert wij in andere landen de democratie hebben zien vernietigen.

Provinciën en gemeenten kiezen hun eigen besturen in wier handen de zorg ligt voor zeer grote belangen der burgers.

Meer dan 4.600.000 mannen en vrouwen worden opgeroepen om aan die keuze mede te werken, hun stem uit te brengen in volle vrijheid, naar eigen overtuiging, naar eigen voorkeur, zonder enige dwang.

Dit is helaas in het Europa van vandaag iets bijzonders geworden. nu in grote landen het stemmen een bevolen vertoning is tot meerdere glorie van een dictator.

De Nederlandse kiezers zullen oordelen over hun vertegenwoordigers in gemeenten en provinciën.

Zij zullen met hun uitspraak richting geven aan het beleid dier colleges in de komende vier jaar.

Onze Partij neemt in de Provinciale Staten en in de Gemeenteraden een grote en voorname plaats in.

Niet minder dan 126 Statenleden telt zij onder haar leden. Daarvan zijn 10 Gedeputeerden.

In de gemeenteraden heeft zij 1512 vertegenwoordigers en daaronder 178 wethouders.

Wel treffend is de tegenstelling, dat een Partij, die zulk een grote plaats bekleedt in het leven der gemeenten slechts drie burgemeesters tot haar leden kan rekenen!

Een tegenstelling, die al lang onduldbaar is geworden.

De kiezers zullen op 19 April moeten zorgen, dat de positie, die de S.D.A.P. in de Provinciale Staten bezit, wordt behouden, ja meer dan dat, wordt versterkt.

En in Juni zullen zij het aantal sociaal-democratische raadsleden moeten vermeerderen.

Onze partij heeft daarop aanspraak wegens het grote werk, dat zij èn in de Provinciën èn in de Gemeenten voor het Nederlandse volk heeft verricht en voor het vele, dat zij doen kan en doen zal in de toekomst.

Nog groter belang, dan zij voor de samenstelling van de Provinciale besturen bezitten, ontlenen de Statenverkiezingen aan het feit, dat zij zijn te beschouwen als een tussentijdse uitspraak over de landspolitiek.

Hoe ontwikkelt zich de politieke gezindheid van het volk?

Welke veranderingen voltrekken zich in de sterkteverhoudingen der partijen?

Hoe is het oordeel over het Regeringsbeleid?

Welke verlangens winnen aan kracht?

Op die vragen zoekt men in de uitslag van de Staten-verkiezingen het antwoord.

Zelden waren die vragen belangrijker dan nu!

Belangrijker n.l. voor de grote zaken van de volkswelvaart en van de volksvrijheid.

Een overgrote massa van het Nederlandse volk snakt naar verlossing uit de crisis-ellende.

Zal zij zich van het belang van deze verkiezingen voor het herstel van de welvaart, voor de bestrijding van de werkloosheid goed reken-schap geven?

Zal zij, een politieke sleur volgen, gedwee stemmen op de kandidaten der partijen, aan wie zij bij vorige verkiezingen haar stemmen gaf?

Of zal zij voorkomen, dat haar stem wordt uitgelegd als een goedkeuring van nalatig en traag regeringsbeleid en zich scharen achter de partij, die dat beleid afkeurt en tot snelle verbetering drijft?

Het lot van het volk, voor zover het door de landspolitiek wordt bepaald, ligt in de handen van de 4½ miljoen mannen en vrouwen, die op 19 April naar de stembus gaan.

Laten wij het aan niets laten ontbreken, wat kan bevorderen, dat het volk zichzelf verlost uit de drukkende en slopende ellende der massale werkloosheid!

De tweede vraag, waarop de verkiezingen een antwoord moeten geven is die van de democratie.

Mussert's stormloop is in 1935 mislukt. Toen kreeg de N.S.B. nog 8 % van de stemmen en verwierf zij 44 zetels in de Staten.

Meer dan de helft van deze 44 vertegenwoordigers verdwenen al van het politieke toneel.

12 legden er tussentijds het bijtje bij neer;

11 anderen worden door den „Leider” geen nieuwe candidatuur waardig gekeurd.

De kiezers kunnen nu nog een verdere opruiming houden! (Gelach en applaus.)

In 1937 is dat opruimingsproces al voorbereid. Van de 8 % van de Statenverkiezingen hield de N.S.B. slechts de helft over.

Dit proces moet worden voortgezet.

Geen krachtiger opwekking kan daartoe aan de kiezers worden gegeven, dan het woord van één van Mussert's adjudanten, die in een circulaire schreef, dat als deze verkiezingsuitslag voor de N.S.B. ongunstig wordt, het met de N.S.B. in Nederland afgelopen zal zijn.

Welnu, het moet afgelopen zijn met deze aanslag op onze geestelijke vrijheid en met dit vernielingswerk van radeloze wildemannen. (Luide instemming.)

Het Nederlandse volk heeft op 19 April ook iets aan Berlijn en Rome te zeggen.

Het moet vooral in Berlijn doen verstaan, duidelijk en krachtig, dat hier voor een politiek van een Seiss-Inquart of een Henlein of een Kundt geen mogelijkheden worden geduld. Het Nederlandse volk zal getuigen van zijn liefde voor de vrijheid! (Applaus.)

Bij de nadering der verkiezingen staat de S.D.A.P. tot de strijd gereed.

De beproevingen van de moeilijke crisisjaren hebben haar niet verzwakt.

Haar omvang moge dan iets zijn afgenomen, haar vastheid is groter geworden, haar soortelijk gewicht is vermeerderd.

De beproevingen hebben haar gehard. Haar plaats in het Nederlandse volk is onaantastbaar.

Groepen, die zich van haar afzonderden, of die zich naast haar vormden, om haar te verdringen of te overvleugelen, hebben nooit een voor spoedig bestaan kunnen verkrijgen.

Dat ondervond de S.D.P., die zich in 1909 tegenover haar vormde.

Dat ondervond de Communistische Partij, die van de S.D.P. de voortzetting werd.

Dat ondervond ook het partijtje, dat na ons congres van 1934 de strijdbijl tegen de S.D.A.P. opnam.

Dat zal ook de vereniging ondervinden, die zich sedert verleden jaar onbeschaamd van Troelstra's onsterfelijke naam bedient, om zijn werk, de S.D.A.P., schade te berokkenen. (Applaus).

De Nederlandse arbeidersklasse heeft, voor zover zij niet aan de confessionele partijen gekoppeld is, aan de S.D.A.P. en aan de S.D.A.P. alleen haar hart verpand en haar trouw geschonken.

Vijfenvestig jaren van strijd heeft zij achter zich.

Een tijdperk, waarin, voor een waarlijk niet gering deel door háár werk, de Nederlandse arbeidersklasse een nieuw leven heeft gewonnen.

In het oude, lijdende en zwoegende, onderdrukte en rechteloze proletariaat sliepen grote krachten, die niet ontwaken konden.

Het Socialisme heeft die krachten gewekt!

Zij hebben van de lijdens strijders gemaakt, van de zwoegers fiere mensen, van de rechteloozen vrije staatsburger en van de verdrukten medewerkers aan wetgeving en bestuur in staat en maatschappij.

De vestiging van een samenleving, waarin niet slechts staatkundige gelijkheid en politieke vrijheid aan alle mensen zal zijn gewaarborgd, maar waarin ook de tegenstelling tussen arm en rijk en de onderworpenheid aan economische overmacht zullen hebben ophouden te bestaan, dit is haar verheven doel!

Geeft U rekenschap, partijgenoten, ten volle, van de schoonheid van dat doel.

Geeft U rekenschap van het voorrecht, aan zulk een ideaal Uw krachten en Uw leven te mogen wijden!

Maar dan gevoelt gij tevens de vreselijke ernst van het ogenblik, dat wij beleven.

Er staat veel meer op het spel, nu de mensheid vol oorlogsangst is, dan onze persoonlijke welstand en ons persoonlijk leven.

Het gaat om het behoud der beschaving; het gaat om de toekomst der mensheid; het gaat om de bereikbaarheid van ons schone doel.

Beschaving..... zij is de som van alle geestelijke waarden, die uit het verleden tot ons zijn gekomen.

Wij zijn de erfgenamen der beschaving van vroegere geslachten. Maar niet om die schat te verteren, zelfs niet om hem onveranderd over te dragen aan hen, die na ons komen, hebben wij die schat ontvangen. Maar om hem te vermeerderen en hem te doen worden het gemeenschappelijk bezit, waarin allen aandeel hebben, waarvan allen genieten, waardoor allen worden veredeld!

Socialisme is de schone aanwinst waarmede de laatste halve eeuw de beschaving is verrijkt.

Socialisme is de schone belofte van verdere verrijking met geestelijke waarden en mensengeluk.

Van dat Socialisme zijn wij nu de dragers. De dragers...! Wij hebben het te dragen door de bange onzekerheden en door de hevige stormen van deze tijden.

Dit is een vrucht, dit is een vreugde en het is een plicht.

Het besef van die plicht maakt ons sterk in deze kritieke dagen.

Het maakt ons ernstig — maar niet bang;

Het maakt ons bezorgd — maar niet kleinmoedig;

Het maakt ons waakzaam en offervaardig.

Staat, partijgenoten, te midden van het dreigend rumoer.

Staat rustig en krachtig voor de grote zaak, die wij dienen, voor het Democratisch Socialisme!

Houdt vol vertrouwen in de deugd van Uw zaak het oog gericht op de toekomst.

Maar verricht ook, trouw en nauwgezet, al het werk van vandaag en al het werk van morgen.

Want op de weg naar de toekomst, is elke dag een schrede, en voor het huis van het Socialisme is elke daad een bouwsteen!

De fundamenten zijn gelegd. En al woeden storm en onweer: Weest moedig partijgenoten!

Het huis moet verrijzen!

(Het congres rees van zijn zetels, applaudiseerde daverend en langdurig, juichte den politieken leider der Partij toe en zong tenslotte: „Op Socialisten!” Partijbestuurders drukten Albarda de hand.)

Slotwoord

VORRINK. Partijgenoten, het zal u gegaan zijn zoals mij, dat gedurende het zingen van dat prachtige lied de gedachte zo vaak door ons heengegaan is, hoe onze liederen in deze zware tijd dikwijls een nieuwe betekenis voor ons krijgen. Er zijn wel van die gelukkige tijden geweest, waarin wij deze liederen zongen vol overtuiging, maar toch zonder op de achtergrond de grote, dreigende gevaren.

Wanneer wij nu met elkaar opnieuw zingen van „als geesteslicht, al wetensmacht”, dan staat ons zo duidelijk voor de geest, dat inderdaad in deze tijd het die dingen zijn, die op het spel staan.

Ik ben er van overtuigd, dat gij, die functionarissen zijt in onze Partij, niet alleen kent de uren waarin wij in congressen en vergaderingen bijeen zijn om zakelijke aangelegenheden van Partij en Vakbeweging te bespreken, dat gij niet alleen kent de verheven uren, die wij morgen zullen beleven, maar dat ieder van ons kent de eenzame uren, waarin hij met zich zelve te rade gaat, of hij sterk en krachtig en moedig genoeg zal zijn om als dit gevraagd wordt alles te offeren in naam van „het geesteslicht en de wetensmacht”.

Ik herinner u aan die uren in eenzaamheid, zoals er op dit ogenblik in de wereld zovele duizenden en tienduizenden in concentratiekampen hebben te dragen aan het geloof aan de geestelijke waarde van de mens.

Het is zo goed in het woord van onzen politieken leider dit geloof zo sterk te zien stralen.

Voor een zorgeloos optimisme in deze tijd is geen ruimte, zelfs geen ruimte, als wij Nederlandse sociaal-democraten overtuigd zijn, dat wij Nederlandse democraten zullen afrekenen met het Nederlandse fascisme.

Wij weten, dat de dingen, waarvoor wij gesteld zijn van wijder en dieper strekking zijn.

Wij weten, dat wanneer wij Albarda dank zeggen voor de woorden, waarin hij tot ons gesproken heeft en uitdrukking gegeven heeft aan het besef, dat de Partij op dit ogenblik krachtig en fier leeft, dat hij uitdrukking heeft gegeven aan onze gemeenschappelijke wil om tot het uiterste te gaan in het weerstaan van de machten, die onze beweging, de mensheid en de beschaving bedreigen.

Ik heb in mijn openingswoord en daarna niet gesproken over het jubileum van pg. Albarda. Partijgenoten, nu wij hem daarstraks opnieuw de „Socialistenmars” hebben toegezongen, wil ik eraan herinneren, dat Albarda 25 jaar in het Parlement op de bres heeft gestaan voor de

inzichten van de Nederlandse sociaal-democratie; dat hij in de jaren, nadat Troelstra is heengegaan, als politiek leider zijn plicht heeft vervuld. Dit vervult ons met grote dankbaarheid.

Ik verklaar hier nog eens in het openbaar, dat de Nederlandse sociaal-democratie staat achter haar leider en ik zeg Albarda nog eens hartelijk dank voor wat hij in deze vijf en twintig jaren voor onze beweging en voor het Nederlandse volk heeft gepresteerd. (*Applaus.*)

Dan is hiermede ons congres ten einde. Een congres, waarin geen grote vraagstukken zijn besproken. Wij hebben ons bezig moeten houden met een groot aantal organisatorische en tactische aangelegenheden. Dit was een congres, waarvan ik gaarne getuig, dat het als zodanig van betekenis is geweest, dat wij als partijgenoten verenigd zijn geweest om in elkaars geloof en vertrouwen de steun te vinden, die wij nodig hebben.

Over enkele dagen zullen de Statenverkiezingen plaats vinden en over enkele maanden de Gemeenteraadsverkiezingen. Er moet in het land een ontzaglijke hoop werk worden verzet. Wij weten het op het Partij-secretariaat zo uitstekend, wij kunnen haast de plaatsen aanwijzen, waar men nauwgezet het kleine werk verricht. Het zijn vaak die afdelingen, waarvan men in critische zin het minst hoort, omdat zij daarvoor geen tijd hebben, omdat zij hun tijd nodig hebben voor de opbouw van de actie. Ik wil hier geen namen noemen, maar wij hebben hier een paar afdelingen critiek op het Partijbestuur horen uiten, welke afdelingen niet eens met „Vrijheid, Arbeid, Brood” colporteren!

Partijgenoten, laten wij met elkaar dit éne vaststellen: de vraag van de uitslag van de verkiezingen hangt af van de vraag of leiding en Partij vast en aaneengesloten achter elkaar staan en beseffen, dat wat de leiding onderneemt, *moet* slagen. Laten wij met elkaar vaststellen, dat wanneer b.v. de oplage van V.A.B. niet wordt verhoogd, er in onze Partij te velen zijn, die geloven, dat in contributiebetaling hun enige plicht tegenover onze Partij is volbracht. En ik wil hier nog duidelijk aan toevoegen, dat de vraag hoeveel van het politieke drijfhout ten slotte bewogen zal worden om op onze Partij zijn stem uit te brengen, afhangt van de vraag, of op het beslissende ogenblik een vrouw of een man uit onze beweging tot hem of haar heeft gesproken.

Laten wij duidelijk beseffen, dat het niet alleen om nationale, doch ook om internationale zaken gaat, dat een schitterende overwinning van de Nederlandse sociaal-democratie meer waard is dan een nederlaag van de N.S.B. Dat kan tegelijkertijd zijn een duidelijk signaal, dat de sociaal-democratie staat als een rots in de branding, een duidelijk signaal, voor de mens die ernst wil maken met de eis van de vrijheid.

In die geest zijn wij dankbaar, dat wij zijn samengewees. Dankbaar, dat onze politieke leider opnieuw de grote lijnen voor ons geschetst heeft. Hoe wij ook in de storm zullen komen te staan, de sociaal-democratie weet, wat zij wil. Dan moge de historie over ons haar oordeel uitspreken!

In deze zin hoop ik, dat gij behouden zult thuis komen en met nieuwe kracht u aan de arbeid zult wijden.

Als voorzitter van het congres en van de Partij heb ik nog tot taak ons Haagse kameraden dank te zeggen voor hun ontvangst.

Wanneer wij ook denken aan de pleegouders, dan betekent dit, dat wij dank uitspreken aan die partijgenoten in Den Haag, die de afge-

vaardigden van de kleine afdelingen in staat stelden het congres bij te wonen zonder veel kosten.

Partijgenoten, ik herhaal dus nogmaals: hiermede is het congres van de Nederlandse sociaal-democratie ten einde.

Wel thuis, krachtig aan de arbeid, vertrouwen in de toekomst!

Ik dank u. (*Applaus*).

PAASCONGRES 1939 - DEN HAAG

AGENDA EN DAGORDE

AGENDA:

1. Opening.
2. Vaststelling dagorde.
3. Eventueel rapport en voorstellen van de Commissie, bedoeld bij artikel 30 van de Statuten.
4. Behandeling jaarverslagen en bespreking van het in het afgelopen jaar gevoerde beleid:
  - a. Verslag van het Partijbestuur over 1938. (Behandeling van de voorstellen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13a, 13b, 13c, 22, 23 van de beschrijvingsbrief).
  - b. Financiële verslagen over 1938 en begroting- 1939 met het voorstel van de contrôle-commissie tot het verlenen van décharge.
  - c. Bespreking beleid van de redactie van „De Arbeiderspers” (Behandeling voor de voorstellen 24, 25, 26, 27 en 28 van de beschrijvingsbrief).
  - d. Verslagen van de fracties van Eerste en Tweede Kamer. Behandeling van de voorstellen 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 en 21 van de beschrijvingsbrief).
  - e. Verslag van de Gedelegeerden der Partij in de Executieve der Socialistische Arbeiders-Internationale.
  - f. Verslag van de Commissie tot beslechting van geschillen tussen de redactie van de dagbladen van „De Arbeiderspers” en partijgenoten-inzenders.
5. Verkiezing en benoemingen:
  - a. Verkiezing Partijbestuur.
  - b. Verkiezing Contrôle-Commissie
  - c. Benoeming Hoofdredacteur voor de dagbladen van „De Arbeiderspers”.
  - d. Verkiezing van drie leden voor de Commissie van Geschillen.
6. Behandeling reglementsherziening voorstel 29 (candidaatstelling Tweede Kamer) en de voorstellen 13, 30 en 31 van de beschrijvingsbrief.
7. Behandeling ingediende voorstellen en amendementen, voor zover niet reeds afgehandeld bij de overige agendapunten n.l. 13d, 32, 33 en 34 van de beschrijvingsbrief).
8. Inleiding van het onderwerp: „De internationale en nationale politieke toestand”, door Ir. J. W. Albarda.
9. Sluiting.

D A G O R D E:

Zaterdag 8 April:

1e zitting van 11 uur tot 12.30 uur.

2e zitting van 14.00 uur tot 17.30 uur.

3e zitting van 20.00 uur tot 22.30 uur.

Zondag 9 April:

4e zitting van 9.30 uur tot 12.30 uur.

5e zitting van 14.00 uur tot 17.30 uur.

6e zitting van 20.00 uur tot 22.30 uur.

CONGRESBESLUITEN

Het op 8 en 9 April 1939 te 's-Gravenhage gehouden congres der S.D.A.P. nam de volgende besluiten:

Reglementswijzigingen

Artikel 15. In artikel 15 wordt in de eerste zin gelezen in plaats van „artikel 36” „artikel 38”.

De tweede zin van artikel 15 wordt als volgt gewijzigd:

„In deze vergadering wordt op voorstel van het Partijbestuur, nadat van de betrokken gewestelijke en stedelijke federatiebesturen advies is ingewonnen en dit advies aan de Partijraad is voorgelegd, beslist in welke kieskringen gelijklopende lijsten zullen worden gesteld en tevens wie bij combinatie van kieskringen als lijstaanvoerder zal worden voorgesteld”.

Artikel 19. In artikel 19 vervallen in de derde zin de woorden: „Omtrent het aantal kandidaten”.

Artikel 22. In de tweede zin van artikel 22 voegt men achter het woord „gewestelijke” de woorden „of stedelijke”.

De tweede alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Indien besloten is in kieskringen, tot verschillende gewestelijke of stedelijke federaties behorende, een gelijklopende lijst in te dienen, zal door de Partijraad een der gewestelijke of stedelijke federatiebesturen met de leiding der stemming en de vaststelling van de uitslag worden belast.”

De derde alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het gewestelijk of stedelijk federatiebestuur zendt uiterlijk 1 Februari aan de afdelingsbesturen voor elk lid der afdeling een stembiljet, waarop tevens de groslijst is afgedrukt.”

De vierde alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het stembiljet bevat zoveel genummerde plaatsen als de groslijst namen van kandidaten telt.”

Artikel 23. In de eerste alinea van artikel 23 worden de woorden: „de stembrieven” vervangen door: „de stembiljetten” en de woorden: „elke stembrief” door „elk stembiljet”.

De derde alinea van artikel 23 wordt als volgt gelezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat o.a. de volgende mededelingen:

1e. dat het stembiljet in gesloten couvert, voorzien van het woord „verkiezing” en de naam en het adres van den afzender, bij den secretaris kan worden ingeleverd tot uiterlijk twee uren vóór de aanvang der vergadering;

2e. dat het op de vergadering, eveneens in gesloten couvert voorzien van het woord „verkiezing” en de naam en het adres van den afzender,

aan den voorzitter kan worden overhandigd tot uiterlijk een half uur na de aanvang der vergadering;

3e. dat ieder couvert slechts één stembiljet mag bevatten; voorts bevat de oproep een uiteenzetting van de wijze, waarop gestemd wordt en van de voorwaarden, waaraan een stembiljet moet voldoen om geldig te zijn."

Artikel 24. Artikel 24 wordt als volgt gelezen:

„Heeft ter huishoudelijke vergadering de voorzitter de gelegenheid tot het inleveren van stembiljetten in gesloten couvert, als in artikel 23 omschreven, gesloten verklaard, dan worden de aan den voorzitter ter hand gestelde en de bij den secretaris ingeleverde couverts geteld. Daarna wordt van de ter vergadering getelde, gesloten couverts een pakket gemaakt. De secretaris zendt uiterlijk de volgende dag het pakket aangetekend aan het federatiebestuur of stelt het onverwijld persoonlijk aan den federatie-secretaris ter hand, die daarvoor een bewijs van ontvangst afgeeft. Hij doet het pakket vergezeld gaan van een door den voorzitter en secretaris getekende verklaring, vermeldende hoeveel gesloten couverts het pakket bevat.

Wanneer de datum voor het inzenden van de pakketten couverts verstreken is, maakt de gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris een staat op, vermeldende, van welke afdelingen, tot zijn gewestelijke of stedelijke federatie behorende, een pakket is ontvangen.

Deze staat wordt getijktijdig met de door hem ontvangen pakketten opgezonden naar het federatiebestuur, met het opmaken van de uitslag der stemming belast."

Artikel 25. In de eerste zin van artikel 25 worden na het woord „federatiebestuur" de volgende woorden ingevoegd:, met het opmaken van de uitslag van het referendum belast".

De tweede zin van artikel 25 wordt als volgt gelezen:

„Dit federatiebestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal gesloten couverts, dat ieder pakket bevat, met het aantal, vermeld in de bijbehorende verklaring. Het vermeldt in het proces-verbaal, dat van het referendum wordt opgemaakt, omtrent ieder pakket (als bedoeld in de tweede alinea van artikel 24) dat door een afdeling, behorende tot de kieskring of combinatie van kieskringen, is ingezonden, het aantal gesloten couverts, dat zich er in bevond. Van een eventueel verschil maakt het in het proces-verbaal van de uitslag melding".

In artikel 25 wordt na de eerste alinea een volgende nieuwe alinea ingevoegd:

„Daarna opent het de gesloten couverts. Bevat een couvert meer dan één stembiljet, dan worden deze, teruggetrokken in het couvert, definitief terzijde gelegd. Deze stembiljetten tellen voor het vaststellen van de uitslag van het referendum niet mee."

Artikel 26. Artikel 26 wordt als volgt gelezen:

„Het federatiebestuur voegt alle ingekomen stembiljetten bijeen. Blijkt bij eerste telling, dat op meer dan vijftig procent der stembiljetten is verklaard, dat men „accoord" gaat met de volgorde, aangegeven op de voorlopige groslijst en (of) gelijkkluidend zijn ingevuld, dan is hiermede de definitieve lijst vastgesteld.

Indien niet op meer dan 50 procent der ingekomen stembiljetten de accoordverklaring voortkomt en (of) gelijkluidend zijn ingevuld, wordt allereerst vastgesteld, wie de eerste plaats op de definitieve lijst zal innemen. Daartoe wordt van ieder geldig stembiljet opgenomen de naam van den bovensten candidaat. Van de stembiljetten, die aldus voor denzelfden candidaat gelden, worden afzonderlijke stapels gevormd.

De candidaat, die aldus de volstrekte meerderheid der uitgebrachte geldige stemmen verkrijgt, wordt als eerste candidaat op de definitieve lijst gebracht."

Artikel 27. De eerste zin van artikel 27 wordt als volgt gelezen:

„Geldig is een stembiljet, als het op elk van een opeenvolgend aantal plaatsen, te beginnen met de eerste plaats, is ingevuld met één naam van de groslijst; elke naam mag slechts éénmaal genoemd worden."

Artikel 28. In artikel 28 wordt het woord „biljetten" in de tweede en derde zin vervangen door „stembiljetten".

De laatste zin van de laatste alinea van artikel 28 wordt als volgt gelezen:

„Bij gelijk aantal stemmen bepaalt de volgorde van de groslijst die voor de definitieve lijst."

Artikel 30. In artikel 30 worden de woorden „biljetten" en „biljet" vervangen door „stembiljetten" en „stembiljet".

Artikel 32. In artikel 32 wordt het woord „biljetten" vervangen door „stembiljetten".

Artikel 33. In de eerste en tweede zin van artikel 33 worden de woorden „biljetten" en „stemmen" vervangen door „stembiljetten".

Artikel 34. Van artikel 34 wordt de eerste zin als volgt gewijzigd:

„Het federatiebestuur, met het opmaken van de uitslag der stemming belast, zendt een volledig proces-verbaal aan het Partijbestuur en afschrift daarvan aan de federatiebesturen, behorende tot de combinatie van kieskringen, waarvoor de uitslag werd opgemaakt.

De secretarissen van de federatiebesturen publiceren in hun jaarverslagen het volledige proces-verbaal betreffende het referendum."

Artikel 35. Van artikel 35 vervallen de eerste en tweede alinea.

Beleid Partijbestuur

Het congres hechtte zijn goedkeuring aan het jaarverslag, het financieel verslag over 1938 en de begroting van 1939.

Het voorstel van de Contrôle-commissie, om den penningmeester décharge te verlenen, werd aangenomen.

Hiermede is het beleid van het Partijbestuur over het afgelopen jaar goedgekeurd.

Beleid redactie „De Arbeiderspers"

Het beleid van de redactie van „De Arbeiderspers" werd door het congres goedgekeurd.

Beleid Kamerfracties

Het congres hechtte zijn goedkeuring aan het beleid van de Eerste en Tweede Kamerfractie.

Verslag S.A.I.

Het verslag van de gedelegeerden der Partij in de Executieve der S.A.I. werd door het congres goedgekeurd.

Verslag Commissie voor Geschillen

Het congres hechtte zijn goedkeuring aan het verslag van de Commissie voor Geschillen.

Reglementscommissie

Het congres aanvaardde voorstel 30 van Voorburg en voorstel 31 van Apeldoorn, die als volgt luiden:

30. Voorburg.

„Het congres, van oordeel, dat het federatie-gewijze opmaken van de groslijsten voor de Provinciale Staten onvoldoende waarborgen biedt voor een juiste samenstelling van de Statenfractie, verzoekt het Partijbestuur een commissie te benoemen, die tot taak krijgt een herziening van de betrokken reglementsartikelen voor te bereiden.”

31 Apeldoorn.

„Het congres besluit artikel 48 van het Huishoudelijk Reglement, alinea 2, als volgt te lezen:

„In dat geval geven de afdelingen hun kandidaten rechtstreeks op aan het gewestelijk bestuur. Dit bestuur stelt, na overleg met de federatie van Bestuurdersbonden en de Statenfractie in het gewest, de voorlopige groslijst samen.

De lijst voorzien van het advies van het gewestelijk bestuur, wordt aan de afdelingen toegezonden, ten minste veertien dagen voor de gewestelijke vergadering, waarop de groslijst wordt vastgesteld.”

Congres contributiecommissie

Het congres besloot op voorstel der Congrescommissie in handen ener daarvoor speciaal in te stellen commissie te stellen de voorstellen 11 van Haren, 13b van Gouda, 32 van Haarlem I en 33 van Apeldoorn, die als volgt luiden:

11. Haren (Gr.).

„Het congres draagt het Partijbestuur op voor het houden van buitengewone congressen maatregelen te treffen, die het mogelijk maken dat alle afdelingen hieraan deelnemen, hetzij door het houden van gewestelijke vergaderingen, hetzij door aan de afdelingen, die zelf niet in staat zijn de kosten van het zenden van een afgevaardigde te betalen, deze kosten te vergoeden.”

13b. Gouda.

„Het congres besluit, dat de congressen van de Partij in de regel om de twee jaar gehouden zullen worden.”

32. Haarlem I.

„Het congres besluit voor de contributieregeling de loongroepen *f* 10—*f* 20 en *f* 20—*f* 40 te wijzigen in: *f* 10—*f* 25 en *f* 25—40 en de contributie voor de loongroep *f* 10 tot *f* 25 te brengen op 6 cent plus 1 cent extra heffing per week.”

33. Apeldoorn.

„Het congres besluit de contributieheffing te herzien en deze als volgt vast te stellen:

Geen werklozenzegels meer.

Bij geen inkomen 2 cent per week.

Bij een inkomen per week van <i>f</i> 12.—		4 cent per week
„ „ „ „ „ „ „ <i>f</i> 12.— tot <i>f</i> 20.—	6	„ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ 20.— „ „ 35.—	11	„ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ 35.— „ „ 50.—	23	„ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ 50.— „ „ 75.—	35	„ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ bov. „ 75.—	60	„ „ „

Voor vrouwelijke leden bij eigen inkomen of dat van haar man, tot een inkomen van *f* 12.— per week, 2 cent per week.

Bij een inkomen per week van <i>f</i> 12.— tot <i>f</i> 20.—	4 cent per week
„ „ „ „ „ „ „ „ 20.— „ „ 35.—	6 „ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ 35.— „ „ 50.—	11 „ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ 50.— „ „ 75.—	23 „ „ „
„ „ „ „ „ „ „ „ bov. „ 75.—	35 „ „ „

Van de laatste regel van artikel 82 van het Huishoudelijk Reglement wordt geschrapt „vrouwen, wier man werkloos is, zijn vrij van contributiebetaling, mits zij zelf niet over eigen inkomen beschikken.””

Machtiging Partijbestuur inzake congres 1940

Het congres hechtte zijn goedkeuring aan het voorstel van de Congrescommissie, geamendeerd door het Partijbestuur, om het Partijbestuur te machtigen, indien de voor dit doel te benoemen commissie daartoe besluit, en indien de Partijraad zich met het voorstel dezer commissie verenigt, in het jaar 1940 bij wijze van proef geen congres te houden.

Verkiezing leden Partijbestuur

De voorzitter, Koos Vorrink, de secretaris-penningmeester, C. Woudenberg, en de secretaresse, E. Ribbius Peletier, werden bij enkele candidaatstelling herkozen. Eveneens was dit het geval met de leden van het Dagelijks Bestuur: E. Boekman, S. R. de Miranda en J. in 't Veld.

Voor het overige deel van het Partijbestuur werden herkozen:

J. W. Albarda, W. Drees, M. van der Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis en A. E. J. de Vries—Bruins. Voorts werden gekozen J. Tuin en A. B. de Zeeuw.

Hoofredactie Arbeiderspers

H. B. Wiardi Beckman werd door het congres met algemene stemmen herkozen als hoofredacteur van „De Arbeiderspers”.

Contrôle-Commissie

Tot leden van de Contrôle-Commissie werden gekozen:
W. den Broeder, J. Beerman en M. Koster.

Commissie voor Geschillen

Tot leden van de Commissie voor Geschillen werden benoemd:
J. Bommer, J. G. Suurhoff en B. v. d. Waerden.

Tot plaatsvervangende leden: P. Hoogland, N. de Jong—Zernike en B. C. Franke.

Buitengewone leden-Partijraad

Het congres besloot op voorstel van het Partijbestuur de partijgenoten W. A. Bongers en W. H. Vliegen te benoemen tot buitengewone leden van de Partijraad.

Pensioenen

Het Partijbestuur deed aan het congres het onderstaande voorstel, dat met algemene stemmen werd aanvaard:

„Het congres spreekt uit, dat voor de bezoldigde bestuurders, bestuurders-ambtenaren en administratief personeel in rechtstreekse dienst van het Partijbestuur een redelijke pensioenregeling moet worden gemaakt, benevens een regeling voor de weduwen.

Het congres draagt het Partijbestuur op een regeling terzake voor te bereiden, ter behandeling in de Partijraad.”

Scheidsgerecht Arbeiderspers

Het congres aanvaardde het volgende voorstel van de afdeling Rotterdam X:

„Het congres draagt het Partijbestuur op maatregelen te nemen, die leiden tot het instellen van een scheidsgerecht bij de Arbeiderspers, waarop alle personeelsleden een beroep kunnen doen ten opzichte van geschillen, andere, dan waarin het Collectieve Arbeidscontract voorziet.”

PERSONENREGISTER

- Albarda, 18, 27, 29, 30, 31, 32, 44, 53, 56,
58, 61, 67, 70, 76, 78, 79, 80, 91, 105, 106
Ankersmit, 32
Ankum, 81
Arkel, Van, 80
- Bakker, 80
Banning, 44, 87
Bauer, 8
Beerman, 80
Berger, 63, 81
Boekman, 32
Boer, De, 80
Boer, Den, 41, 51, 67
Bok, 83
Bommer, 81
Bonger, 14, 16, 17, 24, 30, 43, 45, 46, 68,
70, 71, 72, 87
Bos, J., 43, 60, 61
Bos, T. C., 42
Breur, 19, 59, 66, 67, 68, 69
Brinkerhof, 30, 49
Broeder, Den, 80
- Colijn, 7, 31, 58, 68
- Dante, 92
Das, Den, 25, 26, 31, 59, 60
Decker, 41
Deckers, 99, 100
Dekker, 33
Diesen, Van, 33, 86
Dok, Van, 80
Donker, 52
Drees, 74, 80
Dreu, De, 13, 14, 22, 46, 56, 57, 58, 59, 62,
74, 75, 76
Drop, 9
Duinkerken, 80
- Ebert, 42
Engelman, 69
- Fockema—Andrae, 74, 75
Franco, 76, 93, 94, 95
Franke, 81
- Garnier, 17
Gelderen, Van, 13, 52, 57, 100
Goes, Van der, 18, 66
Goes van Naters, Van der, 52, 60, 75,
77, 80
Goes van Naters, Van der —Plaats,
Van der, 32, 61
Goettsch, 84, 85
Goseling, 58, 69
- Henlein, 98, 103
Heijermans, 8
Hichtum, Van, 9
Hinte, Van, 32
Hitler, 5, 92, 93, 94
Hoek, 39, 60
Hoogeveen, 81
Hoogland, 81
Houten, Van, 53, 54, 55
- Jansen, 37
Jong—Zernike, De, 81
- Kamphuysen, 24
Kautsky, 8, 27, 69
Kieft, Van der, 80
Kiès, 15
Kleijn, 16
Koster, 80
Kramer, 32, 37, 63
Kruyt, 62
Kuilenburg, Van, 80
Kundt, 103
- Last, 76
Leyenaar, 32, 63
Loon, Van, 80
Lopes Dias, 29, 48, 52, 58, 68
- Mansholt, 80
Masarijck, 5
Meenen, Van, 18, 73, 74, 79
Molendijk, 10, 35, 80
Moll, 17, 32, 46, 66
Mollen, 21, 56, 63
Mussert, 98, 99, 103
Mussolini, 5, 91, 93, 94
- Nauta, 34
Néças, 5
- Oosterhoff, 33, 62
Oostrom—De Boer, 81
Oudegeest, 26, 46, 69
- Patijn, 50
Ploeg, 80
Polak, 61
- Reinalda, 80
Reijnders, 17
Ribbius Peletier, 18
Romme, 24
Roode, De, 19, 68
Roos, De, 27, 47, 48, 49, 50, 80
Roseboom, 81

Rijfkogel, 9
 Sanders, 38
 Sandifort, 81
 Sannes, 54
 Schmidt, 80
 Seis-Inquart, 103
 Sikkes, 35
 Sleen, Van, 35, 80
 Slotemaker de Bruïne, 13
 Smit, 43, 62
 Soetekouw, 21, 51
 Stokvis, 22, 80
 Suurhoff, 81

 Thijssen, 21, 51
 Troelstra, 42, 104, 106
 Troelstra—Bokma de Boer, 9
 Tuin, 80

 Vandervelde, 8
 Veen, Van der, 70, 79
 Verhoeven, 41
 Verschuur, 99
 Verwey—Jonker, 18
 Visser, De, 52

 Vliegen, 87, 88, 89
 Vogt, 80
 Vorrink, 5, 10, 11, 14, 44, 52, 53, 64, 76,
 77, 78, 79, 80, 85, 105
 Vos, 57, 62
 Vries—Bruins, De, 80
 Vijlbrief, 22, 23, 55, 56

 Waerden, B. van der, 81
 Waerden, Th. van der, 24, 70
 Waslander, 23, 30, 45, 50, 59, 80, 81
 Westhoff, 15, 56, 57, 100
 Weijkamp, 80
 Wiardi Beckman, 35, 66, 78, 79, 81
 Wiersma, 80
 Wilde, De, 49
 Wilhelm, 92
 Winkler, 14, 30, 61, 68
 Woudenberg, 11, 56, 64, 77, 78, 79, 81,
 83, 84
 Woudenberg, Van, 31

 IJssennagger, 84
 Zee, Van der, 33
 Zeeuw, De, 55, 80
 Zel—Moeijer, Van der, 19

Beschrijvingsbrief

voor het **45**ste congres
der Sociaal-Democratische
Arbeiderspartij in Nederland,
te houden op 8 en 9 April 1939,
in de Dierentuin
te 's-Gravenhage

Het congres wordt geopend Zaterdag 8 April 1939, 's morgens 11 uur

Voorstellen en amendementen

Beleid

1. *Amsterdam XI.*

Het congres spreekt de wenselijkheid uit, dat door het Partijbestuur in tijden van ernstige nationale en/of internationale politieke spanningen, zoals b.v. in de afgelopen September-maand het geval was, de Partijraad met spoed wordt bijeengeroepen, ten einde na gemeenschappelijke beraadslaging, een gedragslijn te bepalen en zo mogelijk een parool uit te geven.

Amendement:

Wassenaar.

Voorstel 1 wordt na de woorden „de Partijraad met spoed wordt bijeengeroepen”, als volgt gelezen: „om met spoed uitvoering te geven aan de maatregelen, die het heeft ontworpen om in tijd van mobilisatie of oorlog de verbandingen tot stand te brengen tussen partijgenoten en groepen van partijgenoten en tevens na gemeenschappelijke beraadslaging, een gedragslijn te bepalen en zo mogelijk een parool uit te geven”.

2. *Hilversum.*

Het congres constateert met voldoening, dat Partij en Vakbeweging reeds veel voor de slachtoffers van het Republikeinse Spanje hebben gedaan,

draagt deze instanties op, niet in hoofdzaak de Spaanse kinderen, maar méér dan tot heden, ook de burgerbevolking in het regeringsgebied te helpen aan voedsel, kleding, medicamenten, enz.

3. *Utrecht I.*

Het congres dringt er bij het Partijbestuur op aan de nodige stappen te ondernemen. afgezien van datgene, wat tot nu toe reeds door de Partij is geschied, om te bevorderen:

1. dat de Nederlandse Staatsburgers, die als vrijwilligers in Spanje hebben gestreden en nu door de Spaanse regering zijn teruggezonden, ter voldoening aan de wensen van de Niet-inmengings-commissie, van welke internationale commissie ook Nederland deel uitmaakt, volledig worden hersteld in hun burgerrechten en aan hen hun legitimatie-papieren en Spaanse ordetekenen, voor zover die door de Nederlandse autoriteiten bij hun terugkeer hun zijn afgenomen, worden teruggegeven;

2. dat de Nederlandse oud-strijders, voor zover zij nog in het Spaanse regeringsgebied verblijven, daar hun terugkeer naar Nederland nog niet mogelijk was, zo snel mogelijk naar hun vaderland kunnen terugkeren;

3. dat de Nederlandse Staatsburgers, die door de troepen van Franco zijn gevangen genomen en nog worden vastgehouden, zo spoedig mogelijk worden in vrijheid gesteld en in staat worden gesteld naar hun vaderland terug te keren, aangezien na de terugzending door de regering-Negrin van alle buitenlandse vrijwilligers geen enkele reden meer kan bestaan voor hun verdere gevangenschap.

4. *Bellingwolde.*

Het congres, van mening, dat mede door de belangstelling, welke het z.g. Plan-Westhoff ook in de Partij ondervindt, het Plan van de Arbeid meer dan wenselijk is op de achtergrond is geraakt,

overwegende, dat in het rapport-Westhoff, dat ongetwijfeld zijn goede zijden heeft, ideeën zijn uitgewerkt en maatregelen in overweging worden gegeven, tegen welke ernstige bezwaren worden gevoeld,

dringt er bij het Partijbestuur op aan om ernstig te overwegen of door

het voeren van een stevige actie het Plan van de Arbeid opnieuw in het centrum der publieke belangstelling kan worden geplaatst.

5. Haarlem IV.

Het congres nodigt het Partijbestuur uit, een meer gerichte propaganda te voeren onder de middenstanders, waaronder te verstaan de intellectuele en handeldrijvende zelfstandigen,

daarnaast aan de stedelijke federaties en plaatselijke afdelingen opdracht te geven contact te zoeken met de plaatselijke organisaties van de handeldrijvende middenstand, ten einde te komen tot het vinden van een gemeenschappelijke basis, waarop een samenwerking tot stand kan komen om voor deze belangrijke groep verbetering te verkrijgen van hun economische positie.

6. Veendam.

Het congres verzoekt het Partijbestuur om, eventueel in samenwerking met het bestuur van de Vereniging van Soc.-Dem. leden van Gemeenteraden en Prov. Staten, aan de besturen der afdelingen en raadsfracties in de kleinere gemeenten geregeld ook ongevraagd voorlichting te geven omtrent alle werkloosheidsaangelegenheden, evenals dit is geschied ten aanzien van de steun voor kleine boeren en tuinders.

7. Wildervank.

Het congres geeft het Partijbestuur in overweging over te gaan tot het instellen van een instantie, die, voor algemene vraagstukken, de werkloosheidszorg betreffende, voor de Raadsfracties richtlijnen aangeeft.

8 Bergen N.H.

Het congres draagt het Partijbestuur op, zo nodig in samenwerking met het N.V.V., een krachtiger actie te voeren voor de verbetering van de rechtspositie van de arbeiders in de werkverschaffing.

9. Bruinisse.

Het congres besluit, dat het Partijbestuur in samenwerking met het N.V.V., een krachtige actie blijft voeren tegen de Regering in zake de gedwongen uitzending van werkloze arbeiders naar Duitsland.

10. Utrecht II.

Het congres, overwegende, dat uit verschillende leermiddelen in gebruik bij bijzondere confessionele lagere scholen, bij de leerlingen van deze scholen haat en tegenzin wordt opgewekt tegen politieke tegenstanders,

spreekt als zijn mening uit, dat deze handelingen voor de eenheid van het volk verderfelijk zijn en verzoekt het Partijbestuur te overwegen op welke wijze hiertegen stelling kan worden genomen.

Amendement:

Utrecht III.

In voorstel 10 wordt alinea 2 als volgt gewijzigd:

„spreekt als zijn mening uit, dat deze handelingen onbehoorlijk en onwaarachtig zijn en verzoekt het Partijbestuur te overwegen, op welke wijze hiertegen stelling kan worden genomen”.

11. Haren (Gr.).

Het congres draagt het Partijbestuur op, voor het houden van buitengewone congressen maatregelen te treffen, die het mogelijk maken dat alle afdelingen hieraan deelnemen, hetzij door het houden van gewestelijke vergaderingen, hetzij door aan de afdelingen, die zelf niet in staat zijn de kosten van het zenden van een afgevaardigde te betalen, deze kosten te vergoeden.

Amendement:

Bedum.

Voorstel 11 wordt als volgt gelezen:

„Het congres draagt het Partijbestuur op, voor het houden van congressen maatregelen te treffen, die het mogelijk maken, dat alle afdelingen hieraan deelnemen, door aan de afdelingen, die zelf niet in staat zijn de kosten van het zenden van een afgevaardigde te betalen, deze kosten te vergoeden.”

Amendement:

Geldrop.

Voorstel 11 wordt als volgt gelezen:

„Het congres draagt het Partijbestuur op, voor het houden van congressen maatregelen te treffen, die het mogelijk maken, dat alle afdelingen hieraan deelnemen.”

12. Amsterdam XI.

Het congres overwegende, dat van een belangrijk en uitgestrekt plattelandsgebied, zoals het Noorden van het land, vele tientallen kleinere afdelingen om financiële redenen en vanwege de grote afstanden reeds jarenlang geen afgevaardigde naar het congres hebben kunnen zenden, terwijl stellig, nu meer dan ooit, een zo nauw mogelijk contact van de Partij met het platteland van het grootste belang moet worden geacht,

dringt er bij het Partijbestuur op aan, zo enigszins mogelijk, het volgende congres te beleggen in het Noorden des lands, bij voorkeur te Leeuwarden.

13. Menaldum. Tjummarum.

Het congres spreekt uit, dat in de vervolge het gewest Friesland bij de Tweede Kamerverkiezingen met een eigen lijst uitkomt en niet meer wordt gecombineerd met andere kieskringen.

13a. Goor.

Het congres draagt het Partijbestuur op maatregelen te nemen om opnieuw te komen tot het instellen van een discussie-orgaan.

13b. Gouda.

Het congres besluit, dat de congressen van de Partij in de regel om de twee jaar gehouden zullen worden.

13c. Petze.

Het congres besluit, om de salarissen van de hoogstbezoldigde bestuurders terug te brengen tot een maximum van f 4000.—.

13d. Het Partijbestuur.

Het congres spreekt uit, dat voor de bezoldigde bestuurders, bestuurders-ambtenaren en administratief personeel in rechtstreekse dienst van het Partijbestuur een redelijke pensioenregeling moet worden gemaakt, benevens een regeling voor de weduwen.

Het congres draagt het Partijbestuur op een regeling ter zake voor te bereiden.

Kamerfractie en Wetgeving

14. Hilversum.

Het congres constateert, dat het gehele Nederlandse volk op spontane en gulle wijze heeft voldaan aan de oproep tot steun aan hen, die worden vervolgd om ras en geloof,

neemt in aanmerking, dat er een scherpe tegenstelling bestaat tussen het

Nederlandse volk en de regering in zake de toepassing van het asylrecht, draagt de Kamerfractie op met kracht te blijven bevorderen, dat dit asylrecht en wat er mede verband houdt, door de regering zal worden toegepast overeenkomstig de duidelijk uitgesproken wil van ons volk.

Amendement:

Heerhugowaard.

In voorstel 14 in de derde alinea worden de woorden „draagt de Kamerfractie op” gewijzigd in: „verzoekt de Kamerfractie met kracht”.

15. Heerhugowaard.

Het congres verzoekt de Kamerfractie onverwijld er bij de regering op aan te dringen, dat ook voor de kleine middenstand een steunregeling in het leven wordt geroepen.

16. Heerhugowaard.

Het congres besluit de Tweede Kamerfractie op te dragen onverwijld een wetsontwerp in te dienen tot het contingeren van glas- en aardewerk.

Amendement:

Heerhugowaard.

In voorstel 16 worden de woorden „op te dragen” vervangen door „te verzoeken”.

17. Uithuizen.

Het congres draagt het Partijbestuur op, al het mogelijke te doen om te voorkomen, dat raadsleden, die in werkverschaffing of steunregeling zijn opgenomen, of in een woning van de gemeente wonen, van het raadslidmaatschap worden uitgesloten.

Amendement:

Heerhugowaard.

In voorstel 17 wordt de eerste zinsnede als volgt gelezen:
„Het congres verzoekt het Partijbestuur”.

Onderwijs

18. Utrecht I.

Het congres spreekt uit, dat ook wanneer het Partijbestuur van mening mocht zijn, dat het tijdstip nog niet gekomen is voor een nader onderzoek van de kwestie of „nieuwe organen” ook ten aanzien van het culturele leven een taak kunnen hebben, het Partijbestuur in ieder geval er tegen te waken zal hebben, dat ten aanzien van vraagstukken, betreffende de organisatie van het openbaar lager onderwijs en betreffende taak en plaats van oudercommissies, ouderraden en dergelijke, de leiding blijft bij partijinstanties, eventueel in samenwerking met instanties van de moderne vakbeweging.

19. Nieuwer-Amstel.

Het congres draagt het Partijbestuur op in overleg met de Kamerfracties ten spoedigste te onderzoeken, welke wijzigingen in de L.O.-Wet 1920 nodig zijn, om, met handhaving van het beginsel der financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs, een einde te maken aan de thans bestaande achteruitstelling van de openbare school en aan de verspilling van overheidsgeld, als gevolg van de wijze, waarop verschillende artikelen der L.O.-Wet 1920 worden toegepast.

20. Utrecht II.

Het congres, overwegende, dat het leerlingental der openbare scholen gestadig daalt, verzoekt het Partijbestuur maatregelen te overwegen, die deze daling in een stijging kunnen omzetten.

21. Utrecht I.

Het congres, overwegende, dat middelen moeten worden gezocht om te bevorderen, dat jonge mensen, wier aanleg zulks rechtvaardigt, inrichtingen van middelbaar, voorbereidend hoger en hoger onderwijs kunnen bezoeken, ook wanneer hun financiële omstandigheden en die van hun ouders hen niet in staat stellen de daaraan verbonden kosten zelf te dragen, terwijl wellicht door andere middelen kan worden voorkomen, dat deze inrichtingen bezocht worden door jongelui, die het daar gegeven onderwijs niet met vrucht volgen, verzoekt het Partijbestuur deze aangelegenheid in ernstige studie te nemen.

Staatspensioen

22. Adorp, Appingedam, Bedum, Beerta, Blijham, Harkstede, Heiligerlee, Hellum, Hoogezand, Kantens, Kiel-Windeweer, Marum, Meeden, Middelstum, Midwolda, Muntendam, Musselkanaal, Noordbroek, Ommelanderwijk, Onderdendam, Overschild, Peizerweg, Pieterburen, Sappemeer, Scheemda, Slochteren, Ten Boer, Ter Apel, Termunten, Uithuizen, Uithuizermeeden, Usquert, Veendam, Vlagtwedde, Wagenborgen, Winschoten, Winsum, Woldendorp, Zuidhorn, Aduard, Beetgummertmolen, Eenrum, Grijskerk, Jisp, Oudeschild, Zwolle:

Het congres dringt er bij het Partijbestuur op aan bij de propaganda meer aandacht te besteden aan het staatspensioen.

Amendement:

Anna Paulowna.

Voorstel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het Partijbestuur spreekt duidelijk uit, wat zijn standpunt is inzake het verkrijgen van een premievrij staatspensioen.”

Amendement:

Zuilen.

Voorstel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het congres dringt er bij het Partijbestuur op aan de propaganda voor staatspensioen zo sterk en intensief mogelijk te voeren.”

23. Leeuwarden I.

Het congres draagt in overleg met het Partijbestuur de Kamerfractie op zo spoedig mogelijk voorstellen bij het Parlement in te dienen, die er toe kunnen leiden, dat het stelsel, hetwelk door de commissie in zake de Sociale Verzekering, uit Partij en Vakbeweging, is ontworpen, spoedig tot wet worde verheven.

Amendement:

Heerhugowaard.

Voorstel 23 wordt als volgt gelezen:

„Het congres draagt het Partijbestuur op er bij de Tweede Kamerfractie op aan te dringen, zo spoedig mogelijk voorstellen bij de Tweede Kamer in te dienen, die er toe kunnen leiden, dat het stelsel, hetwelk door de commissie inzake de Sociale Verzekering, uit Partij en Vakbeweging, is ontworpen, spoedig tot wet worde verheven.”

Arbeiderspers

24. *St. Anna Parochie.*

Het congres verzoekt de directie van de Arbeiderspers in „Het Volksblad” een rubriek „persoverzicht” te geven.

25. *Epe*

Het congres verzoekt de directeur van de Arbeiderspers om de verslagen van de Tweede- en Eerste Kamer uitgebreider te laten verschijnen, dan tot nu het geval is

26. *Den Haag IV.*

Het congres, overwegende, dat de bladen der Arbeiderspers voor de leden der Partij onvoldoende gelegenheid laten om hetgeen in hen leeft tot uiting te brengen,

draagt het Partijbestuur op in overleg te treden met de Directie en de Redactie van de Arbeiderspers om hierin verbetering te brengen, omdat dit, zeker in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, noodzakelijk is.

27. *Rotterdam X.*

Het congres draagt het Partijbestuur op maatregelen te nemen, die leiden tot het instellen van een scheidsgerecht bij de Arbeiderspers, waarop alle personeel leden een beroep kunnen doen bij ontslag of andere ernstige geschillen met de directie.

Amendement:

Gouda.

In voorstel 27 wordt na de woorden „een beroep kunnen doen” gelezen: „ten opzichte van geschillen, andere, dan waarin het Collectieve Arbeidscontract voorziet.”

28 *Amsterdam I.*

Het Congres verzoekt de redactie van de dagbladen der Arbeiderspers zo mogelijk meer aandacht te besteden aan de belangen van de moderne culturele organisaties, te weten de arbeiderszang-, muziek-, toneelverenigingen, enz.

Reglementsherziening

29. *Partijbestuur.*

Het congres besluit de volgende wijzigingen aan te brengen in het Huis-houdelijk Reglement:

Artikel 15 In artikel 15 wordt in de eerste zin gelezen in plaats van „artikel 36” „artikel 38”.

De tweede zin van artikel 15 wordt als volgt gewijzigd:

„In deze vergadering wordt op voorstel van het Partijbestuur, nadat van de betrokken gewestelijke en stedelijke federatiebesturen advies is ingewonnen en dit advies aan de Partijraad is voorgelegd, beslist in welke kieskringen gelijklopende lijsten zullen worden gesteld en tevens wie bij combinatie van kieskringen als lijstaanvoerder zal worden voorgesteld.”

Art. 19 In artikel 19 vervallen in de derde zin de woorden: „Omtrent het aantal kandidaten”.

Art. 22 In de tweede zin van artikel 22 voegt men achter het woord „gewestelijke” de woorden „of stedelijke”.

De tweede alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Indien besloten is in kieskringen, tot verschillende gewestelijke of stede-

lijke federaties behorende. een gelijklopende lijst in te dienen, zal door de Partijraad een der gewestelijke of stedelijke federatiebesturen met de leiding der stemming en de vaststelling van de uitslag worden belast."

De derde alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het gewestelijk of stedelijk federatiebestuur zendt uiterlijk 1 Februari aan de afdelingsbesturen voor elk lid der afdeling een stembiljet, waarop tevens de groslijst is afgedrukt."

De vierde alinea van artikel 22 wordt als volgt gelezen:

„Het stembiljet bevat zoveel genummerde plaatsen als de groslijst namen van kandidaten telt."

Art. 23. In de eerste alinea van artikel 23 worden de woorden:

„de stembrieven" vervangen door: „de stembiljetten" en de woorden: „elke stembrief" door „elk stembiljet"

De derde alinea van artikel 23 wordt als volgt gelezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat de mededeling, dat het stembiljet in gesloten couvert, waarop het woord „verkiezing" en de naam van den afzender, bij den secretaris kan worden ingeleverd tot uiterlijk twee uren vóór de aanvang der vergadering en dat het op de vergadering, eveneens in gesloten couvert voorzien van het woord „verkiezing" en de naam van den afzender, aan den voorzitter kan worden overhandigd tot uiterlijk een half uur na de aanvang der vergadering; voorts bevat de oproep een uiteenzetting van de wijze waarop gestemd wordt en van de voorwaarden, waaraan een stembiljet moet voldoen om geldig te zijn.

Art. 24 Artikel 24 wordt als volgt gelezen :

„Heeft ter huishoudelijke vergadering de voorzitter de gelegenheid tot het inleveren van stembiljetten in gesloten couvert als in artikel 23 omschreven, gesloten verklaard, dan worden de aan den voorzitter ter hand gestelde en de bij den secretaris ingeleverde couverts geteld. Daarna wordt van de ter vergadering gestelde gesloten couverts een pakket gemaakt. De secretaris zendt uiterlijk de volgende dag het pakket aangetekend aan het federatiebestuur of stelt het onverwijld persoonlijk aan den federatie-secretaris ter hand, die daarvoor een bewijs van ontvangst afgeeft. Hij doet het pakket vergezeld gaan van een door den voorzitter en secretaris getekende verklaring, vermeldende hoeveel gesloten couverts het pakket bevat.

Wanneer de datum voor het inzenden door de afdelingen van de pakketten couverts verstreken is. maakt de gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris een staat op van welke afdelingen, tot zijn gewestelijke of stedelijke federatie behorende. een pakket is ontvangen.

Deze staat wordt gelijktijdig met de door hem ontvangen pakketten opgezonden naar het federatiebestuur, met het opmaken van de uitslag der stemming belast"

Art. 25 In de eerste zin van artikel 25 worden na het woord „federatiebestuur" de volgende woorden ingevoegd:

„met het opmaken van de uitslag van het referendum belast."

De tweede zin van artikel 25 wordt als volgt gelezen:

„Dit federatiebestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal gesloten couverts, dat ieder pakket bevat, met het aantal in de bijgaande verklaring vermeld. Het vermeldt in het proces-verbaal, dat van het referendum wordt opgemaakt. het aantal gesloten couverts dat zich bevond in de pakketten, bedoeld in de tweede alinea van artikel 24, dat van elke afdeling, tot de kieskring of combinatie van kieskringen behorende, is ingezonden. Van een eventueel verschil maakt het in het proces-verbaal van de uitslag melding."

In artikel 25 wordt na de eerste alinea een volgende nieuwe alinea ingevoegd:

„Daarna opent het de gesloten couverts. Bevat een couvert meer dan één stembiljet, dan worden deze, teruggestoken in het couvert, definitief terzijde gelegd. Deze stembiljetten tellen voor het vaststellen van de uitslag van het referendum niet mee.”

Art. 26 In artikel 26 wordt in de eerste en vierde zin het woord „biljetten” vervangen door „stembiljetten”

Art. 27 De eerste zin van artikel 27 wordt als volgt gelezen:

„Geldig is een stembiljet, als het op een opeenvolgend aantal plaatsen, te beginnen met de eerste plaats, is ingevuld met een of meer namen van de groslijst, op iedere ingevulde plaats één; elke naam mag slechts éénmaal genoemd worden.

Art. 28 In artikel 28 wordt het woord „biljetten” in de tweede en derde zin vervangen door „stembiljetten.

De laatste zin van de laatste alinea wordt als volgt gelezen:

„Bij gelijk aantal stemmen wordt hij als eerste candidaat op de definitieve lijst gebracht, die een hogere plaats op de groslijst inneemt dan de andere.”

Art. 30 In artikel 30 worden de woorden „biljetten” en „biljet” vervangen door „stembiljetten” en „stembiljet”.

Art. 32 In artikel 32 wordt het woord „biljetten” vervangen door „stembiljetten”.

Art. 33 In de eerste en tweede zin van artikel 33 worden de woorden „biljetten” en „stemmen” vervangen door „stembiljetten”.

Art. 34. Van artikel 34 wordt de eerste zin als volgt gewijzigd:

„Het federatiebestuur, met het opmaken van de uitslag der stemming belast, zendt een volledig proces-verbaal aan het Partijbestuur en afschrift daarvan aan de federatiebesturen, behorende tot de combinatie van kieskringen, waarvoor de uitslag werd opgemaakt.

De secretarissen van de federatiebesturen publiceren in hun jaarverslagen het volledige proces-verbaal betreffende het referendum.”

Art. 35. Van artikel 35 vervallen de eerste en tweede alinea.

Amendement:

Huizum.

In voorstel 29 wordt artikel 26 als volgt gelezen:

„Het federatiebestuur voegt alle ingekomen stembiljetten bijeen. Blijkt bij eerste telling, dat op meer dan vijftig procent der stembiljetten is verklaard, dat men „accord” gaat met de volgorde, aangegeven op de voorlopige groslijst en (of) gelijkkluidend zijn ingevuld, dan is hiermede de definitieve lijst vastgesteld.

Indien op minder dan 51 procent der ingekomen stembiljetten de accord-verklaring voorkomt en (of) gelijkkluidend zijn ingevuld, wordt allereerst vastgesteld, wie de eerste plaats op de definitieve lijst zal innemen. Daartoe, enz.”

Amendement:

Rotterdam VI.

In voorstel 29 wordt artikel 23 als volgt gelezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat de mededeling, dat het stembiljet in gesloten couvert, waarop het woord „verkiezing” en de naam en het adres van den afzender, enz.”

Amendement:

Utrecht I.

In voorstel 29 worden de volgende wijzigingen aangebracht:

De derde alinea van artikel 23 wordt als volgt gelezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat o.a. de volgende mededelingen: 1e. dat het stembiljet in gesloten couvert, voorzien van het woord „verkiezing” en de naam van den afzender, bij den secretaris kan worden ingeleverd tot uiterlijk twee uren vóór de aanvang der vergadering; 2. dat het op de vergadering, eveneens in gesloten couvert voorzien van het woord „verkiezing” en de naam van den afzender, aan den voorzitter kan worden overhandigd tot uiterlijk een half uur na de aanvang der vergadering; 3e. dat ieder couvert slechts één stembiljet mag bevatten; voorts bevat de oproep een uiteenzetting van de wijze, waarop gestemd wordt en van de voorwaarden, waaraan een stembiljet moet voldoen om geldig te zijn.”

In artikel 24 wordt in de tweede regel van alinea 1 tussen de woorden „couvert” en „als” een komma geplaatst.

In de vijfde regel in alinea 1 wordt tussen de woorden „getelde” en „gesloten” een komma geplaatst.

De tweede alinea wordt als volgt gelezen:

„Wanneer de datum voor het inzenden van de pakketten couverts verstreken is, maakt de gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris een staat op, vermeldende, van welke afdelingen, tot zijn gewestelijke of stedelijke federatie behorende, een pakket is ontvangen.”

De tweede zin van artikel 25 wordt als volgt gelezen:

„Dit federatiebestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal gesloten couverts, dat ieder pakket bevat, met het aantal, vermeld in de bijbehorende verklaring. Het vermeldt in het proces-verbaal, dat van het referendum wordt opgemaakt, omtrent ieder pakket (als bedoeld in de tweede alinea van artikel 24) dat door een afdeling, behorende tot de kieskring of combinatie van kieskringen, is ingezonden, het aantal gesloten couverts, dat zich er in bevond. Van een eventueel verschil maakt het in het proces-verbaal van de uitslag melding.”

De eerste zin van artikel 27 wordt als volgt gelezen:

„Geldig is een stembiljet, als het op elk van een opeenvolgend aantal plaatsen, te beginnen met de eerste plaats, is ingevuld met één naam van de groslijst; elke naam mag slechts éénmaal genoemd worden.”

De laatste zin van de laatste alinea van artikel 28 wordt als volgt gelezen:

„Bij gelijk aantal stemmen bepaalt de volgorde van de groslijst die voor de definitieve lijst.”

30. Voorburg.

Het congres, van oordeel, dat het federatie-gewijze opmaken van de groslijsten voor de Prov Staten, onvoldoende waarborgen biedt voor een juiste samenstelling van de Statenfractie, verzoekt het Partijbestuur een commissie te benoemen, die tot taak krijgt een herziening van de betrokken reglementsen artikelen voor te bereiden.

31. Apeldoorn.

Het congres besluit art 48 van het Huishoudelijk Reglement, alinea 2 als volgt te lezen:

„In dat geval geven de afdelingen hun kandidaten rechtstreeks op aan het gewestelijk bestuur. Dit bestuur stelt, na overleg met de federatie van

Bestuurdersbonden en de Statenfractie in het gewest, de voorlopige groslijst samen.

De lijst voorzien van het advies van het gewestelijk bestuur, wordt aan de afdelingen toegezonden, ten minste veertien dagen voor de gewestelijke vergadering, waarop de groslijst wordt vastgesteld."

32. Haarlem I.

Het congres besluit voor de contributieregeling de loongroepen *f* 10—*f* 20 en *f* 20—*f* 40 te wijzigen in: *f* 10—*f* 25 en *f* 25—*f* 40 en de contributie voor de loongroep *f* 10 tot *f* 25 te brengen op 6 cent plus 1 cent extra-heffing per week.

33. Apeldoorn.

Het congres besluit de contributieheffing te herzien en deze al volgt vast te stellen:

Geen werklozenzegels meer.

Bij geen inkomen 2 cent per week.

Bij een inkomen per week tot <i>f</i> 12.—	4 cent per week
" " " " " van „ 12.— tot <i>f</i> 20.—	6 " " "
" " " " " „ 20.— „ „ 35.—	11 " " "
" " " " " „ 35.— „ „ 50.—	23 " " "
" " " " " „ 50.— „ „ 75.—	35 " " "
" " " " " „ boven „ 75.—	60 " " "

Voor vrouwelijke leden bij eigen inkomen of dat van haar man, tot een inkomen van *f* 12.— per week, 2 cent per week.

Bij een inkomen per week van <i>f</i> 12.— tot <i>f</i> 20.—	4 cent per week
" " " " " „ 20.— „ „ 35.—	6 " " "
" " " " " „ 35.— „ „ 50.—	11 " " "
" " " " " „ 50.— „ „ 75.—	23 " " "
" " " " " „ boven „ 75.—	35 " " "

Van de laatste regel van art. 82 van het Huishoudelijk Reglement wordt geschrapt „vrouwen, wier man werkloos is, zijn vrij van contributiebetaling, mits zij zelf niet over eigen inkomen beschikken”.

Amendement:

Heerhugowaard.

In voorstel 33 worden de twee eerste zinnen vervangen door de volgende woorden: „Bij geen inkomen, vrijstelling van contributie.”

De laatste zin van dit voorstel verval. De laatste regel van artikel 82 van het Huishoudelijk Reglement blijft ongewijzigd.

Diversen

34. Nieuwer-Amstel.

Het congres spreekt uit, dat samenwerking tussen in elkanders nabijheid liggende gemeenten, met betrekking tot verkeerswezen, onderwijs, werkloosheidsbestrijding en uitbreidingsplannen krachtig dient te worden bevorderd.

Verslag over het jaar 1938

Aantal afdelingen

In het jaar 1938 daalde het aantal afdelingen met 17. Zoals uit onderstaande overzicht blijkt, werden hiervan de meeste in Friesland opgeheven. Dit is nog de nawerking van de kwestie-Kiès.

Over de verschillende kwartalen was het aantal afdelingen als volgt:

31 December 1937	805
31 Maart 1938	801
30 Juni 1938	800
30 September 1938	794
31 December 1938	788

Opgeheven werden 26 afdelingen, te weten: Akkrum, Ameland, Beets, Blija, Ellemeet, Enschede V, VII en VIII (Enschede VI werd Enschede V), Garijp, Harkema-Opeinde, Haulerwijk, Hoewelaken, Houtgehage, Irnsum, Laren (Gld), Maartensdijk II (samengevoegd met Maartensdijk I), Nieuwebrug, Oldeberkoop, Oldeboorn, Oldebroek (samengevoegd met Doornspijk), Oudega, Oudehaske, Rottevalle, Vogelenzang, Witmarsum, IJsbrechtum.

Opgericht werden 9 afdelingen n.l.: Akkrum, Annerveen, Beesd, Eext, Hellum, Schalsum, Staphorst, Vollenhove, IJsbrechtum.

Het hieronder volgende staatje geeft aan het aantal opgerichte en opgeheven afdelingen, verdeeld over de vijftien federaties:

Federaties:	Opgericht:	Opgeheven:
Friesland	3	17
Groningen	1	—
Drente	2	—
Overijssel	2	3
Gelderland	1	3
Utrecht	—	1
Noord-Holland Noord	—	—
Noord-Holland Zuid	—	1
Zuid-Holland	—	—
Zeeland	—	1
Noord-Brabant	—	—
Limburg	—	—
Amsterdam	—	—
Rotterdam	—	—
Den Haag	—	—
	<hr/>	<hr/>
	9	26

Het aantal afdelingen bevindt zich in het eerste kwartaal 1939 weer in stijgende lijn. De eerste weken van het jaar werden negen nieuwe afdelingen opgericht.

In Bijlage A. vindt men een overzicht van het aantal afdelingen van 1910 af tot en met 1938, verdeeld over de vijftien federaties.

Aantal leden

Het aantal leden bedroeg op:

31 December	1937	.....	88897
31 Maart	1938	.....	88658
30 Juni	1938	.....	87652
30 September	1938	.....	84496
31 December	1938	.....	82145

Een teruggang dus van 6752 leden sedert 31 December 1937. Dit is een niet onbetekenend verlies.

Dit verlies moet aan verschillende oorzaken geweten worden. Het afgelopen jaar was vol politieke spanningen, aan welker invloed stellig niemand zich zal hebben kunnen onttrekken. De schok, die de democratie in September heeft moeten doorstaan, was buitengewoon hevig. Dat in zulke tijden ook leden van onze Partij hun vertrouwen en hun evenwicht verliezen, omdat het perspectief wordt verduisterd, is klaarblijkelijk niet te ontgaan.

De schokken in het wereldgebeuren, heeft de Partij desondanks doorstaan op een wijze, die voor optimisme ruimte laat.

Speciaal, wanneer men daarbij nog in het oog houdt, dat in het eerste deel van het jaar 1938 in de provincie Friesland eerst recht de nadelige gevolgen van het Kiës-conflict tot uiting zijn gekomen. Wij verloren in Friesland 14 afdelingen en ruim 1300 leden.

Daarenboven blijft de depressie ons land teisteren, blijft de werkloosheid onder de arbeidersklasse voortduren, waardoor het voor een aantal arbeiders, ook in onze rijen steeds moeilijker wordt, zelfs de geringste financiële verplichting tegenover de Partij op zich te nemen.

In Bijlage B. hebben wij een overzicht gegeven van het beloop van het ledental in 1938 over de 15 federaties verdeeld. Alle federaties vertonen een teruggang, met uitzondering van Limburg. De oorzaak hiervan menen wij met vrij grote zekerheid te kunnen toeschrijven aan het herstel van het mijnbedrijf, waardoor achteruitgang om financiële redenen daar niet plaats vond.

Ook in het afgelopen jaar verloren wij weer 1608 leden door verhuizingen. Nogmaals dringen wij bij de afdelingsbesturen aan op de grootste nauwkeurigheid op dit gebied.

Het beloop van het mannelijk ledental was als volgt:

31 December	1937	.....	60105
31 Maart	1938	.....	59673
30 Juni	1938	.....	58916
30 September	1938	.....	56829
31 December	1938	.....	55224

Een verlies derhalve van 4881 leden, of 8,12 % van het aantal mannelijke leden en 5,49 % van het totaal ledental.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg over de vier kwartalen:

31 December	1937	.....	28792
31 Maart	1938	.....	28985
30 Juni	1938	.....	29736
30 September	1938	.....	27667
31 December	1938	.....	26921

Een achteruitgang dus van 1871 leden of 6,50 % van het aantal vrouwelijke leden en 2,10 % van het totaal aantal leden.

Wij geven hieronder verder een staatje, waarin de aantallen der mannelijke en vrouwelijke leden in verschillende jaren met die van 1922 zijn vergeleken:

		Totaal aantal mannen:		Totaal aantal vrouwen	
31/3	1922	32668	100.—	9148	100.—
31/3	1923	32314	98.92	10242	111.95
31/3	1924	30565	93.56	9923	108.47
31/3	1925	29009	88.80	9330	101.99
31/3	1926	30877	94.52	10553	115.36
31/3	1927	32354	98.45	12905	139.64
31/3	1928	37540	114.80	15364	168.83
31/3	1929	39375	120.53	16696	182.41
31/3	1930	46116	141.17	20012	218.75
31/3	1931	51262	156.92	23199	253.60
31/3	1932	53646	164.22	24209	264.64
31/3	1933	62785	192.19	28332	309.71
31/3	1934	61879	189.42	28855	315.42
31/3	1935	56950	174.32	27057	295.76
31/3	1936	60531	185.29	29210	319.31
31/3	1937	61058	186.90	29178	318.95
31/3	1938	59673	182.66	28985	316.84
30/6	1938	58916	180.34	29736	325.06
30/9	1938	56829	173.95	27667	302.43
31/12	1938	55224	169.04	26921	294.28

Bij dit verslag zijn verder gevoegd overzichten van het ledental der Partij van de oprichting af (Bijlage C.), van de verdeling van het aantal leden over de verschillende stedelijke en gewestelijke federaties (Bijlage D.) en van het ledental in de 28 grote steden in verhouding tot het overige deel van het land (Bijlage E.).

Het Partijbestuur

Voor de verkiezing van het Dagelijks Bestuur stelden de afdelingen een groot aantal kandidaten, waarvan de volgende partijgenoten een candidatuur aanvaardden:

Voor voorzitter: K. Vorrink; voor secretaris: C. Woudenberg; voor penningmeester: C. Woudenberg; voor secretaresse: Mr. E. Ribbius Peletier. Voor het overige deel van het Dagelijks Bestuur: E. Boekman, H. de Boer, J. v. d. Kieft, S. R. de Miranda, A. Pomper, Mr. J. in 't Veld.

Voor het overige deel van het Partijbestuur namen de volgende partijgenoten een candidatuur aan: Ir. J. W. Albarda, Dr. W. Banning, H. de Boer, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis, J. Tuin, W. H. Vliegen en A. E. J. de Vries—Bruins.

K. Vorrink, voorzitter, C. Woudenberg, secretaris-penningmeester en

Mr. E. Ribbius Peletier, secretaresse, werden bij enkele candidaatstelling verkozen.

Voor de verkiezing van het overige deel van het Dagelijks Bestuur werden uitgebracht 1927 geldige stemmen, plus 8 van onwaarde.

Hiervan verkregen E. Boekman 1232, H. de Boer 314, J. v. d. Kieft 1217, S. R. de Miranda 1542, A. Pomper 90 en Mr. J. in 't Veld 1373 stemmen.

De volstreckte meerderheid was 964.

Gekozen waren derhalve E. Boekman, S. R. de Miranda en Mr. J. in 't Veld.

Voor het overige deel van het Partijbestuur werden uitgebracht 1886 geldige stemmen, plus 2 van onwaarde.

Hiervan werden uitgebracht op Ir. J. W. Albarda 1870, Dr. W. Banning 1839, H. de Boer 449, W. Drees 1835, Mr. M. v. d. Goes van Naters 1830, J. v. d. Kieft 1591, J. E. Stokvis 1616, J. Tuin 356. W. H. Vliegen 1642, A. E. J. de Vries—Bruins 1713 stemmen.

De volstreckte meerderheid bedroeg 944.

Gekozen waren derhalve: Ir. J. W. Albarda, Dr. W. Banning, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis, W. H. Vliegen en A. E. J. de Vries—Bruins.

Het Secretariaat

In de samenstelling van het personeel op het Partijsecretariaat kwam geen wijziging Het personeel verrichtte met ambitie zijn werk.

Met de ordening van het oude Partij-archief wordt voortgegaan.

De dagelijkse leiding hield regelmatig besprekingen met de bestuurders-ambtenaren in algemene dienst, waardoor een zeer nauw contact met hetgeen in de Partij leeft, verzekerd is.

Vergaderingen Partijbestuur

In het afgelopen jaar vergaderde het Partijbestuur 11 maal; het Dagelijks Bestuur kwam 17 keer bijeen.

Gewestelijke en Stedelijke Federaties

In de bezetting van het secretariaat van de gewestelijke en stedelijke federaties kwam dit jaar geen verandering.

De samenwerking met de gewestelijke en stedelijke federatiesecretarissen laat niets te wensen over.

P.g. Onderdijk, die gedurende 25 jaar voorzitter van het gewest Zeeland was, trad af. Hem zij ook hier een woord van dank gebracht. In diens plaats werd N. Kruithof gekozen. Ook kwam verandering in het voorzitterschap van het gewest Drente. In de plaats van p.g. K. Brok, die jarenlang voorzitter van dit gewest was, werd gekozen P. J. Duinkerken.

Congres 1938

Het Congres vond plaats op 16, 17 en 18 April 1938 in „Muis Sacrum” te Arnhem.

Het hieronder volgende overzicht geeft een beeld van het aantal afdelingen en leden, dat op dit congres vertegenwoordigd was:

Federatie	Aantal: afdelingen:	Aantal afdelingen dat vertegen- woordigd was:	Aantal leden:	Aanta, leden dat vertegen- woordigd was:
Friesland	119	43	6751	4747
Groningen	85	29	6678	4866
Drente	64	10	2343	1008
Overijssel	55	18	5052	3773
Gelderland	87	35	6225	5038
Utrecht	36	18	4642	4093
Noord-Holland N.	76	38	6202	4969
Noord-Holland Z.	33	22	6164	5498
Zuid-Holland	129	41	8795	6114
Zeeland	38	8	1373	751
Brabant	23	11	1245	881
Limburg	19	9	1009	834
Amsterdam	15	15	14164	14164
Rotterdam	11	11	9099	9099
Den Haag	11	11	8916	8916
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	801	319	88658	74751

Aangezien er geen voorstellen waren, die voor behandeling in de Congres-commissie, bedoeld in artikel 29 der Statuten, in aanmerking kwamen, was het niet nodig deze commissie bijeen te roepen.

Het Congres verenigde zich met het door het Partijbestuur, de Kamerfracties en de Hoofdredactie van onze bladen gevoerde beleid.

Het nam een motie aan, waarin geprotesteerd werd tegen de gedwongen uitzending van arbeiders naar Duitsland en waarin werd aangedrongen op het gestand doen van de toezegging van den Minister van Sociale Zaken, dat principiële bezwaren zouden worden geëerbiedigd.

Voorts wijdde het congres een bespreking aan de kwestie-Kiës. Een motie, door Heerenveen ingediend, trok deze afdeling aan het einde der discussies in.

Het Congres besloot in artikel 12 van de Statuten, dat de royements-procedure omschrijft, een wijziging aan te brengen, welke hierop neerkomt, dat een door het Partijbestuur geroyeerd lid het recht heeft zich bij de Partijraad mondeling te verdedigen.

Het Congres sprak verder uit, dat de wijze, waarop sommige vooraanstaande partijgenoten meenden hun persoonlijke inzichten ten opzichte van de huidige staatsvorm openbaar te moeten maken, verwarring sticht onder de leden en afbreuk doet aan de werfkracht der Partij.

Het Congres droeg het Partijbestuur op bij de eerstvolgende verkiezing meer aandacht te besteden aan het stellen van kandidaten, bekend met plattelandstoestanden.

Voorts besloot het, dat van het verhandelde in de Partijraad jaarlijks een verslag wordt gezonden aan alle stedelijke en gewestelijke federaties en aan die afdelingen, waarvan voorstellen in de Partijraad behandeld zijn.

Dr. H. B. Wiardi Beckman werd bij enkele candidaatstelling herbenoemd tot politiek hoofdredacteur van de bladen van de Arbeiderspers.

Voor de officiële tekst van de op het Congres behandelde voorstellen verwijzen wij naar het Congresverslag van 1938.

De voorstellen 28, 29, 30, 34 en 35 verwees het Congres naar de Kamerfractie. De hierbij betrokken afdelingen ontvingen van de Tweede Kamerfractie mededeling van hetgeen omtrent deze voorstellen is besloten.

Voorstel 49 inzake de mogelijkheid van financiering, uitbreiding en verbetering van het lager- en vakonderwijs, vervroegde pensionering, ouderdomsverzorging etc., werd in handen gesteld van het Wetenschappelijk Bureau.

Het Wetenschappelijk Bureau heeft deze aangelegenheid in overleg met de daarvoor aangewezen instanties behandeld. Ondertussen zijn een aantal punten van dit voorstel reeds verwerkt in het Rapport voor de Sociale Verzekering.

De Partijraad

In de periode, waarover dit jaarverslag loopt, kwam de Partijraad twee maal bijeen, n.l. op 10 September 1938 en 18 Februari 1939.

De vergaderingen vonden plaats in het N.V. Huis te Utrecht.

In de vergadering van 10 September 1938 kwam in behandeling het beroep van H. Wassing te Noordbergum, tegen zijn roeyement door het Partijbestuur uitgesproken. Wassing was in de gelegenheid gesteld zich in de Partijraadsvergadering mondeling te verdedigen. Van dit recht heeft hij geen gebruik gemaakt. De Partijraad wees zijn schriftelijk beroep unaniem af.

Voorts werd besproken de propaganda voor de komende winter.

De Partijsecretaris C. Woudenberg ontwikkelde een plan voor de winterpropaganda. Hij wees er op, dat het gehele schema gebaseerd was op crisisbestrijding en welvaartspolitiek. Aan het platteland zou grote aandacht worden besteed. De opzet was, de actie te doen overgaan in de propaganda voor de gemeenteraads- en statenverkiezingen.

Ten behoeve van de interne actie zouden cursussen worden georganiseerd voor de scholing van raadsleden en adspirant-raadsleden; de afdelingen werden opgewekt om in overleg met de gewestelijke besturen het ontwikkelingswerk voor de leden stevig te organiseren. Voor werkloze raadsleden zouden weer bijeenkomsten in internaten worden gehouden.

Hij betoogde dat geen speciale ledenwin-actie moest worden opgezet, doch dat permanent huisbezoek moest worden verricht tot vergroting van het ledental.

Bij de openbare actie zou in de eerste plaats weer gebruik gemaakt worden van V.A.B. Verder zouden manifesten en brochures worden uitgegeven en voor speciale groepen en streken tractaatjes, wanneer daartoe aanleiding bestond. Een tournee met de geluidsmalfilm was reeds opgezet.

De Partijraad hechtte na een discussie, die van veel instemming getuigde, aan dit plan zijn goedkeuring.

In de vergadering van 18 Februari 1939 kwamen de volgende voor-

stellen, door de gewestelijke en stedelijke federatiebesturen ingediend, aan de orde:

1. *Gewest Zeeland.*

De Partijraad besluit het Partijbestuur op te dragen zich te wenden tot de N.V. „De Arbeiderspers” met het dringend verzoek, „Het Volksblad” meer geschikt te maken voor de Zuidelijke provincies, inzonderheid voor de provincie Zeeland, door er een afzonderlijk inlegvel in op te nemen voor het Zeeuwsche nieuws.

2. *Gewest Zeeland.*

Het gewest Zeeland dringt bij de Partijraad aan op het instellen van een zodanige regeling voor het bezoeken van het Partijcongres, dat de kosten, welke aan het zenden van een afgevaardigde naar het Congres zijn verbonden, hoofdelijk worden omgeslagen, gelijk dit o.a. geschiedt bij het Instituut voor Arbeiders-ontwikkeling.

3. *Gewest Gelderland.*

Het gewest Gelderland, van oordeel, dat de tegenwoordige bewijzen van lidmaatschap aanleiding kunnen geven tot knoeierijen, nodigt het P.B. uit deze bewijzen van lidmaatschap te combineren met de contributiekaarten.

4. *Federatie Amsterdam.*

De federatievergadering stelt de Partijraad voor, de contributieregeling te wijzigen, zodanig, dat in plaats van: „Bij een inkomen van f 10.— tot en met f 20.—” gelezen wordt „Bij een inkomen van f 10.— tot en met f 25.—”.

5. *Gewest Utrecht.*

Er worde een wijziging in de contributieschaal aangebracht, als volgt: tussen de groepen C. en D. komt een nieuwe groep (b.v. D; D. wordt dan E. en E. wordt F.), met een inkomen van f 30.— tot f 40.— per week.

De contributie in deze groep zal voor de gehuwde mannen f 0.15 per week en voor de gehuwde vrouwen f 0.07 per week bedragen.

Groep C. wordt dan van f 20.— tot f 30.— met een contributie van resp. f 0.11 en f 0.06.

6. *Gewest Utrecht.*

Het Gewestelijk Bestuur dringt er bij de Partijraad op aan om plattelandsafdelingen met minder dan 50 leden 25 % in plaats van 50 % van de contributie te laten betalen.

7. *Gewest Utrecht.*

De Partijraad draagt het Partijbestuur op een commissie in te stellen ter bestudering van het vraagstuk gas t.o.v. electriciteit (concurrentie, geïnvesteerde kapitalen bij het gasbedrijf e.a.), welke commissie dit vraagstuk landelijk zal bezien en daarover rapport zal uitbrengen.

8. *Federatie Den Haag.*

De Partijraad besluitte aan het Partijbestuur te verzoeken, de Partij-afdelingen in overweging te geven, naast de instelling van een commissie voor het algemene huisbezoek, over te gaan tot oprichting van speciale commissies voor huisbezoek onder de middenstand en andere categorieën der bevolking.

Omtrent voorstel 1 van het gewest Zeeland werd besloten, dat over het „Volksblad”, dat in Zeeland verschijnt, een bespreking zal plaats vinden tussen de Directie en de Redactie van De Arbeiderspers, een vertegenwoordiging van het Partijbestuur en het gewestelijk bestuur van Zeeland.

Over voorstel 2 van het gewest Zeeland werd overeengekomen een kleine commissie te benoemen, die tot taak krijgt te onderzoeken, op welke wijze een betere afvaardiging door de afdelingen naar het congres kan worden verkregen, doch die dan tevens opdracht krijgt na te gaan,

hoe deze zaak kan worden gecombineerd met het houden van onze congressen om de twee jaar.

Voorstel 3 van het gewest Gelderland werd ingetrokken, nadat er van de zijde van het Partijbestuur op gewezen was, dat men het best leden toegang geven kan tot vergaderingen op vertoon van hun contributiekaart.

De voorstellen 4, 5 en 6, resp. van de federaties Amsterdam en Utrecht, werden ingetrokken, nadat ze door den Partijpenningmeester waren bestreden, voornamelijk, omdat elke verandering in de contributieregeling op dit ogenblik op verlaging van inkomsten neerkomt.

Voorstel 7 van het gewest Utrecht besloot de Partijraad in handen te stellen van het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden, met verzoek te trachten contact te zoeken met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, opdat deze organisatie de studie van de in dit voorstel aanhangig gemaakte problemen in overweging neme.

Na de toelichting van voorstel 8 door Den Haag, verzocht het Partijbestuur een vertegenwoordiger van het federatiebestuur over de inhoud van dit voorstel een artikel te willen schrijven voor het Correspondentieblad.

Het Partijbestuur stelde verder een Urgentieprogram voor de Gemeenteraadsverkiezingen 1939 aan de orde. In het algemeen ging de Partijraad hiermee accoord. Enkele aanvullingen en kleine wijzigingen werden in overweging gegeven, die alsnog door de commissie, die het ontwierp, zullen worden bekeken.

Het Partijbestuur onderwierp voorts een aantal voorstellen, beogende wijzigingen in het Huishoudelijke Reglement inzake de candidaatstelling voor de Tweede Kamer, voornamelijk in artikel 15, benevens een aantal verbeteringen en correcties in de procedure voor wat het opmaken der stemming betreft, aan het oordeel van de Partijraad.

Enkele kleine correcties werden in overweging gegeven.

Bedoelde voorstellen worden door het Partijbestuur op de beschrijvingsbrief 1939 gebracht.

Voegen wij hier tenslotte aan toe, dat een verzoek van de C.P.N., gericht aan de gewestelijke besturen, om samenwerking bij de Staten- en Raadsverkiezingen met algemene stemmen werd afgewezen.

Overeengekomen werd, dat de gewestelijke en stedelijke federatiebesturen elk streven van afdelingen van de C.P.N. om met onze afdelingen overeenkomsten aan te gaan, die beogen het elkander niet bestrijden tijdens de verkiezingscampagne, op de krachtigste wijze zullen tegengaan.

Internationale betrekkingen

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink vertegenwoordigden de Partij ook in het afgelopen jaar in de Executieve van de S.A.I. P.g. Ir. J. W. Albarda maakte weer deel uit van het Bureau der S.A.I.

Van de werkzaamheden, welke deze partijgenoten verrichtten, gaat hierbij een afzonderlijk verslag.

P.g. E. Boekman had zitting in de Commissie voor de politieke gevangenen, Mej. Mr. E. Ribbius Peletier in het Internationale Vrouwencomité

Met Pinksteren 1938 woonde C. Woudenberg het laatste congres onzer Sudeten-Duitse zusterpartij te Praag bij.

Daar p.g. E. Boekman verhinderd was, vertegenwoordigde p.g. L. A. Ankum het Partijbestuur in een vergadering van de commissie voor de politieke gevangenen, welke op 17 October 1938 in Brussel plaats vond.

P.g. E. Boekman was voor het Partijbestuur aanwezig op het congres van de Franse Partij, dat op 4, 5, 6 en 7 Juni 1938 in Royan gehouden werd.

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda, K. Vorrink en C. Woudenberg vertegenwoordigden de Partij op het congres van de Belgische Werklieden Partij, dat plaats vond op 5, 6 en 7 November 1938 te Brussel.

Het congres van de Deense Partij, op 8, 9 en 10 Januari 1939 in Kopenhagen, woonde p.g. Ir. J. W. Albarda bij.

Bij de crematie van p.g. Em. Vandervelde te Brussel waren de partijgenoten Ir. J. W. Albarda en C. Woudenberg aanwezig.

Het Partijbestuur bood de sociaal-democratische parlementsleden, aanwezig op de bijeenkomst van de Interparlementaire Unie, op Zondag 28 Augustus 1938 een maaltijd aan, terwijl voorts een autotocht langs enkele vacantiehuizen van de moderne arbeidersbeweging en de Paasheuvel te Vierhouten werd gemaakt.

Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs in Nederland

Voor het overzicht van de werkzaamheden van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs verwijzen wij naar het hierbijgevoegde afzonderlijke verslag.

De Algemene Raad

In 1938 was C. Woudenberg met het secretariaat en E. Kupers met het voorzitterschap belast. In de samenstelling van de Algemene Raad kwam deze wijziging, dat het N.V.V. in de plaats van P. Hiemstra, J. Hilgenga als lid van de Algemene Raad aanwees; voor de Partij nam in de plaats van E. Boekman, S. R. de Miranda zitting in het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad kwam in 1938 9 maal bijeen.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad voerde besprekingen over de gedwongen uitzending van arbeiders naar Duitsland.

Ter ondersteuning van de interpellatie—Van Gelderen besloot de Algemene Raad tot het uitgeven van een algemeen manifest. Bovendien werd een zestal kadervergaderingen georganiseerd.

De aandacht van S.A.I. en I.V.V. werd er op gevestigd, dat 1 Mei 1939 de 50ste Mei-viering plaats vindt. Verzocht is hieraan bijzondere aandacht te besteden.

In de Algemene Raad kwam voorts ter sprake de financiële toestand van de A.J.C. Een kleine commissie, bestaande uit C. Woudenberg, E. Kupers, H. van Dugteren en K. Vorrink werd benoemd, die tot taak kreeg deze zaak te bekijken. Besprekingen hieromtrent zijn nog gaande.

Na ampele bespreking kwam men in het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad overeen, dat Partij en Vakverbond zich resp. tot S.A.I. en I.V.V. zouden wenden met verzoek de tot standkoming van een internationaal emigratiefonds te bevorderen.

In September 1938 werd in het Dagelijks Bestuur een bespreking gewijd aan de ernstige internationale toestand. De volgende verklaring werd namens Partij en Vakverbond gepubliceerd:

„Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad van S.D.A.P. en N.V.V., in vergadering bijeen, spreekt in de ernstige uren, die Europa beleeft, zijn warme sympathie uit voor het bedreigde Tsjechoslowakije.

Het Dagelijks Bestuur spreekt de dringende wens uit, dat de regeringen der democratische en vredelievende staten en allen, die over invloed beschikken, hun uiterste krachten zullen inspannen om Tsjechoslowakije voor onrecht en ondergang te behoeden en Europa voor de oorlog te bewaren.

Het Dagelijks Bestuur is overtuigd, dat in de gegeven omstandigheden deze doeleinden alleen nog kunnen worden bereikt door een eensgezinde houding van de democratische en vredesgezinde staten.”

Regelmatig waren besprekingen gewijd aan de bestrijding van de werkloosheid en de bevordering der werkverruiming. Op de actie, welke hiervoor gevoerd is, komen wij in dit verslag nader terug.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad benoemde in zijn kwaliteit van dagelijks bestuur der Troelstra-School in het Curatorium de partijgenoten Prof. J. van Gelderen en J. Oudegeest.

Congres Sociale Verzekering

Nadat Partij en Vakverbond zich in het algemeen hadden verenigd met de conclusies van het Rapport inzake de Sociale Verzekering, besloten zij tot het houden van een speciaal congres op 5 November 1938, waar dit rapport zou worden ingeleid. Het congres vond plaats in „Krasnapolsky” te Amsterdam.

Het was uitstekend bezocht door vertegenwoordigers van Partij en Vakverbond, terwijl een groot aantal personen uit officiële instanties, die zich bewegen op het verzekeringsgebied, aan de uitnodiging om dit congres bij te wonen, had gevolg gegeven. O.a. was Mr. C. P. M. Romme, minister van Sociale Zaken, aanwezig, die het congres toesprak.

Het congres, dat zeer goed slaagde, werd gepreseed door den voorzitter van de Algemene Raad, p.g. E. Kupers.

Inleidingen werden gehouden door:

Mr. S. Mok over „De Organisatie van de Sociale Verzekering”.

F. S. Noordhoff over „Ziekenverzorging”.

Dr. J. v. d. Tempel over „Middenstandsverzekering en Staatspensioen”,

J. v. d. Kieft over „De financiering van de Sociale Verzekering”.

Steun aan politieke vluchtelingen

Partij en Vakverbond gaven in het jaar 1938 voor de ondersteuning van politieke Duitse emigranten een bedrag van f 5746.02 uit. Een bedrag van f 5000.— werd beschikbaar gesteld, om enkele honderden Sudeten-Duitse partijgenoten naar België te doen emigreren, toen verschillende pogingen, bij de Nederlandse Regering aangewend, om in ons land Sudeten-Duitsers toe te laten, hadden gefaald.

Hulp aan Spanje

De inzameling van Partij en Vakverbond ten behoeve van de hulp aan Spaanse kinderen in de maanden Augustus, September en October had opgebracht op het ogenblik, dat wij dit verslag schrijven f 133.771.66.

Naast de verzorging van 250 kinderen in kolonies in Frankrijk, n.l. te Berck-Plage, Petite Synthe (later in St. Prix) en Merlimont, breidde de commissie haar werk uit door over te gaan tot het verstrekken van voedsel gedurende de gehele winter aan 5000 kinderen in Spanje.

Ook werd hulp geboden in Zuid-Frankrijk na de val van Catalonië.

Ter ondersteuning van de propaganda voor het werk van de commissie voor hulp aan Spaanse kinderen werd een filmpje vervaardigd, dat een goede kijk geeft op de verzorging der kinderen in de drie kolonies.

Vertegenwoordigingen

Het Partijbestuur ontving ook dit jaar weer vele verzoeken om zich te doen vertegenwoordigen op de herdenkingsbijeenkomsten van afdelingen, die 25, 30 jaar en langer bestaan.

Zoals wij in het vorige verslag reeds mededeelden, is het voor het Partijbestuur niet mogelijk naar al deze bijeenkomsten een vertegenwoordiger te zenden.

Bij de opening van het nieuwe bedrijf van de Arbeiderspers in Arnhem op 28 Mei 1938 was p.g. K. Vorrink voor het Partijbestuur aanwezig.

P.g. K. Vorrink woonde op 26 en 27 Februari 1938 het Vijfde Religieus Socialistische Congres te Amsterdam bij.

Op 20 Maart 1938 vertegenwoordigde p.g. K. Vorrink het Partijbestuur op de Jaarvergadering van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs te Amsterdam.

P.g. E. Boekman was voor het Partijbestuur aanwezig in de Zesde Algemene Vergadering van het Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling op 23 en 24 April 1938 te Amsterdam.

In het congres van het N.V.V., dat van 9 tot en met 12 Mei 1938 te Amsterdam werd gehouden, waren voor het Partijbestuur aanwezig de partijgenoten E. Boekman, J. v. d. Kieft, S. R. de Miranda, K. Vorrink en C. Woudenberg.

P.g. J. E. Stokvis bezocht mede namens het Partijbestuur de landdag van Poale Zion, die op 11 September 1938 te Amersfoort plaats vond.

Op de Accountantsdag, op 19 November 1938 te Amsterdam, deed het Partijbestuur zich vertegenwoordigen door p.g. J. v. d. Kieft.

C. Woudenberg woonde de receptie bij op 5 Januari 1939 te Rotterdam, die gegeven werd naar aanleiding van het 25-jarig bestuurdersschap van p.g. A. Kievit van de Centrale Bond van Transportarbeiders.

Een vertegenwoordiger van het P.B. kon niet aanwezig zijn op de receptie van p.g. K. de Jonge, die zijn 25-jarig bestuurdersschap op Zaterdag 4 Februari 1939 vierde, daar die dag door het P.B. vergaderd werd. Het P.B. zond schriftelijke gelukwensen en bloemen.

J. v. d. Kieft was aanwezig op de receptie van de afdeling Bussum, welke op 8 Januari 1939 ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan werd gegeven.

Mr. J. in 't Veld vertegenwoordigde het Partijbestuur op het demonstratieve Jeugdcongres op 15 Januari 1939 in Bellevue te Amsterdam.

Mw. A. E. J. de Vries—Bruins woonde de feestelijke bijeenkomst oij, welke op 22 Januari 1939 te Assen werd gehouden ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het gewest Drente.

Naar verschillende feestelijke gelegenheden zond het Partijbestuur bloemen.

De jaarvergaderingen van de gewestelijke en stedelijke federaties werden bijgewoond door:

Friesland	20 November	Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink
Groningen	4 December	A. E. J. de Vries—Bruins
Drente	13 November	Mr. J. in 't Veld
Overijsel	18 December	A. E. J. de Vries—Bruins
Gelderland	27 November	Mr. J. in 't Veld
Utrecht	29 October	C. Woudenberg
Noord-Holland Noord	26 en 27 November	Mr. J. in 't Veld
Noord-Holland Zuid	27 November	E. Boekman
Zuid-Holland	27 November	W. Drees
Zeeland	19 en 20 November	C. Woudenberg
Noord-Brabant	20 November	S. R. de Miranda
Limburg	22 en 23 November	C. Woudenberg
Den Haag	27 November	Mr. M. v. d. Goes van Naters

„De Socialistische Gids" en „Socialisme en Democratie"

In de laatste jaren waren reeds herhaaldelijk besprekingen gevoerd tussen de Directie van de Arbeiderspers, vertegenwoordigers van het Partijbestuur en de redactie van de „Socialistische Gids" over de mogelijkheid, om voor het wetenschappelijk maandschrift der Partij een wijderen lezerskring te vinden. Die besprekingen hadden niet tot een resultaat geleid.

In Februari 1938 had over deze aangelegenheid opnieuw een onderhoud van vertegenwoordigers van het Partijbestuur met vertegenwoordigers van de redactie plaats Bij deze gelegenheid deelde p.g. Prof. Bonger mede, dat hij aan het einde van het jaar als secretaris-redacteur van het tijdschrift wenste af te treden.

De overige redactieleden vonden hierin aanleiding hun mandaat ter beschikking te stellen, ten einde het Partijbestuur de gelegenheid te geven zich in volle vrijheid te beraden omtrent de toekomstige aard van het tijdschrift en de opnieuw samen te stellen redactie.

De besprekingen, welke hierna door het Partijbestuur zijn gevoerd en het overleg met de Directie van de Arbeiderspers hebben er toe geleid, dat besloten werd het wetenschappelijk orgaan te reorganiseren en in de plaats van de aftredende redacteurs een nieuwe redactie te benoemen, bestaande uit de partijgenoten Prof. J. van Gelderen, Dr. H. Brugmans en Dr. W. Banning.

Oorspronkelijk lag het in de bedoeling de naam van het tijdschrift te handhaven. De directie van de Arbeiderspers had hiertegen overwegende bezwaren van commerciële aard. Tenslotte heeft het Partijbestuur zich bij een naamsverandering neergelegd. Overeenstemming werd bereikt over „Socialisme en Democratie".

Een der redenen, die mede tot reorganisatie van het tijdschrift leidden was gelegen in de noodzakelijkheid van een grotere lezerskring. Om dit te bereiken werd de prijs van f 6.— tot f 4.20 per jaar verlaagd. De propaganda voor het nieuwe orgaan is ingezet. Het aantal abonné's bedraagt op het ogenblik, dat dit verslag wordt afgedrukt 3500.

Het Partijbestuur verwacht, dat voor dit nieuwe tijdschrift grote belangstelling zal bestaan en dat ook het kader onzer beweging van de inhoud van ons wetenschappelijk maandschrift regelmatig kennis zal nemen.

Het Partijbestuur hecht er aan de redactie van het opgeheven tijdschrift „De Socialistische Gids” te danken voor de aan de Partij bewezen diensten en in het bijzonder den secretaris-redacteur p.g. Prof. Mr. W. A. Bongers voor de grote toewijding, waarmee hij gedurende 23 jaar leiding aan het wetenschappelijk maandschrift der Partij gegeven heeft.

Scholing

Voor de scholing en voorlichting van onze sprekers en het kader der beweging werd in het jaar 1938 weer het documentatiemateriaal „Knoop in je Oor” voor de prijs van f 1 per jaar ter beschikking gesteld. Het aantal abonné's steeg tot ruim 800.

Voortgegaan werd met het uitgeven van het „Correspondentieblad”.

In het vorige jaarverslag vermeldden wij reeds, dat ten behoeve van de sprekers een aantal syllabi werd samengesteld, over onderwerpen, welke wij aanbevolen hadden in afdelingsvergaderingen te behandelen.

Wij gaven in overweging ook inleidingen te doen houden over: Staatspensioen, Middenstandsverzekering, Verhouding Stad-Platteland, voor welke eerste onderwerpen de medewerking van de Kamerfractie werd ingeroepen.

Een syllabus over Staatspensioen is in voorbereiding.

Ledenwinst-actie

Ten behoeve van de ledenwinst-actie, welke in het voorjaar van 1938 werd gevoerd, werd wederom de brochure „Pak aan ook Gij” van de hand van p.g. K. Vorrink beschikbaar gesteld. Voor de propaganda onder de vrouwen gaven wij een geschriftje uit, getiteld „Hebt gij mij geroepen”.

Voorts werd een geschreven brief van de hand van den Partijsecretaris C. Woudenberg, voor het winnen van nieuwe leden ter beschikking van de huisbezoekers gesteld.

Zoals uit het overzicht van het ledental over het eerste kwartaal 1938 blijkt was het resultaat van deze actie niet bevredigend.

Meifeest

Het Meifeest werd in 1938 te zamen met het N.V.V. gevierd onder de leus: „Vrijheid, Arbeid, Vrede”.

In vele plaatsen werd het Meispiel „Wij, Erfgenamen” van Halbo C. Kool met succes opgevoerd.

Het Partijbestuur wekte de sprekers op in de Meivergaderingen de aandacht te vestigen op de interpellatie-Van Gelderen inzake de werkverruiming.

In de loop van het jaar gaf het Partijbestuur verschillende brochures uit.

De Meibrochure was van de hand van pg. Dr. H. Brugmans en getiteld „Democratie en ?” Hiervan werden 18.637 ex. verkocht. Verkoopprijs 5 cent.

Bij de verschijning van de Millioenennota verscheen een brochure, geschreven door pg. H. Voskuil, welke als titel droeg „De lege enveloppe”. Het verkochte aantal exemplaren hiervan bedroeg 10.435 ex. Verkoopprijs 3 cent.

Naar aanleiding van de internationale Septembeergebeurtenissen gaf het Partijbestuur een brochure uit „Hun Vrede en de Onze”, welke Prof. J. van Gelderen schreef. Hiervan werden 22.121 ex. verkocht. Verkoopprijs 3 cent.

Bij de behandeling van de begroting in de Tweede Kamer werden de beide redevoeringen van pg. Ir. J. W. Albarda uitgegeven onder de titel „De As Colijn—Goseling”. 4161 ex. werden hiervan verkocht. Verkoopprijs 10 cent.

De Kerstbrochure schreef dit jaar pg. Mr. J. in 't Veld. De titel was „Arbeiden, niet vertwijfelen”. Het verkochte aantal exemplaren bedroeg 4504. Verkoopprijs 10 cent.

Manifesten

Het Partijbestuur gaf ook dit jaar ter gelegenheid van bepaalde gebeurtenissen weer enkele manifesten uit.

Met het N.V.V. tezamen werd naar aanleiding van de annexatie van Oostenrijk bij het Duitse Rijk een manifest uitgegeven in een oplaa van 1.800.000 ex. Ook een algemeen manifest ter ondersteuning van de interpellatie-Van Gelderen werd tezamen met het N.V.V. uitgegeven in dezelfde oplaa.

In bepaalde delen van het land is een overdruk van een binnenpagina van „Vrijheid, Arbeid, Brood” verspreid, waarin het program van de R.K. Staatspartij onder de loupe genomen werd.

Toen in het najaar in Duitsland de Jodenvervolgung plaats had richtte het Partijbestuur zich andermaal met een manifest tot het Nederlandse volk, waarin tegen het brute nationaal-socialisme werd geprotesteerd en een beroep op het geweten der mensheid werd gedaan. De oplaa hiervan bedroeg 705.000 ex.

In enkele grensplaatsen is nog een manifest verspreid „Redt de beschaving”, waarin de N.S.B. over haar houding ten aanzien van de Jodenvervolgung in Duitsland scherp werd gehekeld. Hiervan werden 7000 ex. verspreid.

„Vrijheid, Arbeid, Brood”

In de propaganda werd ook dit jaar weer een stevig gebruik gemaakt van de colportage met „Vrijheid, Arbeid, Brood”. Een aantal speciale nummers werd uitgebracht. Zo vestigde de redactie o.a. de aandacht van het publiek op de gebeurtenissen in Oostenrijk, de interpellatie-Van Gelderen, de Jodenvervolgung in Duitsland. Voorts werd een nummer gewijd aan de Mijnstreek en één aan Drente, terwijl ook een Kerstnummer verscheen.

In het vorig jaarverslag vermeldden wij het verloop van de oplaa tot en met 26 Februari 1938.

Hieronder volgen de oplage-cijfers van die datum af:

Datum	Nummer	Gedrukt	Verkocht
5 Maart	23	72.000	70.387
12 „	24	72.000	70.094
19 „	25	71.250	69.813
26 „	26	71.000	69.578
2 April	27	71.500	69.669
9 „	28	72.000	70.023
16 „	29	71.000	69.113
23 „	30	70.500	69.141
30 „	31	70.000	68.638
7 Mei	32	69.500	68.071
14 „	33	70.000	68.171
21 „	34	69.000	67.590
28 „	36	68.500	67.874
4 Juni	36	67.000	65.491
11 „	37	68.000	66.543
18 „	38	68.000	63.836
25 „	39	65.000	63.481
2 Juli	40	64.500	63 011

Gedurende de zomermaanden werd de uitgave van „Vrijheid, Arbeid, Brood” stopgezet.

Het eerste nummer verscheen weer op 24 September 1938. Van die datum af verliep de oplaag als volgt:

Datum	Nummer	Gedrukt	Verkocht
24 September	1	58.000	54.280
1 October	2	60.000	58.005
8 „	3	61.000	59 441
15 „	4	62.000	59.820
22 „	5	62.250	60.813
29 „	6	62.750	60.989
5 November	7	63.000	61.121
12 „	8	64.000	62.401
19 „	9	65.500	63.657
26 „	10	66.000	64.191
3 December	11	66.500	64.793
10 „	12	70.000	68.042
17 „	13	67.500	65.683
24 „	14	75.500	74.512
7 Januari 1939	15	67.000	65.701
14 „ „	16	67.000	

Actie steun aan kleine boeren, tuinders en schippers

Door het Partijbestuur werden in de eerste maanden van het jaar 1938 enkele circulaires aan de Partijafdelingen gezonden, waarin gegevens werden verstrekt omtrent de steunregeling voor kleine boeren en tuinders. Tevens werd hierin aangegeven, hoe men plaatselijk o.a. in de gemeenteraden deze zaak diende te behandelen.

De overgrote meerderheid der gemeentebesturen voerde de steunregelingen door. In een aantal plaatsen, waar dit niet geschiedde of waar de regeling onvoldoende werd doorgevoerd, vormde men commissies, met hulp en aanwijzingen onzerzijds, die tot taak kregen zich hieromtrent met een adres tot het gemeentebestuur te wenden. Onder leiding van die commissies werden plaatselijk vergaderingen gehouden. Enkele van deze commissies bemoeien zich thans nog met de uitvoeringsmoeilijkheden, die hier en daar rijzen.

In de Partijafdelingen, die hiervoor in aanmerking kwamen, werd een onderzoek ingesteld naar de toestand in de binnenschipperij. De antwoorden, die hierop inkwamen, werden verwerkt in een artikel, dat in „De Socialistische Gids” van September 1938 verscheen. Aan de raadsfracties van de gemeenten, die bemoeiingen met dit probleem hebben, zonden wij een circulaire, waarin aangedrongen werd de aandacht van de gemeentebesturen te vestigen op de noodzakelijkheid van een behoorlijker ondersteuning aan de schippers.

Actie werkloosheidsbestrijding, interpellatie Van Gelderen

Partij en Vakverbond zetten de actie ter bestrijding van de werkloosheid en voor werkverruiming onverzwaakt voort.

Op 26 Mei 1938 interpeleerde ons Tweede Kamerlid, Prof. J. van Gelderen, de Regering, waarbij hij de bestrijding der werkloosheid in het centrum der politieke belangstelling van het Nederlandse volk stelde en waarbij hij wees op de noodzakelijkheid van een blijvende welvaarts-politiek.

Ter ondersteuning van deze interpellatie werden in verschillende plaatsen, te weten in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Groningen, Utrecht, Arnhem, Enschede en Eindhoven grote demonstratieve vergaderingen gehouden, welke, behoudens een enkele uitzondering, uitmuntend slaagden.

Toen bleek, dat de Tweede Kamer weigerde de sociaal-democratische voorstellen te aanvaarden, werd, zoals reeds elders vermeld is, een algemeen manifest uitgegeven, dat in het gehele land verspreid werd, waarin de Regering in gebreke werd gesteld en waarin wij nog eens ons positief standpunt ten aanzien van dit probleem ontwikkelden.

In de maand November werden, tijdens de algemene beschouwingen en vóór de behandeling van het Hoofdstuk Sociale Zaken, een zestal demonstratieve kadervergaderingen gehouden, ter ondersteuning van onze eisen in de strijd tegen de werkloosheid, op welke bijeenkomsten het woord werd gevoerd door één spreker van de Partij en één van het N.V.V.

Deze vergaderingen werden gehouden:

Voor de provincie *Groningen* te Groningen op 6 November. Sprekers: Ir. H. Vos en H. Lindeman.

Voor de provincie *Noord-Holland* te Amsterdam op 12 November. Sprekers: W. Drees en H. Lindeman.

Voor de provincie *Zuid-Holland* te Rotterdam op 13 November. Sprekers: S. R. de Miranda en H. Lindeman.

Voor de provincies *Noord-Brabant* en *Limburg* te Eindhoven op 13 November. Sprekers: C. J. van Lienden en J. W. Albers.

Voor de provincie *Gelderland* op 20 November te Arnhem. Sprekers: Prof. J. van Gelderen en J. W. Albers.

Voor de provincies *Overijssel* en *Drente* te Zwolle op 27 November. Sprekers: K. Vorrink en J. W. Albers.

De gezamenlijke demonstratie van Partij en Vakverbond op 10 April aanstaande te Den Haag is de afsluiting van de actieperiode 1938/'39 voor meer werk en welvaart.

Actie gedwongen uitzending naar Duitsland

De op het congres van 1938 aangenomen motie inzake de gedwongen uitzending van arbeiders naar Duitsland zond het Partijbestuur aan de Regering door, met het verzoek de nodige aandacht aan deze zaak te willen schenken. Van de Regering kwam bericht, dat deze aangelegenheid haar aandacht had.

In een onderhoud, dat W. Drees en H. Lindeman met den minister van Sociale Zaken hadden, heeft deze toegezegd, aan reële bezwaren tegemoet te zullen komen. Namens de Rijksdienst der Werklozenverzekering en Arbeidsbemiddeling is te dien aanzien een circulaire uitgegaan aan de directeurs van de Districts-Arbeidsbeurzen, waarin er op gewezen werd, dat met gegronde bezwaren rekening kon worden gehouden.

Het Partijbestuur zond in overleg met het N.V.V. aan de besturen van de Partijafdelingen en Bestuurdersbonden een circulaire, waarin verzocht werd het Partijbestuur er van in kennis te stellen, indien zich desondanks gevallen van gedwongen uitzending mochten voordoen.

Jodenvervolging

Toen in het najaar de Duitse regering de onmenselijke actie tegen de joden ontketende, werd door onze beweging een grote protestmeting hiertegen georganiseerd te Amsterdam, waar de partijgenoten K. Vorrink, E. Kupers, J. van Zutphen het woord voerden.

Het Partijbestuur gaf naar aanleiding hiervan verschillende andere grote afdelingen in overweging een soortgelijke bijeenkomst te organiseren.

Voorts werd de rede, door Prof. J. van Gelderen, ten aanzien van het asylrecht en de vervolgingen, in de Tweede Kamer uitgesproken, als manifest uitgegeven. De oplage hiervan was 705.000 exemplaren.

Uiteraard werd ook onmiddellijk de vraag besproken, op welke wijze praktisch hulp kon worden geboden. Aanvankelijk werd een inzameling van Partij en Vakbeweging overwogen. Toen echter het denkbeeld rees om een nationaal comité te vormen tot steun aan alle vervolgdens wegens geloof of ras, verleenden wij aan de voorbereiding en de tot standkoming van dit comité onze volle medewerking. Duizenden partijgenoten namen actief als collectrices en collecteurs aan het werk deel, terwijl onze pers geen gelegenheid verzuimd gelaten heeft de opbrengst van deze inzameling zo hoog mogelijk op te voeren.

Propaganda platteland

Het partijbestuur heeft zich in het afgelopen jaar op een intensieve wijze met de propaganda op het platteland bezig gehouden.

In de eerste plaats werden direct na het congres van de redevoeringen van Ir. H. Vos en Dr. J. P. Kruijt overdrukken gemaakt, waarvan wij aan alle Partijafdelingen enkele exemplaren zonden.

Het Partijbestuur stelde een commissie in welke tot taak kreeg na te gaan hoe de propaganda op het platteland het best ter hand kon worden genomen. De denkbeelden, door deze commissie uitgewerkt, verkregen de instemming van het Partijbestuur en de Partijraad. Over een en ander gaven wij een aantal geschriftjes uit, die als „gerichte” reclame aan boeren en tuinders werden gezonden. De titels hiervan waren:

1. „De prijzen van de landbouwproducten en de pacht- en koopprijzen”.
2. „Meer land, meer afzet, meer arbeid”.
3. „Verbetering van de positie der land- en tuinarbeiders”.
4. „De steunregeling voor kleine boeren en tuinders”.
5. „Rondom het bestaan”.
6. „De landbouw in de Tweede Kamer”.

De oplaag hiervan bedroeg 25.000 exemplaren.

Uit door ons ontvangen berichten is gebleken, dat deze vorm van propaganda veel instemming bij de agrarische groepen ondervond.

Daarnaast werden gewestelijk bijeenkomsten georganiseerd met partijgenoten- boeren en tuinders, waar de propaganda werd besproken. Deze vergaderingen vonden plaats:

in Leeuwarden op 4 November, in Groningen op 12 November, in Hoozevee op 20 November, in Zwolle op 6 November, in Zutphen op 19 November, in Alkmaar op 20 November, in Aalsmeer op 19 November, in Rotterdam op 13 November en in Vlissingen op 19 November.

Gewestelijk vormde men contact-commissies, die met het gewestelijk bestuur regelmatig overleg zullen plegen en dit bestuur bij de propaganda zullen bijstaan.

Kerstmeeting

Gedurende de Kerstdagen, in de week daaraan voorafgaande en de week welke hierop volgde, vonden in het gehele land weer vele Kerstvergaderingen plaats. De sprekers vestigden daarbij de aandacht op de ernstige internationale toestanden.

Voor zover ons berichten bereikten, slaagden deze bijeenkomsten goed.

Filmtournee

Geheel in de lijn van de propaganda, opgezet voor de winter 1937—1938, organiseerde het Partijbestuur ook thans weer enige filmtournee's, meer speciaal voor de kleine afdelingen op het platteland. Dat deze propaganda als welgeslaagd kan worden beschouwd, kan stellig worden afgeleid uit het grote aantal aanvragen om filmvoorstellingen, dat bij ons binnenkwam.

In totaal zullen er in dit seizoen ongeveer 350 filmvoorstellingen plaats hebben.

Voor deze tournee's lieten wij ten dienste van de actie voor de verkiezingen in 1939 en in samenwerking met het H.B. van de Vereniging van sociaal-democratische leden van Provinciale Staten en Gemeenteraden vervaardigen een film „Practisch Socialisme”, waarin een beeld wordt gegeven van hetgeen er in de gemeenten met socialistische invloed op het gebied van gemeentelijk beheer is tot stand gebracht.

Voorts zijn er in de verschillende programma's opgenomen een film met fragmenten uit de „oude doos”, een reportage van ons laatste Partijcongres, een film, „Camarada”, waarin het werk van Partij en Vakverbond inzake de steun aan Spaanse kinderen is verfilmd, een reclamefilm van „De Centrale”, enige tekenfilms, enz.

De twee filmtoestellen, welke regelmatig in gebruik zijn, worden bediend door de partijgenoten H. de Boer, W. J. van Deelen, J. J. Spronkers, E. Vermeer en Tj. v. d. Zee, die tevens in elke bijeenkomst een propaganda-speech houden.

De kosten van deze propaganda komen bijna geheel voor rekening van de Partijkas. De afdelingen betalen de zaalhuur, welke zij uit de entrée-prijzen, die een maximum van 15 cent per persoon mogen bedragen, moeten dekken; de gewestelijke besturen vergoeden een bedrag van f 5.— per voorstelling aan het Partijbestuur.

Het bezoek aan deze voorstellingen is goed te noemen.

Vooraf in de kleine afdelingen vindt deze vorm van propaganda zeer veel waardering.

Afwikkeling „Centrale Plan-Commissie”

In de loop van het jaar kwam bij het Partijbestuur de laatste afrekening over het werk van de Centrale Plan-Commissie, van den accountant in.

Op voorstel van den accountant verleenden het Partijbestuur en het bestuur van het N.V.V. den penningmeester van de Centrale Plan-Commissie, pg. C. Woudenberg, décharge.

Extra-heffing

Het Partijbestuur heeft ook in het jaar 1938 weer een beroep moeten doen op de beter gesitueerde partijgenoten, ten behoeve van het Fonds voor Wetenschappelijk Werk. Deze extra-heffing bracht f 8.973.22 op, terwijl „De Centrale” voor dit fonds f 5.000.— beschikbaar stelde.

Op deze plaats betuigen wij degenen, die hiervoor het hunnen hebben bijgedragen, nogmaals onze dank.

Bemoeiingen met Raadsfracties en Gemeentepolitiek

Het Partijbestuur zond op 29 Maart 1938 aan de sociaal-democratische raadsleden een circulaire, waarin het wees op de mogelijkheid van invoering van een steunregeling voor de kleine landbouwers en waarin het aandrang, deze zaak, waar nodig, in de gemeenteraden aan de orde te stellen.

Tezamen met het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raadsleden zonden wij, naar aanleiding van de actie voor werkverruiming, 22 Juni aan onze raadsfracties een circulaire, waarin zij werden aangespoord, waar dit nodig en mogelijk bleek, voorstellen aan de orde te stellen:

a. om de credieten te krijgen van het Werkfonds ten behoeve van werkverruiming;

b. objecten aan te wijzen voor werkverschaffing, ten einde meer arbeiders in de werkverschaffing geplaatst te krijgen, waarvoor financiële hulp diende te worden gevraagd van het Departement voor Sociale Zaken.

Uiteraard werd aanbevolen te dien aanzien met de Vakbeweging ter plaatse overleg te plegen.

Op 6 October ging van het Partijbestuur een circulaire uit aan de

Raadsfracties in Groningen, waarin geadviseerd was bij de gemeentebesturen aan te dringen op verbetering van de wachttijdregeling voor werkloze arbeiders, die enige tijd in het vrije bedrijf hebben gewerkt. De raadsfracties in het overige deel van het land ontvingen van dit advies afschrift met verzoek te willen nagaan, of het ook in haar gemeente aanbeveling zou verdienen deze zaak aan de orde te stellen.

Ten slotte zond het Partijbestuur op 1 November een circulaire aan de Staten en Raadsfracties, waarin het de Staten- en raadsleden opmerkzaam maakte op enkele wijzigingen en aanvullingen in de Kieswet en adviseerde tijdig de nodige maatregelen te treffen voor het verkrijgen van een voorkeurnummer.

Scholing en Kader

Kaderinternaten

Evenals vorig jaar organiseerden wij voor het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, weer een drietal internaten, waarvan een voor werkloze Raadsleden, in overleg met het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raads- en Statenleden. Ook thans werd het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling hiertoe door de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank financieel in staat gesteld.

Deze internaten werden gehouden:

van 9—14 Januari 1939 op het „Hunehuis” te Havelte met 51 deelnemers onder leiding van J. A. Berger;

van 16—21 Januari 1939 op „Ons Honk” te Lage Vuursche met 39 deelnemers, onder leiding van J. A. Berger;

van 23—28 Januari 1939 op „Morgenrood” te Oisterwijk met 39 deelnemers, onder leiding van L. A. Ankum.

In de twee eerste internaten werden agrarische vraagstukken aan de orde gesteld. Als inleiders traden op:

P.g. Tj. v. d. Zee over de betekenis van de steunregeling voor kleine boeren en de taak, die de gemeenten bij de uitvoering hebben te vervullen.

Ir. Ignatus van het Departement voor Sociale Zaken over de toekomst van de Nederlandse tuinbouw.

P.g. J. A. Berger over de betekenis van de Armenzorg ten plattelande; de wenselijkheid van de verplichte verzekering ingevolge ziekte- en ongevallenwet voor kleine zelfstandigen. Invoering van Staatspensioen.

P.g. W. v. d. Sluis over de Pachtwet.

P.g. Dr. H. Brugmans over het Beginselprogram.

P.g. Ir. H. Vos over de tegenstelling tussen stad en platteland.

De derde bijeenkomst was meer speciaal bestemd voor werkloze raadsleden en candidaat-raadsleden.

Als inleiders traden hier op:

P.g. Dr. H. Brugmans over het Beginselprogram.

P.g. L. A. Ankum over „Verhouding, Rijk, Provincie en Gemeente”; het nationale vraagstuk.

P.g. Tj. v. d. Zee over de steunregeling voor kleine boeren en tuinders.

P.g. Mr. J. In 't Veld over de financiële verhouding tussen Rijk en Gemeenten en gemeentelijk belastinggebied.

Mr. J. v. d. Mortel, wethouder van Tilburg over de bevoelingsvelden van Tilburg.

P.g. A. J. A. Rikkert over Volkshuisvesting, de Woningwet en hare mogelijkheden.

De waarde dezer bijeenkomsten moet vooral hierin worden gezocht, dat de deelnemers dagelijks te maken hebben met de problemen die behandeld zijn. Buiten de voorlichting die gegeven wordt, is het bijeen zijn van een aantal dagen achtereen in een aangename omgeving en prettige sfeer van zeer grote psychologische waarde voor de deelnemers en ten slotte voor de Partij.

Cursussen Raads- en aspirant-Raadsleden

In overleg met de gewestelijke federatiebesturen ging het Partijbestuur dit jaar over tot het organiseren van cursussen voor Raads- en aspirant-Raadsleden, in verschillende delen van het land. In elke cursus kwamen, verdeeld over een reeks avonden, de volgende onderwerpen in behandeling:

Verhouding Rijk, Provincie en Gemeente.

De Gemeentewet; rechten en plichten der raadsleden enz.

Goedkeuring van raadsbesluiten door Gedeputeerde Staten en door de Kroon. Beroep van het gemeentebestuur bij de Kroon van niet door Gedeputeerde Staten goedgekeurde besluiten.

Financiële verhouding tussen Rijk en Gemeenten. Gemeentelijk belastinggebied.

Begroting en rekening.

De Gemeente en het onderwijs (schoolartsen, voeding en kleding).

Woningwet en volkshuisvesting.

Crisispolitiek, uitvoering van openbare werken.

Werkloonzorg (steunverlening en werkverschaffing). Armenzorg.

De Gemeente als werkgeefster (Ambtenaren, werklieden, arbeidscontractanten en capitulanten).

Volksgezondheid, Ziekenhuizen, consultatiebureaux, badhuizen, zwem-inrichtingen, wijkverpleging.

Slotcursus.

Voor Gelderland werden deze cursussen gehouden in de volgende plaatsen, waarbij als inleiders optraden:

Nijkerk, Mr. J. Mannoury; *Zalt-Bommel*, Mr. H. B. J. Waslander, H. Ploeg Jr., Mw. A. J. Wolthers—Arnoldi; *Zutphen*, A. M. Overhoff; *Ruurlo*, Mr. D. Barmes; *Doetinchem*, M. Rademakers; *Nunspeet*, H. G. Huslage; *Bennekom*, Mr. D. Barmes; *Geldermalsen*, L. A. Ankum; *Epe*, A. M. Overhoff en J. Roseboom.

Voor Noord-Holland Zuid:

Hoofddorp, E. F. Albrecht; *'s Graveland*, D. Lopes Dias.

Voor Noord-Brabant:

Werkendam, Mr. D. Barmes; *Den Bosch*, G. F. Lindeyer. J. A. Berger. Uiteraard was het aantal deelnemers aan deze cursussen beperkt. Wel hebben wij de indruk hiermee nuttig werk te hebben verricht.

Memoreren wij nog, dat door het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raads- en Statenleden een handboekje voor Raadsleden werd uitgegeven, dat p.g. G. F. Lindeyer samenstelde, inhoudende een eenvoudige voorlichting omtrent de Gemeentewet.

Adviezen en beslissingen van het Partijbestuur

Bij het Partijbestuur kwamen in de loop van het jaar een aantal verzoeken in om richtlijnen te willen geven ten aanzien van de houding,

welke diende te worden aangenomen ten opzichte van de uitnodigingen om zitting te nemen in comité's e.d. ter herdenking van het Regeringsjubileum der Koningin.

Het Partijbestuur besloot degenen, die hieromtrent advies verlangden, te verwijzen naar de circulaires, welke in September 1936 en November 1937 zijn uitgegaan over onze houding ten aanzien van gebeurtenissen in het Koninklijk Huis.

Een aantal leden wendde zich tot het Partijbestuur om inlichtingen inzake het zitting nemen in een „Algemeen Comité” ter behartiging van de belangen van Duitse en Oostenrijkse vluchtelingen in Nederland.

Aangezien ons gebleken was, dat het initiatief tot oprichting van dit comité was genomen door leden van de Communistische Partij in Nederland, met de bedoeling de I.R.H. op te heffen en de werkzaamheden van dit comité in het te stichten „Algemene Comité” op te nemen, publiceerden wij op 17 Mei 1938 een waarschuwing in de krant tegen deze gecamoufleerde poging der communisten om te geraken tot samenwerking met onze Partij.

Het Partijbestuur zond voorts een circulaire aan de Partijafdelingen in verband met het bepaalde in artikel 25 f der Gemeentewet, dat het lidmaatschap van de Raad onverenigbaar is met de betrekking van ambtenaar, vanwege het Gemeentebestuur aangesteld, of daaraan ondergeschikt, aan welke bepaling bij wetswijziging van 23 Mei 1935 was toegevoegd, dat met ambtenaar gelijkgesteld worden zij, die in dienst der gemeente op arbeidsovereenkomst werkzaam zijn.

Deze aanvulling, die bij de verkiezingen van 1935 niet heeft gegolden, zal toegepast worden bij de raadsverkiezingen van 1939.

Het Partijbestuur wees op de mogelijkheid dat arbeiders, die in een gemeentelijke werkverschaffing te werk zijn gesteld, hoogstwaarschijnlijk in 1939 geen raadslid meer kunnen zijn. Over al deze gevallen zal echter in hoogste instantie nog moeten worden beslist. In verband met een en ander achtte het Partijbestuur het evenwel verstandig met deze mogelijkheden bij de candidaatstelling rekening te houden.

Aangezien vele verzoeken om inlichtingen inkwamen ten aanzien van ons standpunt inzake de luchtbescherming, nam het Partijbestuur in het communiqué van zijn vergadering van 7 Mei de volgende clausule op:

„Uit enige ingekomen brieven is het Partijbestuur gebleken, dat partijgenoten, die worden uitgenodigd, om toe te treden tot de Nederlandse Vereniging voor Luchtbescherming, twijfelen of zij als sociaal-democraat wél of niet aan deze uitnodiging gevolg zullen geven.

Naar het oordeel van het Partijbestuur behoort het niet tot de taak van afdelingen ener politieke partij om als organisatie tot comité's of verenigingen voor luchtbescherming toe te treden.

Wél is het Partijbestuur van mening, dat er voor leden van de S.D.A.P. geen principiële redenen zijn om afwijzend te staan tegenover maatregelen, door de burgerlijke overheid te treffen tot bescherming van de bevolking tegen aanvallen uit de lucht. Veel eerder meent het Partijbestuur dat het goed is wanneer partijgenoten zich beschikbaar stellen om deel te nemen aan de voorbereiding van zodanige maatregelen.

Behalve dat het eigenlijk vanzelfsprekend is, dat ook sociaal-democraten hulp verlenen als het geldt de bevolking te beschermen tegen rampen, is het ook principieel en tactisch onjuist dit werk over te laten uitsluitend aan andere bevolkingsgroepen.”

Het Partijbestuur had in het afgelopen jaar nogmaals een bespreking met enkele partijgenoten — leden van Centraal Bestuur van het Comité

„Hulp aan Spanje”. In deze bespreking kwam o.m. aan de orde de vraag, of dit comité niet door communisten werd gebruikt voor hun oogmerken.

De bedoelde partijgenoten hebben verklaard, dat in de centrale leiding geen communisten zitting hebben. Uit mededelingen, uit het land ontvangen, is het Partijbestuur evenwel bekend, dat in de plaatselijke afdelingen van „Hulp aan Spanje” wel communisten medewerken. Vandaar, dat het Partijbestuur bij verzoeken om advies zich steeds op het standpunt heeft gesteld, in de eerste plaats het werk, dat Partij en Vakverbond ten behoeve van de Spaanse kinderen verrichten, te steunen.

In zijn vergadering van 1 October 1938 besloot het Partijbestuur tot het zenden van het volgende telegram aan President Benesj:

„Het Partijbestuur der S.D.A.P. in Nederland spreekt zijn warme sympathie uit met het volk van Tsjechoslowakije en zijn grote vrijheidstraditie en geeft uiting aan zijn bewondering voor de waardige houding, waarmee President Benesj het bitter lot van zijn volk draagt en de schandelijk hoon naast zich neerlegt.”

Door het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden was bij het Partijbestuur geklaagd over een aantal leden, die nalatig blijven hun verplichte contributie aan de Vereniging te voldoen.

Het Partijbestuur besloot naar aanleiding daarvan, na overleg met het Hoofdbestuur van genoemde vereniging, alle partijgenoten, wier naam op een kandidatenlijst voor de Provinciale Staten of Gemeenteraad wordt geplaatst, de volgende verklaring ter ondertekening voor te leggen:

„Ondergetekende ....., voorkomende op de lijst van de Provinciale Staten in de Provincie ..... van de Raad in de Gemeente ....., verklaart bekend te zijn met artikel 91 van het Huishoudelijk Reglement der Partij, dat als volgt luidt:

De leden der Partij, gekozen tot lid van een gemeenteraad en van de Provinciale Staten, vormen de Vereniging van Sociaal-Democratische leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten. Inrichting en bevoegdheid van deze Vereniging wordt bij huishoudelijk reglement door haar zelf geregeld. Jaarlijks brengt deze Vereniging aan het Congres verslag uit.”

Aangenomen kan thans worden, dat niemand tot lid van Staten of Gemeenteraad gekozen, meer kan beweren, onbekend te zijn met hetgeen in ons reglement omtrent het lidmaatschap der Vereniging van Sociaal-democratische leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten is bepaald. Elkeen, tot lid van Staten of Raad gekozen, weet welke verplichtingen hij aanvaard heeft.

Dispensaties leeftijdsgrens

In het afgelopen jaar maakte het Partijbestuur voor het eerst gebruik van zijn bevoegdheid om dispensatie te verlenen voor Raads- en Statenleden, die bij het zitting nemen de 65-jarige leeftijd zouden hebben bereikt.

Het Partijbestuur willigde 3 verzoeken om dispensatie voor Provinciale Staten en 22 verzoeken om dispensatie voor Gemeenteraden in.

Het Partijbestuur besliste afwijzend op 3 verzoeken om dispensatie voor Provinciale Staten en op 17 verzoeken om dispensatie voor Gemeenteraden.

Kwesties en Royementen

Over de gang van zaken met de kwestie-Kiés in het begin van het jaar 1938 rapporteerden wij reeds in het vorige jaarverslag.

In aansluiting aan de uitspraak van het Partijbestuur dat het lidmaatschap van het „Vrije Woord” met dat van de Partij onverenigbaar is, werd in het communiqué van de vergadering van het Partijbestuur van 5 Maart nog de volgende clausule opgenomen:

„Ook partijgenoten, die zonder formeel lid te zijn van de vereniging „Het Vrije woord”, wel werken met of voor het orgaan „Het Vrije Woord”, of op andere wijze actief optreden ten gunste van de vereniging of het orgaan, zullen dit niet langer kunnen doen met behoud van het lidmaatschap der Partij en dus, indien zij niet zelf bedanken, geroyeerd worden.”

Naar aanleiding hiervan werden door het Partijbestuur de volgende royementen uitgesproken: A. v. d. Meulen, H. Boersma en J. H. Terpstra te Baard; W. Sijsma te Oude Leije; H. Wassing te Noordbergum; J. Gisius te Utrecht; F. J. Pluut te Den Haag; K. S. de Jong te Huizum; Bottema te Kooten; Mw. Duursma—Langereis te Hoorn.

Hiervan kwam alleen H. Wassing, gewestelijk bestuurder van Friesland, bij de Partijraad in beroep. Van zijn recht, om zich mondeling te verdedigen, maakte hij geen gebruik. De Partijraad wees zijn beroep af.

De afdelingen Oldeboorn en Akkrum, door het Partijbestuur geschorst, voorkwamen een royement door het congres, door mede te delen, dat zij als afdelingen uit de Partij getreden waren. Royement kon derhalve achterwege blijven. De afdeling Garijp hief zichzelf op.

Met het bestuur van het gewest Friesland is besproken op welke wijze het spoedigst het geleden verlies te herstellen is. Maatregelen zijn reeds in uitvoering.

Vermelden wij nog, dat volgens mededelingen in de burgerpers door Kiés in de loop van het jaar tegen de partijgenoten Albarda, Banning, Vorrink en Woudenberg een aanklacht bij de justitie werd ingediend, waarover de genoemde partijgenoten van die zijde evenwel niets vernamen. Hetzelfde geldt voor de partijgenoten, die de commissie van onderzoek vormden.

Enige moeilijkheden, welke in het afgelopen jaar nog in de afdeling Oostzaan bestonden, konden worden geliquideerd, door de groepen, die enige tijd fel tegenover elkaar stonden, weer samen te brengen.

Bij het Partijbestuur kwam tegen zijn royement door de afdeling Rotterdam IX in beroep J. Groen. Na een ingesteld onderzoek wees het Partijbestuur dit beroep af.

Verder kwam bij het Partijbestuur in beroep een lid tegen haar debalotage door de afdeling Schoorl. Na een onderzoek ter plaatse wees het Partijbestuur ook dit beroep af.

Commissie Sociale verzekering

Deze commissie kwam in het afgelopen jaar met het rapport „Sociale Verzekering” gereed. Het werd door Partij en Vakverbond in druk uitgegeven. Verkocht werden hiervan 2542 exemplaren.

Voor het werk, dat deze commissie verrichtte, brengen wij haar hier een woord van dank.

Stichting „Neutrale Volksscholen" in Limburg

In het bestuur der stichting „Neutrale Volksscholen" in Limburg vond enige verandering plaats. In de plaats van Mr. M. v. d. Goes van Naters werd gekozen Mr. L. Vooys, terwijl in de plaats van G. F. Lindeijer tot lid van het in Heerlen gevestigde dagelijks bestuur werd aangewezen Bodenstaf.

Economische Contact-Commissie

Aan de Economische Contact-Commissie, die vorig jaar door Partij en Vakverbond is ingesteld, werden als nieuwe leden toegevoegd: C. v. d. Lende, L. H. Mansholt, G. M. Nederhorst en J. G. Suurhoff.

Commissie tot herziening van de Armenwet

De commissie, welke door Partij en Vakverbond was ingesteld ter bestudering van de vraag, welke wijzigingen in de Armenwet zouden moeten worden aangebracht in verband met de moderne opvattingen in zake armenzorg, heeft in het afgelopen jaar haar werkzaamheden gestaakt, in verband met de benoeming van een Staatscommissie in zake werklozenzorg en steun aan kleine zelfstandigen.

Commissie Strijdprogram

Doordat het rapport van de Commissie inzake Sociale Verzekering moest worden afgewacht en de leden der Commissie in zake herziening van het Strijdprogram allen met zeer veel arbeid overladen waren, kon deze tot nu toe haar werkzaamheden niet aanvangen. Het ligt in de bedoeling de commissie thans spoedig tezamen te roepen.

Commissie propaganda platteland

Het Partijbestuur besloot tot instelling van een commissie, welke tot taak kreeg stellingen te formuleren, die zouden kunnen dienen als grondslag voor de te voeren propaganda op het platteland. In deze commissie werden benoemd de partijgenoten, Ir. H. Vos, Dr. J. P. Kruijt, K. Vorrink, C. Woudenberg, W. v. d. Sluis, P. Hiemstra, G. M. Nederhorst, L. A. Ankum en J. A. Berger.

Het propaganda-schema, waartoe deze commissie kwam, keurde het Partijbestuur in zijn vergadering van 18 Juli l.l. goed. Ook de Partijraad verenigde zich hiermee.

Pensioen-Commissie

Het Partijbestuur besloot tot instelling van een commissie, die tot taak kreeg na te gaan, op welke wijze een pensioenregeling kan worden gemaakt voor de bezoldigde bestuurders, ambtenaren-bestuurders in algemene dienst en het overige administratieve personeel in rechtstreekse dienst van de Partij. In deze commissie werden benoemd de partijgenoten E. Boekman, J. v. d. Kieft, S. R. de Miranda, voorzitter, Mr. J. in 't Veld en L. A. Ankum, secretaris.

Deze commissie diende haar rapport bij het Partijbestuur in.

Commissie Gemeenteprogram

Op verzoek van het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raads- en Statenleden ging het Partijbestuur over tot het benoemen van een commissie, die tot taak kreeg te onderzoeken of — en zo ja, welke — wijzigingen er in het crisisprogram van de Gemeenteraadsverkiezingen 1935 zouden moeten worden aangebracht. In deze commissie namen de volgende partijgenoten zitting: W. Drees, S. R. de Miranda, Ed. Polak, J. Tuin, C. Woudenberg en A. B. de Zeeuw.

De commissie kwam tot samenstelling van een Urgentie-program, dat in de vergadering van de Partijraad van 18 Februari 1939 behandeld en goedgekeurd werd.

De leden der Commissie brengen wij hier dank voor de gepresteerde arbeid.

Commissie inzake onderzoek Candidaatstelling vertegenwoordigende lichamen

Naar aanleiding van een voorstel van de gewestelijke federatie Utrecht om te komen tot herziening van de candidaatstelling voor de vertegenwoordigende lichamen zegde het Partijbestuur in de Partijraad van 19 Februari 1938 toe deze zaak nader te zullen bezien.

Een kleine commissie, bestaande uit de partijgenoten Mr. H. B. J. Waslander, S. P. Doek, H. Hartog, H. van Sleen, A. J. Jongeleen, C. A. M. Diepenhorst, L. A. Ankum en C. Woudenberg, onderzocht deze zaak in een bijeenkomst, op 1 Maart 1938 te Amsterdam gehouden, doch deelde als conclusie van haar onderzoek aan het Partijbestuur mede, dat het naar haar mening geen aanbeveling verdiende op dat ogenblik nog voor het Congres 1938 met voorstellen te komen, die zouden leiden tot verandering der candidaatstelling voor de Raads- en Statenverkiezingen in 1939.

Commissie Huishoudelijk Reglement

Overeenkomstig de toezegging op het congres van 1938 besloot het Partijbestuur tot samenstelling van een commissie, die tot taak kreeg de voorstellen, welke op de beschrijvingsbrief van het congres van 1938 voorkwamen, beogende wijziging van het Huishoudelijk Reglement der Partij te bezien. Hierin verklaarden zich bereid zitting te nemen L. A. Ankum, J. A. Berger, M. Hoogeveen, Mw. S. Oostrum—De Boer, J. Roseboom, H. F. P. Sandifort, Mr. H. B. J. Waslander en C. Woudenberg. Tot voorzitter koos de commissie C. Woudenberg, tot secretaris L. A. Ankum.

De commissie formuleerde een aantal voorstellen, die zij bij het Partijbestuur indiende en welke door het Partijbestuur op de congresagenda zijn gebracht.

Wij zeggen de leden der commissie hierbij dank voor de verrichte werkzaamheden.

Permanente Koloniale Commissie en Persindo

In de samenstelling der Koloniale Commissie kwam geen verandering. Verschillende besprekingen vonden in het afgelopen jaar plaats.

Het Persbureau „Indonesia”, bij verkorting „Persindo” genaamd, zette haar taak in het afgelopen jaar voort.

Pg. L. N. Palar, die met de dagelijkse werkzaamheden belast is, vertrok

begin November met een half jaar verlof naar Indië. De bedoeling van zijn verlof was tevens nauwere verbindingen aan te knopen met de leiding der Indonesische volksbeweging.

N.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij „De Arbeiderspers“

Hoewel de sterk-gestegen papierprijzen 1938 tot een moeilijk jaar voor de dagbladuitgevers maakten, is het toch voor de Arbeiderspers niet ongunstig verlopen. De stijging van de papierprijs betekende voor de *dagbladen* van de Arbeiderspers een vermeerdering der jaarlijkse uitgaven met bijna drie ton. Verschillende maatregelen moesten dienen om deze schok op te vangen. De gevoerde bedrijfspolitiek van prijsverlagingen in de afgelopen jaren wierpen thans haar vruchten af; die prijsverlagingen hebben het bedrijf wel grote offers gekost, doch zij brachten ook een sterke stijging van het abonnementental. Daardoor werden de opbrengsten van een voorzichtig doorgevoerde prijsverhoging des te groter; een prijsverhoging, die daardoor beperkt kon blijven tot het strikt noodzakelijke, zulks in het belang onzer abonné's, die haar daardoor in het algemeen ook als billijk hebben aanvaard.

Het jaar ving aan met 206.935 abonné's en eindigde nog met een stijging tot 208.540. Van dit stijgende aantal abonné's ondervindt ook de advertentie-opbrengst de gunstige gevolgen.

De aan de abonné's als premie aangeboden *1 Mei-romanserie* werd een groot succes.

In het begin van 1938 werden nieuwe plaatselijke Volksbladen gesticht in Utrecht en in de Zaanstreek, waarmee ons aantal dagbladen steeg tot tien.

Vermeldenswaard is stellig de intrekking der „defensie-verboden“ voor onze dagbladen, waarmee een te lang bestaand onrecht werd opgeheven.

Ons vrouwenblad „*De Proletarische Vrouw*“ verloor een aantal abonné's; daarentegen steeg de „*Radiogids*“ met niet minder dan 10.000 tot 110.700 abonné's.

„*Tijd en Taak*“, het religieus-socialistische weekblad, handhaafde zich. Een reorganisatie van het maandblad „*De Socialistische Gids*“ werd voorbereid; deze is in de aanvang van 1939 doorgevoerd en leidde bij het schrijven van dit verslag reeds tot een sterk stijgend aantal abonnementen. Het blad draagt thans de naam „*Socialisme en Democratie*“.

Minder gunstig was de gang van zaken met het weekblad „*Wij*“. Een reorganisatie van dit blad leidde tot een keer ten goede en thans schijnt zich weer een periode voort te zetten, waarin het blad met een interessante inhoud propaganda maakt voor zichzelf.

De overige afdelingen van het bedrijf verheugden zich vrijwel alle in sterk stijgende omzetten. Alleen de *drukkerijen* bleven achter bij het vorige jaar, waarin door de verkiezingen en andere buitengewone omstandigheden wel bijzonder veel drukwerk was afgeleverd.

Ons *boekenbedrijf* zag zijn totale omzet tot omstreeks 600.000 gulden stijgen, met welk bedrag een hoogtepunt werd bereikt.

Er verschenen in 1938 50 verschillende uitgaven, met een totale oplage van 354.400 exemplaren.

Het aantal ARBO-abonné's steeg tot boven de 15.000.

In het eind van 1938 gaven wij in opdracht van het partijbestuur het

gedenkboek voor pg. Albarda „Een kwart eeuw parlementaire werkzaamheid in dienst van de bevrijding der Nederlandse arbeidersklasse” uit tegen de zeer lage prijs van f 1.70 voor een gebonden exemplaar.

Ter gelegenheid van het jubileum van pg. S. de Wolff verscheen de bundel „Strijdenskracht door wetensmacht”.

De oplaag van de „Naar het licht-kalender” steeg tot 25.000.

De „Kleine Cultuur-Bibliotheek” en de „Medische Serie” werden voortgezet.

Het Sint Nicolaas-Premieboek „Valko Vos en zijn vrienden” werd weer een groot succes.

In October 1938 kwam van de hand van Johan Winkler als „bliksemuitgave” „September 1938” uit. Het boek kwam in een week gereed, was royaal geïllustreerd en werd dan ook met instemming ontvangen.

De omzet van de *boekwinkels* steeg in 1938 weer belangrijk, evenals die van de *kantoorboekhandel*.

Voor de *clichéfabriek* was 1938 een jaar van stijgende omzetten.

Bij deze in het algemeen niet ongunstige gang van zaken kon ook aan de verdere uitbouw van het bedrijf worden doorgewerkt. Het belangrijkste was daarbij wel de opening van een *nieuw gebouw in Arnhem*, waarmee tegelijkertijd in deze stad een boekwinkel kon worden gesticht. In *Rotterdam* werd de *boekhandel* voorts verplaatst naar een nieuw pand in het centrum der stad. Met zijn vijftien goed-ingerichte boekwinkels neemt ons boekenbedrijf nu wel een eerste plaats in onder de boekenverkopers in ons land. Aankoop van een aangrenzend groot pand zal het ons mogelijk maken in 1939 de beschikking te krijgen over meer ruimte in ons hoofdbedrijf te Amsterdam.

Enige bescheiden maatregelen konden voorts worden genomen, die aan bepaalde personeelsgroepen ten goede kwamen. De Directie heeft zich daarbij op het standpunt gesteld, dat wat gedaan kon worden allereerst ten goede moest komen aan de laagst-bezoldigden in het bedrijf.

Het pensioenfonds voor het personeel heeft thans een bezit van ruim f 125.000.—.

Ook dit jaar betreurt de vennootschap enige overleden personeelsleden. Het waren Mej. B. Lindeblad, bediende fotodienst, en A. Wienk, hulpvakarbeider rotatiedrukkerij; de bezorger W. Rotmans overleed tijdens de bezorging tengevolge van een ongeval.

Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd verliet ons bedrijf o.a. p.g. A. H. Draayers, de directeur der Amsterdamse drukkerij

Aandeelhouders hielden hun jaarvergadering op 9 Juli. Dividend op de aandelen werd over het jaar 1937 weder niet uitgekeerd. Behoorlijke afschrijvingen konden uit de bedrijfsoverschotten worden verricht. In de samenstelling van de *Raad van Commissarissen* kwam geen wijziging.

De internationale toestand en de economische situatie in eigen land vorderen voortzetting van een voorzichtig bedrijfsbeleid.

Dit sluit geenszins uit, dat het bedrijf zijn vleugels wijder zal uitslaan. Integendeel zijn uitbreidingsplannen reeds ten dele in het stadium van uitvoering gekomen. De beweging kan in het verkiezingsjaar een bedrijf haar eigendom weten, dat kracht en toerusting bezit om haar strijd onder het devies *Altijd paraat!* met enthousiasme mede te voeren!

Vereniging van Sociaal-Democratische leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten

Het bestuur van de Vereniging bestond uit Ed. Polak, Amsterdam, voorzitter; C. Woudenberg, Amsterdam, secretaris-penningmeester; H. de Boer, Leeuwarden; W. Drees te Den Haag; J. H. Paris, Maastricht; J. ter Laan, Rotterdam; M. A. Reinalda, Haarlem; J. Tuin, Hoogezaand; W. v. d. Vall, Alkmaar.

In de Jaarvergadering, welke op 17 en 18 December te Amsterdam werd gehouden, kwam in de samenstelling van het Hoofdbestuur een wijziging door het bedanken van J. ter Laan. In zijn plaats werd gekozen A. B. de Zeeuw te Rotterdam.

Tot redacteuren van „De Gemeente” werden opnieuw aangewezen Ed. Polak en Mr. S. Mok.

Betreffende het Program voor de Raadsverkiezingen 1939 gaf men enkele wenken, die aan het Partijbestuur werden doorgegeven.

Ingevolge een correspondentie met het Departement van Justitie stelde het bestuur voor om van de ter goedkeuring ingezonden nieuwe statuten art. 1, handelende over het vrijwillig lidmaatschap van de Vereniging, uit te zonderen en dus het vigerende artikel te behouden. Hiermee ging de vergadering akkoord.

Op de tweede dag der Jaarvergadering hield A. B. de Zeeuw een inleiding over de financiële toestand der gemeenten en de in verband daarmee bij de Tweede Kamer aanhangige wetsontwerpen.

Het aantal leden der Vereniging bedroeg op 1 September 1938, 1540 waarvan 1483 raadsleden in 532 gemeenten, 160 wethouders en 126 Statenleden. 69 Statenleden waren tevens Raadslid.

Door het Adviesbureau werden in het afgelopen jaar ruim 300 adviezen uitgebracht.

Arbeiders Jeugd-Centrale

Het socialistisch jeugdwerk ondervindt nog in ernstige mate de gevolgen van de tijdsomstandigheden.

Niet alleen het wereldgebeuren, ook de toestand in eigen land — de aanhoudende jeugdwerkloosheid vooral — maakte het werk moeilijker. Bracht de eerste helft van 1938 een stijging van het ledental, in de tweede helft ging de winst verloren en trad opnieuw een daling in. Het aantal afdelingen bedraagt thans 87, terwijl daarbij 10 jongerenkernen mogen worden geteld. Het ledenoverzicht ziet er als volgt uit:

Rode Valken	3294
Rode Wachten	2200
Boven 21-jarigen	793
Leden jongerenkernen	79
	—
Totaal	6366

Bovendien namen 679 Trekvogels aan het werk deel.

Ondanks de moeilijkheden heeft het in 1938 niet aan toewijding

ontbroken. Bij het 20-jarig jubileum werd waardering van vele zijden ondervonden.

Het Pinksterfeest was een succes door de grote deelname en het bijzondere programma, dat mede in het teken stond van het 20-jarig jubileum. Bij het kampvuur sprak p.g. Ir. J. W. Albarda, terwijl Koos Vorrink op de Tweede Pinksterdag een rede uitsprak. Tevens vond op het Pinksterfeest de feestelijke opening plaats van de prachtige Zonnehof, een groot werkobject, dat in de werklozenkampen is gereed-gekomen. Een bijzondere uitgave verscheen, „20 jaar A.J.C. in vogelvlucht”, waarvan onmiddellijk meer dan 2000 exemplaren werden verkocht. De oud-leden van de A.J.C. brachten in enkele maanden tijds een bedrag van ongeveer f 1200.— bijeen als feestgave.

Het jeugdfeest in Zwolle werd gevierd in een zeer spannende tijd: enkele dagen voor de capitulatie van Tsjecho-Slowakije. Ondanks deze spanning namen er 550 A.J.C.-ers uit de Noordelijke provincies aan deel. Op de avondbijeenkomst sprak Ir. H. Vos, terwijl 's middags in de openlucht, nadat een demonstratie door de straten van Zwolle had plaats gevonden, Nico Bloemendaal de eisen van het Jeugdprogramma toelichtte.

In begin 1938 werd een negental conferenties gehouden voor de oudere leden over de grondslagen der sociaal-democratie. Bovendien vonden in de verschillende delen van het land vijftien districtsbijeenkomsten plaats over het jeugdprogramma.

Ter ondersteuning en propagering van het lekenspelwerk werden in Leeuwarden, Deventer, Hilversum en Zaandam model-lekenspeluitvoeringen gegeven onder leiding van Line en Piet Tiggers en Ben Groeneveld, die minder goed werden bezocht dan verwacht was.

De zomerkampen waren eveneens een succes. Een bijzondere gebeurtenis was het groot jongerenconferentiekamp onder leiding van den Partijvoorzitter Koos Vorrink, dat van 6 tot 13 Augustus op de Paasheuvel te Vierhouten werd gehouden. Hier werd het onderwerp „Volk, Staat en Maatschappij” behandeld door Prof. C. A. Mennicke, J. A. Berger, Mr. M. v. d. Goes van Naters, J. J. de Roode en Koos Vorrink.

Aan de Rode Nederzetting, het kamp voor de Rode Valken, namen dit jaar 1000 Rode Valken en Rode Valkenleiders deel. Voor de eerste keer werd een speciaal geschreven spel van Halbo C. Kool „Rond het Eeuwige Vuur” uitgevoerd.

Een speciale actie werd door de A.J.C. gevoerd voor Spanje. Door middel van de verkoop van prentbriefkaarten werd een bedrag van ongeveer f 700.— ingezameld en aan het comité uit S.D.A.P. en N.V.V. afgedragen.

De leden plakten in de maand October weer een speciaal S.J.I.-zegel ter ondersteuning van het werk van de Socialistische Jeugd-Internationale. Tegelijkertijd werd een bijzonder offer gevraagd voor de kameraden uit het Sudetenland, de opbrengst bedroeg bijna f 800.—.

Na de gebeurtenissen in September werd een pamflet uitgegeven: „Vandaag Vrede, Morgen.....”, dat in 15.000 exemplaren in de verschillende A.J.C.-afdelingen aan de jongeren werd uitgereikt.

De maand November was „Boekenmaand”. In de afdelingen hield men minstens één inleiding over boeken lezen, terwijl een groot aantal boekentoonstellingen is gehouden.

In de dagelijkse leiding van de A.J.C. kwam in 1938 geen wijziging. In begin 1939 werd in verband met een uitgebreid propagandaplan en aanpassende bij de praktijk, een nieuwe functieverdeling getroffen. De

samenstelling van het Hoofdbestuur is nu als volgt:

Jan Peters, voorzitter; Nico Bloemendaal, secretaris-penningmeester; Wim Thomassen, redacteur; Wim van Halm, centraal Rode-Valken-leider; Jacob Berkhout, Jo Boetje, Dr. H. Brugmans, Ber Drukker, H. van Dugteren, Henk van Dijk, Reint Laan, Frans van Meerendonk, Luit Smid, Piet Spronkers, Dries van der Vlerk, Koos Vorrink; een vacature is er.

Bij de viering van het Regeringsjubileum weigerde de A.J.C. om aan de nationale jeugdhulde deel te nemen, omdat de Nationale Jeugdstorm voorkwam op de lijst van uitgenodigde verenigingen. De A.J.C. drong op een betere organisatievorm aan.

Op Maandag 5 September zond de A.J.C. een gelukstelegram aan Koningin Wilhelmina van de volgende inhoud:

„Het Hoofdbestuur van de Arbeiders-Jeugd-Centrale biedt Uwe Majesteit zijn eerbiedige en welgemeende gelukwensen aan bij Uw veertigjarig regeringsjubileum. Het spreekt daarbij de hoop uit, dat Uwe Majesteit er getuige van moge zijn, dat het tijdens Uw bestuur tot stand gekomen beschavingswerk ten behoeve van het Nederlandse volk — inzonderheid voor de rijpere jeugd, door jeugdorganisaties van alle richtingen opgebouwd — zich volledig zal ontwikkelen en dat de grote gevaren, die de volksgemeenschap en de jeugd bedreigen, overwonnen zullen worden. In deze zin hebben wij dankbaar gemeend Uw oproep aan de Nederlandse jeugd in Uw woord tot ons volk op 31 Augustus jl. te mogen verstaan en van harte zal de A.J.C. in deze geest medewerken.”

Hierop ontving de A.J.C. 26 September 1938 het volgende antwoord:

„Hare Majesteit de Koningin heeft mij opgedragen de leden van het Hoofdbestuur van de Arbeiders-Jeugd-Centrale te Amsterdam Haar dank over te brengen voor de gelukwensen, aangeboden bij gelegenheid van het veertigjarig regeringsjubileum van Hare Majesteit. Hare Majesteit heeft deze gelukwensen zeer op prijs gesteld.”

Bond van Sociaal-Democratische Studentenclubs

De ietwat verstoorde verhouding tussen de Partij en de Bond van Sociaal-democratische Studenten-clubs werd in het afgelopen jaar weer geheel hersteld.

Namens het Partijbestuur had Mr. J. In 't Veld zitting in de Bondsraad.

Het ledental, dat uiteraard bij een Studentenvereniging niet groot is, bleef zich rond de 120 bewegen.

Een opgewekt afdelingsleven valt waar te nemen.

In Januari 1938 hield de Bond van S.D.S.C. een ronde-tafel-conferentie, waar als inleiders optraden Ir. Th. v. d. Waerden en Prof. J. van Gelderen, respectievelijk met de onderwerpen: „Schadeloosstelling bij de socialisatie” en „Socialisatie van de eigendom en van de beschikkingsmacht”. Beide belangrijke referaten zijn als artikelen in „De Socialistische Gids” verschenen.

Het Bondscongres vond plaats op 22, 23 en 24 April op „Over Holland”. Op 22 April hield Ir. H. Vos een inleiding over „De positie van de Overheid ten opzichte van de Volkshuishouding”, waarop een geanimeerde discussie volgde.

Als voorzitter van de Bond werd gekozen A. Vermeer, als secretaresse H. Bouma, als penningmeester T. Roemers, als administrateur van „Kentering” H. Tolman. In de redactie van „Kentering” werden gekozen H. Tolman, G. H. de Zeeuw en A. Frankfort.

Op 22 en 23 October herdacht de Bond zijn 15-jarig bestaan te Bentveld. De Zaterdagavond was gewijd aan een bont programma. Des Zondags hielden de partijgenoten P. Kuin en L. de Jong ieder een referaat over het onderwerp „Is het Marxisme voldoende als theoretische grondslag voor de sociaal-democratie?”

Deze jubileum-conferentie slaagde schitterend. De geest was uitstekend, terwijl vertegenwoordigers van verschillende andere studentenorganisaties aanwezig waren.

Ook werd het contact met andere studentenorganisaties versterkt.

Nederlandse Arbeiders Sportbond

De sombere levensomstandigheden ten spijt, heeft het in de Sportbond aan activiteit niet ontbroken. Vóór alles mag daarom worden getuigd, dat schier in alle geledingen van de Bond de functionarissen met bewonderenswaardige opofferingsgezindheid hun moeilijke taak hebben vervuld.

In plaats toch dat ruimer middelen voorhanden kwamen om de hoge kosten, die met de beoefening van sport gepaard gaan te bestrijden, steeg de werkloosheid of waren de inkomsten over het algemeen van zodanige aard, dat het nauwelijks langer mogelijk was de arbeid voort te zetten. Op het platteland wreekte zich dit volkomen; temeer, omdat aldaar geen uitbreidingsmogelijkheden bestaan.

In verreweg de meeste plattelandsgemeenten bevinden zich geen of nauwelijks naar behoren ingerichte gymnastieklokalen, zodat dit gemis reeds een rem is voor de uitbreiding van het aantal afdelingen.

Het ledental van de Sportbond beweegt zich sedert een aantal jaren om de 20.000.

Het Congres van 1938 nam enkele belangrijke besluiten, o.a. de instelling van een Bestuursraad, terwijl het abonnement op het Bondsorgaan „Arbeiderssport” verplicht werd gesteld. Ook de plannen der coördinatie-commissie kwamen ter sprake, waarbij zich het congres eenstemmig uitsprak voor de zelfstandigheid der organisatie.

De Bond viel de eer te beurt het Congres van de Socialistische Arbeiders Sport Internationale in Amsterdam te mogen ontvangen. Hierop viel de aandacht van den Minister van Justitie, die uitmaakte, dat aan de discussies geen buitenlanders mochten deelnemen. Weliswaar werd het houden van het Congres niet verboden, maar door dit besluit werd het eenvoudig onmogelijk gemaakt. Deze beschamende afloop had tot gevolg, dat binnen 24 uur, dank zij de medewerking van Minister Spaak, het Congres in Brussel gehouden kon worden.

Ofschoon wegens het vernietigen van de Bonden in de fascistisch en nationaal-socialistisch geregeerde landen het internationaal spelverkeer beperkt is, werden niettemin ook op dit gebied internationale betrekkingen onderhouden.

Een fraaie traditie is geworden de telkenjare terugkerende Maas-Schelde sportdagen, die beurtelings in Rotterdam en Antwerpen plaats

vinden. In de afgelopen verslagperiode is de Maas-Scheldedag ondanks het slechte weer, volkomen geslaagd.

In Parijs kwam een Nederlandse zwemploeg tegen de Franse uit, het handbalelftal speelde een officiële wedstrijd in Zwitserland, terwijl een Zwitserse zwemploeg laatstelijk de Nederlanders in de gelegenheid stelde, hun superioriteit op zwembad te bewijzen.

Niet onvermeld mag worden gelaten het zwemfeest op de Bosbaan te Amsterdam, waaraan het voor Nederland ongekende aantal van 1500 zwemmers deelnam, terwijl de boorden van de baan met 10.000 toeschouwers waren bezet.

De belangstelling voor de lichamelijke opvoeding werd door het Bondsbestuur onmiddellijk ten toon gespreid, toen het Rijkscollege voor de Lichamelijke Opvoeding een zitting bijeen riep met het oogmerk, een nationale stichting tot bevordering van de volkskracht in het leven te roepen.

De opvatting van het Bondsbestuur, een krachtig appèl tot de Overheid te richten, ten einde uitvoering te geven aan de wet-De Visser (verplicht onderwijs in de lichamelijke opvoeding op alle lagere scholen) werd in zijn algemeenheid door het Rijkscollege gedeeld.

In het bestuur had namens de Algemene Raad, C. van der Lende zitting.

Het geïllustreerd weekblad „Arbeiderssport” verschijnt in een omvang van 16 pagina's, terwijl voor de Jonge Pieter Jellen het maandblad „Ruim Baan” wordt uitgegeven.

Overal waar zulks geboden is, beantwoordt de Bond aan de roep van het Partijbestuur, om zijn leden mobiel te maken voor huisbezoek, de propaganda, het aandeel nemen in demonstraties en de colportage met „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Wetenschappelijk Bureau

De samenstelling van het Curatorium en de Directie van het Wetenschappelijk Bureau onderging gedurende 1938 geen verandering. De adjunct-directeur, Drs. G. M. Nederhorst, is vanaf 1 Juli definitief aan het bureau verbonden. Prof. Dr. J. Tinbergen, die geruime tijd door een verblijf in het buitenland de curatoriumvergaderingen niet heeft kunnen bijwonen, neemt na zijn terugkomst in September 1938 weer geregeld aan het werk van het Curatorium deel.

In de serie rapporten over de noodlijdende gebieden in ons land kwam het eerste, behandelende de economische toestand van Emmen en omgeving, vrijwel gereed. Een tweede over de Z.O.-hoek van Friesland is nog in voorbereiding.

Eveneens in voorbereiding is een uitvoerig, bij het Plan van de Arbeid aansluitend rapport over de financiële politiek in het algemeen en de belastingpolitiek in het bijzonder. Teneinde de totstandkoming van dit rapport te bespoedigen is tijdelijke versterking van het Bureau in overweging.

Aan de hand van de gegevens van het inventarisonderzoek werd de invloed van de duur der werkloosheid op de toestand der inventaris onderzocht. Hoe langer hoe meer blijkt, dat het inventarisonderzoek stimulerend heeft gewerkt, op het instellen van een soortgelijk onderzoek van overheidswege.

Na het onderzoek van de gemeente Emmen naar de toestand van

kleding en dekking in werkloze gezinnen, waarbij men zich voor de vragenlijst vrij nauwkeurig bij onze vragenlijst had aangesloten, zijn onlangs de resultaten van een inventarisonderzoek van de gemeente Almelo gepubliceerd.

In verband met de interpellatie-Van Gelderen in de Tweede Kamer heeft het bureau bij een vijftiental gemeenten de achteruitgang tijdens de crisis in de uitgaven voor openbare werken en onderhoud nagegaan.

Het in samenwerking met het Instituut voor Arb. Ontwikkeling uitgegeven documentatieblad „Contact” verscheen in deze periode geregeld.

In een achttal nummers werden gegevens verstrekt over de politiek van Roosevelt, de Nederlandse crisiswetgeving, de buitenlandse werklozencijfers, terwijl een speciaal nummer gewijd was aan de cijfers, welke Dr. Colijn produceerde bij de interpellatie-Van Gelderen.

1 Januari 1939 is deze documentatie in een nieuwe vorm verschenen. Voortaan ontvangen alle contribuanten aan het Fonds voor Wetenschappelijke doeleinden om de twee maanden een gedrukte verhandeling over onderwerpen van actueel economisch en politiek belang. Het eerste nummer van deze „Publicatie”, is onlangs verschenen.

Naast deze publicaties werkte het Bureau regelmatig mede aan het materiaal voor de huisbezoekers „Knoop in je oor”.

De internationale Plan-conferentie, welke September 1938 zou plaats vinden, ging dit jaar door de gespannen toestand in de wereld, niet door. Met Zweden had het Bureau echter een vruchtbaar contact, waardoor het in staat was bij voorkomende gelegenheden actuele gegevens over de Zweedse herstellpolitiek te verstrekken.

Van de gelegenheid tot het verkrijgen van inlichtingen en materiaal over bepaalde onderwerpen werd door een aantal partijgenoten gebruik gemaakt.

V.A.R.A.

De VARA blijkt in het afgelopen jaar de moeilijkheden, ontstaan door de crisis, te boven te zijn gekomen. De propaganda, welke zij het afgelopen jaar voerde, leverde een netto resultaat op van 3321 leden, zodat het ledental op 31 December 1938 bedroeg 125151.

Het aantal afdelingen steeg eveneens van 469 tot 484. Derhalve een verheugende groei.

In het Hoofdbestuur en het Dagelijks Bestuur kwam geen verandering. De Verenigingsraad kwam twee maal onder leiding van p.g. A. de Vries bijeen.

De redactie van „De Radiogids” was ook in het afgelopen jaar in handen van p.g. A. de Vries. De redactie slaagde er uitstekend in door regelmatige vernieuwing en verandering het orgaan fris en levendig te houden.

Het kinderblad bleef onder redactie van p.g. A. de Vries en „Oom Henk”. Ook in het afgelopen jaar sloot de inhoud van dit blad aan bij de kinderprogramma's, welke door de VARA worden uitgezonden.

Ook in het afgelopen jaar hield de VARA een groot aantal openbare bijeenkomsten, met medewerking van verschillende gezelschappen, die zeer veel publiek trokken. Een zomerfeest, door de federatie Den Haag georganiseerd, slaagde schitterend.

Het Hoofdbestuur van de VARA beschikt over een goede staf, waarmee het contact met de afdelingen uitstekend onderhouden wordt.

S.V.M.V. (Socialistische Vereniging tot bevordering van de studie van Maatschappelijke Vraagstukken)

De Vereniging hield haar voorjaarsvergadering op Zondag 22 Mei 1938, waar de inleider was L. Aletrino over „Tsjechoslowakije en aanverwante vraagstukken”. Dezelfde redevoering werd eveneens in Den Haag uitgesproken op Zaterdagavond 21 Mei. Voor de gecombineerde secties sprak S. de Wolff over: „De economische problemen van Palestina”. Voor de sociaal-democratische Vereniging tot bevordering van Reclassing en Kinderbescherming en voor de paedagogische sectie der S.V.M.V. sprak op 21 Mei P. de Boer over „Zwakheid en criminaliteit”. Voor alle gecombineerde secties der S.V.M.V. sprak nog op 29 Januari 1938 de Brusselse correspondent van „De Arbeiderspers”, Oscar de Swaeff, over „De huidige stand der Vlaamse beweging”.

De najaarsvergadering der Vereniging werd gehouden op Zondag 30 October 1938, waar aan de orde waren de praeadviezen van prof. mr. W. A. Bongers „Lessen uit de oorlogscrisis van September 1938” en Joh. Winkler „Vrede of Oorlog?”. In de economisch-historisch-sociologische sectie sprak mr. J. in 't Veld over „De democratische staat en de niet-democratische partijen.”

Het Secretariaat der Vereniging is thans gevestigd bij drs. G. Nederhorst, p/a Wetenschappelijk Bureau der Partij, Tesselschadestraat 31, Amsterdam-C.

Instituut voor Arbeidersontwikkeling

Jarenlang reeds komen de woorden crisis en moeilijkheden in de overzichten van het werk van de culturele organisaties herhaaldelijk voor. Dat ook het Instituut hieronder te lijden heeft spreekt vanzelf en is genoegzaam bekend. Het heeft geen zin, hierop nu nog eens het licht te laten vallen. Wèl heeft het zin er op te wijzen dat deze organisatie — ondanks alles — boven verwachting stand houdt. Natuurlijk, de redering dat er in deze tijd meer dan ooit nood, geestelijke nood, gelenigd moet worden is juist. Maar de behoeften gaan in andere richting. De gevallen waarin men zich vrijwillig tot ons keert, worden al zeldzamer hetgeen ons herhaaldelijk blijkt.

Het Congres, dat in het voorjaar 1938 werd gehouden, nam enkele belangrijke beslissingen. Het bestuursapparaat werd herzien, verscheidene reglementswijzigingen aangenomen, als gevolg waarvan o.a. het afzonderlijke Natuurvriendenlidmaatschap verviel; het Instituut congresseert voortaan om de drie jaren.

Het belangrijkste besluit was: de contributieverhoging van 15 op 20 ct. Funeste gevolgen voor het ledenaantal heeft deze beslissing niet gehad. Uiteraard is het hierdoor nadelig beïnvloed. Per 1 Januari was het ledental 32445 per 31 December 29922.

De reeks Kadercursussen werd voortgezet. Het onderwerp was ditmaal „Gezag en Vrijheid”.

In 16 plaatsen werd de cursus gevolgd door 2244 toehoorders. De lichtbeeldendienst onderging wederom een uitbreiding. De dienst voorziet uiteraard allereerst in de behoeften van de Instituutsafdelingen, maar legt zich daarnaast er op toe programma's samen te stellen, welke voor

andere instanties geschikt zijn, omdat de vraag hiernaar steeds stijgende is. Zeer veel gevraagd werden de „Socialistische Idee” en „De Sluipende Internationale”. In het najaar verscheen een boekje „Onze Lichtbeelden”, waarin een volledige opgave van het materiaal van de dienst te vinden is.

Internaten

De serie 1937/1938 werd in 1938 voortgezet met de volgende internaten:

Voor:	Gebouw:	Leider:
Textielarbeiders	„Den Broam”	K. van Es—K. Tabak
Raadsleden	„Meenthuis”	J. A. Berger
Landarbeiders	„De Hondsrug”	G. Akkerman
Natuurvrienden	„Den Broam”	C. A. 't Hart
Instituut	„Over Holland”	Dr. H. Brugmans
Muzikanten	„Over Holland”	P. Tiggers
A.J.C.-Vakbondsjeugd	„Meenthuis”	W. Thomassen
Instituut	„Over Holland”	J. de Graaff
Vrouwenclubs	„De Born”	Mw. Mr. E. Ribbius Peletier

Van de N.V. de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Deposito-bank kreeg het Instituut de opdracht ook in de winter 1938/1939 met de organisatie van internaten voort te gaan. Vóór 1 Januari werden nog gehouden:

Voor:	Gebouw:	Leider:
Natuurvrienden	„Paasduin”	C. A. 't Hart
Landarbeiders	„Morgenrood”	A. H. Buissink

„Toorts” en „Natuurvriend”

De volledige fusie Natuurvrienden—Instituut maakte de uitgave van het orgaan „De Natuurvriend” overbodig. Van 1 Juni af verscheen „De Toorts” in gewijzigde vorm, op kunstdrukpapier.

Zomerwerk

De Natuurvriendenhuizen mochten zich wederom in een zeer grote belangstelling verheugen. Het aantal dagbezoeken bedroeg 27669, het aantal logiesnachten 34350. Tezamen met twee huizen welke in afzonderlijke stichtingen worden beheerd, bedroeg het aantal dag- en nachtbezoeken 115486, een indrukwekkend getal, dat een sterke stijging aangeeft ten opzichte van 1937. Het aantal gebouwen werd met twee uitgebreid. Van de A.J.C. werd het Hunehuis te Havelte gehuurd; in Oisterwijk werd „Morgenrood” geopend. Beide tehuizen mochten zich in een grote belangstelling verheugen. De Stertocht 1937 naar Vierhouten was als proef zodanig geslaagd, dat in 1938 opnieuw een Stertocht werd gehouden. De prijs moest zodanig worden verhoogd, dat het aantal deelnemers sterk terugliep. Het bedroeg 800.

Het Arbeiders Reisbureau breidde zijn bemoeiingen regelmatig uit. Verschillende Agentschappen van Spoorwegmaatschappijen en Scheepvaartmaatschappijen werden verkregen. Het bureau werd aangesteld tot officieel vertegenwoordiger van de Nederlandse Spoorwegen.

De afdeling Gezelschapsreizen organiseerde 94 reizen, waarvoor bijna f 100.000 aan reissommen werd ontvangen. De afdeling Individuele reizen kon zijn omzet meer dan verdubbelen. Deze bedroeg ongeveer f 140.000.

Scholendienst

De Scholendienst heeft in 1938 weer een behoorlijke belangstelling mogen ondervinden. Verheugend is, dat de Arbeiders-Avondschool zelfs in zeer kleine plaatsen tot stand komt. In totaal werden deze scholen eind 1938 bezocht door rond 2000 leerlingen, d.i. ongeveer 400 meer dan in het vorige seizoen.

Het onderwijs wordt gegeven aan de hand van speciaal in opdracht van het Instituut geschreven leerboeken voor onderwijs aan volwassenen.

Er wordt les gegeven in drie vakken: Nederlandse Taal, Rekenen, Sociale Kennis.

De Plaatselijke Kaderscholen werden bezocht door ruim 200 leerlingen. Hier wordt onderwijs gegeven in de vakken: Nederlandse Taal, Boekhouden, Geschiedenis, Economie en Staatsinrichting.

Voor het volgen van de P.K.S., die de bedoeling heeft functionarissen en aanstaande functionarissen de kennis te geven, welke voor het goed vervullen van de functies gewenst is, is een vooropleiding van A.A.S. of daarmee gelijk te stellen onderwijs noodzakelijk.

In enkele plaatsen zijn er Talenscholen, die speciaal gericht zijn op de behoeften van de arbeidersbeweging. In totaal namen hieraan ruim 100 leerlingen deel.

Ook op deze plaats brengt het Instituut graag een woord van dank aan de leerkrachten, die veelal geheel belangeloos hun medewerking geven. Zonder deze hulp en die van tal van organisaties zou het scholenwerk niet of niet in deze mate kunnen slagen.

Centraal Bestuur

Het Centraal Bestuur was op 31 December 1938 als volgt samengesteld: Bezoldigden: Dr. H. Brugmans en C. A. 't Hart.

Vertegenwoordigers Instituut: C. de Boer, D. van der Zee, H. van Laar, W. J. Ploegsma, Ds. G. W. Melchers en P. Schuhmacher.

Vertegenwoordigers S.D.A.P.: K. Vorrink en Mw Mr. E. Ribbius Peletier.

Vertegenwoordigers N.V.V.: H. van Dugteren en F. S. Noordhoff.

Troelstra-school

De samenstelling van het curatorium onderging in de loop van 1938 een uitbreiding. Aan het einde van het jaar hadden hierin zitting:

Dr. J. Hemelrijk, Voorzitter; C. A. 't Hart, Secretaris; Dr. H. Brugmans; Prof. J. van Gelderen; Dr. C. Ketner; N. de Lieme; F. van Meurs; F. S. Noordhoff; J. Oudegeest; F. v. d. Walle; C. Woudenberg.

Als docenten zijn aan de school verbonden: J. v. d. Kieft, Financien; Drs. S. Kleerekoper, Bedrijfseconomie; Mr. M. Levenbach, Arbeidsrecht; Prof. Dr. J. H. van Meurs, Staats- en Gemeenterecht; Drs. E. M. Premsele, Sociale Economie; Drs. R. H. Rooda, Boekhouden; Dr. J. Valkhoff, Burgerlijk Recht; Dr. C. Westerman, Sociale Geschiedenis.

De school bestaat uit 4 klassen, waarvan 3 met 5 lesweken en de 4e klas met 2 lesweken. In de overige periode wordt door de leerlingen schriftelijk werk gemaakt.

De negende cursus werd 2 Januari 1939 geopend met een rede van den voorzitter der docenten, p.g. J. v. d. Kieft.

De negende cursus telt 65 leerlingen als volgt verdeeld over de vier klassen: 1e klas 25, 2e klas 15, 3e klas 15, 4e klas 10 leerlingen.

Vrijwel alle leerlingen bekleden functies in de arbeidersbeweging, n.l. 30 functionarissen S.D.A.P.; 84 functionarissen Vakbond; 2 leden Gemeenteraad; 16 functionarissen uit Culturele Organisaties; 7 functionarissen in andere organisaties; 65 leerlingen met 139 functies.

Vrijwel alle leerlingen van de Troelstra-school hadden als vooropleiding een der plaatselijke Kaderscholen van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling of de Centrale Kaderschool, welke eveneens onder leiding van het Curatorium wordt gehouden in „Avegoor” te Ellecom. Deze C. K. S. telt jaarlijks 25 leerlingen.

De leerstof hiervan omvat 5 vakken: n.l. Boekhouden, Nederlandse Taal, Geschiedenis, Economie en Staatsinrichting. Als docenten zijn aan de C.K.S. verbonden: Drs. J. v. Praag; B. L. Balkestein en L. Zimmerman.

Voor beide scholen geldt, dat men, om als leerling te kunnen worden toegelaten, hiervoor moet worden candidaat gesteld door partij of vakbeweging.

DIVERSEN

Afzonderlijk menen wij hier melding te moeten maken van de opheffing der defensieverboden voor Partij en Vakverbond. Dit onrecht, onze beweging gedurende meer dan vijf jaar aangedaan, werd eerst 12 September 1938 ongedaan gemaakt.

Wij hechten er aan in dit verband p.g. Ir. J. W. Albarda, den leider onzer Tweede Kamerfractie, een woord van warme dank te brengen voor de zeer grote inspanning en volhardendheid, waarmee hij, zowel in het openbaar als in besprekingen en correspondentie met de regering, heeft geijverd voor opheffing dezer verboden.

PERSONALIA

In het jaar 1938 verloor de internationale sociaal-democratie enkele van haar belangrijkste en bekendste figuren.

In de eerste plaats Karl Kautsky, die op 17 October in ons land als balling stierf. Voor onze Nederlandse Partij was het een voorrecht deze grote dode de laatste eer te mogen bewijzen, door voor zijn crematie op Westerveld te zorgen.

De 27ste December overleed plotseling Emile Vandervelde, de leider der Belgische Werklieden Partij, enkele malen voorzitter der S.A.I., hetgeen voor onze Belgische Partij een groot verlies was.

Reeds in de aanvang van het jaar, op 18 Februari, had de Belgische Werklieden Partij haar oude en populaire leider, Eduard Anseele, naar zijn laatste rustplaats gedragen.

Ook het overlijden van Otto Bauer, den leider der Oostenrijkse arbeidersbeweging, die in Parijs als balling leefde, en dat van den Franschen Sociaal-democraat Jean Lonquet, kleinzoon van Karl Marx, waren in het afgelopen jaar te betreuren.

Ook onze Partij verloor een aantal verdienstelijke partijgenoten, o.a. den broer van onzen Partijvoorzitter, J. Vorrink, een der leidende figuren van de coöperatieve beweging; Sj. Rijfkogel, te Zwolle; Hendrik Saaltink te Arnhem; J. Nol te Uitgeest en daarenboven Louis Heyermans, die de Amsterdamse geneeskundige dienst op voortreffelijke wijze organiseerde en jarenlang de medische kroniek in onze Partijpers verzorgde.

De 9de October herdacht de Partij in een feestelijke bijeenkomst in het „Concertgebouw” te Amsterdam, het feit, dat p.g. Ir. J. W. Albarda 25 jaar lid der Tweede Kamer was. In deze bijeenkomst werd p.g. Albarda een boek aangeboden, getiteld: „Een kwart eeuw parlementaire werkzaamheid”. De Partijvoorzitter vond hierbij gelegenheid te getuigen van de grote genegenheid, welke de Partij p.g. Albarda toedraagt, doch bovendien om de belangrijkheid van zijn werk voor de Nederlandse arbeidersklasse in het volle licht te plaatsen.

Memoreren wij tenslotte, dat p.g. S. de Wolff zijn 60ste verjaardag herdacht en dat hem bij die gelegenheid door zijn vrienden werd aangeboden een boek, getiteld „Strijdenskracht door Wetensmacht”. P.g. A. H. Gerhard's 80ste verjaardag werd herdacht in ons vorig Partijcongres; p.g. Mr. M. Mendels vierde zijn 70ste verjaardag; p.g. J. van Zutphen zijn 75ste verjaardag.

SLOTWOORD

Vatten wij tenslotte in enkele woorden samen hetgeen 1938 onze Partij bracht, dan kunnen wij zeggen; het was een moeilijk jaar, eensdeels wegens de internationale politieke verhoudingen, doch niet minder door de afwijzing door de Regering van onze eisen van meer welvaart en meer werk. Het was echter ook voor de Partij een jaar van grote activiteit.

Van ontmoediging is geen sprake. Hoe sterker de tegenstand, hoe krachtiger wij onze actie voorzetten. Vandaar, dat wij energiek en hoopvol de Raads- en Statenverkiezingen tegemoet gaan.

BIJLAGE A

BELOOP AANTAL AFDELINGEN IN DE FEDERATIES

GEWESTEN	PER 31 DECEMBER																		
	1910	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Friesland.....	58	97	101	100	95	97	99	100	102	104	103	104	105	120	120	124	126	126	112
Groningen.....	20	72	71	68	69	66	70	75	75	77	79	81	79	80	80	81	82	84	85
Drente.....	7	43	49	51	45	45	43	47	48	50	49	58	61	64	62	62	62	63	65
Overijse.....	19	35	40	40	40	45	42	39	43	48	45	47	53	54	51	52	51	53	52
Gelderland.....	24	56	51	61	60	60	60	58	60	68	68	76	76	80	83	88	90	88	86
Utrecht.....	4	19	21	22	20	21	22	22	22	23	25	26	26	29	28	31	32	36	35
N.-Holland-Noord.....	26	56	63	62	64	61	61	57	58	62	62	72	75	78	75	75	77	76	76
N.-Holland-Zuid.....	—	27	31	31	29	31	30	30	29	30	30	33	33	31	32	33	33	33	32
Amsterdam.....	9	9	9	10	11	11	11	11	11	11	11	11	13	13	13	16	15	15	15
Rotterdam.....	6	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10	11	11	11	11	11
Den Haag.....	4	3	3	3	4	4	4	7	7	7	7	9	11	11	11	11	11	11	11
Zuid-Holland.....	23	81	84	83	84	87	86	85	84	86	90	99	107	119	115	126	127	129	129
Zeeland.....	7	17	18	21	20	20	20	22	23	25	30	36	44	47	41	42	40	38	37
Noord-Brabant.....	6	12	12	11	14	14	14	15	18	24	25	28	26	30	26	26	24	23	23
Limburg.....	7	23	21	19	20	20	19	20	20	21	22	22	20	22	17	18	18	19	19
Totaal.....	220	559	583	591	584	591	590	597	609	645	655	711	738	788	765	796	799	805	788

P.S. Voor het overzicht van het verloop van het aantal afdelingen over de jaren 1911 t/m 1920 verwijzen we naar het Jaarverslag 1934.

BIJLAGE B

BELOOP VAN HET LEDENTAL IN 1937

FEDERATIES	31 December 1937	Nieuw onge- schreven	Leden uit andere afd. overgekomen	Totaal ingeschreven	Verhuisd	Bedankt	Algevoerd wegens contr. schuld	Geroyeerd	Overleden en overige reden	Totaal aigeschreven	Totaal aantal 31 December 1938	Mannen	Vrouwen	Vooruit	Achteruit
Friesland	7410	333	111	444	190	1462	44	10	41	1747	6107	3897	2210	—	1303
Groningen	6568	675	133	808	159	780	76	—	32	1047	6329	4465	1864	—	239
Drente	2314	274	11	285	53	297	30	1	8	389	2210	1751	459	—	104
Overijssel	5093	446	75	521	119	578	29	1	35	762	4852	3342	1510	—	241
Gelderland	6085	755	130	885	220	875	65	—	29	1189	5781	4297	1484	—	304
Utrecht	4705	488	230	718	312	783	50	2	26	1173	4250	2864	1386	—	455
Noord-Holland-Noord	6134	656	102	758	176	631	48	2	44	901	5991	3851	2140	—	143
Noord-Holland-Zuid	6015	842	247	1089	371	735	46	2	32	1186	5918	3782	2136	—	97
Amsterdam	14073	2103	1201	3304	1751	1918	680	3	60	4412	12965	8464	4501	—	1108
Rotterdam	8924	1336	584	1920	822	1666	149	1	39	2677	8167	5086	3081	—	757
Den Haag	9281	935	916	1851	1014	2107	145	4	48	3318	7814	4929	2885	—	1467
Zuid-Holland	8724	1083	120	1203	242	1193	164	3	39	1641	8286	5981	2305	—	438
Zeeland	1396	103	13	116	24	165	13	1	2	205	1307	955	352	—	89
Noord-Brabant	1218	185	43	228	63	143	43	—	9	258	1188	883	305	—	30
Limburg	957	173	19	192	27	123	14	1	4	169	980	677	303	23	—
Totaal	88897	10387	3935	14322	5543	13456	1596	31	448	21074	82145	55224	26921	—	6752

BIJLAGE C

BELOOP VAN HET AANTAL LEDEN SINDS 1895

1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden
1895	700	1910	9980	1925	37894
1896	1000	1911	12582	1926	41221
1897	1500	1912	15667	1927	43196
1898	2100	1913	25708	1928	46169
1899	2500	1914	25609	1929	53395
1900	3200	1915	25642	1930	61162
1901	4000	1916	24018	1931	69263
1902	6500	1917	24893	1932	78920
1903	5600	1918	27093	1933	81914
1904	6000	1919	37628	1934	87212
1905	6816	1920	47870	1935	84269
1906	7471	1921	37412	1936	87826
1907	8423	1922	41472	1937	87312
1908	8748	1923	42047	1938	88897
1909	9504	1924	41230	1939	82145

BIJLAGE D

VERDELING VAN HET AANTAL LEDEN OVER DE VERSCHILLENDE PROVINCIES

GEWESTEN	PER 30 SEPTEMBER																		
	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Friesland.....	3332	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882	6256	6448	6858	6870	7834	7771	7627	7859	7855	6217
Groningen.....	1725	3121	3431	3098	2784	2957	2997	3509	3931	4394	5017	5618	5675	5743	6102	6315	6587	6756	6426
Drente.....	901	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525	1595	1801	2319	2206	2338	2261	2382	2287	2351	2244
Overijssel.....	1658	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786	4569	4873	5479	5267	5574	5508	5507	5424	5264	4958
Geïderland.....	1794	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439	4672	5148	5808	5974	6480	6243	6648	6384	6223	5986
Utrecht.....	800	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497	3085	3324	3820	4151	4863	3855	4778	4463	4781	4403
N.-Holland Noord.....	4122	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978	4647	5155	6175	6411	6913	6546	6486	6259	6245	6035
N.-Holland-Zuid.....	—	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025	3404	3857	4736	4841	6072	5571	5785	5618	6047	5971
Amsterdam.....	5034	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627	9273	10817	13522	13136	13793	12685	13461	13527	14553	13457
Rotterdam.....	1646	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398	5175	6001	6166	6768	7605	8149	8274	8415	9337	8424
Den Haag.....	1668	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793	4132	4725	5711	6113	6815	6292	7512	8539	9757	8322
Zuid-Holland.....	2345	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754	6605	7188	8259	8859	10299	9600	9447	9170	9014	8522
Zeeland.....	424	540	620	682	611	688	694	895	1043	1375	1590	1975	2092	2054	1638	1620	1495	1444	1331
Noord-Brabant.....	278	741	732	659	601	667	629	647	773	1110	1264	1363	1324	1558	1311	1194	1142	1213	1214
Limburg.....	320	812	746	657	631	757	752	895	944	1000	1154	1343	1286	1273	1142	1129	969	958	986
Totaal.....	26047	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395	61292	68362	79152	80973	89214	85674	88165	88138	91798	84496

BIJLAGE E

OVERZICHT LEDENTAL 28 GROTE STEDEN TOT OVERIGE DEEL VAN HET LAND

AFDELING	PER 31 DECEMBER																			
	1 Jan 31 aant irw	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Amsterdam ..	788373	4959	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7761	9809	11185	13315	12983	13793	12360	13462	13395	14073	12965
Haarlem.....	135356	361	496	491	458	457	527	502	789	922	1059	1275	1504	1575	2201	2042	2144	2141	2303	2366
Alkmaar.....	31215	122	186	213	216	206	235	261	283	291	328	344	414	467	503	504	506	435	431	423
Zaandam.....	35853	396	554	575	679	706	730	738	810	821	868	1055	1132	1195	1180	1060	1017	998	980	1002
Hilversum...	70686	200	355	392	375	365	455	431	463	585	600	672	845	954	1154	966	947	864	908	930
Rotterdam...	605733	1584	3072	3031	3098	2711	2809	3628	3400	4387	5044	5915	6113	6939	7605	8140	8207	8287	8924	8167
Den Haag...	490185	1631	1766	1863	1899	1888	2465	2585	3058	3908	4130	4815	5750	6163	6815	6157	8043	8405	9281	7814
Leiden.....	76049	174	532	516	552	469	491	517	528	605	781	907	1015	1003	1036	951	993	1001	881	827
Delft.....	53657	297	498	439	389	342	366	373	463	497	534	567	680	653	665	566	581	542	587	548
Dordrecht...	61204	379	403	427	462	441	573	700	754	760	775	906	1000	1075	1128	1162	1064	1036	951	906
Leeuwarden..	54087	332	716	770	777	723	788	889	847	1099	1128	1238	1326	1320	1421	1288	1260	1493	1306	1162
Groningen...	118400	495	834	815	815	817	889	872	913	1065	1132	1253	1392	1571	1717	1977	2048	2052	2022	1892
Assen.....	19949	264	409	372	205	177	226	193	227	277	278	315	352	352	335	301	304	290	270	270
Zwolle.....	42958	169	575	580	567	499	583	547	569	705	719	774	771	780	745	810	773	719	677	589
Enschede....	89316	268	302	362	372	398	442	441	505	543	577	692	853	726	748	1293	1226	1338	1270	1236
Almelo.....	35081	163	201	204	208	225	263	325	332	360	417	439	566	532	561	557	561	527	471	471
Hengelo.....	39108	159	147	171	176	169	175	169	240	379	488	504	533	494	544	535	518	508	524	477
Utrecht.....	162981	507	855	956	984	945	979	1082	1081	1201	1664	1745	1774	2003	2089	2138	2095	1932	2126	1856
Apeldoorn...	70309	131	309	313	399	359	372	368	361	360	345	393	381	357	367	439	487	427	499	500
Amersfoort...	47019	154	229	242	238	206	215	217	254	355	376	425	458	474	517	482	486	481	509	497
Arnhem.....	87649	369	547	887	836	764	741	757	712	781	766	892	990	1034	1284	1248	1437	1505	1382	1259
Nijmegen....	92923	134	234	283	288	249	247	325	304	340	341	375	401	409	408	382	385	381	433	380
Zutphen.....	21410	227	334	349	370	337	387	402	423	478	479	473	548	603	558	570	563	531	504	463
Deventer...	39774	116	384	384	364	336	378	375	400	478	478	527	663	640	719	642	674	625	595	545
Middelburg..	18377	101	170	177	179	164	185	193	214	285	295	276	310	304	303	285	282	252	254	247
Den Bosch...	47533	27	94	121	114	89	108	82	78	97	114	113	116	118	108	90	106	103	114	107
Eindhoven...	108504	71	170	174	160	147	160	150	146	190	319	386	375	366	348	380	342	312	320	304
Maastricht...	67053	165	196	149	164	184	204	224	222	254	318	300	390	342	345	294	255	207	205	202
Totaal.....	3510742	14052	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29754	33662	38761	43937	45432	49197	47619	50766	50787	52800	48405
In procenten.	40	55	49	49	50	51	52	52	52	55	55	56	56	55	56	56	57	58	59	58
Totaal ledental der Partij....		25642	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46196	54319	61162	69263	78920	81914	87212	84269	87826	87312	88897	82145
Het Rijk....	8639595																			

1) Voor de cijfers der jaren 1915—1920 verwijzen wij naar het jaarverslag 1933.

BALANS VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. PER 31 DECEMBER 1938

BEZITTINGEN:

1. Kassa	f	3.596.11
2. Postchèque- en Girodienst	„	5.628.23
3. Twentsche Bank	„	25.93
	<u>f</u>	<u>9.250 27</u>
4. Effecten	„	105.510.—
5. Voorschotten u/g	„	18.921.82
6. Afdelingen en gewesten	„	9.473.29
7. Meubilair	„	4.530.17
8. Diverse drukwerken	„	375 —
9. N.V. Mij. tot Expl. en Adm. v. Verenigingsgeb. ..	„	24.501 53
10. Onkosten vooruitbetaald	„	2.076 88
11. Debiteuren	„	2.583.87
12 Saldo V.A.B. en brochures	„	4.146.17

f 181 369.—

SCHULDEN:

1. Crediteuren	f	12.660.39
2. Leningen o/g	„	118.000.—
3. 5½ % Obligatielening 1928		
Saldo 1 Januari 1938	f	47.000.—
Uitgeloot	„	5.000.—
	<u>f</u>	<u>42.000.—</u>
Obligaties in portefeuille	„	27.500.—
	<u>„</u>	<u>14.500.—</u>
4. Posten nog te betalen	„	1.161 83
5. Reserve dubieuze vorderingen	„	3.045.62
6. Kapitaalrekening:		
Saldo 1 Januari 1938	f	41.992.42
Af: Nadelig saldo 1938	„	9.991.26
	<u>„</u>	<u>32.001 16</u>

f 181.369.—

TOELICHTING BALANSPOSTEN

BEZITTINGEN:

1. In kas op 31 December 1938.		
2. Ons tegoed bij de Postchéque- en Girodienst per 31 December 1938.		
3. Ons tegoed bij de Twentsche Bank per 31 December 1938.		
4. Boekwaarde per 31 December 1938.		
Volgens onderstaande specificatie:		
Het aandelenkapitaal van N.V. „Voorwaarts” nominaal f 10.000.—		
boekwaarde	f	57.000.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Vooruitgang” nominaal f 75.000.—		
boekwaarde		P.M.
Het aandelenkapitaal van N.V. „Ontwikkeling” nominaal f 90.000.—		
boekwaarde	„	44.000.—
Aandelen N.V. „De Arbeiderspers” nominaal f 2.000.— boekwaarde	„	2.090.—
4½ % Obligatie N.V. „Vooruitgang” ten laste N.V. „De Arbeiderspers”	„	100 —
Twee 5 % obligaties Coöp. „Samenwerking” A'dam f 100.— en f 50.—	„	150.—
Twee aandelen „Eigen Gebouw” Holwerd elk f 10.—	„	20.—
Aandelen „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigings- gebouwen, groot f 10.000.—, waarop gestort	„	1.000.—
Elf obligaties Lening 1931 N.V. „De Arbeiderspers” elk f 100.—	„	1.100.—
Restant effecten uit de nalatenschap-Cohen; getaxeerde waarde ...	„	50.—
		<u>f 105.510.—</u>

Restant van lening H. v. d. Ploeg, Heerlen	f	900.—
Neutrale Volksschool, Heerlen	„	400.—
Voorschot onder verband van polis levensverzekering	„	843.67
Federatie Velsen	„	835.—
„ Amsterdam	„	15.000.—
Diverse personen	„	943.15
		<u>f 18.921.82</u>

6. Schuld van afdelingen voor contributiezegels, diplomaboekjes en brochures.		
7. Waarde meubilair na afschrijving.		
8. Voorraad diplomaboekjes en kas- en contributieboeken.		
9. Door ons verstrekt bedrijfskapitaal voor de N.V. Mij. tot Exploitatie en Administratie van verenigingsgebouwen, waarmede wij in reke- ning-courantverhouding staan	f	24.501.53

10. Spoorabonnement bestuurders	f	87.—
Salaris bestuurder	„	21.12
Drukkosten contributiekaarten en -zegels 1939.....	„	1.968.76
		<u>f 2.076.88</u>

11. Ver. van S.D. Raads- en Statenleden	f	2.000.—
N.V.V.	„	83.87
„De Centrale” Den Haag inzake filmtournee	„	500.—
		<u>f 2.583.87</u>

12. Nog te verrekenen winst op „Vrijheid, Arbeid, Brood” en brochures.

SCHULDEN.

1. N.V. „De Arbeiderspers”	f	8.499.95
Uitgelote nog te verzilveren obligaties	„	1.500.—
Inzameling Spanje	„	2.472.64
„ Joodse vluchtelingen	„	187.80
		<u>f 12.660.39</u>

2	Geleend 1931 van de Alg. Ned Bond van Meubelmakers en Behangers		
	à 3 % 's jaars	f	20.000.—
	Hiervan afgelost 1931—1938	„	8.000.—
			<u>f 12.000.—</u>
	V.A.R.A. inzake Arfi	„	5.000.—
	Geleend van de N.V. „Voorwaarts”	f	57.000.—
	Geleend van de N.V. „Ontwikkeling”	„	44.000.—
			<u>„ 101.000.—</u>
			<u>f 118 000.—</u>
4.	Commisie Sociale Verzekering	f	3.20
	Onkosten Partijbestuur	„	12.65
	„ Kamerfracties	„	62.01
	„ Congres	„	25.—
	Salaris personeel	„	496.71
	„ propagandisten	„	306.27
	Onkosten archief	„	7.40
	„ Wetenschappelijk Bureau	„	21.49
	Interest	„	227.10
			<u>f 1.161.83</u>
5.	Stand der reserve op 1 Januari 1938	f	4.074.64
	Afgeschreven posten	„	2.029.02
			<u>f 2.045.62</u>
	Verhoogd met	„	1.000.—
			<u>f 3.045.62</u>

VERLIES- EN WINSTREKENING VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1938

VERLIEZEN:	f	WINSTEN:	f
1. Kantoorhuur en belasting	6.385.92	1. Contributie afdelingen	129.204.42
2. Kosten congres	6.143.30	2. Contributie verspreide leden	190.61
3. Vergaderingen en vertegenwoordiging Partij- bestuur	570.89	3. Diverse drukwerken	328.28
4. Kosten bureau- en kantoorbehoeften	5.749.21	4. Bijzondere inkomsten	12.000.—
5. Salarissen bestuurders	15.703.86	5. Effecten	45.90
6. Kosten bestuurders	4.385.42	6. Voordelig saldo V.A.B. en brochures	4.146.17
7. Salarissen personeel	24.947.38	7. Nadelig saldo 1938	9.991.26
8. Porti, telegrammen en telefoon	5.431.75		
9. Kosten „Correspondentieblad” en „Mededelin- gen voor de vrouwenpropaganda”	2.204.24		
10. Internationale congressen en bijeenkomsten ...	2.051.50		
11. Kosten Partijraad	1.463.26		
-12. Actie en Propaganda	35.924.16		
13. Subsidies	4.250.—		
14. Buitengewone subsidies	17.192.90		
15. Kosten Kamerfracties	204.82		
16. Kosten Partijcommissies	1.292.59		
17. Contributies	3.139.80		
18. Afschrijving meubilair	500.—		
19. Afschrijving schuld opgeheven afdelingen	58.23		
20. Reserve dubieuze vorderingen	1.000.—		
21. Pensioenpremies	5.740.46		
22. Ons deel onderst. politieke vluchtelingen	5.746.02		
23. Interest	474.60		
24. Fonds voor Wetenschappelijk Werk 1938 Kosten.			
Administratiekosten	f 700.—		
Porti en inningskosten	121.52		
Wetensch. Bureau	9.755.83		
Onk. archief en bibl. ...	1.031.08		
Ons deel Kol. Comm. ...	3.978.56		
	<u>f 15.586.99</u>		
Bijdragen	13.973.22		
	1.613.77		
25. Diversen	3.732.56		
	<u><u>f 155.906.64</u></u>		
			<u><u>f 155.906.64</u></u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING 31 DECEMBER 1938

VERLIEZEN:

1. Huur		f 4.800.—			
Personele belasting		„ 1.585.92			
		f 6.385.92			
<hr style="border: 1px solid black;"/>					
2. Drukwerk	f 3.241.10				
Opbrengst verslag	„ 291.25				
		f 2.949.85			
Zaalhuur		„ 351.70			
Reiskosten afgevaardigden		„ 1.156.62			
Reis- en verblijfkosten P.B., afgevaardigden gewesten, Kamerfracties en Contrôle-Commissie		„ 1.183.62			
Congres-Commissie		„ 216.72			
Voorbereiding en personeel		„ 184.79			
Onkosten verslag		„ 100.—			
		f 6.143.30			
<hr style="border: 1px solid black;"/>					
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.					
4. Kosten van kantoorbehoefden, reparaties machines, kosten contrôle afdelingen en consumptiekosten bestuurders en personeel.					
5. Salaris J. A. Berger		f 3.680.—			
„ Mr. E. Ribbius Peletier		„ 1.500.—			
„ K. Vorrink		„ 5.000.—			
„ C. Woudenberg		„ 5.000.—			
Vacantietoelagen		„ 523.86			
		f 15.703.86			
<hr style="border: 1px solid black;"/>					
6. Reis- en verblijfkosten		f 3.123.92			
Spoorwegabonnementen		„ 1.044.—			
Telefoonabonnementen		„ 217.50			
		f 4.385.42			
<hr style="border: 1px solid black;"/>					
7. Salarissen, zegels Invaliditeitswet, premie Ziektewet en vacantietoelagen kantoor- personeel.					
8. Voor porti, telegrammen en telefoon.					
9. Druk- en expeditiekosten van „Het Correspondentieblad” en van „De Mededelin- gen” voor de vrouwenpropaganda, verminderd met opbrengst van extra-abon- nementen.					
10. Bijeenkomsten te Brussel, Parijs en Wenen, vertegenwoordiging in Praag en Montrouge (Frankrijk).					
11. Kosten twee vergaderingen.					
12. Salarissen gewestelijke secretarissen		f 4.799.76			
Salarissen en onkosten propagandisten		„ 13.539.39			
Subsidies:					
Gewest Drente	f 550.—				
„ Gelderland	„ 375.—				
„ Limburg	„ 450.—				
„ Noord-Brabant	„ 600.—				
„ Zeeland	„ 600.—				
		„ 2.575.—			
Ledenwinstactie		„ 2.651.83			
Transporteren		f 23.565.98			

Transport	f	23.565.98	
Acties met N.V.V.:			
Kadervergaderingen	f	95.85	
Oostenrijk	"	2.913.07	
Werklozeninterpellatie	"	4.119.88	
Totaal	f	7.128.80	
waarvan voor onze rekening de helft	"	3.564.40	
Manifest R.K.	f	1.431.66	
Opbrengst	"	1.202.30	
Filmtournée	f	11.931.20	
Bijdrage Vereniging Soc.-Dem. Raadsleden ...	"	3.600.—	
Ons aandeel in de kosten bewaren materiaal voor demonstraties	"	125.58	
Vergaderingen met gew. secretarissen en voorzitters	"	173.69	
Actie platteland	"	1.288.26	
Manifest N.S.B. en Jodenvervolgung	"	718.90	
Manifest Redt de beschaving	"	38.28	
Drukwerk Statenverkiezingen	"	16.64	
Diversen	"	170.29	
	f	38.222.58	
Af:			
Als nog ontvangen Strijdfonds	f	4.50	
Als nog ontvangen Sociaal-Democraat	"	96.95	
Terug ontvangen C.P.C.	"	1.941.52	
Nog ontvangen Insignes	"	19.68	
Saldo brochureverkoop	"	235.77	
	"	2.298.42	
			f 35.924.16
			<hr/>
13. A.J.C.	f	1.000.—	
Instituut voor Arbeidersontwikkeling	"	1.000.—	
Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs	"	2.250.—	
			f 4.250.—
			<hr/>
14. Instituut voor Arbeidersontw. (winstuitk. „De Centrale”) f 9.500.—			
A.J.C. (winstuitkering „De Centrale”	"	2.500.—	
Bond van S.D.V.C. (reiskosten jaarvergadering)	"	342.98	
De Neutrale Volksschool, Heerlen	"	800.—	
Bureau voor Arbeidsrecht, Limburg	"	999.92	
Bureau voor Kinderbescherming	"	50.—	
S.V.M.V. inzake Leerstoel Utrecht	"	3.000.—	
			f 17.192.90
			<hr/>
15. Kosten van het secretariaat.			
16. Partijcommissies tezamen met N.V.V.:			
Algemene Raad	f	584.61	
Commissie Armenwet	"	14.13	
„ Plan van de Arbeid	"	4.25	
„ Sociale Verzekering	"	102.03	
Zelfstandig:			
Financiële commissie	"	60.10	
Commissie Herziening Statuten	"	58.47	
„ P. Kiès	"	335.30	
„ Herziening Pensioenen	"	4.75	
„ Gemeenteprogram	"	41.70	
Plattelandscommissie	"	87.25	
			f 1.292.59
			<hr/>

17. Nationale Bond voor Plaatselijke Keuze	f	10.—	
S.A.I.	„	3.129.80	
			f 3.139.80

18. Afschrijving meubilair.

19. Schuld van opgeheven afdelingen.

20. Tot versterking van de reserve.

21. Kosten pensioenpremies bezoldigde bestuurders, propagandisten en kantoorpersoneel.

22. Ons aandeel in de ondersteuning aan politieke vluchtelingen.

23. Betaald:

Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers	f	390.—	
V.A.R.A.	„	225.—	
5½ % obligatielening 1928	„	639.60	
			f 1.254.60
Ontvangen fed. Amsterdam 4 % f 16.000.—	f	640.—	
Rente bankrekening en diverse coupons	„	140.—	
			„ 780.—
			f 474.60

25. Honorarium H. J. Wegerif, accountant	f	600.—	
Advertenties	„	34.45	
Toelage inzake bezoek kaderschool Troelstra-Oord	„	690.—	
Nadelig inzake boekje S. Groeneweg	„	334.—	
Bloemen en cadeaux	„	387.85	
Rechtskundige adviezen	„	104.65	
Veroordeling K. Vorrink	„	60.—	
Fiets	„	30.10	
Onk. ontvangst Interp. Unie	„	617.75	
Huldigingsbijeenkomst Ir. J. W. Albarda	„	214.54	
Crematie K. Kautsky	„	229.41	
Ab. „Het Volk” werklozenkampen	„	28.83	
Tocht Vierhouten personeel	„	77.25	
B.U.M.A.	„	298.—	
Nog verzilverde obligaties Lening 1917	„	15.—	
Onk. Commissie van Geschillen	„	1.48	
Vershillende kleine kosten	„	9.25	
			f 3.732.56

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen.

1.068.899 zegels van 3 cent	f	32.066.97	
224.241 „ „ 5 „	„	11.212.05	
1.384.259 „ „ 6 „	„	83.055.54	
1.219.086 „ „ 10 „	„	121.908.60	
82.278 „ „ 20 „	„	16.455.60	
72.374 „ „ 30 „	„	21.712.20	
326.580 werklozenzegels	„	—.—	
			f 286.410.96

Wij ontvingen terug van vorige jaren:

5.233 zegels van 3 cent	f	156.99	
6.488 „ „ 5 „	„	324.40	
12.827 „ „ 6 „	„	769.62	
10.576 „ „ 10 „	„	1.057.60	
4.430 „ „ 20 „	„	886.—	
2.603 „ „ 30 „	„	780.90	
1.494 werklozenzegels	„	—.—	
			„ 3.975.51

Blijft ..... f 282.435.45

Van dit bedrag komt 40 % aan de Partijkas is	f 112.974.18
Enige afdelingen, die te weinig zegels afnamen hebben wij alsnog belast voor een bedrag van	„ 219.46
	<u>f 113.193.64</u>

Toeslag voor de Partijkas:

1.208.510 × 1 cent	f 12.085.10
77.848 × 3 „	„ 2.335.44
69.771 × 5 „	„ 3.488.55
	<u>„ 17.909.09</u>

Zuivere opbrengst contributie 1938	f 131.102.73
Waarvan afgaat drukkosten zegels en kaarten	„ 1.898.31
	<u>f 129.204.42</u>

2. Afdracht contributie verspreide leden.
3. Winst op diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.
4. Winstuitkering „De Centrale”
5. Winst op verkoop effecten nalatenschap-Cohen.

6. Opbrengst V.A.B. (40 nummers)	f 63.095.17
Drukkosten, expeditie en porti	f 39.703.45
Tekeningen, foto's en medewerking	„ 4.413.24
Kosten redactie en administratie	„ 563.61
Propaganda	„ 362.48
Salarissen (Premies Invaliditeits- en Ziektewet	„ 10.509.53
Kantoorbehoeften	„ 67.74
Huur	„ 1.880.—
Reis- en verblijfkosten	„ 1.455.55
	<u>f 58.955.60</u>
	f 4.139.57
Winst brochures	„ 6.60
	<u>f 4.146.17</u>

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1939

Nummers Winstrekening	Verlies- en		Geraamd over 1938	Uitkomst over 1938	Geraamd over 1939.
		<i>a. Baten</i>			
	1	Contributie afdelingen	f 137.000.—	f 129.204 42	f 145.000.—
	2	Contributie verspreide leden	" 70.—	" 190.61	" 100.—
	3, 4, 5 en 6	Bijzondere inkomsten	" 18 700.—	" 16 520 35	" 16.500.—
		Extra bijdrage Fonds voor Wetensch. Werk	" 10.000.—	" 13.973.22	" 14.000.—
			<u>f 165.770.—</u>	<u>f 159.888 60</u>	<u>f 175.600.—</u>
		<i>b. Lasten.</i>			
	1	Kantoorhuur en belasting	f 6.500.—	f 6.385.92	f 6.400.—
	2	Kosten congres	" 7.500.—	" 6.143.30	" 6.000.—
	3	Vergaderingen Dagelijks Bestuur en P.B.	" 1.000.—	" 570.89	" 600.—
	4	Bureaukosten en kantoorbehoef ten	" 6.300.—	" 5.749 21	" 6.000.—
	5	Salarissen bestuurders	" 15.764.—	" 15.703.86	" 14 200 —
	6	Kosten bestuurders	" 4.150.—	" 4.385 42	" 4 400 —
	7	Salarissen personeel	" 29.300.—	" 24.947.38	" 25 000.—
	5, 7, 12, 13 en 14	Subsidie en salarissen S.D.V.C	" —.—	" —.—	" 9.950.—
	8	Porti, telegrammen en telefoon	" 5.000.—	" 5.431.75	" 5.400.—
	24	Kosten archief en bibliotheek	" 1.600.—	" 1.031 08	" 1 050.—
	9	Uitg. Correspondentieblad en „Mededelingen” voor de vrouwenpropaganda	" 2.200.—	" 2.204 24	" 2.200.—
	10	Internationale congressen en bijeenkomsten	" 2.000.—	" 2.051.50	" 2 000.—
	11	Kosten Partijraad	" 3.000.—	" 1.463 26	" 2.000.—
	12	Actie en Propaganda	" 31.056.—	" 35.924 16	" 32 040.—
	13, 14	Subsidies	" 22.600.—	" 21.442.90	" 19.350.—
	15, 16	Partijcommissies en Kamerfracties	" 3.500.—	" 5.475.97	" 3.500.—
	17	Contributies	" 6.300.—	" 3.139.80	" 5 600.—
	18	Meubilair	" 500.—	" 500.—	" 500.—
	21	Pensioenpremies	" 5.000.—	" 5.740.46	" 5.410.—
	22	Steun aan politieke vluchtelingen	" 5.000.—	" 5.746 02	" 6 000.—
	24	Wetenschappelijk Bureau	" —.—	" 9.755.83	" 11.900.—
	19, 20, 23 en 25	Diversen	" 7.500.—	" 6.086.91	" 6.100.—
			<u>f 165.770.—</u>	<u>f 169.879.86</u>	<u>f 175 600.—</u>

TOELICHTING BATEN

1. Rekening gehouden met verhoogde afdracht van de afdelingen aan de Partijkas.
2. Begroot volgens aantal verspreide leden.
3. 4. 5. en 6. Bestaat uit winstaandeel „De Centrale”, winst op diverse drukwerken en overschot Vrijheid, Arbeid, Brood.

TOELICHTING LASTEN

1. Begroot volgens uitgaven 1938.
2. Kosten congres.
3. Begroot volgens uitgaven 1938.
4. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
5. Salaris J. A. Berger ..... f 3.680.—
 „ K. Vorrink ..... „ 5.000.—
 „ C. Woudenberg ..... „ 5.000.—
 Vacantietoelagen ..... „ 520.—
f 14.200.—
6. Begroot volgens uitgaven 1938.
7. Begroot volgens tegenwoordige salarissen.
5. 7, 12, 13, 14 (voorheen opgenomen in Salarisposten en Subsidies) Salaris E. Ribbius Peletier ..... f 1.500.—
 Salaris en vacantietoelagen Personeel ..... „ 5.850.—
 Subsidie ..... „ 2.250.—
 Subsidie reiskosten Jaarvergadering ..... „ 350.—
f 9.950.—
8. Begroot volgens uitgaven 1938.
24. Salaris en vacantietoelag archivaris.
9. Begroot als vorig jaar.
10. Begroot als vorig jaar.
11. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
12. Onkosten propagandamateriaal, salaris voor propagandisten en gewestelijke secretarissen en subsidie aan diverse gewesten.
13. en 14. Subsidies aan:

A.J.C.	f 2.500.—	
Winsttaandeel „De Centrale”	„ 2.500.—	
	f 5.000.—	
Inst. voor Arb. Ontw. „De Centrale”	„ 9.500.—	
S.V.M.V.	„ 3.000.—	
Bureau voor Arbeidsrecht	„ 1.000.—	
Neutrale Volksschool Limburg Heerlen	„ 500.—	
Diversen	„ 350.—	
	f 19.350.—	
15. en 16. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
17. Contributie S.A.I. en Bureau voor Plaatselijke Keuze.
18. Voor afschrijving.
21. Pensioenpremies voor bestuurders personeel en propagandisten.
22. Voor steun aan politieke vluchtelingen.
24. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
19. 20. 23. 25. Begroot volgens uitgaven 1938.

N.V. Maatsch. tot exploitatie en administratie van verenigingsgebouwen, gevestigd te Amsterdam. Balans per 31 December 1938

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschadestraat	„ 77.000.—	Hypotheeken o/g	„ 49.000.—
Brandassurantie (vooruitbet.)	„ 150.—	S.D.A.P.	„ 24 501.53
		Huren vooruit ontvangen	„ 437.83
		Interest nog te betalen	„ 412.08
		Reserve onderhoud	„ 1.798 56
	<u>f 86.150.—</u>		<u>f 86 150.—</u>

Winst- en Verliesrekening boekjaar 1938

Belasting, schoonmaak, water en licht	f 4.985.36	Huren	f 12.592.67
Kosten van verwarming	„ 960.26		
Interest hypotheeken	„ 2.534.05		
Kosten v. onderh. f 626.57			
Reserve 1937	„ 312.13		
	<u>f 314.44</u>		
Opnieuw gereserv. f 1.798.56			
	„ 2.113 00		
Afschrijving huis	„ 2.000 —		
	<u>f 12.592.67</u>		<u>f 12.592 67</u>

Accountantsrapport, bedoeld in art. 42 der statuten.

Ondergetekende verklaart:

1o. dat hij het toezicht en de contrôle op de boekhouding en administratie van de Partij, waaronder begrepen die van de N.V. „Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, gedurende het boekjaar 1938, doorlopend heeft uitgeoefend en het een zowel als het ander in goede orde heeft bevonden;

2o. dat door hem tevens contrôle is uitgeoefend op de (afzonderlijk gevoerde) administratie van het colportage-orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood”, welks winst-saldo over 1938 ad f 4.146.17 als afzonderlijke post in de Verlies- en Winstrekening van de Partijkas is opgenomen.

3o. dat hij de door den Penningmeester ontworpen Jaarrekening over 1938 met de boeken en bescheiden heeft vergeleken en accoord bevonden en

4o. dat deze rekening een voldoende grondslag oplevert voor de aan het Partijbestuur, wegens deszelfs financieel beleid, te verlenen décharge.

Amsterdam, 17 Maart 1939.

De accountant:

Aan de Partijraad der S.D.A.P.

H. J. WEGERIF.

VERSLAG COMMISSIE VAN CONTRÔLE.

Aan het Congres der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland.

De commissie van contrôle, bedoeld in art. 43 der Statuten, kennis genomen hebbende van de boekhouding der Partij over het boekjaar 1938, van het daarop betrekking hebbende accountantsrapport dd. 17 Maart 1939 en van de daarenevens door den Partij-penningmeester en den accountant verstrekte gegevens en inlichtingen, stelt het Congres voor, het Partijbestuur décharge te verlenen wegens zijn financieel beleid gedurende het boekjaar 1938.

Amsterdam, 17 Maart 1939.

W. DEN BROEDER.

P. W. v. LOON.

J. BEERMAN.

Jaarverslag van de Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs over het jaar 1938

Stand organisatie

Wanneer wij nagaan hoe onze Bond zich gehouden heeft in het jaar 1938, dan kunnen wij zeggen dat de Bond zich in dit jaar goed heeft gehandhaafd. Het aantal clubs is gelijk gebleven; weliswaar moesten er in de loop van het jaar enkele clubs worden opgeheven, maar daar stond tegenover dat in andere plaatsen een club werd opgericht. Het resultaat was, dat op 31 December het aantal clubs evenals verleden jaar 209 bedroeg. Het ledental, dat tot nu toe ieder jaar nog een stijging vertoonde, is in de loop van het jaar 1938, helaas enigszins gedaald, onze clubs hebben thans tezamen 12.050 leden tegen verleden jaar 12.722, een vermindering dus van 672 leden ¹⁾.

Het aantal propaganda-commissies bedroeg 19 (verleden jaar 21), voorts had het Bondssecretariaat regelmatig contact met 49 partijafdelingen, waar een correspondentschap is gevestigd.

Voor het zoeken van aanknopingspunten in plaatsen waar tot nog toe geen club of commissie is gevestigd en voor het verlenen van hulp aan kleinere clubs waren de gewestelijke commissies werkzaam. Met deze commissies werd door het Bondssecretariaat een nauw contact onderhouden.

Jaarvergadering

De Jaarvergadering werd dit maal gehouden te Amsterdam op 19 en 20 Maart. De vergadering werd bezocht door 360 afgevaardigden van 185 clubs en commissies, benevens 21 gastafgevaardigden van 16 partijafdelingen en 119 belangstellenden.

Het Partijbestuur was vertegenwoordigd door de partijgenoten K. Vorrink en C. Woudenberg.

De eerste dag werd besteed aan de bespreking van het beleid van het Bondsbestuur en het behandelen van de ingediende voorstellen, waarbij uiteraard vele punten onze propaganda betreffende ter sprake kwamen.

Ook vond op deze vergadering een reglementswijziging plaats. Op voorstel van het Bondsbestuur werden aan art. 7 van het Bondsreglement twee alinea's toegevoegd, luidende:

„Zo nodig kan door het Hoofdbestuur, in overleg met het Partijbestuur, worden besloten tot de aanstelling van een tweede secretaresse, die lid zal zijn van het Hoofdbestuur en van het Dagelijks Bestuur.

De benoeming heeft plaats door het Partijbestuur, in overleg met het Hoofdbestuur.”

De benoeming van een tweede secretaresse werd n.l. door het Bondsbestuur nodig geacht nu de Bondssecretaresse door haar verkiezing tot lid van de Eerste Kamer niet meer haar volle werkkraft aan het Bondssecretariaat zou kunnen geven. Nadat door de Jaarvergadering het

¹⁾ Deze daling is niet geheel een gevolg van de moeilijke tijdsomstandigheden, ongeveer de helft van de vermindering dient toegeschreven te worden aan het feit, dat twee grote clubs hun ledenregisters herzien hebben, waarbij men bemerkte dat een aantal namen afgevoerd moest worden.

reglement in boven omschreven zin was gewijzigd, werd pge. L. Meijboom—Broersma tot tweede secretaresse benoemd.

Des Zondags werd de vergadering behalve door de afgevaardigden door 736 belangstellenden bezocht, waarmee de twee zalen van gebouw Bellevue geheel waren gevuld.

Het was dit jaar de 30ste maal, dat de vrouwenclubs in Jaarvergadering bijeen waren en naar aanleiding van dit feit gaf pge. M. Wibaut—Berdens v. Berlekom, de oprichtster en gedurende 27 jaar de voorzitter van onze Bond, nog eens haar indrukken uit de oude tijd, toen de vrouwenorganisatie zich zelf en haar plaats in onze beweging nog moest vinden.

Des morgens hield de Bondssecretaresse een inleiding over „De vrouw en de Maatschappij”, waarbij zij een beeld gaf van het vrouwenleven en de vrouwenarbeid in vroeger tijden en nu.

Des middags sprak pg. Mr. M. Mendels voor ons over de Internationale toestanden.

Aan het slot van de vergadering werd door het Amsterdams spreekkoor het spel „Opgang” van pge. M. Kaas—Albarda opgevoerd.

Hoofdbestuur

Op de Jaarvergadering werden de zittende Hoofdbestuursleden allen weer herkozen. Het Bondsbestuur was dit jaar als volgt samengesteld: A. E. J. de Vries—Bruins, voorzitter; E. Ribbius Peletier, 1e secretaresse; L. Meijboom—Broersma, 2e secretaresse; I. Vorrink—Bergmeijer en M. Wibaut—B. v. B. Dagelijks Bestuursleden: A. J. Aarsen—Jansen, A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats, A. C. Ploeg—Ploeg, H. Straalman—Kremer en H. Verwey—Jonker.

De Bond was in de Partijraad vertegenwoordigd door de partijgenoten A. J. Aarsen—Jansen en A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats.

Propaganda

Driemaal werd dit jaar door de clubs een actie gevoerd met een propaganda-geschriftje. De eerste keer in de maand Mei met het geschriftje „Ook in tijden als deze” door I. Vorrink—Bergmeijer. Van dit geschriftje werden door de clubs 26.115 exemplaren afgenomen. Tegen de elfde November verscheen onder de titel „Wapenstilstand of vrede?” een geschriftje gewijd aan het vredesvraagstuk, hetwelk in 36.450 exemplaren werd verkocht. Met Kerstmis verscheen het Kerstgeschriftje, ditmaal geschreven door pge. T. Heroma—Meilink, van welk geschriftje 43.950 exemplaren door de clubs werden besteld. Helaas heeft de felle koude de colportage met deze brochure wel bemoeilijkt.

In totaal werden in 1938, 106.515 brochures afgenomen. Omstreeks St. Nicolaas verscheen een raambiljet tegen het kopen van oorlogsspeelgoed, de clubs bestelden van dit biljet 4389 exemplaren.

In October hebben vrijwel alle clubs weer meegewerkt aan de actie voor „De Proletarische Vrouw”, deze actie leverde 2914 nieuwe abonné's op.

Een verheugend verschijnsel is, dat hoe langer hoe meer de clubs het gehele jaar door haar aandacht aan „De Proletarische Vrouw” gaan besteden. Sommige clubs bestellen regelmatig proefnummers voor een klein aantal adressen, in andere plaatsen heeft men het tot een gewoonte gemaakt op geregelde tijden met „De Proletarische Vrouw” te gaan col-

porteren. Op deze wijze is het mogelijk, dat ook in tijden, dat er niet een speciale actie gevoerd wordt, het aantal abonné's wordt uitgebreid. Ook wordt tegenwoordig veel aandacht besteed aan de „bedankjes” op ons blad. In verschillende clubs heeft men een aantal vrouwen bereid gevonden regelmatig de abonné's, die haar abonnement hebben opgezegd, te gaan bezoeken. Dikwijls heeft dit tot resultaat, dat op het bedanken wordt teruggekomen.

Bij de October-actie hebben de clubs kennis gemaakt met de nieuwe propagandiste voor „De Proletarische Vrouw”, pge. G. J. de Jong, door de Arbeiderspers benoemd als opvolgster van pge. M. Kist. In het voorjaar zag pge. M. Kist zich wegens vertrek uit Amsterdam door haar huwelijk genoodzaakt voor haar functie van propagandiste te bedanken. Wij zijn er van overtuigd, dat pge. M. Kist door haar werklust en haar enthousiasme bij allen, die met haar hebben samengewerkt, in aangename herinnering zal blijven.

In het begin van het jaar deed de Partij een beroep op de medewerking van onze clubs voor de te voeren ledenwinactie, welke medewerking natuurlijk gaarne werd verleend. Door vele clubs wordt geregeld medegewerkt bij de colportage met „Vrijheid, Arbeid, Brood” en met Partijbrochures. Vergeten worde voorts niet te vermelden het aandeel dat door onze vrouwen werd genomen in de inzameling ten behoeve van het Comité uit S.D.A.P. en N.V.V. inzake de verpleging van Spaanse kinderen.

Vrouwendag

De Vrouwendag werd dit jaar weer door een groot aantal clubs gevierd. In totaal werden er 136 vergaderingen gehouden, die bezocht werden door de vrouwen uit 177 clubs. Het aantal clubs dat de Vrouwendag viert is zo men ziet groter dan het aantal vergaderingen. Dit wordt veroorzaakt door het feit, dat verschillende kleinere clubs gezamenlijk een Vrouwendagvergadering houden. In totaal trokken deze vergaderingen pl.m. 20.000 bezoekers. De leuze voor de Vrouwendag was dit maal: „Wij strijden voor recht, vrede en vrijheid, voor ons en onze kinderen.”

Voor de opluistering van de vergaderingen gaf het Bondsbestuur een toneelstukje uit „Drie Novemberdagen”, geschreven door pge C. Pot-huis—Smit. Dit toneelstukje werd door 130 clubs aangevraagd. Blijkens de verslagen is het stukje zeer in de smaak gevallen.

Leesclubs

Onze leesclubs vormden zoals steeds een belangrijk onderdeel van ons ontwikkelingswerk. Het is te begrijpen dat in deze tijd met z'n moeilijke problemen bij vele vrouwen een sterke behoefte bestaat haar kennis van de maatschappelijke vraagstukken te verruimen. Overal waar wij leesclubs houden en over goede leiding beschikken, slagen de clubs dan ook uitstekend. In 1938 werden er pl.m. 200 leesclubs gehouden, die tezamen ongeveer 2000 bezoeksters telden. 12 van deze clubs werden gehouden in plaatsen, waar nog geen vrouwenclub is gevestigd. 26 clubs konden in de plaats zelf geen leesclubleidster vinden en ontvingen hulp van een leidster uit een andere plaats.

Onze uitleendienst van lectuur verschafte vele leidsters materiaal ter behandeling op de leesclub. In totaal kon aan 152 aanvragen worden voldaan.

Ook de „Mededelingen” leverden de leidsters stof ter behandeling op de leesclub. Alle clubs en de partijafdelingen, die zulks wensen, ontvangen gratis de „Mededelingen”. Voorts zijn er 696 partijgenoten op de „Mededelingen” geabonneerd.

Kadervorming

Voor de leidsters van deze leesclubs bestond weer de gelegenheid een studieweek met praktische oefeningen in het spreken te volgen. Van deze gelegenheid werd door 18 partijgenoten die merendeels zelf ter plaatse reeds enige tijd als leesclubleidster werkzaam waren geweest, gebruik gemaakt.

Voor haar die reeds de praktische cursus volgden en voor andere belangstellenden werd een studie cursus gehouden in welke cursus gezamenlijk werd bestudeerd het boek van H. Verwey—Jonker „Het Socialisme in deze tijd”.

Ook aan de scholing van bestuursleden werd wederom aandacht besteed. 29 Partijgenoten uit 26 verschillende clubs volgden een scholingsweek. In totaal hebben in de loop der jaren uit 149 clubs een of meer bestuursleden aan een scholingsweek op „De Born” deelgenomen.

Een aantal partijgenoten, die in vorige jaren een scholingsweek hadden meegemaakt, kwam dit jaar nogmaals een week op „De Born” bijeen. Deze vervolgcursus was speciaal georganiseerd voor partijgenoten die in haar club de functie van voorzitter bekleden. Ook deze cursus zal zeker voor ons clubwerk zijn praktisch nut afwerpen.

Tiele Wibautfonds

Dat onze Bond in staat is dit ontwikkelingswerk te organiseren en dat wij in staat zijn de clubs uit de kleinere plaatsen op gemakkelijke voorwaarden aan dit werk te laten deelnemen, danken wij aan het bestaan van het Tiele Wibaut-fonds. Dat ook de clubs de betekenis van dit Fonds inzien, blijkt uit haar bereidwilligheid jaarlijks een inzameling te houden tot versterking van dit Fonds. Aan de jaarlijkse inzameling namen 159 clubs deel, die ruim f 600.— bijeen brachten.

Zomerbijeenkomsten

Behalve bovengenoemde cursussen hadden op „De Born” een aantal andere bijeenkomsten plaats van verschillende aard.

Er werden gehouden 9 algemene bijeenkomsten van 2 of meer dagen waaraan partijgenoten uit verschillende streken van ons land deelnamen, een Pinksterbijeenkomst voor echtparen, een vacantieweek voor werkende vrouwen en meisjes

Een Conferentie diende ter bespreking van het onderwerp „De vrouw in de vertegenwoordigende lichamen”. Hier werden inleidingen gehouden door p.ge H. Verwey Jonker over „Taak en plaats van de vrouw in parlement en gemeenteraad”; voorts werden twee speciale onderwerpen behandeld n.l. „De vrouw en de zorg voor de goede volkshuisvesting” door p.ge J. Dekhuijzen—Zeehuisen en „De sociale zorg op het platteland” door p.ge J. A. de Vries—Frowijn.

In opdracht van de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Deposito-bank en in samenwerking met het Instituut voor Arbeidersontwikkeling werden twee weken gehouden voor vrouwen uit werkloze gezinnen. Het

onderwerp voor deze weken was „Ons blad, De Proletarische Vrouw” en als deelnemers werden een aantal werksters voor onze krant aangewezen. Door loting werd bepaald welke clubs tot het aanwijzen van een of meer deelnemers zouden worden uitgenodigd.

Voor werkloze meisjes was er een veertiendaags Leer- en Werkkamp hetgeen door een regeringssubsidie mogelijk werd gemaakt.

In totaal werden bovengenoemde bijeenkomsten en cursussen bezocht door 553 deelnemers. Daarenboven ontving „De Born” 31 clubs met tezamen 574 deelnemers voor een ééndaags bezoek.

Dit jaar eindigde de eerste huurovereenkomst destijds voor „De Born” gesloten. Gezien de belangstelling der clubs en de goede resultaten met de exploitatie verkregen, werd het huurcontract opnieuw voor een termijn van 5 jaar en 5 optiejaren aangegaan.

V.A.R.A.-uitzendingen

Behalve in de zomermaanden verzorgde de Bond op verzoek van de V.A.R.A. elke Woensdagmiddag een uitzending voor de vrouwen.

Verdediging vrijheid van arbeid voor de vrouw

De actie tegen het zgn. „voor-ontwerp Romme” in het laatst van 1937 aangevangen, werd in de voorjaarsmaanden met kracht voortgezet. De Bond werkt voor deze actie samen met een groot aantal andere verenigingen in het Comité tot Verdediging van de Vrijheid van arbeid voor de vrouw. Het bericht van het afwijzend advies door de Hoge Raad van Arbeid omtrent dit voor-ontwerp uitgebracht, gaf uiteraard een grote voldoening aan allen die tegen dit voor-ontwerp haar stem hadden verheven. Wij herinneren er aan dat in de sub-commissie van de Hoge Raad van Arbeid belast met de bestudering van dit voor-ontwerp, onze Bond door zijn voorzitter was vertegenwoordigd.

Nadat dit afwijzend advies was uitgebracht besloten de verenigingen, die in bovengenoemd Comité samenwerken, voor het ogenblik geen speciale actie te voeren, doch eerst af te wachten welke houding door den Minister van Sociale Zaken in deze zal worden aangenomen.

Ter voorlichting van onze leden omtrent de problemen op de vrouwenarbeid betrekking hebbende, gaf de Bond een boekje uit geschreven door p.ge H. Verwey—Jonker. Van dit boekje werden pl.m. 1000 exemplaren verkocht.

Internationaal contact

Het Internationaal Vrouwen Comité kwam dit jaar twee maal te Brussel bijeen. De kring der partijgenoten, die aan de Comité-zittingen kan deelnemen, wordt in de loop der jaren steeds kleiner en bepaalt zich feitelijk tot de afgevaardigden uit de landen van West- en Noord-Europa, nu onze Tsjecho-Slowaakse partijgenoten de vergaderingen ook niet meer zullen bezoeken.

Des te meer wordt in het Comité de behoefte gevoeld aan geregeld contact en aan een samenspreken over de problemen die ons als socialistische vrouwen bezig houden. Een plan hiertoe was door het Comité ontworpen n.l. het houden van een Internationale Vrouwen Studiefconferentie op „De Born”. Helaas moest deze Conferentie echter worden afgelast. De grote belemmeringen, die toen reeds in ons land aan

het optreden van vreemdelingen in de weg werden gelegd, maakten het onmogelijk een dergelijke Studie-conferentie te beleggen, zodat deze gelegenheid onze buitenlandse partijgenoten bij ons te ontvangen aan ons voorbij ging.

Kunnen wij in ons land niet meer samenspreken met de buitenlandse kameraden over de dingen die ons ter harte gaan, in gedachten zijn wij met haar en met de duizenden die zij vertegenwoordigen, te samen ter gelegenheid van de Internationale Saamhorigheidsweek, die onze clubs in de lente-week overal plegen te vieren. Onze gedachten gaan dan uit naar de vrouwen die leven en werken in de democratisch geregeerde landen, maar vooral ook naar de vrouwen die lijden en strijden in de landen der dictatuur, onze gedachten die vrij zijn.

E. RIBBIUS PELETIER, Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1938.

VERLIES:		WINST:	
1. Algemene Propaganda	f 65.—	1. Geschriftjes	f 289.09
2. Vergaderingen H.B. en D.B. „	171.83	2. Subsidies	„ 2.592.98
3. Uitleendienst	„ 100.40	3. Coupon obligatie	„ 4.50
4. Jaarvergadering	„ 888.55		
5. Kosten studieweken	„ 289.60		
6. Subsidie gewesten	„ 367.72		
7. Contributies	„ 20.—		
8. Onkosten diversen	„ 87.17		
Voordelig saldo 1938	„ 896.30		
	<u>f 2.886.57</u>		<u>f 2.886.57</u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING.

VERLIES:

- Post 1. Kosten toneelstukje en bijdrage Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw.
- Post 2. Reis- en verblijfkosten voor vergaderingen H.B. en D.B.
- Post 3. Kosten aanschaffen boeken en brochures.
- Post 4. Zaalhuur en microfoon ..... f 338.60
 Af: kaartverkoop ..... „ 58.10
 f 280.50
 Beschrijvingsbrief en ander drukwerk ..... „ 94.90
 Toeslag reiskosten afgevaardigden ..... „ 342.98
 Onkosten en voorbereiding, logiescommissie H.B.-leden, genodigden, personeel en spreekkoor ..... „ 170.17
f 888.55
- Post 5. Toeslag reiskosten scholings- en studieweken.
- Post 6. Subsidie voor gewestelijk werk.
- Post 7. Contributie Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw en Internationaal archief voor de vrouwenbeweging.
- Post 8. Uitgaven van verschillende aard.

WINST:

<i>Post 1.</i>	Opbrengst geschriftjes	f 2.293.40	
	uitgaven	„ 2.104.31	
		f 189.09	
	voorraad	„ 100.—	f 289.09
			<hr/>
<i>Post 2.</i>	Subsidie S.D.A.P.	f 2.250.—	
	Subsidie inzake toeslag reiskosten Jaarvergadering	„ 342.98	
			f 2.592.98
			<hr/>
<i>Post 3.</i>	Interest obligatie Excelsior.		

BALANS PER 31 DECEMBER 1938.

BEZITTINGEN:		SCHULDEN:	
1.	Kassa	f 662.73	1 Tiele Wibautfonds .....
2.	Postchèque en Girodienst „	2.890.67	2 Stichting tot het oprichten
3.	Effecten	„ 1.095.84	en/of exploiteren van
4.	Vorderingen	„ 112.45	vacantiehuisen .....
5.	Geschriftjes	„ 100.—	„ 3.959.31
6.	Rijkspostspaarbank (T.W.-		3 Nog te betalen posten .....
	Fonds)	„ 1.851.85	4. Voordelig saldo per 1 Jan.
7.	Rijkspostspaarbank (Stich-		1938 .....
	ting)	„ 2.362.41	Bij: Voordelig
8.	Gemeentegiro Amsterdam		saldo 1938 .....
	(T.W.-fonds)	„ 1.015.01	„ 896.30
			„ 2.701.65
			<hr/>
		f 10.090.96	f 10.090.96
			<hr/>

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

BEZITTINGEN:

- Post 1.* In kas per 31 December 1938.
- Post 2.* Ons tegoed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1938.
- Post 3.* Eén obligatie Coöp. Excelsior te Leeuwarden en één obligatie Nederland 1938 à f1000.— 3 tot 3½ % (dit laatste stukje is belegging van de Stichting).
- Post 4.* Nog te vorderen van diverse clubs.
- Post 5.* Voorraad reglementen, muziekbundels enz.
- Posten 6, 7, 8.* Ons tegoed bij de Rijkspostspaarbank en Gemeente Giro Amsterdam per 31 December 1938.

SCHULDEN:

<i>Post 1.</i>	Tiele Wibautfonds.		
	Saldo 1 Januari 1938		f 2.833.75
	Interest Spaarbank	f 52.77	
	„ Gem. Giro	„ 15.01	
	„ Effecten	„ 5.73	
	Giften 1938	f 620.70	
	Onkosten kalenderkaartjes	„ 78.68	
		„ 542.02	
			„ 615.53
			<hr/>
			f 3.449.28
	Tegemoetkoming aan verschillende p.gen, om aan het werk op		
	„De Born” deel te nemen		„ 526.85
			<hr/>
			f 2.922.43
			<hr/>
<i>Post 2.</i>	In kas i.z. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van		
	vacantiehuisen.		

Post 3. Nog te betalen:

N.V. „De Arbeiderspers”	f	424.07
S.D.A.P.	”	3.50
Subsidie gewesten	”	80.—
	<u>f</u>	<u>507.57</u>

Post 4. Behoeft geen omschrijving.

BEGROTING 1939 S.D.V.C.

INKOMSTEN:

Subsidie S.D.A.P.	f	2.250.—
Extra inzake reiskosten afge- vaardigden Jaarvergadering ..	”	400.—
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>2.650.—</u>

UITGAVEN:

Algemene propaganda inculsief subsidie gewesten	f	700.—
Geschriftjez	”	100.—
Vergaderingen H.B. en D.B. ...	”	250.—
Uitleendienst	”	50.—
Jaarvergadering	”	1.050.—
Studieweken (reistoelag)	”	350.—
Vertegenwoordiging	”	50.—
Diverse onkosten en onvoor- ziene uitgaven	”	100.—
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>2.650.—</u>

Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuizen gevestigd te Amsterdam

VERLIES- EN WINSTREKENING PER 31 DECEMBER 1938.

VERLIES:

Onkosten leiding en spreeksters	f	299.91
Huur (incl. electriciteit)	”	981.50
Personeelkosten	”	695.85
Voeding	”	1.524.37
Wasgoed	”	131.23
Onderhoud inventaris	”	100.57
Afschrijving inventaris	”	468.68
Algemene onkosten	”	199.65
Voordelig 1938	”	218.42
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>4.620.18</u>

WINST:

Deelnemersgelden	f	3.530.—
Prentbriefkaarten	”	178.20
Giften en subsidies	”	911.98
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>4.620.18</u>

BALANS PER 31 DECEMBER 1938.

BEZITTINGEN:

S.D.V.C.	”	3.959.31
Inventaris	”	1.874.69
Voorraad Prentbriefkaarten ...	”	100.—
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>5.934.—</u>

SCHULDEN:

Voordelig saldo		
1 Januari 1938 ...	f	5.715.58
Bij: voordelig 1938 ..	”	218.42
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>5.934.—</u>
		<u> </u>
	<u>f</u>	<u>5.934.—</u>

Ondergetekenden verklaren boeken en bescheiden van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs in goede orde te hebben bevonden.

Het derde lid kon bij de controle niet aanwezig zijn wegens werkzaamheden.

Amsterdam, 20 Februari 1939.

w.g. J. W. HANSEN—BUYS,
w.g. M. KOGEL—PEREIRA.

Jaarverslag „De Proletarische Vrouw” 1938

De Octoberactie

Aan onze Octoberactie namen dit jaar 185 clubs en commissies deel.

De Arbeiderspers verstreekte gratis proefnummers en een propaganda-folder.

Van 1 October tot 26 November werden 2914 nieuwe abonné's ingeschreven, n.l. 2618 „vaste” abonné's en 296 losse-nummer-lezeressen.

Een woord van hulde aan de talrijke werksters, die dit resultaat bereikten, is hier zeker op zijn plaats.

Meikrant

Er verscheen weer een speciale Meikrant. 147 clubs en commissies bestelden hiervan een groot aantal exemplaren, n.l. 12.713.

Overige werkzaamheden

Verschillende clubs voerden niet alleen in October en November actie, maar vroegen regelmatig proef- of colportagenummers aan. Vele clubs bezochten abonné's, die bedankten, waardoor althans een deel van hen behouden kon blijven.

Ook voor de Vrouwendagen van verschillende clubs werden proef- of colportagenummers aangevraagd.

Hoewel wij dit jaar geen speciaal Kerstnummer hadden, is er in verschillende plaatsen met het nummer van 21 December gecolporteerd.

Kaartsystemen

De sub-agentessen van verschillende clubs werden in het bezit gesteld van een kaartstelsel, waardoor ze nu ook van de „vaste” abonné's een goed overzicht hebben.

Aantal abonné's

Ook in het jaar 1938 vertoonde het abonnementental een daling. Hoewel door de Octoberactie vele lezeressen werden gewonnen, is van 1 Januari 1938 tot 1 Januari 1939 het aantal abonné's teruggelopen met 2647, n.l. 1702 z.g. „vaste” abonné's en 945 losse-nummer-lezeressen.

Wij hopen niet alleen, dat in 1939 deze daling tot stilstand zal komen, maar ook, dat zij in een stijging zal worden omgezet.

Onze wens voor 1939

is dan ook: deelname van alle clubs en commissies aan een regelmatige actie, b.v. eens per week of eens per maand.

Het aantal plaatsen, dat op deze manier met ons blad op pad gaat, wordt al groter.

We hopen, dat de clubs, die nog niet meedoen, spoedig dit mooie voorbeeld zullen volgen, zodat we aan het einde van het jaar in plaats van een verlies een winst aan lezeressen zullen kunnen constateren.

Tenslotte

willen wij niet nalaten dank te betuigen aan de vele partijgenoten, die in het afgelopen jaar zich op een of andere wijze voor „De Proletarische Vrouw” verdienstelijk hebben gemaakt. Dat in 1939 het aantal van deze werksters belangrijk moge toenemen.

G. J. DE JONG,
Propagandiste.

VERSLAG VAN DE SOCIAAL-DEMOCRATISCHE EERSTE KAMERFRACHTIE OVER HET JAAR 1938

De werkzaamheden in de eerste vijf maanden van het jaar 1938

Interpellatie-Vorrink

Op 11 Januari interpelleerde Vorrink over de eventuele erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië. Vorrink betreurde het Nederlandse initiatief, hetwelk z.i. ook in strijd was met het standpunt van de Regering, dat Nederland zich in de internationale politiek met een bescheiden rol tevreden moet stellen. Hij bepleitte een nauwere aaneensluiting van de Staten, die trouw willen blijven aan de grote beginselen van de Volkenbond en sprak de vrees uit, dat het Nederlandse initiatief, in samenhang gebracht met menige andere uiting van officiële zijde, zou betekenen een verder afglijden in het moeras van scepticisme en cynisme ten aanzien van de Volkenbond.

Het antwoord van Minister Patijn was weinig bevredigend. De strekking was, dat het erkennen van een feit niet kan zijn in strijd met enig zedelijk beginsel.

Vorrink voerde in repliek daartegen aan, dat zulks wel geldt voor het *constateren* van een feit, doch dat de *erkenning* nu eenmaal meer omvat.

Bij de verdere gedachtenwisseling kreeg Vorrink belangrijke steun van den a.r. afgevaardigde Prof. A n e m a, die ook liever had gezien, dat het Nederlandse initiatief achterwege ware gebleven.

Rijksbegroting voor 1938

Algemene Beschouwingen

Voor onze fractie werden deze gehouden door De Zeeuw. Hij onderwierp in de eerste plaats de „smalle basis” van het nieuwe kabinet aan critiek. In de basis, het streven naar beveiliging en versteviging van de positief-Christelijke grondslagen onzer samenleving, zag hij veel onduidelijks. Enerzijds vindt dit streven ook instemming bij andere dan de coalitie-partijen, anderzijds bestaat er onder de coalitie-partijen zelf ten aanzien van verschillende vraagstukken, liggende op dit terrein, generlei overeenstemming. De vorming van dit kabinet klopt niet op de verkiezingsuitslag, die sterk beïnvloed is door persoonlijk succes van Colijn. Meer nog dan in 1933 is er thans aanleiding om te zoeken naar samenwerking. Voorts onderwierp De Zeeuw de verkiezingsbeloften van de Rooms-Katholieken aan een beschouwing. Uit het program van het Kabinet valt niet op te maken, dat er veel van terecht zal komen. Zo had men veel bezwaar tegen het financiële beleid van Oud, maar is er enig uitzicht, dat De Wilde het anders zal doen? Ook op het gebied van defensie, onderwijs en sociale eisen blijkt er een tegenstelling tussen Katholieken en anti-revolutionairen.

Daarom kon De Zeeuw geen vertrouwen hebben in deze regering. Als zij door de samenvoeging van zulke tegengestelde belangen en overtuigingen niet kan geven wat de nood der tijden thans vraagt, zal er een grote teleurstelling komen in het land. Daarvan zullen alleen de nationaal-socialisten voorlopig voordeel hebben.

De Minister-President betitelde deze beschouwingen als „stoken”, als „ophitsing van Rooms-Katholieken tegen anti-revolutionairen”, hetgeen De Zeeuw aanleiding gaf in zijn repliek op te merken, dat hij na de rede van den Minister van Financiën begrepen had, dat de gedachte aan stoken bij den Minister-President was opgekomen. Deze rede had n.l. de tegenstelling in het Kabinet ten opzichte van de financiële en de economische paragraaf nog eens duidelijk in het licht gesteld.

Grondwetsherziening

De Zeeuw wees op het onbelangrijke van de overgebleven wetsontwerpen en meende, dat deze de omslag van een grondwetsherziening niet rechtvaardigen. Onze fractie had geen aanleiding om tegen een van de ontwerpen te stemmen.

Begroting van Binnenlandse Zaken

Vijlbrief critiseerde de wijze, waarop de Regering art. 126 der Ambtenarenwet hanteert. Men speurt reeds excessen wanneer het gaat om verschillen van enkele guldens. In het bijzonder wraakte hij de aandrang om de salarissen van het verplegend personeel en met name van de leerling-verpleegsters nog bij voortdurung te verlagen. Vooral de commissie-Frederiks speelt daarin een bedenkelijke rol. Het beste ware daarom die commissie te ontbinden.

Reinalda begroette met instemming het voornemen tot wijziging van de Woningwet en vroeg vooral aandacht voor een goede organisatie van het streekplan-werk. Hij drong aan op krachtige opruiming van krotten en wees in dit verband op het toenemende kwaad van woonwagens en woonschepen. Voorts bracht hij ter sprake het vraagstuk van ordening in de woningbouw, terwijl hij critiek oefende op het beleid ten aanzien van de woningbouwverenigingen. Ten slotte verdedigde hij het centraal overleg van gemeenten boven 40.000 inwoners met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden van het gemeentepersoneel.

In 't Veld besprak de toepassing van de Zondagswet, de lijkverbranding en de publieke eerbearheid. Wat het laatste onderwerp betreft, wees hij er op, dat een machtig wapen in de strijd tegen de onzedelijkheid is de verbetering van de volkshuisvesting, zomede van andere sociale toestanden. Voorts bepleitte hij samenvoeging van gemeenten, vooral ten bate van de stijging van het levenspeil ten plattelande. Tenslotte wijdde hij een beschouwing aan de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten, waarbij hij de richting aangaf, in welke naar de mening onzer fractie een oplossing ware te zoeken.

Sikkens hekeldde het regeren per circulaire en het optreden van de commissie voor het onderzoek van gemeentebegrotingen. Ook hij critiseerde de toepassing van art. 126 der Ambtenarenwet en art. 223 der Gemeentewet (politiepersoneel). Tenslotte deed hij een ernstig beroep op den Minister om de S.D.A.P. recht te doen, wat betreft burgemeestersbenoemingen.

Begroting P.T.T.

De Zeeuw sloot zich aan bij het protest van prof. Kranenburg tegen de intrekking van de machtiging tot het doen van uitzendingen aan de V.R.O. en wees op het belang, dat bij het eventueel tot stand komen van een wereldroep de omroepverenigingen tot het behoorlijk uitoefenen van deze nieuwe taak in staat worden gesteld.

Begroting van Financiën

De Zeeuw wees op de gebreken van het huidige belastingstelsel, speciaal de ongunstige verhouding tussen directe en indirecte belastingen. Voorts besprak hij de devaluatie en in verband daarmee de rede van den heer Pollema, die de stelling had verdedigd, dat wij ruimer moeten gaan leven. Hij meende, dat de Regering diens raadgevingen niet in de wind mocht slaan. Ten slotte maakte hij bezwaar tegen het optreden van de Vereniging voor de Effectenhandel, die Rotterdam ging boycotten in verband met een aanhangig proces over toepassing van de goud-clausule in leningsvoorwaarden.

Begroting van Justitie

Mej. Ribbius Peletier vroeg maatregelen tot het tegengaan van verspreiding van pamfletten van de Fichte-Bund, wees op de weinig bevredigende toepassing van het uniformverbod en vroeg aandacht voor enkele desiderata op wetgevend gebied, met name de regeling van het arbeidsrecht en het ontslagrecht. Voorts bepleitte zij het wegnemen van mogelijk wettelijke bezwaren tegen de toelating van de vrouw tot de rechterlijke macht; vooral voor de functie van kinderrechtster zou de benoeming van vrouwen overweging verdienen. Ten slotte wijdde zij beschouwingen aan het echtscheidingsvraagstuk. Een begrenzing van de echtscheidingsmogelijkheden tot de eng omschreven vier gevallen van ons Burgerlijk Wetboek zal opbotsen tegen de rechtsovertuiging van allen, die wel de duurzaamheid, maar niet de onverbreekbaarheid van het huwelijk aanvaarden, terwijl een dergelijke maatregel onwettige en ongeregelde verhoudingen in de hand zou werken.

In 't Veld besprak het vluchtelingenvraagstuk en drong aan op een behoorlijke wettelijke regeling. Voorts wees hij op de tekortkomingen van de wet van 1918 in zake woonwagens en woonschepen.

Begroting van Defensie

Wijziging van de Dienstplichtwet

Wiardi Beckman zette het standpunt onzer fractie uiteen. Wij erkennen dat onder de bestaande verhoudingen ook Nederland zijn weermacht moet versterken, al heffen we daarbij geen juichkreet aan. Voor ons vroegere standpunt schamen wij ons niet. Het gaat niet aan de S.D.A.P. de achterstand in onze bewapening te verwijten. Het is verkeerd over de collectieve veiligheid te spreken in zo negatieve zin, als de Minister doet. In de eerste plaats zij onze weermacht geschikt voor het nakomen van volkenbondsverplichtingen.

Aanvaarding van landsverdediging betekent niet, dat wij daarbij sociale en culturele belangen willen achterstellen. Het moreel van het volk is ook van betekenis. Afwegen van het een tegen het ander is niet gemakkelijk, maar dat geldt ook het standpunt van de Regering. Wanneer wij de grens anders trekken, mag de Regering niet ons principiële standpunt in verdenking brengen. Een objectieve grens bestaat niet. Wat thans gevraagd wordt, gaat de draagkracht van het volk te boven. Met een oefentijd van 6 maanden kan o.i. worden volstaan.

Voorts besprak Beckman het vraagstuk van de paarden in verband met de mechanisatie, het afwentelen van de kosten van kazernebouw op gemeenten, de opheffing van de defensieverboden, de plannen om een militair vliegveld in te richten bij Bergen, het zich niet willen onderwerpen aan de bevelen van de politie door een luitenant bij een optocht.

Aan het slot vroeg hij van den Minister meer ridderlijkheid in de bestrijding van de S.D.A.P.

Toen bleek, dat de Minister zich daardoor gegriefd voelde, nam Beckman deze uitdrukking terug.

Van de Bilt hield een pleidooi voor de oud-gepensioneerde onderofficieren, de mobilisatie-slachtoffers en de oud-marinewerklieden. Met betrekkelijk weinig geld is aan de gerechtvaardigde klachten dezer groepen tegemoet te komen.

Onze fractie stemde, met uitzondering van mej. Ribbius Peletier, De la Bella en Moltmaker, vóór de defensiebegroting en in haar geheel tegen de wijziging van de Dienstplichtwet.

Begroting van Buitenlandse Zaken

Vorrink gaf uiting aan ongerustheid ten aanzien van de ontwikkeling der internationale verhoudingen. Welke waarborg hebben wij, dat het Nederland niet zal vergaan als Oostenrijk? Chamberlain liet Eden vallen. Ons beleid in zake de erkenning van den koning van Italië als Keizer van Ethiopië gaat in dezelfde verkeerde richting. Wij moeten vasthouden aan Volkenbond en collectieve veiligheid. Alleen daarin kan een klein land garantie vinden. Daarom zijn de kleine staten aan zichzelf verplicht aan te dringen op en mede te werken tot een zo stringent mogelijke handhaving van de Volkenbondsbeginzelen. De universaliteit van de Volkenbond mag niet gekocht worden met een verzwakking. Wel is het gewenst de uitvoering van art. 16 van het Pact (sancties) nader te bezien.

De Zeeuw bracht nog ter sprake de positie van de havens van Rotterdam en Amsterdam tegenover Antwerpen.

Sociale Zaken

De la Bella besprak de voorontwerpen in zake kinderbijslagverzekering en werkloosheidsverzekering. Meent de Minister, dat het bedrijfsleven de lasten wel kan dragen? Of is het de bedoeling de benodigde sommen geheel of voor een groot deel op de arbeiders af te wentelen? De la Bella nam aan, dat het eerste het geval is. waar het geldt de bestrijding van de werkloosheid. Met de ontwikkeling der bedrijfsraden gaat het niet naar wens. De instelling geschiede in een veel sneller tempo dan tot dusver; verordenende bevoegdheid, ook op economisch gebied, worde spoedig toegekend. Voorts drong De la Bella aan op bevordering door den Minister van het afsluiten van collectieve contracten voor die groepen van werknemers, wier organisaties nog niet voldoende invloed hebben. Ten slotte sprak hij zijn teleurstelling uit over de trage gang van zaken bij het Werkfonds en stelde Zweden als voorbeeld.

Ook Van de Bilt drong aan op krachtiger bestrijding van de werkloosheid. In dit verband besprak hij de verkorting van de arbeidsduur en invoering van een wettelijke vacantieregeling. Van meer belang dan emigratie acht hij een verbod van

overwerk en het brengen van meer groepen arbeiders onder de werking van de Arbeidswet 1919. Ten slotte drong hij met kracht aan op het ratificeren van internationale arbeidsconventies en in het bijzonder die betreffende de arbeidsduur in de kolenmijnen.

Hiemstra verdedigde de 40-uren-week tegen een aanval van Prof. Diepenhorst en juichte toe, dat de Minister heeft toegezegd het vraagstuk van de arbeidsduur in de landbouw met spoed ter hand te zullen nemen. Verder besprak hij de uitvoering van de Ziektewet en de Ongevallenwet, bepleitte hij medische keuring vóór de uitzending in werkverschaffing, drong hij aan op behoorlijke beloning van de arbeid in werkverschaffing en critiseerde hij de spaarregeling, die wijst in de richting van armenzorg. De steunregeling voor de kleine boeren laat ook veel te wensen over. Ten slotte drong hij aan op verhoging van het zakgeld voor jeugdige werklozen, ten einde deelneming aan deze arbeid te stimuleren.

Mej. Ribbius Peletier voerde een pleidooi voor beschermende maatregelen ten behoeve van vrouwen en meisjes, werkende in de huishoudelijke beroepen. Zij dacht daarbij vooral aan regelen in zake werk- en rusttijden, ziekte en ongevallen. Daardoor zal de huishoudelijke arbeid aan aantrekkelijkheid winnen. Ten slotte wijdde zij een voorlopige beschouwing aan het voorontwerp van wet, houdende beperkende bepalingen in zake de arbeid van de gehuwde vrouw, waarbij zij vooral Prof. Diepenhorst bestreed.

Sikkens maakte enkele opmerkingen over de werking van het Werkloosheids-subsidiebesluit, de bepaling van het aantal personen, die zullen vallen onder de steunregeling en die bij de werkverschaffing te werk mogen worden gesteld, en over het voornemen van den Minister om over te gaan tot invoering van een uniforme stamkaart.

Economische Zaken

Begroting Landbouw-Crisisfonds

De la Bella zag een tegenstelling tussen wat de Katholieken op het gebied van bestrijding der werkloosheid in uitzicht hebben gesteld en wat er thans in feite gedaan wordt. Groot is het resultaat tot dusverre niet. Wat de openbare werken betreft, verwees hij naar het pas verschenen rapport van het N.V.V. Als tweede punt verdient de export alle aandacht. Daarbij spelen de productiekosten een rol. Verlaging is mogelijk door bedrijfsordening. Met staats-socialisme heeft deze niets te maken. De Overheid mag echter niet wachten, totdat het initiatief uit het bedrijfsleven zelf opkomt. Voor de gemeenschap hangt hiervan te veel af. Voorts sprak De la Bella over controle op de credietverlening, de industrialisatie en de magarineprijzen.

Hiemstra vroeg aandacht voor de slechte beloning van de agrarische arbeid. De Minister zou daaraan met behulp van de Landbouw-Crisiswet toch wel wat kunnen doen! Vanzelf dienen maatregelen ter versterking van de economische positie van de landbouw in de eerste plaats uit te gaan van de ondernemingen zelf, maar de overheid moet helpen door een pachtwet en het onttrekken van de prijzen van een aantal producten aan de wereldmarkt. Aldus wordt een redelijke beloning mogelijk, al is het gevolg wellicht, dat de consumenten wat meer moeten betalen. Daartegenover worde dan de stijging van de grondprijzen en pachten tegengegaan. Het bezwaar van de te hoge magarineprijs worde zoveel mogelijk ondervangen door op wat ruimere schaal goedkope magarine beschikbaar te stellen. Ten slotte besprak Hiemstra nog enkele detailpunten (regeling consumptiemelk, landbouwwraad, Internationaal Landbouwinstituut te Rome).

Van de Bilt wees op de magere resultaten, tot dusverre bereikt met de industrialisatie-pogingen. Het is nodig, dat de regering meer actief medewerkt en stimulerend optreedt. Als het particulier initiatief in gebreke blijft, mag de regering daarin niet berusten.

Verkeersfonds

Moltmaker drong aan op coördinatie van het verkeerswezen, waaraan grote behoefte bestaat. Hij wees op de grote voordelen van het in één hand zijn der door de Overheid geëxploiteerde bedrijven. Verder besprak hij de diensttijden, die speciaal bij de Spoorwegen te lang zijn. Voorts liet hij nog een afkeurend woord horen over de lage lonen bij sommige bedrijven, o.a. bij de Rotterdamse Tramwegmij. en bij de veerdienst Stavoren—Enkhuizen.

Minister Van Buuren gaf zijn kijk op het vraagstuk van de verkeerscoördinatie.

Voorts deelde hij mede, dat er sprake was van het instellen van een Regeringscommissie om de toestand bij de spoorwegen inzake de pensioenen te onderzoeken. Over de diensttijd der arbeiders zou hij zich in verbinding stellen met de spoorwegen. Aan de ongunstige toestanden bij de Rotterdamse Tramwegmij. en de veerdienst Stavoren—Enkhuizen kon hij op dat ogenblik niets doen.

Mijnwezen

Van der Bilt besprak enkele punten uit „Het Plan van de Arbeid en de Mijnindustrie” en bepleitte een één-uur kortere arbeidsduur per week. Verder wees hij op de treurige toestanden inzake de pensioenregeling en drong aan op uitbreiding van het instituut „Werkgelegenheid voor invalide mijnwerkers”. Ook sprak hij over de slechte resultaten van de kolensanering.

Minister Van Buuren meende in verband met de sanering, dat op dit terrein op het ogenblik rust was. Het doorvoeren van een 45-urige werkweek in plaats van een 46-urige bracht volgens den minister te veel moeilijkheden met zich mee. De kwestie der pensioenen achtte de minister ook niet bevredigend.

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

Sikkens keurde het algemeen beleid van den minister ten zeerste af. Er zijn wel enkele wetten onder zijn bewind tot stand gekomen, doch de resultaten zijn niet direct bevredigend te noemen. In het bijzonder het lager onderwijs heeft onder de bezuiniging geleden. Verder sprak hij uitvoerig over de leerlingenschaal. De klassen zijn veel te groot. Het onderwijs drijft volgens hem op de kwekelingen en spreker achtte dit een toestand, die ver beneden de waardigheid van de staat ligt.

Wiardi Beckman sprak zijn afkeuring uit over de bij het middelbaar onderwijs bestaande overvolle klassen. Hij noemde een gymnasium zonder Grieks een onding en raadde afschaffing van het Grieks voor de B-afdeling af. Tenslotte sprak hij nog zijn spijt uit over het Assepoesterplaatsje dat de Kunst op de Rijksbegroting innam.

Vijlbrief sprak over de nadelen, die van de verkorting van de cursus van de ambachtsschool van drie tot twee jaar het gevolg zijn.

Minister Slotemaker de Bruïne wees verbetering bij het lager en het middelbaar onderwijs af op financiële motieven. Wat de wijzigingen der ambachtsscholen betreft, hij achtte dit een noodzakelijkheid en vond er ook goede kanten aan. Een voorstel tot een Grieksloze helft van de gymnasia was van dezen minister niet te verwachten.

Spellingsvraagstuk

Sikkens vestigde er de aandacht op, dat de regering in 1934 de maatregel ter aanzien van de spelling heeft genomen Onderwijzers, schooltoezicht, uitgevers, enz. mogen dan toch wel staat maken op een door de regering getroffen maatregel en aannemen, dat deze maatregel een zekere continuïteit zal hebben? Hij meende, dat de regering zich niet los kan maken van hetgeen door de vorige regering is tot stand gebracht. Hij noemde het onjuist, dat aan het onderwijs de spelling-Marchant werd voorgeschreven, terwijl de verdere ontwikkeling aan de vrije maatschappij wordt overgelaten. Hij is van oordeel, dat er een wettelijke regeling moet komen.

Ruilverkaveling

Hiemstra betuigde zijn instemming met het wijzigen van de bestaande wet. Hierdoor zullen meer ruilverkavelingen tot stand kunnen komen. Hij betreunde het, dat de nieuwe wet geen garantie voor de kosten bevatte. Dit zou een belangrijke verbetering met zich meebrengen.

Minister Steenberghe ontkende ten stelligste, dat een kostengarantie een verbetering en een vergemakkelijking van de ruilverkaveling zou betekenen.

Vestigingswet

De Zeeuw stelde de vraag, wat de regering zal doen met de slachtoffers van een bedrijf, dat door haar gesloten wordt. Hij wees er de regering op, dat hier snel en goed ingegrepen moet worden.

Koloniën

Vijlbrief wees op de achterlijke toestand van de sociale wetgeving in Indië en besprak enkele punten in het bijzonder. Ook over het strafrecht sprak hij een hartig woordje. Hij sprak zijn sympathie uit voor het denkbeeld van Soetardjo, of liever van de Volksraad, die autonomie voor Nederland-Indië voorstaat en een conferentie te dien einde wil beleggen.

Minister Welter zei, dat hij vele punten in de petitie aanvechtbaar achtte. Tegen behandeling van deze petitie in de Staten-Generaal had hij geen bezwaar, doch het initiatief daartoe zou niet van zijn kant komen. Hij achtte de uitdrukking „achterlijke” toestand van de sociale wetgeving niet op zijn plaats, doch beloofde zoveel mogelijk zijn medewerking in deze.

Vijlbrief sprak bij de vaststelling van de begroting van Suriname zijn sympathie uit voor het instellen van een commissie teneinde de citruscultuur uit te breiden en te verbeteren.

Minister Welter antwoordde, zijn aandacht aan deze zaak te zullen wijden.

Naturalisatie

De Zeeuw protesteert tegen het anti-semietische optreden van den heer Van Vessem, er op wijzende, dat Joden sedert eeuwen deel uitmaken van ons volk. Amsterdam heeft zich mede in verband hiermede ontwikkeld tot een stad, waarop heel Nederland trots is.

De gevolgen van de rassentheorie zien wij in Duitsland. Deze gevolgen doen hem deze theorie sterk veroordelen.

Stuwadoorswet

Van de Bilt uitte zijn teleurstelling over het feit, dat de Stuwadoorswet, welke in 1931 tot stand is gekomen, niet volledig zal worden toegepast. Voorts drong hij er op aan, dat de werktijden in het pakhuisbedrijf beter geregeld zouden worden.

Minister Romme meende, niet tot volledige afkondiging van de Stuwadoorswet te kunnen overgaan. De regeling der werktijden in het pakhuisbedrijf heeft zijn volle medewerking en daartoe zal, zodra enigszins mogelijk, worden overgegaan.

Werkverruiming

De la Bella vestigde de aandacht op de toeneming der werkloosheid. Hij wees er op, dat de gelden en de werkobjecten toch wel aanwezig zijn. Hij noemde ook nog enkele gevallen, waarin arbeiders hadden meegewerkt, teneinde de werkgelegenheid uit te breiden, doch wat deed de regering?

In 't Veld sprak evenals de la Bella over de houding van de regering met betrekking tot het Werkfonds. Hij vroeg ruimer steun voor de gemeenten uit het Werkfonds. Hij wees op de bezwaren, die het vinden van middelen voor rente en aflossing van de voorgeschoten kapitalen met zich brengt.

Minister Romme antwoordde de la Bella inzake zijn vraag, wat gedaan is en wat gedaan wordt door het Werkfonds, met een verwijzing naar het maandschrift van het Centraal Bureau voor Statistiek. Hij noemde daarna enige cijfers in verband met de werkloosheid en constateerde, dat er in Juli 1938 2.000 minder waren dan in datzelfde tijdperk van 1937. De regering doet volgens den minister haar best en zal ook in de toekomst al het mogelijke doen om de werkloosheid in te perken.

Adres van antwoord

Na de opening van de nieuwe zitting der Staten-Generaal leidde het Adres van Antwoord op de Troonrede tot een discussie over een amendement, door de nationaal-socialistische fractie voorgesteld. Het amendement werd verworpen, nadat De Zeeuw had betoogd, dat het de voorkeur verdient om, als men eenmaal een Adres van Antwoord verzendt, niet aan de tekst te gaan dokteren, naddat de behandeling in de afdelingen is afgesloten.

Electriciteitsvoorziening

Bij de behandeling van het wetsontwerp tot regeling van de electriciteitsvoorziening drong In 't Veld er op aan, dat in de Electriciteitsraad vertegenwoordigers van de provinciale en gemeentelijke bedrijven zullen worden opgenomen. In 't Veld erkende, dat het wetsontwerp op verschillende punten vooruitgang bracht, doch hij betreunde het, dat de oplossing van het koppelvraagstuk nog ontbreekt. Bovendien komt te veel macht in handen der regering; welk gebruik zal deze hiervan maken? Hij pleitte voor het bestaansrecht van de distributiebedrijven De Zeeuw toonde aan, dat een beschuldiging, die in het Voorlopig Verslag aan het adres van het gemeentelijk Electriciteitsbedrijf te Rotterdam was uitgesproken, onjuist was. Minister Van Buuren antwoordde o.a., dat in de Electriciteitsraad deskundigen moeten zitten, die met de gemeentelijke en provinciale bedrijven vertrouwd zijn. Hij meende, dat er geen reden is, ongerust te zijn over de macht, die thans in handen van de regering is gelegd. In 't Veld kon zich tenslotte „vrijwel bevredigd” verklaren.

Tariefmachtigingswet

In November verzette De Zeeuw zich tegen het voorstel, het ontwerp-tariefmachtigingswet naar de afdelingen te zenden, nu dit ontwerp door de Tweede Kamer zozeer gewijzigd was. In ieder geval achtte hij het nodig, het afdelingsonderzoek uit te stellen, totdat de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer zouden zijn afgelopen. Bij de stemming bleef onze fractie in de minderheid.

In de tweede helft van December kwam de Tariefmachtigingswet in openbare behandeling. De la Bella critiseerde de voorbereiding van deze ingrijpende voorstellen, waarover de publieke opinie zich niet voldoende had kunnen uiten. Hij erkende, dat de sociaal-democraten in de laatste jaren herhaaldelijk incidenteel aan beschermingsmaatregelen hebben moeten meewerken; thans echter gaat het om een principiële wijziging van de handelspolitiek. De la Bella ontkende, dat dit nu als één van „de” grote maatregelen tegen de werkloosheid zou kunnen gelden. Er dreigt verhoging van prijzen en daarmee vermindering van koopkracht. Voor de handel zijn ernstige nadelen te vrezen.

Minister de Wilde ontkende, dat de gang van zaken onaanvaardbaar zou zijn. Hij noemde een algemeen debat over het protectievraagstuk vrij onvruchtbaar. Minister Steenberghe verdedigde het ontwerp vooral als middel tot verruiming van werkgelegenheid. Toen tenslotte minister Colijn kwam mededelen, dat een voorstel van deze aard reeds in 1935 in de ministerraad door hem zelf aan de orde was gesteld en dat het één van de punten op zijn regeringsprogram van 1937 was, wees de Zeeuw er op, dat de verkiezingsredenaar-Colijn over deze kwestie heeft..... gezwegen.

Wijziging Ongevallenwet

Toen de wijziging van de Ongevallenwet en van de Land- en Tuinbouwongevallenwet aan de orde kwam betoogde Van de Bilt, dat de mijnwerkersziekten sillicose en nystagmus als beroepsziekten behoren te worden aangemerkt. Voor de tuberculose bij verplegend personeel zou hetzelfde moeten gelden. Het antwoord van minister Romme was niet geheel afwijzend.

Koloniale Zaken

Vijlbrief critiseerde het ter goedkeuring aan de Kamer voorgelegde zogenaamde 5-a contract met de Bataafse voor West-Java. Heeft het gouvernement enig toezicht op de berekening van de winst? Minister Welter antwoordde, dat ten deze voor ongerustheid geen aanleiding bestaat. Ten aanzien van een soortgelijk contract voor Midden- en Oost-Java, dat enkele weken later in behandeling kwam, handhaafde Vijlbrief dit standpunt. Voorts verzette Vijlbrief zich tegen goedkeuring van verhoging van het invoerrecht in Indië, omdat de last voor de inheemse bevolking te zwaar wordt. Minister Welter bleek van oordeel te zijn, dat deze verzwaring van lasten slechts van zeer geringe aard zou zijn. Tenslotte verzette Vijlbrief zich tegen de verhoging van de loonbelasting in Indië van 3 op 4%.

DE SOC.-DEM. TWEEDE KAMERFRACTIE IN 1938

Inleiding

In de samenstelling der Fractie kwam in het afgelopen jaar geen verandering. Wegens ziekte heeft p.g. Drop gedurende een deel van het verslagjaar niet aan de werkzaamheden der Fractie kunnen deelnemen. Tijdens het afdrucken van dit verslagboek bereikte ons de ontstellende tijding van zijn overlijden; een volgend jaarverslag zal gelegenheid geven, op dit verlies voor de Fractie terug te komen. Twee leden der Fractie, Albarda en Ter Laan, herdachten in het verslagjaar het 25-jarig jubileum van hun intrede in het Parlement. Ter Laan werd door de Fractie gelukgewenst, op het jubileum-Albarda komen wij aan het slot van dit verslag nog terug.

De hoogtepunten van het parlementaire leven bestonden in dit jaar uit:

- a. het debat over de voortdurende werkloosheid ter gelegenheid van de interpellatie-Van Gelderen, waarvan de besprekingen omtrent het plan-Westhoff tijdens de Begrotingsdebatten een uitvloeisel waren;
- b. de besprekingen over het vluchtelingen-probleem, eveneens bij de Begroting, en bij de interpellatie-Albarda. Belangrijk waren deze beraadslagingen ook wegens de achtergrond van het vluchtelingen-probleem, die op het gebied der buitenlandse politiek ligt;
- c. het beleid der Regering in de kwestie-Oss;
- d. de debatten over protectie (Tariefmachtigingswet);
- e. de vliegveld-debatten bij de begroting van het Verkeersfonds.

In het volgende zal getracht worden, naast een nauwkeurige registratie van de onderwerpen, waarover onze Fractie-leden het woord hebben gevoerd, tevens enigszins een diepte-beeld te geven der parlementaire debatten.

Indische Begroting

De Kamer werd na het Kerstreces voor het eerst op 2 Februari 1938 bijeengeroepen, ter gelegenheid van de geboorte van Prinses Beatrix.

De eerst gewone vergadering werd gehouden op 22 Februari, waar Drop sprak over de herziening van de *Wet Evenredige Vruchtverdeling*. Drop sprak zich uit voor de handhaving van deze wet, welke hij in verband bracht met de coördinatie van de binnenscheepvaart.

Hierna kwam de *Surinaamse Begroting* aan de orde, waarbij als eerste IJzerman het woord voerde. Wat de economische positie van dit gebiedsdeel aangaat, wees spr. op het belang van de kleine landbouw. In het politieke deel zijner rede behandelde hij de moeilijkheden tussen Gouverneur en Staten, waarbij het ongelijk niet steeds aan de zijde der Staten is. De hygiënische toestand werd door mevr. De Vries—Bruins behandeld, in het bijzonder de bestrijding van typhus, dysenterie en tuberculose, alsmede de lepra-behandeling. IJzerman repliceerde .

Bij de *Begroting van Nederlands-Indië* sprak Van Gelderen uitvoerig over de economische politiek van Indië, in verband met de conjunctuurgeschiedenis der laatste jaren, waarin een te grote ontvankelijkheid voor conjunctuurschokken was gebleken. Tegenover een groot uitvoerpercentage stond een uiterst zwakke binnenlandse markt; in de huidige maatschappij een gevaarlijke situatie! Men voege hier aan toe de te lange handhaving van den gouden gulden, en een schier onbepaalde deflatiepolitiek — en men kan van „welvaartsmaatregelen op bredere schaal”, door den Minister aangekondigd, nog niet veel bespeuren!

Nodig is voor Indië, naast industrialisatie, agrarisatie, en vooral een minder op de voorgrond brengen van het Westerse belang, het Westerse element. Hier gaat het economisch perspectief met het politieke parallel.

In dit verband noemde spr. de petitie van de Volksraad om ruimer zelfstandigheid (petitie Soetardjo), welke een ingrijpender behandeling waard is, dan een afwijzing bij voorbaat. Voor Indië zijn twee dingen vóór alles nodig, zo besloot spr., meer bewegingsvrijheid en meer welvaart.

Bij de Indische Begroting heeft Van Sleen het woord gevoerd over de positie der

Ambtenaren, voor wie het beloofde herstel is uitgebleven. De arbeid der ambtenaren moet juist gewaardeerd worden!

Van Gelderen en Van Sleen repliceerden, waarna bij de Afd. II (Justitie) Van Gelderen het woord voerde over de sociale wetgeving van Indië en in verband daarmee over het loonpeil.

Stokvis — van een korte ziekte hersteld —, sprak vervolgens over de Europese en Indische vakbeweging, en de wettelijke bepalingen, die de acties van deze vakbeweging belemmeren. Het tempo van verschillende sociale maatregelen is bedroevend langzaam. Het Kantoor van Arbeid moet worden uitgebreid. Door den Minister slechts op dit laatste punt ten dele tevreden gesteld, repliceerde hij. Ook bij Financiën voerde Stokvis het woord, in het bijzonder over de belasting op de aardolie-maatschappijen. Bij Binnenlands Bestuur sprak Van Gelderen over het grondenrecht in Indië, en over de Nederlandse grondpolitiek, die ook hier meer op het belang van den Inlander gericht kan zijn. Van Sleen sprak over het Onderwijs, dat bijna op ieder gebied verbetering behoeft.

Ook Stokvis besprak deze Afdeling. Bij Volksgezondheid sprak mevr. De Vries—Bruins over de medisch-hygiënische verzorging der bevolking, en over de ernstige inheemse ziekten, met name over t.b.c. en pest. Zij repliceerde na de beantwoording door den minister. Bij Economische Zaken voerde Van Gelderen het woord, in het bijzonder over de crisis-arbeid van het Gouvernement, als ook over de organisatie van de landbouw. Stokvis sprak bij de afdelingen Oorlog en Marine. Het georganiseerd overleg werkt hier niet bevredigend. Van Gelderen behandelde de scheepvaart en de vrachtenpolitiek van de K.P.M. Het vrachtpeil dient omlaag te gaan.

De Indische Begroting werd vervolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen (4 Maart 1938).

Tijdens de behandeling der Indische Begroting kwam een wetsontwerp in verband met de bestrijding der epidemieën in China aan de orde, waarbij Albarda het woord voerde, om het betoog van den nationaal-socialist De Marchant et d'Ansembourg, die aan dit Volkenbondswerk niet mee wilde doen, te weerleggen. Scherp sprak hij zich uit tegen het gebrek aan mensliefde bij deze volksgroep. Het wetsontwerp werd z.h.st. aanvaard. (3 Maart).

Behandeling van ontwerpen en voorstellen tot aan het zomer-reces

Dit betreft in hoofdzaak de navolgende onderwerpen:

De kwestie inzake de marechaussee te Oss;
Interpellatie-Van Gelderen over de blijvende werkloosheid;
Het vluchtelingen-probleem;
Wet Electriciteitsvoorziening.

Ook andere belangrijke onderwerpen werden behandeld.

Ruilverkaveling.

Van der Sluis voerde bij dit voor onze bodemverbetering belangrijke onderwerp het woord. Het wetsontwerp — tot verbetering van de bestaande wet — had zijn instemming. Hij sprak zich uit tegen een amendement-Van den Heuvel, dat de ruilverkaveling weer zou bemoeilijken. Het amendement werd ingetrokken; een ander amendement-Van den Heuvel werd verworpen.

Door Van der Sluis werd een amendement op artikel 37 voorgesteld, om het besluit tot ruilverkaveling van de Wet naar de Kroon te verleggen, waardoor groter spoed mogelijk is. Dit amendement werd echter met 46 tegen 22 stemmen verworpen. Het wetsontwerp werd toen z.h.st. aanvaard. (8 Maart).

Vestigingswet Nijverheid. Over dit „ordenings“-ontwerp heeft Vos het woord gevoerd. Hij miste de initiatief-bevoegdheid van de zijde der arbeiders en die der Overheid ten aanzien van de vestigings-vergunning.

Van der Goes van Naters achtte de beroeps-regeling onvoldoende om onrecht tegen te gaan. Hij achtte de regeling en de contrôle van het wetsontwerp te bureaucratisch en te centralistisch, en stelde daar tegenover de regeling van „Nieuwe Organen“.

Door Vos werden een drietal amendementen ingediend en verdedigd, om Overheids-initiatief en initiatief van de Bedrijfsraad, eventueel arbeiders-initiatief, mogelijk te

maken. Van der Waerden steunde Vos' betoog, dat wel degelijk de Bedrijfsraden voor deze meer economische taak geschikt, en door velen (ook R.K.) ook bedoeld waren. Het eerste amendement-Vos werd *verworpen* met 57 tegen 24 stemmen (voor: s.d., c.p.n. en c.d.u.); de andere amendementen werden toen *ingetrokken*.

Door Van der Goes van Naters werd verdedigd een amendement om de beroepsregeling van het ontwerp te verbeteren, waarbij hij de Economische Raad als adviesinstantie wilde inschakelen. Ook dit amendement werd *verworpen* (57 tegen 26 stemmen; vóór s.d., c.p.n. en liberalen).

Het ontwerp werd toen met 71 tegen 10 stemmen aangenomen; onze Fractie stemde voor. (10 Maart).

Bij het wijzigingsontwerp *Rechterlijke Organisatie* sprak Van der Goes van Naters over de benoeming van de beëdigde klerken, die hij liever bij de Rechtbank wilde laten, dan aan den Minister overdragen.

Interpellatie over de erkenning van den Koning van Italië tot Keizer van Ethiopië

Albarda lichtte hier ons standpunt toe. Hij betreurde de erkenning, ook al was deze dan een erkenning de facto. Waarom moest Nederland hier voor gaan? Tegen den Minister, die zich (10 Maart) op een na de erkennings-politiek in Europa gewaande ontspanning had beroepen, stelde spr., dat onnodig buigen voor onrecht de aanmatiging van overweldigers doet toenemen.....

Over de erkenning zelf bleken slechts weinigen in de Kamer zich te verheugen.

Bij de behandeling van verzoekschriften krachtens de *Zuiderzeesteunwet* voerde Drop het woord, die zijn vreugde er over uit sprak, dat de Minister tot tegemoetkoming aan de betrokken vissers bereid was.

Drees sprak bij een wetsontwerp, dat een algemene *reserve bij de P.T.T.* mogelijk maakte. Hij verklaarde zich hiervan wel in het algemeen voorstander, doch meende, dat dit tot betere tijden moest wachten.

Na Drees' repliek werd een mede door hem ondertekend amendement-Wagenaar ingediend, dat een aanmerkelijke verbetering bevatte. Dit amendement werd met 76 tegen 10 stemmen aangenomen. Hierna werd het wetsontwerp z.h.st. aangenomen. (5 April).

Over de *Defensie-belasting* (verhoging inkomsten-belasting en dividend- en tantième-belasting) voerde Van den Tempel het woord, waarbij hij eerst stelling nam tegen de n.s.b.-ers, die hoog van de toren bliezen, doch aan wier agressief nationalis-tische vrienden dergelijke maatregelen te danken zijn. Overigens had spr. de voorkeur gegeven aan een lening (renteloos of tegen minimale rente) dan wel aan een heffing in eens.

Interpellatie-Drop over de kwestie-Oss.

Het verslag over deze zeer bekende en nog steeds niet afgewikkelde kwestie kan kort zijn. Drop gaf een zeer nauwkeurig relaas der feiten, die inmiddels bekend waren geworden, en die hun sluitstuk vonden in het ontnemen der opsporings-bevoegdheid aan de marechaussee te Oss. Zijn betoog vatte hij samen in zes vragen, die door den Minister werden beantwoord. In zijn repliek besprak Drop de verhouding tussen den procureur-generaal en de leiding der marechaussee, welke gebleken was, minder goed te zijn. Ook meende hij, dat de Minister wel te „spontaan” was opgetreden.

Van der Goes van Naters sloot zich hierbij aan, verder de juridische zijde van de zaak besprekende. Hij eindigde met een beroep op den Minister, om — zulks naar aanleiding van het gestuite onderzoek in de zaak tegen twee geestelijken — de schijn te vermijden, dat ten deze in Nederland tussen de burgers onderscheid wordt gemaakt. Drop, triplicerende, onderstreepte dit laatste. (7 April).

Bij het ontwerp tot goedkeuring van het *Handelsverdrag met de Oslo-Staten* sprak Drees ter bestrijding van het standpunt der n.s.b.-ers over de noodzaak van ver-ruiming van het internationale verkeer.

Bij het wetsontwerp tot wijziging der *Stuwadoorswet* voerde Kievit het woord, die maar ten dele met dit ontwerp ingenomen was.

Over het wetsontwerp tot wijziging der *Bedrijfsradenwet* sprak Van der Goes van Naters met instemming over de uitbreiding der taak van de bedrijfsraden tot

de economische sfeer. Hierin zou men echter veel verder moeten gaan, zoals in „Nieuwe Organen” en elders is betoogd. Het ontwerp werd z.h.st. aanvaard. (25 Mei).

Nadat Albar da had aangedrongen op een spoedige behandeling van de *interpellatie-Van Gelderen over de zeer omvangrijke werkloosheid*, kwam deze op 25 Mei aan de orde, tezamen met een voorstel tot *verhoging van het crediet voor de werkverruiming*.

Van Gelderen wees allereerst op het verontrustend karakter van dit vraagstuk. De kreet om werk werd niet verhoord. In sommige industrieën nam het werkloosheidspercentage nog toe! Behalve de internationale factoren zijn de gevolgde economische en monetaire politiek hier oorzaak van het kwaad. Groot was de passiviteit der Regering. Het omlaag drukken der openbare uitgaven heeft het kwaad niet verminderd, maar verergerd. Thans liggen vele kapitalen braak. Wij sparen ons arm, riep spr. uit.

In tegenstelling hiermede moeten zowel de kapitaalinvesteringen als de koopkracht doelbewust gestimuleerd worden. Sommige streken van het land dienen stelselmatig geholpen te worden. Behalve de gewone Werkfondswerken komt de vernieuwing van de openbare gebouwen der gemeenten, komt krotopruijing, komt woningbouw in aanmerking.

Spr. deelde geenszins de vrees van sommigen, dat de te verwachten opleving maar tijdelijk zou zijn. Werkverschaffing in engere zin dient op het tweede plan te blijven; kan niet voor de normale arbeidsverhoudingen in de plaats komen.

Ten slotte liggen uitbreiding van de leerplicht en verlaging van de leerlingenschaal, verkorting van de arbeidstijd en verruiming van de exportmogelijkheden in de lijn van het besprokene!

Moge van onze generatie in de geschiedenis van ons volk eenmaal worden getuigd: zij deed ten volle haar plicht, zij behoedde haar vrijheden, zij versterkte en bewaakte de landsgrenzen en zij bevestigde de eenheid van het volk door werken des vredes!

Na het betoog van Minister Colijn repliceerde Van Gelderen, waarbij hij nader critiek oefende op het gevoerde beleid. De overheid heeft door haar politiek zelf crisis-verscherpend gewerkt. Van wat de Regering in de toekomst van plan is, gaf de heer Colijn een te geflatteerd beeld.

Voor industrialisatie heeft de Regering nog steeds niet het juiste begrip. Beseft de Regering voldoende de dreigende betekenis van het euvel der werkloosheid voor het gehele volksbestaan?

Bij de debatten besprak Van Lienden in het bijzonder de werkverschaffingszijde van het vraagstuk. Men mag deze categorie niet uitbreiden boven de werkelijke werkverschaffingsobjecten. Aan de andere kant kan de werkverschaffing niet meer als een maatregel van tijdelijke aard worden beschouwd. Een afdoende verbetering der werkverschaffingslonen kan nu ook niet meer wachten. Spr. verklaarde zich tegen arbeidsdienst voor jeugdigen, maar voor het aanvuren tot medewerking aan jeugdwerkverschaffing en jeugdkampen, met gezonde prikkels.

Mej. De Jong behandelde de grote werkloosheid onder de kleermakers, terwijl zij het probleem ook beschouwde vanuit de situatie, waarin de Nederlandse huisvrouw zich thans bevindt, waarbij zij — evenals Van Lienden — herinnerde aan het inventaris-onderzoek van S.D.V.C. en Wetenschappelijk Bureau.

Vos analyseerde de werkloosheids-statistiek; hij vreesde een nieuwe stijging. Spr. maakte vergelijkingen met het buitenland en critiseerde de vergelijkingsmethode van den heer Colijn. Hoewel men steeds het Plan van de Arbeid heeft verworpen, gaat thans de heer Colijn uit van een bedrag, dat frappant overeenkomt met het Plan, n.l. 200 millioen per jaar. Helaas was het cijfer van den heer Colijn sterk geflatteerd. Over al deze dingen is verontrusting, ook bij de Katholieken, al blijft een forse aanval op de werkloosheid uit. Ook de rede van den heer Beaufort, die spr. soms met interesse en soms met aandoening had aangehoord, was per saldo: plus beau que fort.

Van Gelderen, voor de derde maal het woord voerende, licht twee moties toe, die er toe strekken, uit het Werkfonds ten minste 150 millioen per jaar te verwerken, en uit dit Fonds aan de Gemeenten óók bedragen à fonds perdu te doen verstrekken.

Vos toetste de mededelingen der Regering en van sommige Kamerleden omtrent Zweden, Denemarken en België aan de feiten.

Van der Waerden deed dit zelfde ten aanzien van de — onjuiste — bewering dat Zweden's bloei geheel of bijna geheel aan de uitvoer van ertsen te danken is. Hierna kwamen de beide *moties-Van Gelderen* in stemming, die werden *verworpen* met 47 tegen 27 stemmen (voor: s.d., c.d.u., n.s.b., c.p.n.) Niet onvermeld mag blijven de grote belangstelling, die door deze interpellatie in en buiten het Parlement weer op dit allerpijnlijkste probleem der blijvende werkloosheid werd gericht.

Bij de interpellatie van den n.s.b.-er Dieters over de *invoer van vers vles* besprak Van der Sluis de crisis-politiek ten aanzien van de rundveestapel in het algemeen.

Er is niet alleen de vleeskwestie, maar ook de nog belangrijker melkkwestie. Spr. wees daarbij een weg aan, waardoor de aankoop van grote hoeveelheden buitenlands vlees ten behoeve der werklozen kon worden vermeden. Bij de debatten kwam een motie-Wijnkoop aan de orde, waar Van der Sluis zich tegen verklaarde, omdat zij onmiddellijke afschaffing van de teeltregeling wenste, wat niet mogelijk is. Deze motie werd verworpen met 52 tegen 8 stemmen. (8 Juni 1938).

Interpellatie-De Visser omtrent de toelating, uitzetting en behandeling van vreemdelingen.

Aanleiding tot deze behandeling — waartoe men ook van andere zijde bezig was. voorbereidingen te treffen, — was de circulaire van den Minister van Justitie van 7 Mei 1938 over dit onderwerp. Voor onze Fractie werd het vraagstuk behandeld door Albar da, die in een breed betoog de bedoeling en de toepassing van de Wet van 1849 behandelde. Scherp becriteiseerde spr. de zinsnede uit de circulaire: „Een vluchteling zal voortaan als een ongewenste vreemdeling te beschouwen zijn.” Waar blijft hier het asyl-recht? Afdoende verbetering zou slechts door internationaal overleg mogelijk zijn, zoals te Evian zal worden beproefd.

De circulaire van 7 Mei is in strijd met de Wet van 1849, doch ook met art. 4 van de Grondwet, betoogde Donker. Doch niet alleen de juridische, ook de humanitaire zijde is van veel belang. Het is verkeerd, dat de afweging van belangen door de administratie in hoogste instantie ook weer door de administratie wordt beoordeeld. Zou de Minister zelfs tot het instellen van een adviserend college niet willen meewerken?

(Uit het antwoord van den minister bleek, dat deze een dergelijk college niet nodig vond. Wel betreurde hij de bovengenoemde zinsnede, waarin „vluchteling” en „ongewenste vreemdeling” gelijk gesteld werden, en zegde hij enige verzachtingen toe) (9 Juni).

Ontwerp-algemene regelen Electriciteitsvoorziening.

Van der Waerden vond het voorgestelde onbevredigend. Per hoofd der bevolking verbruikt Nederland minder dan de helft aan k.W.h., dan België. Het koppelvraagstuk is niet opgelost; en ook thans zal de samenwerking voor deze enorme besparing onvoldoende zijn. Het wetsontwerp geeft geen oplossing! Enkele goede dingen zijn, dat het concessie-stelsel een wettelijke basis krijgt, en de Electriciteitsraad een plaats in de Wet zal vinden, terwijl er Rijksvoorschriften inzake deugdelijkheid, veiligheid en doelmatigheid zullen komen. Meerdere centralisatie blijft echter geboden!

Drees betreurde het, dat de belangen der gemeente-bedrijven bij naasting niet voldoende zijn geregeld; ook met de positie van de gemeentelijke distributie-bedrijven tegenover de provinciale productie-bedrijven is dat het geval. Tenslotte is de bemoeiing van de gemeentelijke winsten — welke neerkomt op een bevestiging van de gemeentelijke winsten — een punt, dat niet afzonderlijk geregeld kan worden, afgezien van de gastarieven, en afgezien van de financiële positie der Gemeenten in het algemeen.

In tweede instantie lichtte Van der Waerden met grafieken zijn stelling toe, dat meerdere centralisatie (i.c. bij de Provincie) het verbruik sterk doet toenemen.

Drees voerde nog het woord over een amendement-Suring betreffende de arbeidsvoorwaarden bij concessies. Hij verklaarde zich voor het amendement, waarna het z.h.st. werd aangenomen. Drees had met den heer De Geer e.a. een amendement ondertekend, om de bepaling betreffende het „bevrozen” der Gemeentelijke tarieven te schrappen. Dit amendement — waarbij dus het punt der gemeentelijke winsten tegenover het laag houden der tarieven naar voren kwam — werd aangenomen met 57 tegen 15 stemmen. Bij de tegenstemmers waren de Fractie-leden Hilgenga, Van der Goes van Naters, Van Braambeek, mevr. De Vries—Bruins, en Van der Waerden. Het wetsontwerp zelf werd met 47 tegen 27 stemmen aangenomen, waarbij onze Fractie voor stemde. (14 Juni).

Herziening Omzetbelastingwet.

Bij dit ontwerp voerde Ter Laan het woord, betogende, dat de omzetbelasting in het bijzonder op de maatschappelijk zwakkeren drukte. Speciaal de verhoging der belasting op volksvoedsel, als thee, kan niet worden aanvaard. Spr. diende — toen de Minister niet uit zich zelf de thee wilde uitzonderen — een amendement van deze strekking in, dat echter met 42 tegen 27 stemmen werd verworpen (voor: s.d., lib. c.d.u. c.p.n., n.s.b., st. ger., 2 r.k.).

Ijzerman verklaarde zich voorstander van een amendement-Kortenhorst, om de omzetbelasting op sommige machines af te schaffen, zij 't ook, dat een meer positieve redactie gewenst was. Het amendement werd later ingetrokken. Een amendement-

B a g h, om zeer kleine fabrikanten vrij te stellen, werd verworpen met 35 tegen 33 stemmen (onze Fractie vóór, behalve Van Gelderen en Stokvis).

Ter Laan lichtte een amendement toe, om Zuiderzeebokking (gerookte haring) vrij te stellen; IJ z e r m a n besprak een amendement-Wagenaar, om kunstwerken vrij te stellen; Ter Laan ondersteunde een amendement-Groen tot vrijstelling van fruit.

Het amendement-Ter Laan werd *overgenomen* door de Regering, evenzo het (enigszins gewijzigd) amendement-Wagenaar. Het amendement-Groen werd aangenomen met 40 tegen 29 stemmen (onze Fractie vóór). (16 Juni).

Aanvulling art. 1 Wet Uitoefening Geneeskunst.

Dit wetje, dat op de werkzaamheden der opticiens, masseurs, voetkundigen enz., betrekking heeft, werd door mevr. De Vries—Bruins besproken. Zij verklaarde zich daar voor. Door haar werd mede-ondertekend een amendement-Van der Putt, om het woord „brilledoos” te vervangen door „brilleglazen”. Dit amendement werd echtel *verworpen*.

Kwijtschelding Vispacht Zeeuwse stromen.

Drop verdedigde de mening van de meerderheid der verzoekschriften-commissie, die de betrokken vissers verder wilde tegemoet komen.

Bestuurshervorming Buitengewesten.

Hierbij maakte Stokvis een aantal opmerkingen van technische aard, die door den Minister werden beantwoord. Het ontwerp werd z.h.st. aangenomen.

Enquête-voorstel Wendelaar omtrent de gebeurtenissen te Oss.

Albarda herinnerde er aan, hoe na de interpellatie-Drop van 7 April reeds spoedig bleek, dat over verschillende punten betreffende gestes van Openbaar Ministerie, marechaussee, Burgemeester en Politie alsnog opheldering gewenst was. Een nieuwe interpellatie was niet doelmatig. Doch ook een enquête zou dit bezwaar hebben, dat daarbij (ingevolge art. 97 der Grondwet) de Minister niet zou kunnen worden gehoord. Spr. gaf de voorkeur aan het verzoeken van een nota met inlichtingen aan den Minister, welke in handen gesteld zou moeten worden van een Kamer-commissie.

In zijn repliek stelde Albarda de zaak zo, dat hij niet tegen het enquête-voorstel Wendelaar zou stemmen, doch — met of zonder enquête — een nota van den Minister noodzakelijk achtte. Hij stelde daartoe, samen met den heer Oud, een motie voor, welke later enigszins gewijzigd werd, toen Albarda in derde termijn haar nader toelichtte. Deze motie luidde:

„De Kamer,
verzoekt den Minister van Justitie haar ter voorbereiding van een nadere gedachtenwisseling een schriftelijke uiteenzetting te geven van de feiten en de omstandigheden, op grond waarvan hij op 1 April l.l. aan de brigade der Koninklijke Marechaussee te Oss de opsporingsbevoegdheid tijdelijk heeft doen ontnemen, alsmede van het oordeel der Regering over het beleid van de gemeentelijke positie te Oss en voorts van al datgene, wat hij in verband met een en ander van belang acht;
en gaat over tot de orde van den dag.”

Volgens de gebruikelijke volgorde had eerst deze motie aan de orde moeten komen, en daarna het voorstel-Wendelaar. De heer Schouten (a.r.), die met anderen gaarne het voorstel-Wendelaar geheel van de baar had, voor over de motie-Albarda—Oud werd gestemd, deed het voorstel, deze volgorde om te keren.

Het voorstel-Schouten (over de volgorde) werd *aangenomen* met 49 tegen 39 stemmen (onze Fractie tegen); het Enquête-voorstel-Wendelaar werd *verworpen* met 50 tegen 37 stemmen (onze Fractie voor). Hierna bleef dus nog slechts de motie-Albarda—Oud over (verzoek om nota, in handen te stellen van een Kamer-Commissie). Deze motie werd *aangenomen* met de zeer grote meerderheid van 84 tegen 3 stemmen (n.s.b-ers). (22 Juni).

Bescherming Burgerbevolking tegen Luchtaanvallen.

Bij de aanvraag der hiervoor nodige credieten drong Drees aan op bescherming op groter schaal, en in sneller tempo, dan de Regering beoogde. Schuilloopgraven zullen niet voldoende zijn; zeker niet in de grote steden. Vast staat, dat de luchtbescherming Rijkstaak is. (22 Juni 1938).

Na deze vergadering (de 62ste van het parlementaire jaar) ging de Kamer op reces, op de derde Dinsdag in September haar werkzaamheden hervattende.

Behandelde onderwerpen van de aanvang der nieuwe zitting tot eind 1938

Op 29 September — midden in de Septembercrisis — ontvingen de Kamerleden des ochtends de ontwerpen, die met de *voedselvoorziening en de landsverdediging in buitengewone omstandigheden* verband hielden (11 stuks). Des middags werden deze ontwerpen in de Afdelingen onderzocht, waarna verslag werd uitgebracht. Des avonds kwamen de voorstellen in openbare behandeling, waarbij Albar da meedeelde, dat — gezien de buitengewone omstandigheden — onze Fractie haar medewerking aan de voorstellen der Regering zou verlenen. De ontwerpen werden z.h.st. *aangenomen*. Bij het ontwerp betreffende het buitengewone Defensie-crediet in verband met verdere mobilisatie verklaarde, met c.p.n. en c.d.u., mevr. De Vries—Bruins, dat zij geacht wilde worden, te hebben tegen gestemd.

Overeenkomst met Bataafse Petroleum Maatschappij.

Stokvis stelde hier vragen over de in Indië aanwezige olie-reserves, en hield een pleidooi voor — zij 't ook gedeeltelijke — Staatsexploitatie. Waarom zou de Staat de olie niet zelf door pijpleidingen naar de kust kunnen brengen, en daar kunnen verkopen? Omdat Stokvis geen bevredigend antwoord kreeg, stemde de Fractie (met c.d.u. en c.p.n.) tegen. (Aangenomen met 53 tegen 23 stemmen).

Wijziging Ongevallenwet en Land- en Tuinbouw-Ongevallenwet.

Tegen het wetsontwerp zelf — dat uitbreiding van de „beroepsziekten” ten doel had, bestond geen bezwaar. Wel betreunde mevr. De Vries—Bruins het, dat twee mijnwerkersziekten (nystagmus en bursitis) niet zijn opgenomen, en evenmin de tuberculose onder het verplegend personeel. Kupers betreunde de late indiening van deze ontwerpen, vier jaar nadat te Genève het desbetreffende verdrag is aangenomen. Spi meende, dat de lijst van beroepsziekten nog aanmerkelijk moest worden uitgebreid.

Daar de Minister omtrent de t.b.c. wel enige toezegging deed — echter niet voor onmiddellijk — diende mevr. De Vries—Bruins een *amendement* in, om t.b.c. onder verplegend personeel op te nemen onder de beroepsziekten. Daar de Minister daarna nog nadere toezegging deed, werd het amendement *ingetrokken*. Het wetsontwerp werd daarna z.h.st. *aanvaard*.

Wijziging Tabakswet.

IJzerman behandelde uitvoerig de invloed van accijnsverhoging op de gang van zaken in het bedrijf. IJzerman diende daarop, samen met Van den Tempel een *amendement* in, strekkende tot het scheppen van een overgangsbepaling tot 1942. Later werd dit amendement *ingetrokken*. Het wetsontwerp werd daarna met 60 tegen 3 stemmen *aanvaard*. (18 October).

Wijziging Pensioenwet Spoorwegambtenaren.

Tegen de inhoud van het ontwerp, dat betere regeling van het Pensioenfonds en mogelijkheid tot vervroegd pensionneren inhield, bestond geen bezwaar. Wel meerde Van Braambeek, dat het meer moest inhouden. Hij had daarom samen met den heer Hermans een amendement ingediend, strekkende tot het herzien der pensioenen, die thans zwaarder zijn getroffen dan die van de Rijksambtenaren met wie men het Spoorwegpersoneel in beginsel wil gelijkstellen. Van Braambeek lichtte zijn amendement mede namens den heer Hermans toe, waarbij hij afkeurde, dat de Minister — tegen de unanieme wens van de Kamer — bij aanneming van het amendement met intrekking van het gehele ontwerp dreigde. Van Braambeek wilde daarvoor niet uit de weg gaan. Triplicerende, betoogde Van Braambeek, dat het er om gaat, dat de Kamer in deze materie het rechtsstandpunt tot gelding dient te brengen. Het amendement, in stemming gebracht, werd *aangenomen* met 63 tegen 18 stemmen (onze Fractie: vóór).

Hierna verzocht de Minister *schorsing der beraadslagingen* over het Ontwerp (19 October).

Annexatie-pensioenen uitbreiding Amsterdam.

Door een onduidelijkheid in de Annexatie-wet van 1920 in verband met een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep is een toestand ontstaan, waarbij o.a. één oud-ambtenaar dubbel pensioen zou genieten. Van Sleen wees op het verrassende en bedenkelijke van een dergelijke uitspraak. Ingrijpen van den Wetgever is hier niet onbillijk.

Wijziging Tariefmachtigingswet.

Van den Tempel wees in breed betoeg op het onwenselijke van de gevolgd^e procedure: een plotseling debat over vrijhandel of protectie, zonder schriftelijke voorbereiding, en zonder zakelijke voorstellen. Ook al zou men in de bijzondere tijdsomstandigheden deze „matige protectie” kunnen aanvaarden, dan nog is niet te aanvaarden, wat de Regering juist wil, n.l. dat het stemmen voor dit ontwerp is te beschouwen als een stemmen voor het *beginsel* van een gematigd protectionisme. In zijn *replik* lichtte Van den Tempel nader toe, dat, als de Regering bij K.B. een tarief heeft doorgevoerd, de Kamer naderhand in theorie wel bevoegd is, dit K.B. te doen intrekken, doch dat dit slechts theorie zal zijn. Voor spr is het de grote vraag, welke betekenis de Regering aan het stemmen voor dit ontwerp zal toekennen. Ook in derde termijn heeft Van den Tempel zijn grote bezwaren tegen de gevolgd^e werkwijze nog toegelicht.

Hierna kwam aan de orde een amendement-De Geer, in hoofdzaak strekkende tot het inkorten van de termijn van één jaar, waarbinnen de zaak bij de Kamer zal moeten komen, tot zes maanden. Een voorstel-Joekes, om dit geheel nieuwe amendement eerst in de afdelingen te doen onderzoeken, werd verworpen met 47 tegen 36 stemmen (onze Fractie: vóór); hierna lichtte Van den Tempel de bezwaren toe, die hij ook tegen het amendement-De Geer had. Dit amendement werd aangenomen met 44 tegen 41 stemmen (onze Fractie: tegen). Het wetsontwerp zelf werd eveneens aangenomen met 44 tegen 41 stemmen. (Tegen: s.d.; v.d.; lib.; c.p.n.; c.d.u; n.s.b.; st. ger. en 5 a.r.). (21 October).

Wet tegengaan terugvordering van gelden krachtens Crisiszuivelwet

Van der Goes van Naters zette zijn bezwaren uiteen tegen deze wet met terugwerkende kracht, na een arrest van de Hoge Raad, dat voor de Staat ongunstig was, en dat verband hield met een ongeldige algemene Maatregel van Bestuur. Was het nu in 1933 werkelijk de bedoeling, onverpakte vetten (evenals verpakte) te belasten, en hoe denkt de Regering te handelen ten aanzien van de proceskosten der partijen, die alleen ten gevolge van dit noodwetje hun processen zullen verliezen die zij anders zouden winnen? Spr. — die zijn stem zou laten afhangen van de beantwoording dezer vragen — hoopte, dat de Regering niet meer met dergelijke gelegenhedswetgeving zou komen, en voor de rechtsstaatgedachte en de rechtszekerheid zou blijven waken.

Het wetsontwerp werd tenslotte *aangenomen* met 45 tegen 16 stemmen; onze Fractie stemde voor, behalve Van der Goes van Naters, die meende op zijn vragen geen bevredigend antwoord te hebben gekregen. (21 October).

Hierna begon de Kamer op 8 November met de openbare beraadslagingen over de Rijksbegroting. Tijdens deze behandeling — die tot het Kerstreces duurde, werden ook enige *gewone wetsontwerpen* behandeld en werkzaamheden afgedaan. Dit waren:

Verlenging diverse Belastingwetten.

Alleen de *belasting op de Dode Hand* leverde hier stof voor een discussie, waaraan Van den Tempel deelnam. Deze bestreed een amendement-Rutgers van Rozenburg, om deze belasting te gaan afschaffen ten aanzien van Kerkgenootschappen. Waarom alleen Kerkgenootschappen? Op dit gebied gelde: gelijke monniken, gelijke kappen. Na toezegging van den Minister, dat algehele intrekking dezer belasting zou worden overwogen, werd het wetsontwerp met een kleine meerderheid aanvaard.

Onteigening van de Abdij te Middelburg

Van Sleen stelde in het licht, dat hier wel te weinig gepoogd is, een oplossing te vinden, die het bekende hotel intact liet. Voor het vreemdelingenverkeer, en voor de sfeer van het plein is dat zeer te betreuren. Helaas bleef echter zijn waarschuwing zonder resultaat.

Interpellatie-Woudenberg over de „wilde bussen”.

Terwijl de interpellatie van den n.s.b.-afgevaardigde van „politiek” droop, woog Van der Waerden alleen op zakelijke gronden het beleid van den Minister van Justitie in dezen, dat hij te licht oordeelde. Het ingrijpen van den Minister achtte spr. „wat wild”. Hij drong aan op onmiddellijke wettelijke regeling, dus niet eerst tegen de fatale datum van 15 Februari 1939.

Een motie van afkeuring van n.s.b.-zijde werd *verworpen* met 67 tegen 5 stemmen (n.s.b. en st. ger.). (16 November).

Adres inzake de lichtbehandeling te Plantoengan.

In deze aangelegenheid had de Kamercommissie geadviseerd, aan den initiatiefnemer van deze behandeling, dr. D. Mulder, tegemoet te komen.

Mevr. De Vries—Bruins, die een minderheidsnota had ingediend, lichtte aan de hand van tal van feiten haar mening toe, dat dr. Mulder zelf iedere samenwerking onmogelijk had gemaakt, zodat de zaak als afgedaan moest worden beschouwd. Wel zou men elders in Indië met de lichtbehandeling kunnen doorgaan. De Minister bleek dit standpunt te delen. De Kamer verwierp de conclusie der meerderheid van de Commissie en *aanvaardde* die van mevr. de Vries—Bruins.

Verhoging Loon- en Inkomstenbelasting in Indië

Stokvis zette uiteen, dat afzonderlijke behandeling van belastingmaatregelen buiten het Begrotingsbestek, weinig gewenst is. Tegen het formele karakter van dit ontwerp — waardoor men zich voor de toekomst bindt — heeft spr. groot bezwaar. Het ontwerp werd *aangenomen* met 50 tegen 22 stemmen (tegen: s.d.; c.p.n.; c.d.u. en n.s.b.) (24 November).

Verkoop van Duingrond aan de Gemeente Noordwijk.

Ter Laan informeerde, of hier het natuurschoon niet te zeer werd geschonden en er geen gevaar voor lintbebouwing bestond. De inlichtingen van den Minister waren bevredigend.

Interpellatie-Albarda over de vluchtelingen-politiek.

Het pogrom in Duitsland van 10 November had — sinds de interpellatie-De Visser van 9 Juni — een nieuwe situatie geschapen.

Bij de Algemene Beschouwingen der Rijksbegroting 1939 was deze reeds ter sprake gebracht, waarbij dr. Colijn een tamelijk tegemoetkomende houding had aangenomen. Bij de Justitie-begroting was reeds in het kort het feit behandeld, dat de uitvoering der maatregelen niet altijd bevredigend was. Daar men het liet voorkomen, alsof Minister Goseling daarvoor aansprakelijk was, en Minister Colijn een milder houding zou willen aannemen richtte *Albarda* zijn interpellatie tot den heer Colijn daar het hier Kabinets-beleid betreft. Onbepaalde openstelling der grenzen is zeker niet mogelijk, doch wat deed de Regering wel, en hoe handelde zij tegenover hen, die in levensgevaar verkeerden? Er is hier een schrijnende tegenstelling tussen het gevoel van ons volk en het beleid der Regering!

In het debat na het antwoord van dr. Colijn constateerde *Albarda*, dat juist in de gevallen van levensgevaar de regeling niet bevredigend werkt, en slechts zeer kleine aantallen kinderen zijn toegelaten.

Van Gelderen verkreeg het woord, om de z.g. oplossing van het Joodse vraagstuk, die de n.s.b.-ers beweren te kunnen geven, en welke zou bestaan in het zenden van Joden naar zeer ongezonde en zeer ongeschikte streken, te ontleden.

Men zou hier moeten spreken van uitdrijving; van samenpersen in een verbanningsoord. Het anti-semitisme, dat hieruit spreekt, en dat een ontzaglijke bedreiging mee brengt ook voor andere overtuigingen en volksgroepen, vormt één der giftigste pijlen, afgeschoten op het hart der Westerse beschaving.

Albarda, in derde termijn het woord voerende, deelde mede, dat de verkregen inlichtingen over de medewerking van o.a. Denemarken tot het opnemen van vluchtelingen niet volledig waren. Denemarken heeft onvoorwaardelijk medewerking toegezegd. Spr. hoopte, dat de toelating in kampementen, die door den heer Colijn was toegezegd, inderdaad op ruime schaal zou plaats vinden. (2 December).

Wetsontwerp-exploitatie-contract met de „Bataafse” voor Midden-Java.

Stokvis, er aan herinnerende, dat dit wetsontwerp bijna gelijk was aan het op 18 October behandelde, betreurde het vooral, dat de Minister niet voelde voor een proef met beperkte Staats-exploitatie. Spr. diende een *motie* in, om alsnog Jen Minister tot het onderzoek van de mogelijkheid van zulk een proef uit te nodigen. Deze motie werd eerst na het einde van het verslagjaar behandeld. Stokvis repliceerde, hierbij zijn standpunt omtrent de olie-reserves in Indië toelichtende. Het wetsontwerp werd *aangenomen* met 47 tegen 20 stemmen (onze Fractie met enkele anderen; tegen). (8 December).

Interpellatie-Rost over de goudverscheppingen naar het buitenland.

Opgemerkt mag worden, dat alle fracties, behalve de n.s.b.-fractie, zich van discussie over deze een paniekstemming beogende interpellatie onthielden

Noodwet inzake de autobussen.

Deze wetswijziging van de Wet tot verlaging der openbare uitgaven was nodig geworden door het arrest van de Hoge Raad, dat de toepassing door den Minister van het R.A.P. (Reglement Autovervoer Personen) op losse schroeven had gesteld. Samen met vijf leden van andere Fracties had Van der Waerden twee amendementen ingediend, die de tekst van het noodwetje (welke niet toereikend werd geacht) aanmerkelijk veranderden, en het deden aflopen met half Augustus 1939 Van Braambek stelde de bezwaren in het licht, die ook aan het eerste amendement aankleven. Daar echter verwerping van het amendement wellicht verwerping van het wetsontwerp mee zou brengen, en er dan een volkomen leemte zou zijn, zou spr. op grond van die overweging voorstemmen. Het amendement werd *aangenomen* met 53 tegen 10 stemmen (onze Fractie: vóór); het andere amendement werd z.h.st. aangenomen. Het wetsontwerp werd *aangenomen* met 64 tegen 5 stemmen. (23 December 1938)

De Rijksbegroting voor 1939

Algemene Beraadslagingen.

De *Algemene beraadslagingen* werden door Albarda geopend, die in eerste aanleg en bij repleik kritiek oefende en perspectieven bood, die in een door de S.D.A.P. uitgegeven brochure zijn verzameld onder de titel: *De As Colijn—Goseling; tweeslachtig Regeringsbeleid*, waarnaar voor details moge worden verwezen.

Spr. schetste eerst het karakter van dit in 1937 tot stand gekomen Kabinet, welk karakter inderdaad tweeslachtig is. De Katholieken, voor wie een rechte combinatie niet de enig mogelijke combinatie was, zitten vooralsnog in de coalitie gevangen waar de totaal-mislukte aanpassingspolitiek het gevolg van is. Onbegrijpelijk is het, dat negen economen van naam onlangs blij gaven, deze mislukking nog steeds niet in te zien.

Wel wil thans — wellicht onder druk van de Katholieken — de Regering met het Plan-Westhoff de koopkracht bevorderen, maar met de andere hand wil zij door straffe bezuinigingen en nieuwe belastingen die koopkracht verminderen.

Spr. besprak vervolgens het Plan-Westhoff, dat voortbouwt op ons Plan van de Arbeid. Niettemin is het te vroeg, om te juichen over een nieuwe koers van de Regering; daarvoor hinkt zij te zeer op twee gedachten. Ook de belastingplannen van het Kabinet werden door spr. aan kritiek onderworpen; op sommige terreinen zal een verplaatsing der belastingdruk in averechtse richting plaats vinden.

Voor enige dringend nodige voorzieningen had stellig het geld moeten worden gevonden: zorg voor ouden van dagen en verbetering van de leerlingenschaal.

Hierna betrok spr. het culturele en politieke terrein in zijn rede. Hoewel, zeker na het vredesdictaat van München, een weermacht op vergrote voet noodzakelijk is, gaat het niet aan, de in „Kerk en Vrede” verenigde pacifisten als behorend tot een „verboden vereniging” te beschouwen!

De Regering richtte haar activiteit nog meer tegen het anti-semitisme, dat ook in ons land de kop op steekt.

Ook in het binnenland zij men waakzaam; ook de slechte economische omstandigheden kunnen een sterk demoraliserende invloed uitoefenen. Naast de strijd voor de democratie moet de strijd voor welvaart gestreden worden, waarvoor een geheel herzieningsproces plaats moet vinden; spr. hoopt, dat ons volk en onze politieke partijen de kracht daarvoor zullen bezitten!

In tweede termijn lichtte Albarda de urgentie van herziening van de leerlingenschaal en verzorging van de ouden van dagen nader toe. Uitvoerig werd de zaak der verboden organisaties behandeld, waarvan S.D.A.P. en N.V.V. thans geen deel meer uit maakt, maar waarbij toch verenigingen als „Kerk en Vrede” ten onrechte zijn ingedeeld. Het ontbreken van enige procedure is hier een ernstig bezwaar, juist in een Rechtsstaat.

Spr. sprak zijn voldoening uit over de afkeuring van het anti-semitisme, en over het toezeggen van maatregelen in dezen. Echter moet tevens de mogelijkheid van toelating van vluchtelingen worden verruimd.

Voorts besprak spr. de protectionistische handelspolitiek en de financiële politiek. Hij toonde aan, dat men niet de Belgische politiek (Spaak) tegen die der Nederlandse socialisten kan uitspelen, en vergeleek de toestand van ons land met Zweden. Juist op dit financiële gebied zijn overigens de tegenstellingen in het Kabinet duidelijk. Hoe denkt de heer Colijn nu zelf over het Plan-Westhoff? Volkomen onjuist is de bewering, dat het Plan van de Arbeid inferieur zou zijn aan bovengenoemd plan.

omdat het geen cultuur-technische werken zou bevatten. Het is er vol van, en ook daarna hebben S.D.A.P. en N.V.V. hele lijsten aangeboden van ontginningswerken!

Zo blijft de „Verlossende Daad”, die door de katholieken werd aangekondigd, nog achterwege. Hoe lang zal dit zo blijven? Op de dag, dat het geduld van de katholieke arbeiders zal zijn uitgeput, wacht *het herstel van 's Lands welvaart!* (10 November)

Tijdens de Algemene Beraadslagingen werd het beruchte pogrom van 10 en 11 November gepleegd. Albar da en De Visser vroegen ongeveer gelijktijdig verlof, over de gevolgen daarvan een interpellatie aan de Regering te richten. De voorzitter stelde voor, de gedachtenwisseling aanstonds bij de Algemene Beraadslagingen te doen plaats vinden, desnoods in derde termijn, waarmee Albar da accoord ging.

Albar da stelde de noodzakelijkheid aan het licht, op grond van de nieuwe situatie de mogelijkheid van toelating van vluchtelingen te verruimen. Welke maatregelen neemt de Regering, om deze groepen op te vangen? Wat doet zij, om het internationaal overleg hierover te bevorderen? Spr. oefende critiek uit, op wat in de laatste dagen aan de grenzen is geschied, wat hij in tweede instantie onderstreepte door te verwijzen naar het gebeurde op Schiphol en elders, met de z.g. niet toegelaten wanhopige vluchtelingen. Het gaat niet aan, alleen bewoners van de grensstreek toe te laten! Tal van gebouwen zijn en worden beschikbaar gesteld; de Regering regele de toelating met mildheid. Te betreuren is het, dat het internationaal overleg nog niet veel heeft opgeleverd; vanuit het Nederlandse Parlement deed spr. een beroep op de buitenlandse Regeringen, om mee te werken aan een groot werk van menslievendheid en rechtvaardigheid, dat voor de Joden zal moeten worden verricht.

In zijn dupliek deed Minister Colijn wel enige toezegging tot verruiming van de toelatingsmogelijkheden. (15 November).

Bij de Algemene Beraadslagingen werd nog het woord gevoerd door Drees en Vos. Drees behandelde de financiële plannen der Regering ten aanzien van de *gemeenten*. Er zijn nu 350 gemeenten, die in een afhankelijke positie verkeren. Het gemeentelijke leven verschrompelt. Nu wil echter de Regering nog meer bevoegdheden ten aanzien van de gemeentelijke financiën! Beter zou men doen, de wet te wijzigen d.w.z. of de wet op de financiële verhouding, of de wet op het Werkloosheids-subsidiefonds.

Vos besprak het *plan-Westhoff*, „bijlage bij de Memorie van Antwoord”. Dit rapport heeft zeer goede zijden en een paar gevaarlijke kanten, die door spr. werden behandeld. De projecten vormen niet met elkaar één groot plan; te vrezen is, dat zij niet passen in de noodzakelijke streekplannen, enz. Wat wordt ten slotte voor de stedelijke werklozen in uitzicht gesteld?

Vooraf spoed is nodig; spoedig mogen de economische inzichten der Regering zich aanpassen aan de economische werkelijkheid.

Drees, replicerende, maakte vooral bezwaar tegen het systeem der Regering, om, waar de gemeenten nadeel zouden lijden uit de belastingplannen der Regering, hen met „aflopende” uitkeringen schadeloos te stellen. (15 November).

P.T.T.-Begroting.

Faber bracht de positie van het P.T.T.-personeel in verband met het hoge winstcijfer van het bedrijf ter sprake; er is aan dit personeel wat goed te maken, ook in verband met de sterke mechanisatie. Op radio-gebied is niet altijd een juist beleid gevoerd; spr.denkt hier aan de rebellen-verheerlijkende rede van mej. Voogd „Het Hart van het nieuwe Spanje”, die wèl werd toegelaten, terwijl de radio niet beschikbaar was voor de arbeid van het comité „Hulp aan Spanje.” Ook het beleid ten aanzien van de Vrijdenkers Radio Omroep is, zeker wat de procedure betreft, niet juist geweest.

Ook Van Braambeek constateerde de grote plaats, die de personeelkwesties wel in de discussies moeten innemen. Zeer grote aantallen van dit personeel werken slechts op arbeidscontract, wat nimmer de bedoeling was.

Hilgenga besprak in het bijzonder de uitvoering van de P.T.T.-dienst op het platteland, welke onvoldoende is. (15 Nov.)

Hoofdstuk II der Begroting (Hoge Colleges van Staat).

Bij dit hoofdstuk, waarover vrijwel nooit het woord wordt gevoerd, besprak Van der Goes van Naters het beleid van den Voorzitter der Rekenkamer, die in het tijdschrift „Oost en West” een dusdanig fascistisch artikel had geschreven, dat hij daarmee — naar de mening van Van der Goes — de Rekenkamer in opspraak heeft gebracht, en het land heeft benadeeld. Bovendien zou één der Ministers in een briefje de verzoenende geest van dit artikel hebben geprezen!

In zijn antwoord bleek minister Colijn evenzeer dit artikel te betreuren. Van der Goes, replicerende, behoefde dan ook slechts voor de toekomst aandacht van de regering te vragen voor eventueel extremisme bij dit Hoge College.

Justitie-Begroting.

Donker besprak hierbij uitvoerig het gehele Justitie-beleid. De technisch-wetgevende arbeid van het ministerie is lang niet volmaakt. Voldoet de organisatie van het Departement wel geheel? Spr. stelt deze vraag ook in verband met het vreemdelingen-recht. Ook op het terrein van het vervolgen van belediging van volksgroepen enz. is nog wel wat te doen.

Spr. vroeg voorts aandacht voor de werkkampen voor jeugdige voorwaardelijk veroordeelden. Hier wordt thans een glad verkeerde, versnipperende methode gevolgd. Het vreemdelingenrecht, voorts, wordt veel te straf gehanteerd. Symptomatisch is het gebeurde met de crematie van Karl Kautsky, toen geen enkele vreemdeling het woord mocht voeren! De politiek ten aanzien van de vluchtelingen is eveneens onbevredigend. Spr. bepleitte het aanstellen van een advies-instantie inzake de toelating. Door het zo juist in Duitsland gebeurde is deze zaak zeer urgent geworden. Nu lijken de getroffen maatregelen soms wel toevallig en willekeurig. Zeker zou meerdere toelating van kinderen kunnen worden overwogen; de menselijkheid stelt hier haar eisen!

Mevrouw de Vries—Bruins sprak over het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst, en van de tandheekunde. Hieraan dient meer aandacht te worden gewijd. Zonderling is het, dat opdracht is gegeven, overtredingen hier niet te vervolgen. Sprekende over het 100-jarig bestaan van het Burgerlijk Wetboek, constateert spr., dat, terwijl op velerlei terein het recht zich heeft aangepast, men de vrouw vergeten heeft. Ook hier wacht den minister een taak.

Van der Goes van Naters besprak de actualiteit van de rechtsbescherming van de Staat tegen buitenlandse en binnenlandse excessieve invloeden. Ter bestrijding van het anti-semitisme is veel te weinig gedaan, wat spr. nader toelicht.

Ook tegen pogingen tot landverraad wordt niet voldoende opgetreden, evenmin ten aanzien van overtreding van het uniform-verbod. Uit Spaans materiaal en uit recent Amerikaans materiaal blijkt, dat Duitse organisaties overal met dezelfde illegale middelen optreden. Tenslotte behandelde Van der Goes het vluchtelingenvraagstuk. Gaat men — blijkens een communiqué van de Regerings-persdienst — nu terugkrabbelen? Er zijn weer stuitende taferelen geweest. Dadelijk hulp is noodzakelijk; het volksgeweten eist dit. Op al deze gebieden tone de Minister zich krachtig. Men moet hem niet te pas en te onpas met andere politieke figuren vergelijken, doch men kan hem een voorbeeld voorhouden: het voorbeeld van den veldheer Aëtus, die in het jaar 451 op de Catalaunische velden er voor zorgde, dat de Hunnen niet in West-Europa doordrongen!

Over het vluchtelingen-vraagstuk voerde nog Albar da het woord. Alles is voorbereid; men staat overal gereed om de vluchtelingen te ontvangen — doch zij kunnen niet binnen komen. Het regerings-communiqué is wel heel onbevredigend; het geeft blijk, niet te gevoelen, wat het Nederlandse volk wel voelt. (17 November.)

Bij de afdeling *Politie* besprak Van der Goes van Naters de positie der „Internationale Commissie voor politieke Politie”, waarin ook Nederland vertegenwoordigd is. Vroeger werd deze Commissie geleid door de Weense politie; thans — na de annexatie van Oostenrijk — door de Gestapo, dus door de Duitse politieke politie. Van gemis aan objectiviteit bleek o.a. bij de nog al fantastische inlichtingen, die werden gegeven over de bomaanslag te Rotterdam! Men zij met dit Bureau voorzichtig.

Over het *Rijkstucht- en Opvoedingswezen* sprak Mevr. De Vries—Bruins. De gegeven subsidies zijn hier veel te laag, vooral voor de oudere kinderen. Ook het toezicht is onvoldoende. Hetzelfde geldt voor de positie van het personeel. Nodig is ook het onderzoeken van het verplegend personeel der gestichten op tuberculose. Eindelijk vroeg spr. aandacht voor de positie van de ambtenaren der Kinderwetten, die een zeer belangrijke taak vervullen.

Begroting Departement van Financiën.

IJzerman hield een betoog over de wenselijkheid tot herziening van de grondbelasting, terwijl hij voorts de urgentie van opheffing van het bankgeheim aantoonde.

Ter Laan besprak de verlaging van de accijns op bier en gedistilleerd, welke hij onnodig vond; verder voerde hij het woord over de inkomstenbelasting en de personele belasting. De nationale winst- en inkomstenbelasting ontziet den sterke en belast den

zwakkere, terwijl men van een Christelijk ministerie toch het omgekeerde had mogen verwachten!

Hilgenga sprak over de uitvoering der Landarbeiderswet. Waarom wordt deze uitvoering geremd, in plaats van bevorderd? Er is een grote achterstand. Beter kon de voorschotrente van 3 op 2% verlaagd worden.

IJzerman voerde nog het woord over de *dienst der belastingen*. De promotiekansen der jongeren zijn zeer onvoldoende; de Minister stelle dit onderwerp in het georganiseerd overleg aan de orde. (17 November.)

Bij de behandeling van het *Werkloosheids-subsidiefonds* — dat ook tot de „financiële” onderwerpen moet worden gerekend — besprak Drees de financiële toestand van dit fonds. Er zijn onbillijkheden in de verdeling. Ook moeten — waar de uitgaven hoger worden — de middelen worden vermeerderd; anders worden de gemeenten de dupe.

Donker behandelde de steun aan de twee grote havens uit dit fonds. De verlaging der haven-tarieven is niet slechts een gemeentelijk belang; het fonds dient hier verder te steunen. (15 December.)

Defensie-Begroting.

Met de vaststelling, dat vermindering der bewapening thans helaas onmogelijk is, ving Albar da zijn rede aan. Sedert het „dictaat” van München is de situatie nog veel gevaarlijker geworden. Nergens in de democratische landen kan men de adviezen van den heer Van Houten opvolgen; deed men het wel, dan waren de dagen der vrijheid geteld! Iets anders is het, nu maar in het wilde weg te willen bewapenen; hiermee zou men juist de weerstandskracht van het land ondermijnen. Onjuist is het, dat er niet één omlijnd Defensie-plan is, doch de Regering blijkbaar ieder jaar haar plan weer uitbreidt; nu moet het op tenminste 4 miljoen méér becijferd worden, dan het vorig jaar. Onjuist is het, dat thans, 4 jaar te vroeg, vervanging van de kruiser Java plaats vindt.

Dit lijkt op blijvende uitbreiding van het kruiseraantal tot 5, terwijl 3 het normale getal is! Ook de aanschaffing van een afzonderlijk tankschip voor de oorlogsvloot is onnodig; evenmin was spr. overtuigd van de noodzaak van torpedo-watervliegtuigen.

Thijssen besprak de positie der oud-gepensioneerden. Hij bepleitte een commissie van onderzoek naar hun toestand, en nodigde de Regering in een voorgestelde *motie* daartoe uit. Uitvoerig besprak hij verder een aantal onvolkomenheden in de positie van verschillende categoriën defensie-personeel.

Mej. De Jong maakte enige opmerkingen over de aanmaak van militaire kleding. Spr. acht een regeling mogelijk, waardoor — eventueel met medewerking van Sociale Zaken — de werkloze klerenmakers in dit werk betrokken worden, wat zij van zeer groot belang acht.

Albar da, replicerende, zette uiteen, dat het standpunt, dat onze weermacht slechts in samenwerking met anderen wat kan bereiken, geenszins inhoudt: het opgeven der zelfstandigheidspolitiek en het sluiten van militaire bondgenootschappen. Tegen vervroegde bouw van nog een kruiser blijft spr. bezwaar maken; voor dit geld zou men beter het luchtwapen kunnen versterken. Tegen één kruiser wegen zeker 40 vliegtuigen op! Spr. heeft een *amendement* ingediend, om deze kruiserbouw van de begroting te schrappen.

Bij de *stemmingen* wordt de *motie-Thijssen* (positie oud-gepensioneerden) met 45 tegen 32 stemmen *verworpen* (voor: s.d.; c.d.u.; liberalen, behalve Dr. Vos; v.d.; c.p.n.; n.s.b.). Het *amendement-Albar da* over de kruiserbouw wordt *verworpen* met 55 tegen 23 stemmen (voor: s.d.; c.d.u.; c.p.n.). De *Defensie-Begroting* werd *zonder hoofdelijke stemming* aanvaard, waarbij de c.d.u. geacht wilde worden, te hebben tegengestemd. (Later deelde Mevr. De Vries—Bruins mede, dit zelfde bedoeld te hebben.) (29 November.)

Bij een verwant wetsontwerp tot *verhoging der Defensie-begroting* voor 1938 verwonderde Van Gelderen zich over de hoge post (ongeveer f 450.000 in totaal) voor een kazerne te IJmuiden voor 230 man.

Na het korte overzicht, dat wij gegeven hebben over Hoofdstuk I der Rijksbegrotingen (Algemene Beraadslagingen en Millioenen-nota); Hoofdstuk II (Hoge Colleges van Staat); Hoofdstuk IV (Justitie); VII (Financiën) en VIII (Defensie), zullen we de overige hoofdstukken — die ten dele op avondvergaderingen en in verschillende gedeelten zijn behandeld — in volgorde der nummering weergeven.

Begroting Buitenlandse Zaken.

Van der Goes van Naters besprak hier het probleem: Nederland tussen de mogelijkheden. Hij schetste de beide standpunten: dat der collectieve veiligheid en dat der neutraliteitspolitiek. Slechts één uitgangspunt aanvaardt spr., n.l. de gehoorzaamheid aan de norm van het Recht. In September zou van een gezamenlijk geformuleerd Rechts-standpunt der kleine Staten (Oslo-staten) een enorme invloed zijn uitgegaan op de politieke opinie in Frankrijk, Engeland en Amerika, en in de Oosteuropese landen. De gedachte van weerbaarheid van de Volkenbonds hangt hiermee onverbreekelijk samen. Bij een internationale Rechtsnorm behoort een internationale sanctie. Dát is „realiteitspolitiek"! Dit houdt niet in, dat ieder deze sancties automatisch heeft toe te passen, ongeacht de gevolgen. Het doel: herstel der rechtsorde, behoeft niet te worden voorbij gestreefd.

Hiertegenover staat de isolementspolitiek van Minister Patijn. Met dit standpunt, geformuleerd in de Volkenbonds-rede van den Minister op 13 September, is de band met het recht doorgekapt. Volkomen onjuist is het, dat men door het vasthouden aan de collectieve veiligheids-gedachte Europa in twee kampen zou verdelen; deze verdeling is geschied door de bedreigers der veiligheid, in het anti-Kominternverdrag, en de driehoek Rome—Berlijn—Tokio. De S.D.A.P. verwerpt het denkbeeld van een ideologische oorlog; iets geheel anders is het gezamenlijk verweer tegen altijd weer nieuwe agressies van een aanvalller. Het geïsoleerd staan is een groot gevaar, wanneer men een nabuur heeft, die slechts de „nuttigheid voor het volk" tot recht proclameert. Dit geldt ook voor het Rijk buiten Europa. Onze Regering dient het initiatief te nemen tot het nieuw opbouwen van een collectieve veiligheid, waarin óók Amerika wordt betrokken. Geen land worde uitgesloten; allen moeten echter bereid zijn, zich naar de gezamenlijk vast te stellen rechtsregels te gedragen!

Wij staan thans onder de druk van een naburig land, waarvan spr. voorbeelden aanhaalt. De inmenging van Duitsland, door de druk op Nederlandse firma's, om „niet-Arisch" personeel te ontslaan, is niet te aanvaarden. Spr. behandelt ook de verhouding tot Spanje, en de kwestie der vertegenwoordiging aldaar; in tegenstelling daarmee staat de waardige vertegenwoordiging van Spanje in Den Haag Te betreuren valt de aarzeling ten aanzien van de contrôle der lucht-bombardementen, n.b. met een beroep op de neutraliteitspolitiek. Tegenover de *morele* ineenstorting in het Franco-gebied staat het werk van opbouw, door de Republiek begonnen; dáár bevindt zich het nieuwe Spanje! Ongeacht de militaire gebeurtenissen eist realiteitspolitiek, dat daarmee reeds thans rekening wordt gehouden.

Donker gaf een uiteenzetting van de volkenrechtelijke positie van het luchtruim boven Nederlands territorium. In verband met de handhaving der neutraliteit kan deze kwestie van groot belang zijn. Kan — vroeg spr. voorts — het bezoek van koning Leopold uitgangspunt zijn voor regeling der bestaande kwesties met België? Niet te bewonderen is een uitlating van minister Patijn over het Maaswater-proces, eerst in Brussel gedaan en later te Genève herhaald. Tenslotte behandelde spr. het vluchtelingenvraagstuk, van zijn internationale zijde bezien. Nederland heeft groot belang bij een internationale regeling. Af te keuren is de houding der N.S.B.'ers, die voor-geven, de Joden te willen helpen door de stichting van een nieuw Joods rijk. Zij, wier vrienden de aanstichters zijn van de ellende der Joden, zetten hiermede de zaak toch wel op haar kop!

Van der Goes van Naters, replicerende, constateert, dat het onrecht in September reeds was geschied, toen Duitsland weigerde, zijn vrijwillig met Tsjecho-Slowakije gesloten arbitrage-verdrag na te komen. Wij willen ons in geen ander front scharen, dan in het front van het Recht. Spr. constateerde, dat de Minister erkent het belang, dat Nederland spoedig terugkeert tot de collectieve zekerheid. Maar waar blijft het initiatief daartoe? Geen tegenspraak is er — zoals de heer de Geer meende — tussen de vroegere „weerloosheid" der sociaal-democraten, en hun begeerte naar een kloeke houding tháns. De weerloosheid — die dan toch altijd nog een internationale politiemacht inhield — stamde uit een tijd, toen daar de realiteit scheen te liggen. Nu moeten barbaarij, en dreiging met barbaarij, worden teruggedrongen; dit kan slechts met andere middelen. Beide keren was onze houding bepaald door ons — onveranderd — Rechtsstandpunt. Helaas moet alleen de sanctie thans anders zijn, dan vroeger. Hebben niet alle beschaafde volken hier een taak? Spr. eindigde met de wens, dat er niet een geweldige „Trahison des Clercs" (verraad van hen, die beter kunnen weten) komt, dat geheel Europa door het niet handhaven van de rechtsnormen ten onder zou doen gaan. (25 Nov.). In verband met de ernst der situatie werd geen stemming gevraagd, zodat de Begroting van Minister Patijn z.h.st. werd aanvaard.

Begroting Binnenlandse Zaken.

Drees behandelde de Zondagswet, en het pogen, deze totaal verouderde wet weer scherper te gaan toepassen. Ook de burgemeesters-benoemingen vormden een punt van bespreking. Nog steeds zijn op bijna 1100 burgemeesters slechts 3 sociaal-democraten! In de derde plaats besprak Drees de luchtbescherming. Hier moet het Rijk veel meer doen, dan het thans doet. Glad verkeerd is het, deze plicht op de gemeenten af te wentelen. Ten slotte behandelde spr. de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten, en de verkeerde toepassing van de regeling inzake het werkloosheids-subsidiefonds. Bedenklijk ook zijn de fiscale plannen, die de gemeenten — met name de openbare bedrijven — nog weer zwaarder gaan belasten, zoals de winstbelasting Spr. waarschuwde met nadruk tegen dit streven.

Mevr. de Vries—Bruins behandelde het misbruik, dat sommige burgemeesters maken van art. 19 der Bioscoopwet. Men komt zo tot verboden, die niet op de Wet gegrond zijn. Hier is sprake van infectie door de machts-psychose, waaraan thans zovelen lijden.

Van den Tempel besprak de zich steeds verkleinende sfeer der gemeentelijke autonomie. De oplossing moet in financiële richting worden gezocht. Spr. behandelt zeven factoren, die in het bijzonder de positie der grote gemeenten bijna onhoudbaar maken. De minister diene haar weer haar financiële zelfstandigheid te geven.

Ter Laan ving aan met, evenals Drees, de Zondagsrust te bespreken. De Zondag moet geen dode dag worden. Voorts behandelde hij de samenvoeging van gemeenten, waarbij hij enige concrete gevallen uiteenzette.

Ten slotte hield hij een pleidooi voor de verbetering van de positie van het Overheidspersoneel. Vooral het te veel gebruik maken van de arbeidscontract-verhouding valt hier af te keuren.

Over het *Krankzinnigen-wezen* sprak Mevr de Vries—Bruins. Een jaarlijks verslag is nodig; met een vierjaarlijks kan niet worden volstaan. Spr. verzocht voorts inlichtingen over de behandeling der geesteszieke t.b.c.-patiënten, alsmede over de insuline-shock-behandeling. Uitvoeriger gegevens zouden wel gewenst zijn.

Drees sprak bij de afdeling Armwezen. Hij vond het niet juist, dat men de kleine zelfstandigen bij de werkverschaffing wel gelijk stelt met de werkloze arbeiders, doch bij de steunverlening niet. Het zou gewenst zijn, dat deze materie, die formeel onder armwezen hoort, naar Sociale Zaken werd overgebracht. Wil de minister bevorderen, dat niet door financiële steun bij verhuizing, sommige gemeenten de lasten van armlastigen op andere gemeenten afschuiven?

Kievit behandelde de hulpverlening aan schippers. Ook deze worden dikwijls van de ene gemeente naar de andere gestuurd. Een algemene steunregeling is hier nodig.

Bij Volkshuisvesting voerde Drees het woord over de woonbehoefte. Goede uitbreidingsplannen en goede streekplannen zijn van groot belang. Kan de onteigeningswet hier voldoende snel worden gehanteerd? Vooral het aanbod van goedkope arbeiderswoningen dient te worden vergroot. Tenslotte moet met krotopruijing krachtig voortgegaan worden.

Van Lienden besprak het tekort aan arbeiderswoningen ten plattelande. In Emmen b.v. is de toestand al heel slecht. Ook uit andere streken des lands haalt spr. voorbeelden aan van zeer slechte woontoestanden. Waar nu nog één vierde der bouwvakarbeiders werkloos is, zouden hier twee eminente belangen tegelijk kunnen worden gediend.

Ter Laan oordeelde, dat de Regering in de woningvoorziening orde en regel moest brengen, en verspilling moet tegengaan.

Drees sprak nog bij een w.o. tot verhoging van het zelfde Begrotingshoofdstuk over 1938, wat formeel dus buiten de Rijksbegroting voor 1939 stond. Het betrof hier in het bijzonder een post voor het „gezinspersoons-kaartenstelsel” voor de volkstellingen. Hij keurde het af, dat men dit werk als werkverschaffing beschouwt. Men haalt hier normale werkgelegenheid naar beneden, tot werkverschaffing. Ook bij replek toonde Drees zich niet overtuigd van de juistheid van deze wijze van financiering. (7 December.)

Onderwijs-Begroting.

Thijssen besprak hier de nog als een donkere schaduw hangende kwestie der leerlingenschaal; voorts behandelde hij het spellings-vraagstuk, en de materie, uiteengezet in de door hem ingediende M.U.L.O.-nota; aan de M.U.L.O.-examens zitten veel bezwaren vast, zoals spr. aangeeft. Ook het beleid van den minister inzake de concentratie-bepalingen ondervond bij spr. critiek.

Van Sleen besprak het gemis aan activiteit op het gebied van het onderwijs

aan schipperskinderen, het buitengewoon onderwijs, het voorbereidend onderwijs en de lichamelijke opvoeding. Ten aanzien van het onderwijs zijn wij op het dode punt gekomen, en zeker, wat deze onderwerpen betreft! Art. 42 van de L.O.-wet mag niet langer een dode letter blijven. Het zal geld kosten, maar de volksgezondheid en de toekomst van onze jeugd zijn het waard!

Mevr. de Vries—Bruins sprak over de bouw van een kinderziekenhuis te Utrecht, dat nodig is voor de kindergeneeskunde, en daarom onder „Onderwijs” ressorteert. Had hier een particuliere vereniging moeten bouwen, met steun van het Werkfonds! Veel beter, dan met een afzonderlijk kinderziekenhuis, ware hier als oplossing een kinder-afdeling van het grote Academisch Ziekenhuis. Spr. sprak zich uit voor een motie-Botterweg, welke geen ziekenhuis wenst, voor de Kamer zich had uitgesproken.

Ook bij de afdeling *Hoger Onderwijs* sprak mevr. de Vries—Bruins. Spr. achtte de regeling der college-gelden niet juist. Voorts vroeg zij inlichtingen over de studiebeuzen, die worden verleend.

Ten aanzien van de motie-Botterweg was de verdere gang deze, dat mevr. de Vries—Bruins de motie, toen deze in stemming werd gebracht, onduidelijk achtte, en daarom heropening der beraadslagingen verzocht. Dit voorstel werd *verworpen* met 54 tegen 32 stemmen. Daar volgens spr. in de motie-Botterweg de wenselijkheid van de bouw zelf niet duidelijk werd uitgesproken, verklaarde zij, tegen te zullen stemmen. De motie werd echter *aangenomen* met 60 tegen 26 stemmen (tegen s.d.; liberalen, c.p.n.). (29 November.)

Ten aanzien van twee amendementen Moller, om f 1.— meer uit te trekken voor subsidies aan Handelshoogescholen, om daardoor tot subsidiering van de Tilburgse R.K. Economische Hoogeschool te komen, deelt mevr. de Vries—Bruins mede uit financiële overwegingen en wegens het ongewenste van een precedent, niet haar stem aan deze amendementen te kunnen geven. Bij de *stemming* over het eerste amendement (f 1.— meer op de post subsidies), bleek dit met 47 tegen 46 stemmen te zijn aangenomen. Bij de *stemming* over het tweede amendement (beschikbaarstelling van het bedrag, door f 1.— minder uit te trekken op de post onvoorzien), bleken de stemmen te *staken*. Bij herstemming op de volgende dag bleken de stemmen eveneens te *staken*, zodat het amendement was *verworpen*, waarmede naast een principiële uitspraak voor subsidiëring, een principiële uitspraak *tegen* was komen te staan. (Tegen: linkerzijde behalve c.d.u.; voorts de c.h.). (2 December.)

Dienzelfden dag werd met 52 tegen 42 stemmen besloten tot het schrappen van een post voor uitbreiding van wetenschappelijk onderzoek aan de Technische Hogeschool, waarop op 30 November de stemmen gestaakt hadden. (Onze Fractie, met één stem tegen, voor uitbreiding.)

Over het *Nijverheids-onderwijs* voerde Van Sleen het woord, waarbij hij het pleit voerde voor driejarige ambachtscholen. Ten aanzien van het avondpraktijk-onderwijs is wel een verbetering te constateren.

Waarom, vroeg mevr. de Vries—Bruins heeft deze minister zich een belangrijk deel van het nijverheids-onderwijs laten ontnemen door Sociale Zaken, n.l. de dienstboden-opleiding? Er dienen goed geoutilleerde, niet dure huishoudscholen te komen.

Bij de afdeling *Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs* somde Faber de moeilijkheden op (overvolle klassen, bovenmatig aantal lessen per leraar, onvoldoende bezoldiging), die voor dit onderwijs bestaan. Waar blijft een bevredigende regeling van het middelbaar onderwijs voor meisjes? Het instituut van „belangstellenden” bij het eindexamen H.B.S.-A. kon meer tot instituut van deskundigen geactiveerd worden. Spr. sprak zich bij *repliek* uit tegen een amendement-Moller inzake de H.B.S. te Leeuwarden, welk amendement — strekkende tot het opheffen van de A-afdeling — op 1 December werd aangenomen met 58 tegen 36 stemmen.

Bij het *Lager Onderwijs* besprak Thijssen — die bij het Voorlopig Verslag reeds een nota had ingediend over het u.l.o.-onderwijs — de kosten-quaestie voor de vakonderwijzers, als mede het alles overheersende punt van de leerlingenschaal, waarover spr. verschillende bevindingen meedeelt, terwijl hij de gevolgen van de huidige overbevolking schetst. Spr. dient een *motie* in, luidende: „De Kamer, van oordeel, dat verbetering van de personeelsvoorziening voor het lager onderwijs door wijziging der thans geldende leerlingenschaal urgent is, gaat over tot de orde van de dag.”

Van Sleen besprak de school-quaestie te Haren, waarin de Minister op z.i. onjuiste wijze stelling heeft genomen tegen Gedeputeerde Staten en tegen de Raad van State, en voor de Kerkeraad aldaar, die een geheel onnodige school wilde stichten. Ook behandelde hij het onderwijs voor schipperskinderen. Uitbreiding van subsidie is

hier nodig, speciaal voor het openbaar schippersonderwijs. Ook het voorbereidende en het buitengewoon onderwijs behoeft verbetering.

Drees behandelde de actuele quaestie der subsidiëring van de Duitse school in Den Haag. Deze school vormt een onderdeel van de Duitse kolonie; zij is een propaganda-instrument van het nationaal-socialisme, zoals spr. nader aantoonde. Gaat men niet te ver, dit alles te subsidiëren en is hier het „al te goed is buurman's gek" niet van toepassing? Bij repliek lichtte Drees de ernst van de feiten nog nader toe.

In zijn *repliek* wees Thijssen er op, dat „het genootschap der zwijgers", de R.K. fractie, zich ook over de motie niet had geuit. (Aangetekend zij, dat de heer Moller (r.k.) in een rede buiten de Kamer uitdrukkelijk had aangekondigd, dat het nu genoeg was met de onderwijsverslechtering en dat er van R.K. zijde in de Kamer iets zou gebeuren — een verrassing.....)

Toen de motie-Thijssen in stemming kwam, legde de heer Moller een verklaring af, dat hij het met de zakelijke inhoud geheel eens was en dat vrijwel de gehele Kamer het daarmee eens was..... zodat de motie dus voorbarig was en hij tegen zou stemmen. (*Gelach.*) De motie werd *verworpen* met 53 tegen 39 stemmen. (Voor: s.d.; c.d.u.; c.p.n.; n.s.b.; v.d. en liberalen.)

Thijssen lichtte zijn mening toe over een amendement-Tilanus, dat door den voorsteller zelf als een noodverband werd beschouwd en waarmee slechts een klein aantal kwekelingen met acte niet noemenswaard zou worden geholpen.

Albarda richtte zich op formele gronden tegen dit amendement, dat „wetgeving bij begrotingsartikelen" zou inluiden. Het amendement werd *verworpen* met 52 tegen 33 stemmen. (Onze fractie: tegen.)

Bij de afdeling *Kunsten en Wetenschappen* besprak Van Sleen de noodlijdende orkesten. In het bijzonder het Rotterdams Philharmonisch Orkest, dat ook moderne Nederlandse muziek geeft, behoort gesteund te worden. Spr. dient een desbetreffende *motie* in. Van Lienden hield een pleidooi voor het steunen van verschillende orkesten; de materiële positie dezer kunstenaars moet verbeterd worden. Om een onzuivere stemming te voorkomen, trok Van Sleen zijn motie in.

Bij de *eindstemming over de Begroting* legde Albarda de verklaring af, dat onze fractie, met het oog op de achterwege gebleven herziening van de leerlingenschaal, het beleid van het Kabinet op dit terrein niet kon steunen. De Begroting werd *aangenomen* met 61 tegen 30 stemmen, waarbij *alle R.K. vóór* stemden! (Tegen: s.d.; c.d.u.; c.p.n.; n.s.b.) (2 December.)

Waterstaats-Begroting.

Bij de *Algemene Beschouwingen* sprak Van der Waerden, die constateerde, dat het zwaartepunt van deze begroting verlegd is naar de onderwerpen, die bij afzonderlijke begroting aan de orde komen (en die wij hieronder zullen behandelen) zoals Zuiderzee-fonds, Verkeersfonds, enz. Spr. drong aan op de uitvoering van openbare werken en op uitbetaling van de contractlonen. Waarom is het Rijtijdenbesluit nog niet ingevoerd?

Ook Kievit keurde af, dat de contractlonen niet werden uitbetaald en de Arbeids-wet niet steeds werd nageleefd.

Ook spr. bepleitte een spoedige afkondiging van het Rijtijdenbesluit.

Van Braambeek besprak — naast ditzelfde Rijtijdenbesluit — nog enkele quaesties, waarin de Minister te veel had getalmd.

Mej. De Jong achtte de arbeidstijden van het vrouwelijk personeel van autobussen veel te lang. Van Sleen drong aan op versterking van de zeedijk te Nes-Buren. De duinbossen aldaar dienen verbeterd te worden. Ook de zeewering van Goeree moet worden versterkt. Verder zijn er klachten over de lange diensttijd voor het sluispersoneel. Van Lienden besprak de nog onbevredigende afwatering van Westelijk Noord-Brabant.

Bij de afdeling *Mijnwezen* sprak Van der Goes van Naters over de toestand in het mijnbedrijf, waar nog verbetering nodig is; vooral verkorting van de werkweek tot 45 uur, instelling van een bedrijfsraad en regeling der pensioenquaestie conform de Invaliditeitswet, met uitgebreide tewerkstelling van gepensioneerden, zijn eisen, die hier onder de bevolking leven. Is de vrijheid van ontwikkelingsarbeid, van wonen ook buiten de gezellenhuizen, van zorg voor het eigen vervoer (vervoerscoöperatie) wel voldoende verzekerd? Vooral op dit laatste gebied gaat de Inspecteur van het Verkeerswezen, en dus de Minister, niet geheel vrijuit.

Vos behandelde de afschrijvingspolitiek der Staatsmijnen. Hier worden millioenen

afgeschreven, dus feitelijk gereserveerd, wat, nu nergens geld voor beschikbaar is, conjunctureel onjuist is. Voorts besprak spr. de kolensanering.

Van der Waerden ging in op enige opmerkingen, die de r.k. heer Bongaerts naar aanleiding van Van der Goes' rede over de verhoudingen in het mijnbedrijf had gemaakt. Ten aanzien van de afschrijvingspolitiek zou spr. niet te vlug tot het oordeel willen komen, dat de afschrijvingen abnormaal zijn. Een feit is echter, dat de nodige gegevens ter beoordeling daarvan aan de Kamer ontbreken. (8 December.)

Bij de begroting voor het *Verkeersfonds* hield Van Lienden een pleidooi voor de afschaffing — met medewerking van het Rijk — van het weg-geld in Noord-Brabant.

Van der Waerden drong er op aan, dat de „traversen” door de steden, van de ene rijksweg naar de andere, uit het Wegenfonds betaald worden; dat is indertijd ook toegezegd.

Van Lienden besprak de spoorwegovergangen, waarover nog klachten zijn, met name die te Leiden en te Eindhoven.

Hilgenga betreurde de stopzettingsplannen van het vervoer op lijnen der Noord-Ooster Locaalspoor.

Van Braambeek behandelde de spoorwegtekorten. Er zijn maatregelen mogelijk, die de inkomsten kunnen doen stijgen en zeker moeten de Spoorwegen van de veel te grote kapitaallasten worden bevrijd. De rekening wordt veel zuiverder, als het Rijk die lasten overneemt.

Faber besprak de positie der stationskruiers. Ook de inrichting der treinen heeft op sommige punten verbetering.

De situatie ten aanzien van het veer Numansdorp—Willemstad werd door Stokvis behandeld.

Ook Ter Laan behandelde dit veer en andere veerverbindingen, waarvoor de R.T.M. concessie heeft.

Over het beheer van de pensioenfondsen bij tramwegen sprak Van Braambeek.

Hilgenga behandelde de wegen en bruggen in Drenthe — waarin wel enige verbetering is te bespeuren —, de waterwegen in Overijssel en Gelderland, en het ontworpen kanaal Groningen—IJsselmeer.

Ter Laan oordeelde, dat rijwielpaden langs de weg Rotterdam—Hoek van Holland absoluut noodzakelijk zijn; verder besprak hij de consequenties van de aanleg van de Maastunnel te Rotterdam.

Van Sleen bepleitte verkeersverbeteringen in Zeeland — welke provincie nog misdeeld is — en versnelling van de brugbouw te Dordrecht.

Bij het Verkeersfonds werden de beraadslagingen over de *vliegveld-quaestie* gehouden. Van der Waerden sprak uit, dat het beleid van de Regering hier geen bewondering verdient. Vroeger wilde men geen centraal vliegveld; daarna legde zij zich aan Leiderdorp vast; tenslotte stapte zij daar weer van af. Een centraal vliegveld acht spr. de beste oplossing. Echter niet een centralisatie op Schiphol alléén, wat Rotterdam in een nadelige positie zou brengen. Men zou dan dus moeten blijven bij twee vliegvelden, echter beiden onder het Rijk staande.

Van Gelderen zag als hoofdzaak: het dienen van het nationale belang van het vliegwezen. Tegen een werkelijke centralisatie zijn van het nationale belang uit gezien, geen argumenten aangevoerd. Het past ook het beste in de economie van onze volkshuishouding. Laat stedelijke rivaliteit ons hier geen parten spelen!

Vos meende daarentegen, dat Schiphol zeer wel als centrale luchthaven dienst kan doen.

Van der Waerden deelde in zijn *repliek* mee, dat naar zijn mening in de gedachtengang van den Minister de pariteit van Rotterdam met Amsterdam niet voldoende verzekerd was. Spr. diende daarom, mede namens r.k., lib., a.r. en v.d. leden een *motie* in, luidende:

„De Kamer

erkennende, dat Regeringsbemoeiing met het luchtverkeer tussen Nederland en het buitenland noodzakelijk is;

van oordeel, dat, naast Amsterdam ook Rotterdam behoefte heeft aan een vliegveld passend in het internationale luchtverkeer;

spreek het vertrouwen uit, dat de Regering bij haar luchtvaartpolitiek ten volle rekening zal houden met de internationale betekenis der beide economische centra; en gaat over tot de orde van de dag.”

Voor de derde maal het woord voerende, lichtte Van der Waerden nog toe, dat de motie in gaat tegen het denkbeeld: alleen Schiphol internationale luchthaven

Van Gelderen toonde zich evenmin bevredigd. Kan bij aanneming van de motie-Van der Waerden de Regering niet tot het Schiphol-plan — dat immers de grote steden gelijk behandelt — terugkeren?

Bij stemmotivering verklaarde Van Gelderen nog, dat hij en andere leden der fractie tegen de motie-Van der Waerden zouden stemmen, omdat deze geen positieve oplossing gaf, terwijl zij zowel door voorstanders van één luchthaven als van twee luchthaven werd gesteund, wat tot verkeerde conclusies aanleiding zou geven.

Vos verklaarde in de motie behoud van Schiphol en het daarnaast voldoen aan gefundeerde Rotterdamse aanspraken te zien, waarom hij voor stemde.

De motie-Van der Waerden werd *aangenomen* met 72 tegen 14 stemmen. (Tegen: 9 s.d.; 1 r.k.; 4 a.r.) (22 December.)

Zuiderzeefonds-Begroting.

Kievit bepleitte versnelling van de Z.-O. inpoldering. De uitvoering der Zuiderzee-Steunwet geschiedt te schriel, gelijk spr. met tal van voorbeelden toelicht.

Begroting Rijksafdeling Wieringermeer.

Hilgenga behandelde de samenstelling van het openbaar lichaam „De Wieringermeer”. Hierin heeft geen enkel lid der S.D.A.P. zitting, hoewel deze bijna één kwart der stemmen behaalde! Zal er gezorgd worden voor de toekomstige positie der landarbeiders bij de inpoldering, die eerlang overbodig worden? Zal de Minister niet gaan in de richting van splinter-bedrijfjes in de polder? Met de beantwoording van deze vragen — die slechts gedeeltelijk bevredigend was — was dit onderdeel der begroting (en daarmee de verschillende begrotingen, die onder den Minister van Waterstaat ressorteren) afgehandeld. (20 December.)

Begroting Economische Zaken.

Van den Tempel ving zijn rede aan met een beschouwing over het nationale probleem bij uitstek: de aanhoudende abnormale werkloosheid. Dit is bij uitnemendheid een probleem van „economische zaken”. Is de Regeringspolitiek wel gericht op blijvende werkverruiming? Spr. bespreekt in dit verband de teleurgestelde verwachtingen op het gebied van export-bevordering, industrialisatie en bedrijfsorganisatie. Het bedrijfsleven moet als gesloten eenheid, onder leiding der Regering, op andere markten kunnen optreden.

Verhoging van invoerrechten kan slechts remmend werken. Van het expansieve vermogen van ons bedrijfsleven hangt de oplossing van het werkloosheidsprobleem in hoofdzaak af. Ordening van het bedrijfsleven is daarvoor nodig, doch ordening in de richting van ondernemersovereenkomsten doet de restrictieve tendenzen in plaats van de expansieve overheersen. Naast een werkelijke ordening is dus nodig: een verdragspolitiek ook ten aanzien van verder liggende landen en bevordering van industrialisatie. De precaire toestand, waarin ons land verkeert, vraagt grote middelen tot herstel.

Van der Goes van Naters maakte enige opmerkingen over ordening. Wil de Regering slechts stimuleren? Schrikt zij terug voor het opleggen van ordening?

Waarom wordt van de nieuwe organieke bepalingen in de Grondwet geen gebruik gemaakt? Verloochent de Minister de geest daarvan? Aan de verbindend verklaring van ondernemersovereenkomsten kleven veel bezwaren: het arbeidersbelang komt er zelden, de Gemeenschapsinvloed slechts zeer zwak tot uitdrukking. Tegenover een angst voor werkelijke ordening ziet men bij de katholieken van tegenwoordig evenzeer een grijpen naar het andere uiterste: naar het Staatssocialisme. Deze centraliserende gedachten passen niet in het systeem van „Quadragesimo Anno”. Hoe armelijk is hierbij het Staatsprogram van den Minister. Wezenlijke momenten van het katholieke sociale program worden blijkbaar, uit égard voor de onthoudingstheoriën van mede-regeerders, in het duister gelaten!

Donker behandelde de concurrentiestrijd der grote Nederlandse havens. Wat doet de Regering tegenover de kunstmatige bevoordeling van Antwerpen ten behoeve van Rotterdam? Haar houding is voor de gemeente Rotterdam buitengewoon teleurstellend, zoals spr. aan de hand van tal van feiten aantoonde. Eerst als Rotterdam achter zich weet de Regering, zoals met Antwerpen het geval is, kan er van twee gelijke partijen sprake zijn en zal een definitieve regeling mogelijk zijn.

Vos besprak de noodzaak van een uitgebreide loonstatistiek. Ook over de ordening door deze Regering liet Vos een kritisch woord horen. Van de verbindend verklaring der ondernemersovereenkomsten is zoveel terechtgekomen, dat thans 1% van de in een beroep werkzame Nederlanders daaronder vallen. De niet-verbindend verklaarde

kartel-overeenkomsten zullen dikwijls het tegendeel van ordening bevorderen. Een sterker aandrang inzake ordening ware van dezen Minister te verwachten!

Van Gelderen behandelde de monetaire politiek der Regering. Laat men het verband met het pond — dat gezakt is — los en gaat men over tot de dollar en tot een verkapt gouden, een „doublé” standaard? Voor de concurrentie, die wij juist met de ponden-landen hebben te voeren, ware dit funest.

De landbouw-politiek, onder den Minister van Economische Zaken ressorterende, wordt sinds enige jaren behandeld bij de afzonderlijke begroting van het *Landbouw-crisisfonds*. Hierbij hield Van der Sluis een rede over de verdeling van de bodemopbrengst, de verhouding stad—platteland, en de ordening. De situatie is nog zo, dat het grondkapitaal een onevenredig deel van de opbrengst ontvangt. De landarbeiders vooral zijn de dupe daarvan geworden. Er bestaat nog altijd een wanverhouding tussen de beloning van agrarische en van andere arbeid. Ten aanzien van ordening zegt de Minister niets concreets. Veel boeren willen ordening alleen vanwege de steunmaatregelen. De Regering moest hier leiding geven. Juist op deze punten is de Memorie van Antwoord een slap staatsstuk.

Van Lienden besprak de invoering van de steunregeling voor de kleine boeren. De door de Regering vastgestelde normen zijn te laag. Voor de kleine tuinders geldt hetzelfde. Beide categorieën moeten in de huidige zeer moeilijke omstandigheden worden geholpen.

Hilgenga besprak de positie der 400.000 land- en tuinarbeiders, waaraan hij enige opmerkingen over het Staatsbosbeheer en de positie van zijn personeel vooraf deed gaan. Ook voor het landbouw-onderwijs voor land- en tuinarbeiders vroeg hij aandacht. De toestand onzer landarbeiders is nog zeer onbevredigend door onvoldoende beloning. Onrustbarend is de meerdere mechanisatie, die groter werkloosheid in de hand werkt. Wat doet de Regering tot compensering van dit gevolg? Ook de stijging der grondprijzen is een verkeerdt werkende factor. Er komt een minimum-loonregeling voor de landarbeiders, waarop de Regering invloed kan uitoefenen met de prijssteun voor de landbouw-producten.

Van der Goes van Naters behandelde een geschil met de Vereniging van Zaadhandelaren. Is de minister daar niet zijn bevoegdheid te buiten gegaan? Voorts besprak hij de subsidie-moeilijkheden ex-art. 12 der Boswet. De Vereniging voor Natuurmonumenten is hier ten onrechte gedupeerd; een aan deze zo nuttige en goed beheerde Vereniging toegezegde subsidie werd ingetrokken. Het behoud van de schoonheid van Nederland wordt steeds urgenter. In de laatste 25 jaar is heel veel verloren gegaan; bij versnelde werkverschaffing wordt de noodzaak van behoud van reservaten enz. nóg dringerder. Het plan-Westhoff en het schema-Mesu tonen dit wel aan! Aan de Departementale samenwerking, om tot een natuurbeschermingswet te komen, ontbreekt heel wat. Zo nodig zal spr. het initiatief daarvoor nemen. De eigenaren van natuurschoon moeten als rentmeesters daarvan worden beschouwd.

Van der Goes van Naters repliceerde over de bejegening, aan „Natuurmonumenten” aangedaan; Van der Sluis over de mislukte ordening en de boeren; Hilgenga over de in vele opzichten „liberale” politiek van den minister.

Bij de afd. *Akkerbouw en Veehouderij* behandelde Van der Sluis de rogge-prijzen en de toestand der rogge-boeren.

Van Sleen besprak de melkverstrekking op de scholen, en de resultaten daarvan voor het zuivelbedrijf. Dit heilzame werk kan nog aanzienlijk worden uitgebreid!

Kupers behandelde de margarine-heffing, die een indirecte belasting voor het minst draagkrachtige deel van de bevolking betekent. De boter-consumenten zijn daarvan vrijgesteld!

Bij de afd. *Tuinbouw* (Groententeelt) constateerde Van der Sluis, dat de toestand hier wel heel bedenkelijk is, omdat juist de tuinbouw op export is aangewezen. Deze moet verruimd worden; verder moet het vaste lastenprobleem wat royaler worden toegepast.

Bij de afd. *Visserij* sprak Kievit over de slechte toestand van zowel zeevisserij als zoetwater-visserij. Betere outillage, propaganda voor meer visverbruik, steun voor de verre visserij, zijn hier aangewezen.

Voor de zalmvisserij en de garnalenvisserij zijn speciale maatregelen nodig, zoals spr. aangeeft. De 50.000 vissers, bij het bedrijf als geheel betrokken, moeten geholpen worden.

Bij de afd. *Turf* pleitte Hilgenga voor het verhogen van de prijssteun, die voor 1938 zonder reden verlaagd is geworden. Hierna werd de begroting van het landbouw-crisisfonds *aangenomen*.

Tevens werd behandeld een verhoging van deze *Begroting* voor het jaar 1938, voor

de *Wereld-tentoonstelling te New York*. Thijssen juichte de post in beginsel toe, doch betreurde het conflict met de tentoonstellingsraad. Evenzeer is het passeren van vele kunstenaars te betreuren. In den vervolge behoort Nederland waardiger vertegenwoordigd te worden (15 December.)

Bij de verdere behandeling van de afd. Landbouw der begroting voor Economische Zaken betuigde Van den Tempel zijn instemming met een post: credieten voor de ambacht-drijvende middenstand, waarbij hij op uitbreiding aandrong. De *Begroting* werd hierna z.h.st. *aangenomen* (15 December.)

Begroting Sociale Zaken.

Van deze Begroting plegen de debatten bij afd. II (Arbeid), afd. III (Arbeidersverzekering), afd. IV (Volksgezondheid), afd. V (Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling), en afd. VI (Werkverschaffing en Steunverlening) te worden gehouden.

Bij de afd. *Arbeid* besprak K u p e r s allereerst de ratificatie van arbeidsconventies. Verheugend is het, dat er weer enkele geratificeerd zijn; nog meer komen echter daarvoor in aanmerking. Over de collectieve arbeidsovereenkomsten merkte spr. op, dat de verbindendverklaring veel te lang duurt. De Arbeidswet dient ook op de kleine ondernemers toepasselijk te worden verklaard. Een beter evenwicht is er nodig, in verband met het ontzaglijk overcompleet aan mannelijke arbeidskrachten, en het gebrek aan vrouwelijke krachten. Voorts moest spr. de achterlijkheid van Nederland constateren met betrekking tot een wettelijke vacantie-regeling.

Hilgenga besprak het vraagstuk van de arbeidsduur in land- en tuinbouw. Waarom blijft een wettelijke regeling uit? Waar blijven de uitvoeringsbesluiten van de Veiligheidswet op het platteland? Tenslotte besprak spr. de noodzaak van wettelijke minima der lonen, terwijl hij eindigde met een bespreking van de Bedrijfsradenwet; de minister moet hier veel meer stimulerend optreden.

K i e v i t merkte op, dat een wettelijke regeling van de arbeidstijd vooral nodig is voor de 200.000 transportarbeiders. Hier komen arbeidstijden tot 80 uur per week voor! Uit verschillende takken van bedrijf haalt spr. voorbeelden aan, waaruit blijkt, dat de wetgeving in het transportbedrijf in Nederland wel bijzonder achterlijk is.

M e j. d e J o n g besprak de arbeidsvoorwaarden van het verplegend personeel, alsmede van het kantoorpersoneel, de magazijn- en handelsbedienden. Voorts behandelde zij de toepassing van de Huisarbeitswet 1933; al zijn de werkplaatsen wel verbeterd, toch heerst hier bij het kleermakersvak nog vrijwel de oude toestand. Over de bestrijding der jeugdwerkloosheid merkte spr. op, dat verhoging van de leeftijd van toelating in het bedrijfsleven en verlenging van de leerplichtige leeftijd dringend noodzakelijk zijn.

Wil de minister voor de volksmeisjes het aanpakken van huishoudelijke arbeid bevorderen, dan geve men zich er rekenschap van, welke toestanden in de huishoudelijke diensten nog voor komen! Hoofdzaak is echter, dat aan de dringende eis van verlenging van de leerplichtige leeftijd wordt tegemoet gekomen.

Over het Voorontwerp beperking arbeid der gehuwde vrouw sprak m e v r. d e V r i e s—B r u i n s. Men heeft den minister de glad verkeerde raad gegeven, het advies van de Hoge Raad van Arbeid maar naast zich neer te leggen. Het gaat om de vraag, of de maatschappelijke arbeid van de vrouw waarde heeft. Stellig is dit het geval, niet te loochenen is, dat in 83 pct. der gevallen die arbeid uit nood geschiedt. Men kan hier niet met theoretische opvattingen buiten de werkelijkheid gaan staan. Men zou zich op een heel gevaarlijke weg begeven. Bij de post: subsidie aan het museum van de Arbeid pleitte m e v r. d e V r i e s—B r u i n s voor verhoging van de subsidie voor deze mooie instelling.

Bij de afd. *Arbeidersverzekering* maakte K u p e r s enkele opmerkingen over mogelijke verbetering in de invaliditeits- en de ouderdomsverzekering. Daarna behandelde hij het brandende vraagstuk van de verzorging der ouden van dagen, een groep van 160.000 medeburgers, die oud en arm zijn. Men moet trachten, de kloof te overbruggen tussen voorstanders van Staatspensioen enerzijds, en voorstanders van verplichte verzekering anderzijds. In het onlangs uitgebrachte rapport van N.V.V. en S.D.A.P. — dat een goede pers heeft gehad — is dit beproefd. Er bestaat een erschuld tegenover de ouden van dagen!

Van den Tempel behandelde het vraagstuk van de sociale voorzorg voor de middenstand. In geval van ernstige ziekte, bij ongeval, invaliditeit of ouderdom, zou alleen een verplichte verzekering afdoende hulp kunnen bieden, al is spr. niet blind voor de psychologische bezwaren. Hoog nodig is het, dat een Staatscommissie dit probleem onderzoekt. Spr. dient een *motie* tot het instellen van een dergelijke commissie in. Deze *motie-Van den Tempel* werd echter *verworpen* met 41 tegen 25 stemmen (voor: s.d.; v.d.; liberalen; c.p.n. en n.s.b.). (20 December.)

Bij de behandeling der afd. *Volksgezondheid* voerde mev. de Vries—Bruins het woord. De toestand der werklozen maakt het noodzakelijk, op onze hoede te zijn tegen toename van ziekte. Er is reeds achteruitgang, die daarmee verband houdt. De gemeente Emmen is een sprekend voorbeeld. Observering van het verloop der t.b.c. is nodig; voorts geneeskundig schooltoezicht. Verder vroeg spr. aandacht voor de reumatiekbestrijding, voor handhaving van de warenwet, en van de wetten op de uitoefening van de geneeskunde en de tandheelkunde.

Ten aanzien van de *Arbeidsbemiddeling* vroeg Van Lienden aandacht voor de specialisering bij de arbeidsbemiddeling. Voorts worden nog te veel werkvergunningen aan buitenlanders afgegeven; dit geldt vooral ten aanzien van de musici, tot schade van de Nederlanders. Spr. eindigde met enkele opmerkingen over de emigratie; de emigratie naar Frankrijk zou nog uitbreiding kunnen ondergaan.

Drees richtte zich tegen n.s.b.-aanvallen op het Nederlandse systeem van werkloosheidsverzekering. Bij ons kunnen alle „anders-denkenenden”, ook n.s.b.-ers, zich verzekeren, wanneer zij daartoe slechts de moeite nemen. Omtrent de uitzending van Nederlandse arbeiders naar Duitsland merkte spr. op, dat vroeger meer Nederlanders daar werkten dan thans, en dat er nog steeds iets meer Duitsers in Nederland werken dan omgekeerd. De minister doet echter verkeerd met druk uit te oefenen op hen, die beginselbezwaren hebben. Spr. gaat dit uitvoerig na; hij vindt de bezwaren, om naar nazi-Duitsland te gaan, zeer respectabel.

Bij de afd. *Werkverschaffing en Steunverlening* besprak Kupers de mogelijkheden der werkverschaffing, die uit honderden werkobjecten bestaan. Het plan-Westhoff bewijst dit wel! Wat wil de Regering echter met dit plan? Zal het slechts — zoals minister Colijn zeide — een „basis” voor de regeringsvoorstellen vormen? In geen geval mag men gewone productieve werken in werkverschaffing gaan uitvoeren; het karakter en de aard van het werk geve hier de doorslag. Naast het plan-Westhoff — spr. zag het met genoegen — zal er een plan van Werkfonds-werken komen. Spoed is hier noodzakelijk! De wettelijke regeling der steunverlening wacht op het resultaat der Commissie—Fockema Andreae. Ook hier is spoed gewenst. De steunnormen dienen te worden verhoogd; een beroepsinstantie bij afwijzing van steunaanvragen moet worden ingesteld. Tenslotte deed spr. een beroep op den minister om extra maatregelen te nemen in verband met de plotseling ingetreden koude.

Hilgenga besprak de werkverschaffingslonen; het loonpeil moet verbeterd worden. Spr. ging uitvoerig na, hoe nodig het is, dat de loonpolitiek hier zich aanpast aan die in het vrije bedrijf. De tewerkgestelden dienen medisch gekeurd te worden voor zij hun arbeid aanvangen.

Van Lienden behandelde de steun aan kleine boeren en tuinders. De toeslag aan deze categorie is onjuist geregeld. Verbetering van de werkverschaffingsvoorstellen is nog steeds nodig. Hierna ging spr. over tot de jeugdwerkloosheid en de z.g. arbeidsdienstplicht. Er bestaan andere middelen, dan deze, om de deelname aan werkkampen en centrale werkplaatsen te animeren, b.v. verhoging van zakgeld en jeugd-werkverschaffingslonen, gelijk in het buitenland plaats vindt. Spr. besprak de inrichting der centrale werkplaatsen en wijdde tenslotte aandacht aan de lichamelijke ontwikkeling der werkloze jeugd, vooral ten plattelande. Gebleken is, dat de jonge landarbeiders in slechtere conditie zijn dan de jongens uit de stad, die meer aan sport doen.

Drees sprak over de taak van de Commissie-Fockema Andreae (wettelijke steunregeling, ook voor kleine zelfstandigen). Er is een stagnatie in de werkzaamheden der commissie, doordat haar arbeid door allerlei Regeringsmaatregelen wordt doorkruisd. Ten aanzien van het Werkfonds is niet aan de verwachtingen beantwoord; in plaats van de toegezegde 50 %, zijn slechts 20 % meer personen te werk gesteld, dan in 1937. Ook de wijze van financiering ontmoette bij spr. critiek. Op deze gebieden heeft de Minister een moeilijke taak, doch met grote mogelijkheden!

De begrotingsafdeling, en daarna de gehele Begroting van Sociale Zaken, werd tenslotte z.h.st. aangenomen. (21 December.)

Begroting Departement van Koloniën.

Bij dit (laatste) hoofdstuk der Begroting komt voor Oost-Indië slechts de administratieve zijde van het Koloniale beleid aan de orde; bij de *Indische Begroting* — die steeds aan het begin van het nieuwe verslagjaar wordt behandeld — pleegt men op de materiële quaesties dieper in te gaan.

Stokvis nam het woord, juist om bovengenoemde constitutionele praktijk onder de loupe te nemen. De Grondwetsherziening van 1922, toch, heeft de koloniale auto-

nomie vergroot. De wijze, waarop met dit begrotingshoofdstuk in verband met de veel later komende Indische begroting wordt gehandeld, is daarmee niet in overeenstemming. Bij *repliek* lichtte Stokvis zijn mening nader toe, zich er over verheugende, dat de Minister daartegen niet afwijzend stond.

IJzerman behandelde de verhoudingen te Curaçao, in het bijzonder de kiesrechtstrijd aldaar. De toestand in Curaçao is overigens wel verbeterd; te Aruba zal de uitbaggering van de Paardenbaai tot verbetering kunnen bijdragen. De invoering van schoolvoeding te Curaçao ondervindt moeilijkheden; vijftien instanties zijn er bij betrokken. Op echt-Hollandse wijze gaat men niet over één nacht ijs!

Bij een bij art. 37 dezer Begroting behorend wetsontwerp sprak Stokvis over de nieuwe vlootkosten-verdeling tussen het moederland en Indië. Spr. toonde uitvoerig aan de hand van cijfers aan, dat Indië daarbij benadeeld is. In ieder geval zijn de militaire lasten voor Indië veel te zwaar. Spr. diende daarom een *motie* in, de Regering uitnodigende, op een voor Indië billijker grondslag „een nieuwe regeling van de verdeling van deze defensiekosten door een hiertoe te benoemen commissie met spoed te doen voorbereiden”. (Deze motie-Stokvis is eerst na het einde van het verslagjaar in de Kamer in behandeling gekomen.) Stokvis vroeg stemming over het — de kostenbijdrage van Nederland behelzende — begrotingsartikel 37, opdat men zich over de ontoereikendheid van die post kon uitspreken; het artikel werd *aangenomen* met 46 tegen 21 stemmen. (Tegen: s.d.; c.p.n.) Hierna werd de Begroting van Koloniën z.h.st. aangenomen. (22 December 1938.)

Slotwoord

Behalve de openbare vergaderingen zijn er nog vele werkzaamheden, waaraan de fractie deelnam, afgezien van individuele bemoeiingen, waarvan alleen het *stellen van vragen* aan het publiek bekend wordt.

In de zomer van 1938 namen verscheidene leden in hun kwaliteit van Kamerlid deel aan de beraadslagingen der *Interparlementaire Unie*, welke — voor het eerst weer sinds lange tijd — in Den Haag plaats vonden.

Twee fractieleiden hebben daarbij het woord gevoerd. Albarda sprak bij het algemene politieke debat, waarbij hij een resolutie inzake de *niet-inmenging* voorstelde, die met grote meerderheid werd *aangenomen*.

Van der Goes van Naters nam deel aan het debat over het Initiatief-recht en de Wetgeving in technische zin, waarbij hij zich tegen ongelimiteerde machtigingswetten verklaarde, en decentralisatie volgens nieuwe organen bepleitte.

Wat de overige bemoeiingen der fractie-leden in het Parlement zelf betreft: alle wetsontwerpen en voorstellen — ook de Rijksbegroting — worden vooraf in de afdelingen der Kamer onderzocht, behalve die, waarover in de vaste commissies en commissies van voorbereiding wordt beraadslaagd, waaraan ook verscheidene leden der fractie deelnemen. Alle daarvoor in aanmerking komende voorstellen en onderwerpen worden ook door de fractie als zodanig behandeld, hetzij in de voltallige fractie-vergaderingen — die in Begrotingstijd geregeld, en anders naar behoefte worden gehouden — hetzij in één der elf commissies der fractie. Plannen voor een andere organisatie dezer commissies, waardoor hun werkwijze nog doelmatiger kan worden, zijn bij het Bureau der fractie in bespreking.

In het bijzonder in een grote fractie is het coördinerend vermogen van zijn leider van beslissend belang. In dit verband mag hier een herinnering aan de waardering, die de gehele Partij aan den Fractie-leider bij zijn vijf en twintigjarig Kamerjubileum heeft getoond, niet achterwege blijven. De Partij manifesteerde haar aanhankelijkheid aan Albarda door de publicatie van een herinneringsboek: „Een kwart eeuw parlementaire werkzaamheid in dienst van de bevrijding der Nederlandse Arbeidersklasse”. Een opstel „Een kwart eeuw strijd in het Parlement”, van den Fractie-secretaris A. W. IJzerman geeft een overzicht van het werk der Kamerfractie gedurende dit tijdvak — de laatste en moeilijkste jaren onder Albarda's leiding — verricht. Op de dag van het jubileum zelf heeft het Bureau der fractie aan Albarda — onder het aanbieden van een boekwerk — de hartelijke genegenheid van de fractie betuigd.

De 2e Secretaris der s.d. Tweede-Kamer-fractie:
M. VAN DER GOES VAN NATERS.

Verslag van de Delegatie der S.D.A.P. in het bestuur van de S.A.I.

De S.D.A.P. was in de Executieve der S.A.I. vertegenwoordigd door Albarda en Vorrink. Albarda maakte tevens deel uit van het Bureau.

In de periode, waarover dit verslag loopt, werd de S.A.I. versterkt door de weder-aansluiting van de Arbeiderspartij van Noorwegen, die in 1927 de Internationale had verlaten. Op 28 Maart 1938 berichtte het bestuur der Noorse Arbeiderspartij aan het Secretariaat der S.A.I., dat na een referendum, waarbij 41.469 leden zich vóór en 3.951 leden zich tegen aansluiting uitspraken, de Partij verzocht als lid te worden toegelaten. Op 1 Mei 1938 werd het lidmaatschap een feit.

Tegenover deze winst staan enkele verliesposten. Tengevolge van de internationale gebeurtenissen van September 1938 hielden vier partijen op tot de S.A.I. te behoren. Op 25 October 1938 zag de Tsjecho-Slowaakse Sociaal-democratische Partij zich genoodzaakt van de S.A.I. afscheid te nemen. In November moest ook de Duitse Sociaal-democratische Partij in Tsjecho-Slowakije zich afscheiden. De Poolse Socialistische Partij van Tsjecho-Slowakije loste zich na de annexatie van Oost-Silezië door Polen op in Poolse Socialistische Partij in Polen. Ook de Ukraïnsche Sociaal-democratische Arbeiderspartij, die een vertegenwoordiging in Praag had, moest de banden met de S.A.I. verbreken.

De annexatie van Oostenrijk door Duitsland heeft tot dusver niet tot opheffing van de illegale Oostenrijkse Partij geleid. Wel zijn pogingen ondernomen, om haar met de illegale Duitse Sociaal-democratische Partij te verenigen, maar de pogingen hebben tot dusver niet tot een resultaat geleid.

Het aantal der partijen, die wegens het ontbreken van democratische rechten in hun land een illegaal bestaan hebben, is in de S.A.I. niet gering. Enige dier partijen hebben een delegatie in het buitenland. Dit zijn de socialistische partijen van Duitsland, Armenië, Oostenrijk, Dantzig, Georgië, Hongarije (Vilagossag), Italië, Letland, Rusland (de Sociaal-democratische Partij en de Sociaal-revolutionaire Partij).

Andere hebben geen delegatie in het buitenland, n.l. de partijen van Bulgarije, China, Estland, Litauen, Portugal, Roemenië en Yougoslavië.

Voorts heeft de socialistische partij van Palestina illegale groepen in verscheidene landen.

Meer dan eens is in de Executieve de vraag aan de orde gesteld, of niet ten aanzien van de plaats dezer partijen in de S.A.I. en van haar bevoegdheden, stemrecht, enz. een nieuwe regeling moet worden gemaakt. In haar vergadering van 30 Mei besloot de Executieve het ontwerpen van een nieuwe regeling op te dragen aan een commissie, bestaande uit De Brouckère, Gillies en Albarda. Deze commissie heeft haar werk nog niet voleindigd.

In het tijdvak, waarover dit verslag loopt, ontvielen aan de Executieve vier leden door de dood: Otto Bauer (Oostenrijk), Christian Jensen (Denemarken), Jean Longuet (Frankrijk) en Emile Vandervelde (België).

Bracke bedankte voor het lidmaatschap der Executieve wegens zijn vorevorderde leeftijd. Van de drie vertegenwoordigers van Tsjecho-slowakije, Soukup, Stivin en Winter, eindigde het lidmaatschap door het uittreden van hun partij uit de S.A.I.

In Bracke's plaats werd Leon Blum tot lid van de Executieve en van het Bureau benoemd.

De Noorse Partij benoemde Gerhardsen en Tranmael tot haar vertegenwoordigers in de Executieve.

De Brouckère heeft in December aan de Executieve medegedeeld, dat hij uiterlijk op 30 April a.s. het voorzitterschap der S.A.I. wenst neer te leggen. Adler en Van Roosbroeck hebben medegedeeld, hun mandaten als secretaris en penningmeester ter beschikking van de Executieve te willen stellen en bereid te zijn, een herbenoeming te aanvaarden. De benoemingen van een voorzitter, een secretaris en een penningmeester zullen binnenkort moeten geschieden.

Tegelijk met die benoemingen zal de vraag aan de orde worden gesteld, of de zetel der S.A.I. te Brussel gevestigd zal blijven, dan wel naar een ander land zal worden verplaatst.

* * *

In 1938 hield de *Executieve* drie vergaderingen in Brussel, n.l. op 16 en 17 Januari, op 29 en 30 Mei en op 18 en 19 October 1938. Voorts had van 14—16 Januari 1939 een vergadering der Executieve te Brussel plaats.

Het *Bureau* was op 16 Januari, op 28 Mei en op 17 October 1938 in Brussel, op 26 November 1938 in Parijs en op 14 Januari 1939 in Brussel bijeen.

Op 15 Januari had in Brussel, op 15 en 16 Maart en op 25 November 1938 in Parijs een *gemeenschappelijke vergadering met het Bureau van het I.V.V.* plaats.

Daarenboven kwamen de *voorzitters en de secretarissen van S.A.I. en I.V.V.* nog enige keren voor gemeenschappelijke besprekingen bijeen, n.l. op 1 Maart in Brussel, op 15 en 16 Maart 1938 met vertegenwoordigers van de Engelse en de Franse Partij in Parijs, op 20 September in Londen en op 22 September 1938 in Parijs. Zoals vanzelf spreekt, waren deze besprekingen aan de ernstige internationale spanningen van die tijdstippen gewijd. De voorzitters en de secretarissen kwamen op 24 Januari 1939 nogmaals bijeen met vertegenwoordigers van de Franse en de Engelse partijen en vakbonden ter bespreking van de critieke toestand in Spanje.

Het *Internationale Vrouwencomité* hield vergaderingen in Brussel op 5 Februari, op 27 en 28 Augustus en op 23 October 1938.

De *Commissie voor de politieke gevangenen* beraadslaagde op 17 October in Brussel.

* * *

In de gemeenschappelijke vergadering van S.A.I. en I.V.V., op 15 Januari 1938 in Brussel gehouden, hadden uitvoerige debatten plaats over de *oorlog van Japan tegen China*. De vergadering sprak haar onverdeelde sympathie voor het Chinese volk uit. Zij riep de arbeiderspartijen en de vakbonden van alle landen op, om al het mogelijke te doen ter ondersteuning van het Chinese volk in zijn rechtvaardige strijd tegen de Japansen invaller. Zij deed een beroep op de regeringen, opdat deze gemeenschappelijk tegen Japan de maatregelen zouden nemen, die het Volkenbondsverdrag aanwijst.

De daaropvolgende vergadering van de Executieve hield zich bezig met de burgeroorlog in *Spanje*, de fascistische acties in *Roemenië*, de zorgwekkende toestand in *Tsjechoslowakije*, de vervolgingen en terechtstellingen in *Sowjet-Rusland* en de critieke verhoudingen in *Dantzig*.

Ook besprak zij het *vluchtelingenvraagstuk*. De conclusies der beraadslagingen werden samengevat in resoluties. Die aangaande Spanje luidde als volgt:

„Naar aanleiding van de overwinning der republikeinse legers bij Teruel zendt de Executieve der S.A.I. haar gelukwensen aan het Spaanse volk, zijn regering en zijn bewonderenswaardige weermacht. Deze overwinning is de vrucht van een langdurig en moeizaam voorbereidingswerk, dat volbracht werd te midden van de grootste moeilijkheden van allerlei aard, door een regering onder socialistische leiding, die alle democratische krachten van het Spaanse volk vertegenwoordigt.

De S.A.I. stelt het volste vertrouwen in de bij haar aangesloten Spaanse Partij en verwacht, dat zij de overwinning zal behalen en daarmee de weg zal banen voor de ontplooiing van vrijheid en socialisme op het Iberische Schiereiland.

De oorlog in Spanje wordt steeds meer een aanvalsoorlog van het internationale fascisme, waarin slechts door de daadwerkelijke solidariteit der democratische volken en staten door dezen de grote gevaren voor hun eigen vrijheid en onafhankelijkheid spoedig kunnen worden afgewend.

De S.A.I. bevestigt al haar vorige resoluties betreffende de oorlog in Spanje, waarvan de juistheid door de loop der gebeurtenissen wordt bewezen. Zij verlangt het volledig herstel van het internationale recht met betrekking tot de handel in oorlogsmateriaal en tot de toepassing van het Volkenbondsverdrag tegenover de aanvallers. Zij rekent ook op de waakzaamheid van haar aangesloten partijen en van de volksmassa's om de erkenning van de rebellenregering van generaal Franco als oorlogvoerende partij te voorkomen en de volledige vrijheid voor de zeevaart te verzekeren.

De S.A.I. stelt vast, dat het inzonderheid dringend nodig is het republikeinse Spanje van levensmiddelen en medicamenten te voorzien. Zij rekent ook hierbij op de werkzame solidariteit der democratische volken en zij verlangt van de regeringen maatregelen tot vergemakkelijking van de uitvoer uit Spanje.

De Italiaans-Duitse aanval op Spanje staat in nauw verband met de Japanse aanval op China en met de boosaardige fascistische samenzweringen, waarmee de fascistische instellingen in verscheidene landen de democratische instellingen ondermijnen en een internationale burgeroorlog ontketenen willen. Dit is het eigenlijke doel van het Anti-Komintern-Fact, dat op 6 November 1937 in Rome ondertekend werd en tegen de vrijheid en de democratie der volken is gericht.

De handelingen der democratische regeringen en die der volksmassa's moeten worden beheerst door de gemeenschappelijke wil, om de krachten der reactie te overwinnen, de dreigende wereldoorlog onmogelijk te maken en de mensheid in staat te stellen tot de vrije verheffing naar het socialisme.”

In de op 1 Maart 1938 gehouden bijeenkomst van de voorzitters en secretarissen van S.A.I. en I.V.V. werd gesproken over de nieuwe reeks *vervolgelingen en terechtstellingen in de Sowjet-Unie*. Men besloot aan de Sowjet-regering het volgende telegram te zenden:

„Toen in Augustus 1936 het proces aangekondigd werd tegen Sinowjew, den eersten president der Communistische Internationale, hebben wij aan de Sovjet-regering verzocht den beklagde een rechtvaardige en onpartijdige procesvoering te waarborgen, ondanks de scherpe bestrijding, die onze beweging van hen steeds heeft ondervonden.

In weerwil van ons beroep werden Sinowjew en zijn vijftien mede-beschuldigten doodgeschoten, na een proces, dat in de gehele wereld grote twijfel aan de rechtvaardigheid der vonnissen heeft achtergelaten.

Het proces tegen Radek heeft die indruk in genedele kunnen wegnemen en sindsdien zijn honderden mensen zonder een openbaar rechtsgeding doodgeschoten.

Nu wij aan de vooravond staan van het proces tegen Bucharin, die Sinowjews opvolger als voorzitter van de Comm. Internationale is geweest, tegen Rykow, den vroegeren president der Sowjet-regering, tegen Rakowski, den vroegeren Sowjetgezant in Londen en in Parijs, en tegen andere vooraanstaande communisten, gevoelen wij ons opnieuw verplicht, de Sowjet-regering opmerkzaam te maken op de schade, die door deze processen en terechtstellingen wordt toegebracht aan de zaak der arbeiders in de gehele wereld.

Wij willen op dit ogenblik geen oordeel uitspreken over de inhoud der beschuldigingen, hoe ongelooflijk deze ook schijnen. Wij kunnen echter niet zonder ongerustheid de houding der officiële Sowjet-pers gadeslaan, die de beschuldigten zonder

onderscheid heeft veroordeeld, vóór nog enig bewijs is geleverd. Zulk een handelwijze is geheel in strijd met de eisen van het recht en zij is in staat, een stemming op te wekken, die een behoorlijk proces onmogelijk kan maken."

Toen op 16 Maart 1938 de Executieve der S.A.I. in Parijs vergaderd was, hadden de Moscouse processen hun ontzettend einde reeds gevonden. De Executieve nam de volgende resolutie aan:

„De Executieve der S.A.I. keurt het telegram goed, dat, mede ondertekend door haar voorzitter en haar secretaris, op 1 Maart aan de Sowjet-regering is gezonden.

Naar aanleiding van het proces, dat met de terechtstelling van Bucharin en 17 anderen eindigde, verklaart de Executieve, dat zij niet het minste vertrouwen kan stellen in de politieke justitie van Sowjet-Rusland."

* * *

Op 15 en 16 Maart had in Parijs een *conferentie van S.A.I. en I.V.V.* plaats, waaraan door 120 afgevaardigden werd deelgenomen. Vertegenwoordigd waren 20 bij de S.A.I. aangesloten partijen, 12 vakbonden en 14 internationale vaksecretariaten, aangesloten bij het I.V.V. Deze conferentie, die kort na de annexatie van Oostenrijk door Duitsland bijeenkwam, nam na uitvoerige en zeer belangrijke beraadslagingen het volgende besluit:

„Wij denken op dit ogenblik met de innigste sympathie en solidariteit aan de arbeidersklasse van Oostenrijk, die, na gedurende vier jaren aan voortdurende kneveling en aan de scherpste vervolgingen door het clericale fascisme van Dolfuss en Schuschnigg onderworpen te zijn geweest, thans het slachtoffer is geworden van de gewelddaden en de wreedheden van de nog veel ergere dictatuur van Hitler. Reeds is vernomen van daden ener ongehoorde barbaarsheid van de Gestapo, die zich niet alleen keert tegen de dappere jonge arbeiders, socialisten en vakverenigingsmannen, die consequent en krachtig tegen de clerico-fascistische dictaturen hebben gestreden, maar evenzeer tegen de oudere sociaaldemocratische parlementsleden en vakverenigingsleiders, die reeds vier jaar geleden door Dolfuss van elke vrijheid van handelen werden beroofd. Alle barbaarsheden, die in 1933 tegen de vrouwenmannen der arbeiders in Duitsland zijn begaan, worden nu in Oostenrijk herhaald. Naast de grote politieke plicht, om de strijd te voeren tegen het fascistisch offensief, zullen de socialistische arbeiders in de gehele wereld de internationale solidariteit moeten betrachten, door de slachtoffers van het fascisme in Oostenrijk bij te staan."

Voorts leidden de beraadslagingen tot de volgende uitspraak:

„De gebeurtenissen van de laatste dagen zijn geschikt geweest om de laatste illusies te verstoren. Zij hebben het helderste licht geworpen op de oogmerken der fascistische regeringen en doen zien, met welk een bliksemsnelheid Hitler en Mussolini hun plannen denken uit te voeren.

Oostenrijk, bezet en ingelijfd, valt van de dictatuur van Schuschnigg in de nog veel ergere van Hitler. In Spanje, ten prooi aan een aanval van twee zijden, die nu het masker hebben afgeworpen, worden de heldhaftige strijders tot de terugtocht gedwongen, niet bestand als zij zijn tegen het overwicht van oorlogsmateriaal, waarover de tegenstanders beschikken, terwijl de wereld het republikeinse leger verhindert zich de nodige middelen te verschaffen. De fascistische legers hebben zich thans gevestigd aan de Donau, in de Pyreneën, in Afrika, op de Balearen; zij bedreigen Tsjechoslowakije en geen vrije staat, allerminst Frankrijk, is meer voor hun bedreigingen veilig. Voor geheel Europa bestaat het gevaar aan fascistische dwang te worden onderworpen. Zo is de toestand, waartoe wij in deze jaren van vrees en dwaling zijn gekomen.

Op dit tragische tijdstip willen de beide Internationalen nog eens de beginselen formuleren, die haar steeds hebben geleid en die in de gebeurtenissen en zo duidelijke rechtvaardiging hebben gevonden. Zij roepen de aangesloten organisaties op tot actie!

1. Zij nodigen hen uit alle middelen, waarover zij beschikken, de krachtigste inbegrepen, aan te wenden, om een einde te maken aan de politiek der z.g. niet-interventie, die slechts in strijd met het volkenrecht is toegepast en welker tragische

resultaten maar al te goed bekend zijn. Zij roepen alle aangesloten organisaties tot handelen op, opdat terstond hulp zal worden verleend aan het republikeinse Spanje, dat de fascistische aanval heldhaftig weerstand biedt. Zij moeten bereid zijn steun te verlenen aan de regeringen van Frankrijk en Engeland bij alle morele, politieke, financiële, economische en militaire maatregelen, die nodig kunnen zijn, om een einde te maken aan de aanval van Italië en Duitsland en waaraan alle staten, groot en klein, naar de mate hunner krachten moeten deelnemen.

2. Zij roepen alle aangesloten organisaties op, de steunbeweging voor de Spaanse makkers te versterken tot zulk een omvang, als de omstandigheden vereisen, en te ijveren voor een verbod door de regeringen van invoer en uitvoer met Franco-Spanje en voor een verbruikersboycot.

3. De Internationalen en de aangesloten organisaties zullen alles doen, wat zij kunnen, opdat de economische en politieke onafhankelijkheid van Tsjechoslowakije door duidelijke en positieve verplichtingen, in de eerste plaats van Engeland en Frankrijk, verzekerd wordt.

4. Zij zullen vervolgens trachten te bevorderen, dat de Europese volken, die besloten zijn hun vrijheid met behulp van de collectieve veiligheid daadwerkelijk te verdedigen, zich terstond wederkerig verbinden door een overeenkomst op de grondslag van het Volkenbondstatuut, elkander in geval van een aanval met alle beschikbare middelen, militaire inbegrepen, bij te staan.

Slechts door een vastbesloten en snelle actie voor de vrede en voor het behoud van de onafhankelijkheid der volken kunnen de democratische volken van Europa de krachtige medewerking van Noord-Amerika verwerven, waaraan op dit ogenblik meer dan ooit behoefte bestaat.

De Internationalen zijn overtuigd, dat zelfs op dit vergevorderde tijdstip de wereldoorlog nog kan worden voorkomen, als alle proletarische en democratische krachten dadelijk hun volle gewicht in de schaal werpen. Zij vragen van de arbeiders, dat zij zich van de vreselijke ernst van het ogenblik helder bewust zullen zijn. Zij roepen hen op tot een uiterste poging voor de vrede!"

De Nederlandse gedelegeerden in de S.A.I. en het D.B. van de Algemene Raad hebben terstond na die conferentie onderzocht wat hunnerzijds kon worden beproefd om aan de voornaamste aansporingen dezer resolutie gevolg te geven. Reeds op 18 Maart 1938 richtte Albarda zich tot den Nederlandsen Minister-President met een brief, waarin hij het denkbeeld opperde, dat de regeringen der Oslo-staten, gebruik makende van art. 11 van het Pact, het initiatief zouden nemen tot een Volkenbondsvergadering, teneinde over te gaan tot een behandeling en, zo mogelijk, oplossing in vreedzaam overleg, van de vraagstukken, die oorlogsgevaar opleveren. Enige dagen later richtte het D.B. van de Algemene Raad een brief met dezelfde strekking tot de Nederlandse regering. Albarda verdedigde dit denkbeeld eveneens in de bladen der Arbeiderspers van 25 Maart 1938 en in zijn congresredevoering. Ook bij de regeringen van andere Oslo-staten werd deze gedachte van sociaal-democratische zijde bepleit, echter zonder het gewenste gevolg. Toen in de zomer van 1938 in de regeringsconferentie te Kopenhagen duidelijk bleek, dat de regeringen der Scandinavische staten en die van België en Nederland een politiek van strikte neutraliteit wilden voeren en zich in de internationale moeilijkheden op geen enkele wijze wilden mengen, verloor de wens elke kans op vervulling. Na München, dat bij de totalitaire staten het gevoel van macht in bedenkelijke mate had doen groeien, moest de mogelijkheid, om door vreedzaam overleg rechtvaardige oplossingen te bereiken, voorlopig als niet meer aanwezig worden beschouwd. Eerst dan zal door minnelijk overleg de grondslag kunnen worden gelegd voor een vreedzaam samenleven der volken en een einde kunnen worden gemaakt aan de onmetelijke bewapeningen, die alle landen zouden uitputten, als het aanzien der democratische mogendheden zich voldoende zal hebben hersteld en zij tot bevredigende samenwerking zijn gekomen.

In de gemeenschappelijke vergadering van S.A.I. en I.V.V., die op 25 November 1938 in Parijs plaats had, werd door het bestuur van het I.V.V. een voorstel ingediend om te besluiten tot een grote internationale actie ten einde een internationale regerings-conferentie te doen bijeenroepen. De Executieve der S.A.I. onderzocht dat voorstel in haar vergadering van 14—16 Januari 1939. Zij was eenstemmig van oordeel, dat de omstandigheden voor het bijeenroepen van zulk een conferentie nog niet geschikt zijn. Een conferentie, bijeengeroepen in omstandigheden, die voor het welslagen niet gunstig zijn, zou, door te mislukken, de spanningen slechts kunnen vermeerderen en het oorlogsgevaar vergroten. De Executieve der S.A.I. was op deze grond eensgezind van gevoelen, dat zij aan het I.V.V. medewerking ten deze thans nog niet mocht toezeggen.

* * *

Toen de Executieve in Mei te Brussel bijeenkwam, was een week te voren het gevaar van een oorlog om Tsjechoslowakije zeer nabij geweest. Slechts door het energieke optreden van die republiek zelf en door de gedecideerde houding van Frankrijk en Engeland was het gevaar voor het ogenblik afgewend. De Executieve begaf zich in een uitvoerig onderzoek van de toestand, waarbij de Engelse gedelegeerden verklaarden, dat de Labour-Party besloten had van Engeland de onbeperkte steun aan de bedreigde republiek te verlangen. De Executieve sprak zich uit voor gemeenschappelijke bescherming van Tsjechoslowakije door de democratische en vredelievende staten. Voorts werd opnieuw de oorlog in Spanje behandeld. Vervolgens werd een protest opgesteld tegen de nieuwe Jodenvervolgingen in Polen en behandelde de vergadering het vraagstuk van de politieke vluchtelingen, dat, door de inlijving van Oostenrijk door Duitsland, nieuwe actualiteit had verkregen.

In de spannende dagen van September 1938 heeft de „Geschäfts-kommission” der S.A.I. de vraag overwogen, of de Executieve tot een spoedvergadering moest worden bijeengeroepen. Zij kwam tot de slotsom, dat een zodanige vergadering niet moest worden gehouden, ten eerste, omdat het standpunt der Executieve in de vergadering van Mei duidelijk bepaald was, maar bovendien omdat de verantwoordelijke sociaal-democratische politici in de ernstige omstandigheden van het ogenblik bezwaarlijk hun land zouden kunnen verlaten. Men bepaalde zich derhalve tot een bijeenkomst van kleinere omvang op 17 September 1938 te Parijs, waar De Brouckère en Adler beraadslaagden met vertegenwoordigers van de Franse, de Engelse en de Tsjechoslowaakse partijen en van de Franse en de Engelse vakbonden.

Een soortgelijke bijeenkomst had op 20 September 1938 in Londen plaats, waarbij echter niet een vertegenwoordiger van Tsjechoslowakije, maar wel de voorzitter en de secretaris van het I.V.V. aanwezig waren.

Deze bespreking werd gevolgd door een derde, op 22 September 1938 in Parijs gehouden. De vertegenwoordigers van de Engelse en van de Franse arbeidersbeweging verklaarden, dat tussen hen volledige overeenstemming bestond en zij besloten in voortdurend contact met elkaar te zullen blijven.

In haar vergadering van 18 en 19 October 1938, in Brussel gehouden, heeft de Executieve de balans van München opgemaakt. De uitvoerige mededelingen, door verscheidene gedelegeerden omtrent de gang der

gebeurtenissen in de critieke dagen verstrekt, stelden haar tot een volledige beoordeling in staat.

In een resolutie, die met algemene stemmen werd goedgekeurd, werd verklaard:

„De S.A.I. stelt vast, dat de gevolgen van de overeenkomst van München elke dag duidelijker zichtbaar worden.

Die overeenkomst werd overhaast en ondeskundig uitgewerkt in een conferentie, die in de burcht van den overwinnaar werd gehouden en in geen enkel opzicht geleek op de conferentie, die President Roosevelt had voorgesteld.

Zij werd ondertekend, zonder dat Tsjechoslowakije was gehoord. Zij voldoet noch aan de eisen van het recht, noch aan die van de rechtsgelijkheid der naties. Zij heeft de snelle intocht der Duitse troepen voorbereid en de vestingwerken uitgeleverd, zelfs zonder maatregelen te treffen ter bescherming van democraten en vrijheidlievende burgers. Zij betekende de goedkeuring van een dwang, verhoogde het prestige en de macht van een dictator en verzwakte militair, economisch en moreel de Europese democratieën. Zij verscherpte de internationale toestand en vergrootte de oorlogsgevaaren.

Maar hoe zwaar op zich zelf en in haar gevolgen ook de nederlaag is, die de democratieën en het internationale socialisme hebben geleden, toch ziet de Executieve de toekomst moedig tegemoet.

De voorwaarden, die door de economische ontwikkeling der maatschappij worden bepaald, blijven voor het socialisme dezelfde. De taak der arbeidersklasse en die der S.A.I. blijven eveneens dezelfde.

De S.A.I. stelt opnieuw vast, dat een der oorzaken van de rampspoedige gang der gebeurtenissen in Europa is gelegen in de zwakte der democratische krachten. Het is de gebiedende plicht der aangesloten partijen, haar eenheid te versterken, zodat zij de gebeurtenissen gerust tegemoet kan gaan.

De S.A.I. verzoekt de aangesloten partijen, ook van de regeringen te verlangen dat zij hun standpunt helder bepalen, opdat de noodlottige dubbelzinnigheden, waarvan Tsjechoslowakije het slachtoffer is geworden, ophouden te bestaan.

Ieder land moet, voorzover het dit nog niet heeft gedaan, de rekening van zijn verplichtingen opmaken; eerlijk en moedig die verplichtingen opzeggen, die het niet wil nakomen, maar de andere volledig naleven. Dit is de enige weg, om in de internationale betrekkingen de moraal en de trouw te herstellen, welke de onmisbare voorwaarden zijn voor de collectieve veiligheid en de vrede, zoals deze door een nauwgezette naleving van het Volkenbondspact zouden zijn verzekerd.

De S.A.I. roept voorts de partijen op een nieuwe aaneensluiting van alle krachten van vrijheid en recht in Europa te bevorderen. Dit is het beste en het laatste middel om, overeenkomstig het voorstel van Roosevelt, de voorwaarden te scheppen voor een economische en politieke reorganisatie van Europa, welke op haar beurt de onmisbare grondslag is voor een waarachtige en duurzame vrede.

Het socialisme heeft vrede nodig, gelijk de vrede het socialisme nodig heeft. Maar de strijd voor deze vrede is moeilijker dan enig andere strijd. De S.A.I. herinnert eraan, dat zij, als erfgenaam van de apostelen en martelaren van het socialisme den vredeswil nooit heeft opgevat als een gemakkelijk pacifisme, dat geen voorwaarden stelt en geen grenzen ziet en dat de laatste resten van staatsburgerlijke vrijheid, sociale vooruitgang en menselijke beschaving lichtvaardig, stuk voor stuk, zou uitleveren.

Zij doet ten slotte een beroep op de grote mogendheden, opdat zij door hun nauwe en stevige solidariteit een weerstand zullen bouwen tegen alles wat de schoonste hoop der mensheid dreigt te vernietigen: de vrede, de vrijheid en het recht.”

De vergadering bracht, in een andere resolutie, hulde aan de regering van het republikeinse Spanje voor de wegzending der vreemde strijdkrachten en zij eiste het onmiddellijke vertrek uit Spanje van alle vreemde troepen, die generaal Franco bijstonden.

Voorts werd krachtig geprotesteerd tegen de bombardementen op open steden in Spanje en werd een beroep gedaan op de regeringen, om daaraan een einde te maken.

* * *

Een zeer belangrijke vergadering hield de Executieve van 14 tot 16 Januari 1939 in Brussel. De vergadering was voornamelijk gewijd aan het vraagstuk der democratie. De beraadslagingen waren schriftelijk voorbereid. Verscheidene delegaties hadden voldaan aan de uitnodiging van het Bureau, te voren stellingen of een prae-advies in te zenden, n.l. de delegaties van de Scandinavische landen, Georgië, de Russische sociaal-democraten, de Russische sociaal-revolutionairen, Letland, de Nederlandse S.D.A.P. en de voorzitter L. de Brouckère. De stellingen der Nederlandse delegatie zijn als bijlage bij dit verslag gevoegd.

Het debat werd niet met de aanneming van een resolutie besloten. Het zou niet gemakkelijk zijn geweest een resolutie te ontwerpen, die allen volledig bevredigde. Zoals te begrijpen is, bestaan in een vergadering, samengesteld uit vertegenwoordigers van partijen, die in een democratisch land verantwoordelijk werk verrichten, en andere, wier landen door dictatoriale systemen van alle democratische mogelijkheden zijn beroofd, verschillen van gevoelen over de wenselijke en noodzakelijke strijdmethoden. Echter heeft deze vergadering toch duidelijk bewezen, dat een sterke meerderheid in de S.A.I. een strenge opvatting van de democratie huldigt, die van geen transigeren noch van enige samenwerking met on-democratische bewegingen wil weten.

J. W. ALBARDA.

J. J. VORRINK.

Stellingen van de Nederlandse Delegatie in de S.A.I.

I. Het doel der sociaal-democratie bestaat in een samenleving, waarin niet alleen door planmatige ordening van het economische leven, op de basis van gemeenschappelijk bezit der voornaamste productiemiddelen, de klasse-tegenstellingen zullen zijn opgeheven en algemene welvaart zal zijn verzekerd, maar waarin ook aan alle burgers overeenkomstig hun menselijke waardigheid vrijheid zal zijn verzekerd. Welvaart en vrijheid zijn in het ideaal der sociaal-democratie onafscheidelijk verbonden.

II. De democratie is dus voor de sociaal-democratische beweging niet alleen beginsel en middel, zij is voor haar evenzeer doel.

III. Het behoort derhalve tot de taak der sociaal-democratische beweging de democratie, ook daar waar zij nog slechts in onvoltooide vorm bestaat, tegen alle inbreuken te verdedigen en haar ontwikkeling naar verdere volkomenheid te bevorderen.

IV. Democratie houdt voor de sociaal-democratie niet slechts in gelijkheid van politieke rechten voor alle mannen en vrouwen, ongeacht hun maatschappelijke positie, maar bovenal geestelijke vrijheid.

V. Democratie betekent achtung voor de persoonlijkheid van de mens, ongeacht zijn maatschappelijke positie, zijn ras, zijn sekse, zijn godsdienst en zijn politieke overtuiging. Zij gebiedt verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden en eerbied voor hun vrijheden.

VI. Algemeen rechtstreeks en geheim kiesrecht is onmisbaar in een democratische staat. Het beantwoordt aan de eis der rechtsgelijkheid voor alle burgers en aan die van ieders medeverantwoordelijkheid voor het algemeen welzijn.

Het meest democratische kiesrecht is echter waardeloos, indien het niet gepaard gaat met vrijheid van geweten, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van drukpers, vrijheid van vereniging en vergadering en vrijheid van candidaatstelling bij verkiezingen. Deze vrijheden zijn geen beletselen voor een krachtig gezag.

VII. Dictatuur staat in beginsel en practijk in lijnrechte tegenstelling tot democratie. De staatsvorm der dictatuur is voor sociaal-democraten verwerpelijk, niet slechts als anderen maar ook als zij zelf over de macht in de staat kunnen beschikken.

VIII. Ook voor de periode van de overgang van kapitalistische naar socialistische samenleving is dictatuur verwerpelijk. Een z.g. overgangsdictatuur kan zich zelf niet tot een democratie transformeren. Door gewelddoefing, willekeur en onderdrukking

roept zij zoveel tegenstand en wraakbegeerte op, dat zij, die de dictatuur uitoefenen en schragen, uit zelfbehoud genoodzaakt zijn de dwangtoestand te handhaven.

IX. Als in tijden van grote spanningen en hevige beroeringen, tijden van oorlogsgevaar of oorlog, van politieke of economische crisis, van maatschappelijke overgang e.d., toekenning van grote bevoegdheden aan het uitvoerend gezag noodzakelijk is, zal dat gezag zijn buitengewone macht slechts mogen ontleenen aan machtigingen door de democratische volksvertegenwoordiging verleend. De volksvertegenwoordiging moet dan de uitgebreidheid dier machtigingen en hun duur bepalen. Zij moet bevoegd blijven de machtigingen te beperken of in te trekken.

X. De democratie gebiedt ook erkenning van de rechten van overheerste en koloniale volken. Wanneer die volken nog niet een zodanige graad van beschaving hebben bereikt, dat zij hun eigen staatkundig en economisch leven, zij het met medewerking van uitheemse krachten, kunnen organiseren en besturen, dan moet de democratie zich beijveren om die volken die graad van beschaving zo snel mogelijk te doen bereiken en moet zij die volken opvoeden tot zelfstandigheid.

XI. Op internationaal gebied moet de democratie streven naar de vestiging van een veilige rechtsgemeenschap der naties, voor de behartiging harer gemeenschappelijke belangen en voor de bescherming van de vrede. Zij moet trachten geschillen tussen de staten met vreedzame middelen te vereffenen, en daarvoor de instellingen in stand te houden. Zij moet bereid zijn inbreuken op de beginselen en de regels der internationale rechtsorde zo nodig met dwangmiddelen te verhinderen, te herstellen of te bestraffen.

XII. De voortdurende uitbreiding van de overheidstaak op de gebieden van het sociale en economische leven maakt een herziening van de democratische staatsinrichting noodzakelijk. Het beheer van het economische leven en zijn onderdelen kan niet samengetrokken worden in de handen van het centrale staatsgezag. Binnen het kader van de democratische staatsinrichting en onder controle van en verantwoordelijkheid aan de volksvertegenwoordiging moeten nieuwe gemeenschapsorganen met het beheer van geordende en gesocialiseerde bedrijfsgroepen worden belast. In deze nieuwe organen moet een zo groot mogelijke zelfwerkzaamheid en medeverantwoordelijkheid van representatieve maatschappelijke groepen en persoonlijkheden worden verzekerd. Voor coördinatie van het beleid der onderscheidene bedrijfsgroepen moet door een centraal orgaan worden gezorgd.

XIII. De democratie moet niet alleen een waarborg voor vrijheid en gelijkheid, maar ook een garantie voor welvaart zijn. De staatkundige democratie is daarom slechts een eerste, zij het onontbeerlijk stadium in de ontwikkeling, die zich moet bewegen naar sociale democratie. De rijkdommen der naties mogen niet blijven in handen van kleine bevolkingsgroepen, die daarmee winstooigmerken najagen en macht uitoefenen over klassen en volken. Die rijkdommen behoren ter beschikking der gemeenschap te komen om te worden aangewend tot het verschaffen van bestaanszekerheid, welvaart en beschaving voor alle mensen.

Verslag van de Commissie voor Geschillen tussen de redactie van „De Arbeiderspers" en de partijgenoten-inzenders — van 16 Februari 1938 tot 16 Februari 1939

Samenstelling der Commissie. De commissie bestond uit J. G. SUURHOFF, J. BOMMER en BERN. C. FRANKE. Laatstgenoemde fungeerde als Secretaris.

De volgende stukken kwamen in en daarop werd beslist op de wijze als daarbij is vermeld en in het kort gemotiveerd:

11 April 1938. M. H. te H. — Over het rapport Kiës. Geweigerd. Deze zaak kan op het congres volledig besproken worden. Discussie over het rapport Van den Bergh in de bladen der Arbeiderspers is onwenselijk.

20 April 1938. J. B. te B. — Over jubileum A. M. de Jong. Geweigerd. Redactie heeft over deze zaak reeds geschreven. Plaatsing van dit stuk, hetwelk grotendeels bestaat uit een citaat uit de *Haagse Post* is overbodig.

16 Mei 1938. C. B. te A. — Over „kantoor-Nederlands". Geweigerd. De veronderstelling dat „kantoor-nederlands" een uitdrukking is welke getuigt van geringschatting voor kantoorbedienenden is onjuist. Plaatsing zou dit misverstand kunnen wekken of versterken.

14 Juni 1938. G. T. de A. — Over de Openbare school. Geen beslissing door Commissie genomen omdat bleek dat inzender niet partijgenoot is.

7 Augustus. 1938. E. H. te G. — Over arbeidersbeweging. — Coöperatie en middenstand. Geweigerd. Deze bijdrage heeft niet het karakter van een ingezonden stuk. Het is een groot aantal slechts ten dele uitgewerkte aantekeningen.

18 Augustus 1938. A. v. d. M. te 's Gr. — Over de niet-plaatsing van een bericht inzake de autotocht van een zwemclub. Geweigerd. De beoordeling van berichten behoort niet tot de bevoegdheid van de Commissie.

18 October 1938. R. B. te A. — Over het leeftijdsbesluit en dispensatiemogelijkheid. Geweigerd. Het is ongewenst deze kwestie op dat ogenblik opnieuw in de krant te bespreken.

14 November 1938. A. R. te C. a.d. IJ. — Over een onjuist verslag ener huishoudelijke vergadering. Geweigerd. Ongewenst om 7 weken na de plaatsing de inhoud van een bericht te critiseren.

5 December 1938. H. O. D. te H. — Over Huysmans naar Keulen. Commissie had bezwaar tegen een deel van het stuk. Na onderling overleg verkort opgenomen.

23 December 1938. S. L. M. te M. — Over landbouwbedrijven in de crisis. Geweigerd. Tegen voortzetting der polemiek maakt de redactie terecht bezwaar.

28 December 1938. E. v. P. te A. — Over redactioneel onderschrift bij het ingezonden stuk van H. O. D. Geweigerd. De redactie heeft slechts aangeduid dat de zaak twee kanten heeft. U meent ten onrechte dat de redactie zich daarmede partij stelt in deze kwestie.

BERN. C. FRANKE, secretaris

N.V. DE ARBEIDERSPERS – HEKELVELD – AMSTERDAM
